Juan Carlos
Onetti

ROMANAS

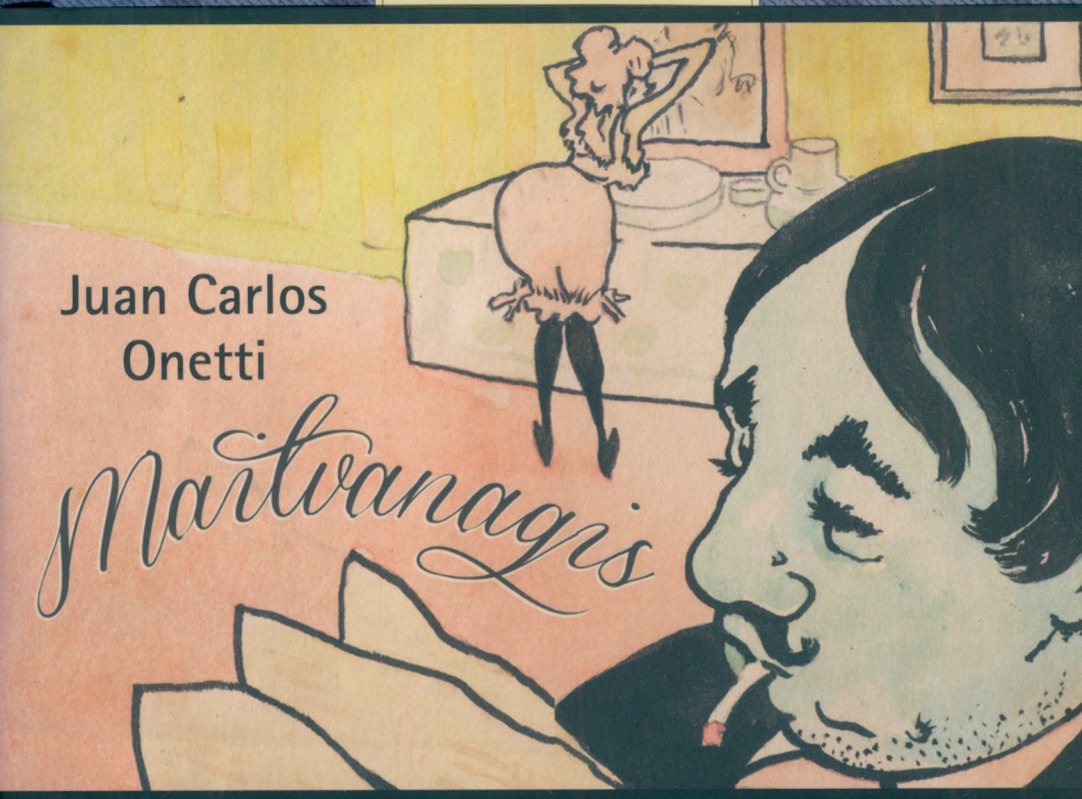

Šis meistriškas romanas prilygsta Puigo, Cortázaro ir Márquezo kūrybai.

Publishers Weekly

Norėčiau rašyti dvasios istoriją, rašyti tik apie dvasią, o ne apie įvykius, į kuriuos yra tekę veltis iš geros valios ar netyčia. Arba apie sapnus, godas.

J. C. Onetti

Juan Carlos Onetti

MAITVANAGIS

Iš ispanų kalbos vertė
VALDAS V. PETRAUSKAS

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 821.134.2(899)-31
On-09

Versta iš:
Juan Carlos Onetti, *Juntacadáveres*, Editorial Arte y Literatura, Ciudad de la Habana, 1979

Knygos leidimą rėmė Lietuvos Respublikos kultūros rėmimo fondas

Redaktorė
Asta Bučienė

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Eglė Jurkūnaitė

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internetė), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.
Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

ISSN 1822-6930
ISBN 978-9955-23-675-7

© Heirs of Juan Carlos Onetti, 1965
© Valdas V. Petrauskas, vertimas į lietuvių kalbą, 2013
© Baltų lankų leidyba, 2013

Skiriu Susanai Saca:
už nuoširdžiausią užuojautą,
kokią kada nors esu patyręs;
už talentą.

I

Likus keliems kilometrams iki Santa Marijos, plačiai žergdamas kojas, kad nemėtytų į šalis, traukiniui Endure dundant per iešmus, suprakaitavęs, šnopuodamas Vanagas ėjo koridoriumi į vagono galą moterų trijulės link. Padrąsinamai nusišypsojo, išvydęs jų veidus, paburkusius iš nuovargio, įraudusius nuo karščio, žiovavimo ir plepėjimo. Į apdulkėjusius langus silpna gaiva dvelkė paupio laukų žaluma.

„Kai tik pasakysiu, kad jau nebetoli, jos ims tarškėti, dažytis, prisimins savo amatą, atrodys dar bjauresnės ir senesnės, nutaisys panelių veidus, nuleis akis, lyg žiūrinėdamos rankas. Nė dviejų savaičių nereikėjo, kol suradau tris. Bartė gaus daugiau negu nusipelnęs, ir jis, ir visas miestelis, nors, galimas daiktas, pamatę jas, visi prapliups kvatoti ir nenurims kelias dienas, o gal ir savaites. Jau nebe penkiolikmetės, o ir apsirengusios taip, kad net pienburnį atvėsintų. Šiaip ar taip, iš pažiūros atrodo pusė bėdos, neblogos, linksmos, išmanančios savo amatą."

– Jau netoli, – ryžosi jas pradžiuginti, paplojo Gražutei Marijai per kelį, nusišypsojo kitoms dviem, Irenei apskritu vaikišku veidu ir Nelei tiesiais, į viršų lenktais šviesiais antakiais, kuriuos kas rytą paryškina, derindama prie akių, atspindinčių abejingumą, kvailumą, tuštybę.

– Manding, laikas, – atsiliepė Gražutė Marija. Atkišo lūpas, atsigręžusi į langą, ir įniko naršyti po rankines, traukdama veidrodėlius, pudrines, lūpų dažus. – Taip ir maniau. Santa Marija, ko gero, tikras užkampis.

– Tavo tiesa, – pritarė Nelė, nagu lygindama ant lūpų dažus.

Tingi, nepatikli Irenė pūkučiu pudravosi nosį; sėdėjo praskėtusi apvalius kelius, atsilošusi, priplojusi prie atkaltės persikreipusią plačiakraštę šiaudinę skrybėlaitę, be saiko prisagstytą visokių puošmenų. Atgalia ranka puslankiu perbraukusi per lango stiklą, išvydo vaivorykštę – išdžiūvusią pievą, pasėlius, pilkus, žalius ir rusvus tolius, tavaruojančius nuo karščio po debesuotu popiečio dangumi.

– O man vis viena. Aišku, čia ne sostinė, bet man patinka kaimas.

– Gryna teisybė, – pašaipiai atsiliepė suirzusi Gražutė Marija. Pasigražinusi ji paskubomis traukė dūmą, aprimusi, atsitiesusi, pasitikinti savo slapta galia. „Tikra moteris, – išdidžiai ir griežtai tarė sau Vanagas. – Nėra ko bastytis po parduotuves ir pramogauti. Nė žingsnio iš namų, reikia dirbti ir taupyti kiekvieną pesą."

– To čia ir važiuojame, – pritarė Nelė. – Mieste labai miela, bet čia mūsų laukia darbas.

– Jis vėl žiūri į tavo lūpas, storule, – perspėjo Gražutė Marija.

Gūžtelėjusi pečiais, Irenė toliau braižė pirštu kryžiukus ant lango stiklo.

– Nežiūriu, garbės žodis, – užginčijo Vanagas.

Pasijuokė kartu su jomis, palaikydamas draugiją, ir akies krašteliu peržvelgė vagone sėdinčius keleivius. Nė vieno pažįstamo veido. „Bus perone." Pro šalį šmėkštelėjo Eksperimentinės mokyklos pastatas, tamsus ir vienišas plyname lauke, nukarusi

vėliava, įkalnėn, Kolonijos link, važiuojantis prikrautas sunkvežimis. Buvo besileidžiąs meluoti apie ūkius ir derlių, rikiuoti skaičius ir vardyti kviečių rūšis. Ir nors nepratarė nė žodžio, nors neišsakytos mintys prasiveržė tik balkšvu putų ruoželiu lūpų kampučiuose, beregint susiliejusiu su šypsena, kai atsistojęs padėjo moterims nukelti lagaminus, jis susivokė, jog paistyti nesąmones susigundė išsigandęs staiga apėmusio nuovargio, nesėkmės baimės, kamuojančios pastaruosius mėnesius nuo tos dienos, kai pagalvojo, kad pagaliau atėjo atpildo valanda, gražių svajonių išsipildymo valanda, ir kai susitaikė su mintimi, kad ji, ko gero, atėjo per vėlai.

Perone bus pilna žmonių, spoksos klubo tarpduryje susigrūdę vyrai, kas nors, atsirėmęs į „Plazos" viešbučio kampą, lydės akimis automobilį, vežantį tris moteris į paupio namelį, tris negražias moteris, paniurusias ir surukusias kelionėje, apsitaisiusias nei šiokiais, nei tokiais drabužiais, kurių godžiai prisipirko, gavusios avansą.

II

Moterys atvažiavo penktiniu traukiniu pirmąjį atostogų pirmadienį, perone buvome tik mudu su Titu, du nešikai ir telegrafistas. Buvo karšta, apsiniaukę, oras pritvinkęs drėgmės, šonus spaudė maišai su kukurūzais, slėgė tyla, viešpataujanti tuščiose gatvėse, išmirusioje aikštėje. Kokti laukimo ir priešiškumo nuotaika tvyrojo miestelyje nuo upės skardžių iki pat avižų laukų, nusidriekusių palei geležinkelį, veikė ir mus, gniuždė, sustingusius nepatogia poza, mesdama mums iššūkį, tad buvo nelengva laikytis iškelta galva ir šypsotis visa burna, juo labiau kad Tito lūpose stirksojo cigaretė, o mano dantyse pypkė.

– Per amžių amžius, – tarė Titas, stovėdamas ties kooperatyvo balkonu.

Neabejodamas, kad eisime į stotį, policininkas dėbtelėjo į mus, pasruvęs prakaitu, lyg įbestas gatvės kampe, ištuštėjusių gatvių ir uždarytų langų bei durų fone, šypsodamas ir vertindamas mus nešvankiu suaugusiųjų žvilgsniu.

Teberūkydami ir tylėdami stovėjome atsirėmę į maišus, ir tuo metu ties posūkiu pasirodė garvežio dūmai. Žiūrėdamas į vėl šypsantį Titą, jo prasegtus marškinius, sukeistas kojas, apseilėtą cigaretę lūpose, pagalvojau apie save, pagalvojau, kodėl išdrįsau ateiti, ir suabejojau, ar nuoširdi mano neapykanta. Kai Titas nustojo mėgdžioti mane ir ėmė kartoti savo tėvo įpročius,

nusistačiau prieš jį, vos netapau savo kiaute užsisklendusio miestelio sąjungininku.

„Per amžių amžius", – pasakė Tito tėvas aną vakarą, o gal per pietus, su susižavėjimu mėgdžiodamas kunigą Bergnerį, mano giminaitį, šeštadienį per Lygos sueigą sakiusį pamokslą. Apžėlusia ranka trinktelėjo per gėlėta vaškuote dengtą stalą, ir motina sudraudė įsitriukšmavusius vaikus, ūkinių prekių krautuvės pardavėjas, palinkęs prie lėkštės su sriuba, pagarbiai ir apdairiai tylėdamas, pritariamai palingavo galvą.

– Neįsileisime į savo miestą per amžių amžius, – pareiškė ūkinių prekių pardavėjas. – Garbės žodis, neįsileisiu į savo namus per amžių amžius.

Jeigu tai būtų vienas žodis, šį vakarą arba rytoj rytą padovanočiau jį Chulitai, jei tik paprašytų kaip paprastai pasakyti kokį nors žodį, kad skambėtų ausyse visą dieną, negestų kaip žvakė, uždegta mano velionio brolio atminimui. *Per amžių amžius*, pasakyčiau jai, šiek tiek nuramindamas sąžinę, atsiribodamas nuo jos ir jos gėdos.

– Chorche, pažiūrėk, tik nesijuok, – tarė man Titas.

Matyt, pamiršo, kad ir negalima juoktis, kad prisiekėme dėtis abejingi, laikytis įprasto mandagumo, jeigu kuri moteris jo pasigestų.

Be trijų moterų ir vyriškio, išlipo senukų pora: persitarę su nešiku, jiedu nuėjo peronu, jis su plačkelnėmis, kokiomis dėvi gaučai, nešinas sunkiu lagaminu, persikreipęs, kitą ranką iškėlęs virš šviesiaplaukės senutės, kone nykštukės, ir abu nuspūdino kitapus geležinkelio – „Pergalės" vartų link.

– Maitvanagis, – paskelbė Titas.

Vyriškis, anksčiau dirbęs tėčio dienraštyje, išlipo pirmas, pastatė lagaminus ant žemės, iš vienos moters paėmė apskritą

kartoninę dėžę ir, grįžęs prie vagono, suskato joms padėti – ir visai be reikalo, vos prilaikydamas vieną po kitos už pirštų galiukų, kai jos atsargiai dėjo kojas ant laiptelių, stengdamosi nesusipainioti neregėtuose sijonuose. Larsenas, Vanagas, vilkėjo nauja tamsia eilute, mūvėjo juodą, kone ant akių užmaukšlintą skrybėlę; dirbdamas *Liberalo* redakcijoje, dėvėjo pilką eilutę, nusižeminęs ir nešnekus, tačiau be jokių keistenybių, pernelyg senas, kad galėtų puoselėti tai, ką Chulita pavadintų slapta širdgėla. Šiaip ar taip, visada rengdavosi pilkai, visada aklinai susagstytu švarku, net vasarą, suveržtu kaklaraiščiu su perline sege, nuspurusiais marškinių rankogaliais, išlindusiais ligi krumplių, ar su slapta širdgėla, ar be jos, sėdėdavo redakcijoje ant aukštos taburetės, įbedęs kumpą nosį į storas sąskaitybos knygas, į stalą, išmargintą rašalo dėmėmis, peiliuku išraižytais politiniais šūkiais.

Iš vagono išlipus paskutinei moteriai, visos trys susimetė į krūvą šalia ryšulių ir lagaminų, rankomis braukydamos sau per susiglamžiusius sijonus, lygindamos raukšles; atsargiai kraipė galvas, pasiruošusios gintis, nepatikliai, smalsiai žvalgėsi po tuščią peroną, ramų, nušutusį kraštovaizdį, kuriame tolo kretančių senukų pora, o už Eksperimentinės mokyklos blykstelėjo saulės spindulys, vienintelis, siauras ir aštrus, pavėluotai sveikindamas moteris, atvykusias į Santa Mariją, prieš kelis mėnesius įgijusią miesto teises.

Nešikai tempė lagaminus, kartoninę dėžę, kretoninę rankinę, artinosi prie mūsų sulinkę, pustekine, dėdamiesi, kad jiems labai sunku; vienas jų mums pamerkė ir išsišiepė; jie pasuko į dešinę, nudrožė sandalais šlepsėdami per purviną šaligatvį, pro žalius vartelius nuėjo prie Karloso fordo ir sukrovė mantą. Karlosas rūkė, sėdėdamas prie vairo, rimtas ir susikaupęs, nė neketin-

damas jiems talkinti ir neatsiliepdamas į jų sąmojus. Mudu su Titu surimtėjome, nubraukėme skausmingas, jau atgyvenusias šypsenas, galinčias reikšti bet ką, tik nebe laisvą ir nevaržomą solidarumą, kurį buvome nutarę parodyti.

Vanagas ėjo priekyje per pusę žingsnio nuo moterų, dešinėje rankoje laikydamas nusvirusią puokštę išgeibusių raudonų gėlių. Žvilgtelėjo į mane, tarsi nepažindamas; ėjo nutaisęs geraširdišką miną kaip žmogus, kuris grįžta į tėvynę, laimėjęs pergalę, linksmai, atlaidžiai šypsodamas. Žingsniavo peronu, lydimas moterų kulniukų kaukšėjimo, savimi pasitikinčio žmogaus eisena vedė jas, didžiuodamasis savo užmoju. Tačiau – tai, ką mačiau aš, bet ne moterys – išsprogusios akys ir atsikišusios lūpos, pamėlę ir nuvytę skruostai, maloni, pagarbos verta kaukė, nors ir ne primygtinai, bet vis dėlto įtaigiai piršo mintį, kad jis, Larsenas, Vanagas, arba Maitvanagis, Maitų Medžiotojas, anaiptol nevisiškas ir savo likimo, ir pilkomis šaligatvio plokštėmis vedamos moterų trijulės šeimininkas. Popiečio blausoje ritmiškai siūbuojančių margų šilkų, skrybėlaičių, pagražų, papuošalų, veidų ir nuogų rankų fone Vanago veidas atrodė pasiruošęs kovai, išdavystei ir deryboms, bylojo tiek apie jo užmojo sėkmę ar nesėkmę, tiek apie jo paties santykį su tuo užmoju.

Vanagas priešaky, jos visos trys, viena šalia kitos, žingsniavo sutartinai: motiniškai švelniai rubuilė, kvaila sudžiūvusi blondinė, o aukščiausioji vidury įkandin Vanago. Visos vilkėjo ilgomis, per liemenį smaugtomis, per klubus rauktomis suknelėmis, dėvėjo dirbtinėmis gėlėmis ir vaisiais puoštas skrybėlaites su šydais. Atrodė atvykusios ne iš sostinės, bet iš tolių toliausių, iš žilos senovės. Jos staipėsi susikabinusios už rankų, nesivaržydamos tarškėjo spigiais balsais, atsilikusios per pusę žingsnio nuo vyriškio juoda eilute, vedančio jas žalios tvoros link, ten,

kur jų laukė du nešikai ir drebėjo Karloso fordo įjungto variklio gaubtuvas. Ilgšė dirstelėjo į mane, kai jie keturiese suko iš stoties, nusišypsojo man ir, žaismingai prisimerkusi, beregint dingo už šviesiaplaukės džiūsnos avies profiliu.

– Kaip jos tau atrodo? – paklausė Titas.

Stovėjome atsirėmę į maišus, pūškuojant tolstančiam traukiniui, stebėdami, kaip ištįsta ir dingsta saulės spindulys, įžambiai kritęs į mokyklos laukus. Netardami nė žodžio, vaizdavomės, kaip juodas automobiliukas kretėdamas rieda gatvėmis aplink aikštę, Sorijos keliu palei vynuogynus, kruopščiai prižiūrimu Kolonijos plentu, be paliovos lydimas nesvetingų uždarų durų, aklų ir tamsių balkonų ir langų. Vaizdavomės Karlosą prie vairo, tariamai nenuleidžiantį akių nuo kelio, visiškai abejingą šalia ir užpakaly sėdintiems keleiviams. Vaizdavomės Larseną juoda eilute, bandantį nuslėpti savo sutrikimą, su skrybėlaitės dėže ant kelių, išsikišusiu baltu marškinių rankogaliu beveik liečiantį sudžiūvusių gėlių stagarus, kuriuos laikė apgniaužęs nelyginant ginklą. Vaizdavomės, kaip tos moterys, savo suknelėmis, veikiau panašiomis į uniformas, pasinešusios sužavėti Santa Mariją, važiuoja nepaisydamos nei tvankos, paprastai tvyrančios prieš audrą, nei akivaizdaus priešiškumo, kaip pažemintos kratosi automobiliuku sukiužusiomis lingėmis, kaip rieda prie vienišo namo, stovinčio paupy netoli konservų fabriko ir kaimelio, išsigandusios ir prislėgtos visuotinio atviro nesvetingumo, uodžia didelių, ant krūtinės prisegtų žiedų kvapą ir karštį, tvoskiantį iš neregėtų trikampių suknelių iškirpčių. Tačiau gatvių tuštuma vis labiau slegia fordą drauge su debesimis įkaitusių dulkių, ir niekas nebegali nuslopinti patyčių, apsnūdusios ir ištuštėjusios Santa Marijos kartojamų vidury popietės.

– Kaip jos tau atrodo? – vėl paklausė Titas.

– Moterys, ir tiek, – atsakiau, atsainiai numodamas ranka.

Išėję pro žalius vartelius, tingiai nukėblinome per tuščią, plyną aikštę. Prisiminiau Chulitą ir palyginau jos žvilgsnį ir šypseną su ilgšės.

– Man jos nepatinka, – tarė Titas, – bet man tiesiog protas neneša, jog dabar kas tik nori galės nuvažiuoti į paupį, užsimokėti ir pasirinkti kurią nors.

– Kodėl? – paklausiau, kad tik jis nenutiltų.

„Vienuoliktą vakaro nusigausiu į sodą, apeisiu namą ir įlįsiu pas Chulitą į miegamąjį. Anksčiau, prieš kokį mėnesį, tariausi suprantąs, ką sakau, kartodamas: „Ji mano svainė, velionio brolio žmona, mano brolis su ja miegojo." Nueisiu pas ją ir, ko gero, ką nors pripasakosiu apie šiandien atvykusias moteris, pasakysiu, kad aš vienintelis iš viso miesto buvau stotyje. Ir vėl nieko neįvyks; gal ji prašys pabučiuoti brolio nuotrauką ir papasakoti, kaip stipriai jį mylėjau, palyginti jo meilę su mano, ir be atlydos švelniai man pamokslaus."

III

Tą penktadienį, kai į Santa Mariją atvyko neregėtos moterys, vakare daktaras Dijas Grėjas „Plazos" restorane pasirinko pačią tamsiausią vietą, toli nuo baro, prie kurio sėdėjo Markas su draugais ir moterimis. Po trumpos tylos, ūmai prašniokštus lietaus šuorui, tamsaus gymio vaikinas trinktelėjo savo stiklinę ant linoleumu dengto baro.

– Kaip šiandien sakė Markas... Mūsų pareiga balsuoti savo labui, savo šalies labui.

– Taip, – pritarė Markas. – Bet šiandien svarbiausia anaiptol ne politika. Kai prie tavo namų ima kauptis šiukšlės, būtina apsivalyti. Bet kokiomis priemonėmis.

Dijas Grėjas žiūrėjo į juos, gurkšnodamas prie savo staliuko. Į plačius vyrų pasturgalius, netelpančius ant aukštų taburečių, į riestus dviejų moterų užpakalius. Vėl palengva įsilijo, lietus šnarėjo monotoniškai, susiliedamas su įprastais nakties garsais. Suburtos draugėn Vanago išminties, pasitikėjimo, slepiamo jaudulio, prostitutės tikriausiai dabar gėrė matę paupio namelyje smalsaudamos, slopindamos žiovulį, per pirmą subuvimą pamažu slūgstant pakiliai nuotaikai.

Moterys, sėdinčios su Marku ir jo draugais, viena, vilkinti kelnėmis, kita – sijonu ir lietpalčiu, loštelėjusios susižvalgė ir nesmagiai nusišypsojo, beregint supratusios, kad vyrai tik dangs-

tosi šnekomis apie fiuzeliažus, cilindrų talpą ir skrydžio nuotolį, iš tikrųjų norėdami pasikalbėti apie kažką svarbaus; vangios ir apsnūdusios, sumirksėjo, suvokusios, jog niekada nesugebės įminti jų paslapčių. Paskiau vėl išsišiepė ir užsikvempė ant baro, bandydamos suprasti vyrų pasaulį. Lietus lijo, kaip liįęs, tyliai, monotoniškai, lyg beribė garso plokštuma. Dijas Grėjas įsivaizdavo Vanagą, šiek tiek apsvaigusį bešvenčiant įkurtuves, sujaudintą kerštо, pergalės, laimėtos sulaukus penkiasdešimties metų, įsidrąsinusį, apakintą džiugesio ir puikybės, panūdusį moterų trijulei atskleisti savo užmojo paslaptį, tikrąją, neįtikėtiną paskatą. Pašiurpusios ir nepatiklios, įžeistos kelionės per tuščią miestą, jos tikriausiai svaidėsi nešvankiais žodžiais, grįždamos į įprastą savo pasaulį.

Kaip ir kas vakarą gerdami prie baro, vyrai ginčijosi apie automobilius ir jų modelius; susiėmusios už rankų, moterys kuždėdamosi per pritamsintą salę iš lėto nuėjo tualetų link. Dijas Grėjas mąstė apie vaistininką ir miesto tarybos narį Bartę, ko gero, dabar miegantį arba nemigos kamuojamą miegamajame virš vaistinės, tykiai lyjant lietui, šį vėlų vakarą, nes pagaliau įsikūnija jo sena svajonė civilizuoti miestą, apie storulį, pasliką vaistininką, moteriškai putlaus kūno, tokio pat putlaus veido, nuplikusia galva, nurimusį šią poilsio valandą, prie šono pučiant jaunam parankiniui. Pergalės valanda, lemtis, pagaliau palaužusi dvylikos metų priešinimąsi, nustūmusi į praeitį dvylika įžanginių miesto tarybos posėdžių su tais pačiais, kaip įprasta, šešiais balsais prieš, aplankė Bartę vaistinės rūsyje prieš kelis mėnesius, kai jis, vilkėdamas ką tik išskalbtu plačiu chalatu, uostė liepžiedžius, sudėtus į maišą, kurį laikė atkišęs jam panosėn jaunas parankinis.

Kartą per metus jau dvylika metų jis prašydavo žodžio, kai tik pirmininkas baigdavo patriotinę prakalbą, dar nenutilus

plojimams, ir kiekvienąsyk į jį nukrypdavo šešios poros akių, budrių, kantrių, nedraugiškų, visada tokių pačių, nors žmonės ir keisdavosi. Bartė siūlydavo aptarti jo projektą, prieš savaitę įteiktą sekretoriatui. Abejingas, dar labiau išblyškusiais pūpsančiais skruostais, mažomis akutėmis su panieka greitosiomis peržvelgęs apskritą stalą ir išdėliotus segtuvus, nepaisydamas pašaipų, trukusių dvejus metus, ir apkalbų, pasklidusių pirmaisiais metais, griežtai ir bešališkai pasiryžęs mirti už savo įsitikinimus, vaistininkas dėstydavo savo mintis, kruopščiai parinkdamas žodžius – gal todėl balsavo pritardamas, kad būtų įsteigta posėdžių sekretoriaus pareigybė, kai, rinkimus pralaimėjus radikalams, daugumą užsitikrino konservatoriai, – ir skelbdamas būsimosioms kartoms, jog gimė anksčiau visu ketvirčiu amžiaus.

– Nematau reikalo nuodugniai aiškinti savo projekto, nes jis jau įteiktas ponams tarybos nariams drauge su visais reikiamais dokumentais.

– Jeigu niekas neprieštarauja... – tardavo pirmininkas.

Nubalsuodavo, visada šeši balsuodavo prieš Bartę, ir imdavo svarstyti miesto kanalizacijos ir autobusų maršrutų klausimus.

Vaistininkas greitai palaidodavo kvailą, akimoju šmėkštelėjusią viltį, numaldydavo savaime suprantamą apmaudą ir savo skardžiu, maloningu balsu prisijungdavo prie kitų klausimų svarstymo. Šeši balsai prieš, tariamai gailestingi žvilgsniai, vengiantys jo akių, sielvartinga nuostaba veiduose tų, kurie išdrįsdavo jam nepritarti, ir viskas iki ateinančių metų kovo.

– Sakau, gal jūsų nesutrukdysiu! – sušuko daktaras Dijas Grėjas tą popietę žiemos pradžioje, pasilenkęs prie vaistinės rūsio dangčio. Bartės nebuvo matyti; gydytojas kreipėsi į gelsvą švieselę, kylančią dulkėtais mediniais laiptais, į šnypščiantį

arbatinį, nemalonų šaltos drėgmės dvelksmą, vaistažolių kvapus. – Norėčiau su jumis pasikalbėti, ir geriausia būtų dabar. Ar galėčiau nusileisti?

– Daktare... – apskrita Bartės galva išniro beveik gulsčiai; šypsodamas tarp pilkšvų šešėlių ir blausios šviesos drūžių, teisindamasis jis liūdnai skėstelėjo rankomis. – Ar negalėtumėt valandėlę luktelėti?

– Manęs laukia pacientai. Ir šiaip jau vėluoju.

Dijas Grėjas ėmė leistis žemyn atpakalias su skrybėle ir pirštinėmis rankoje, lietpalčiu šluodamas laiptelius, stengdamasis ginkdiev nesusitepti mėlynos, neseniai pirktos eilutės. Spustelėjo Bartei minkštą vangią ranką, ir šis iš susijaudinimo užkaitusiais putliais skruostais plačiai nusišypsojo, blykstelėdamas baltais dantimis, pro jo atlapus marškinius ant krūtinės šiurpsojo rudi plaukai pramaišiui su žilsvais.

– Mielas daktare...

Vaistininkas, nuoširdus ir susigraudinęs, į lašinių rieves juokingai įtraukta galva, paėmė iš svečio skrybėlę ir pirštines ir pasivedėjo į rūsio vidurį, kur po gelsva lempa stovėjo vaikinukas, keliais suspaudęs atidarytą maišą.

– Lyg tyčia būtumėte pasirinkęs kaip tik tą dieną, kai negaliu jūsų priimti, kaip derėtų. Vos prieš kelias minutes nuobodžiavau viršuje, vaistinėje. Darganotu oru tikriausiai serga nemažai žmonių, bet pirkėjų nėmaž nedaugėja. Sumaniau patikrinti šiuos maišus su liepžiedžiais. Negalima jų pakuoti, kol šviežiai nuskinti, ir, be to, reikia atskirti žiedus nuo lapų. Na, klausau jūsų. Prašom čionai, mielasis, čionai.

Vaikinukas pasilenkęs papurtė maišą; ištaikęs progą, kai Dijas Grėjas nusisuko į kitą pusę, Bartė staigiai perleido jį skvarbiu žvilgsniu.

– Dar neišdžiūvę. O kai tokie orai...

Iš indų, sustatytų pasieniais, sklido įvairūs kvapai, goždami, smelkdami liepžiedžių kvapą.

– Ačiū, mielasis, – padėkojo Bartė.

Pasilenkęs prie maišo, įgrūdo pliką ranką, ištraukė saują liepžiedžių ir, prisimerkęs iš malonumo, ėmė uosti, kišdamas tai prie nosies, tai prie burnos. Siauraveidis vaikinukas irgi linksojo prie maišo.

– Taip, – tarė Bartė, tebelaikydamas saują liepžiedžių prie burnos. – Dar neišdžiūvę, toli gražu... – Ir subėrė juos į maišą. – Verčiau užrišk maišą. Prireikus padžiovinsime vieną kitą saują.

Kai vaikinukas pagaliau nutempė maišą į tamsesnę vietą, vaistininkas atsitiesė ir į Diją Grėją pasisuko veidu, kuriame, kaip jis to ir norėjo, atsispindėjo laimė ir amžius, jo penkiasdešimt metų, lyg visi tie dalykai būtų ten slypėję, ir tik dabar, po scenos su liepžiedžiais, jis būtų netikėtai juos atskleidęs, trokšdamas nustebinti svečią. Jis nusišluostė gelsvas dulkes nuo lūpų ir iš nosies.

– Visi tie maišai su vaistažolėmis... Žinoma, kur kas geriau laukuose. Bet čia sukaupta visa gamta, daktare. – Nutvėręs Dijui Grėjui už rankos, paplekšnojo, ir gydytojui vėl pasirodė, kad jis lyg ir sveikas, lyg ir nesveikas. – Gal ko nors reikia? Gal galėčiau kuo nors jums padėti?

Žiūrėdamas į šalia, prie pat plikos lemputės blizgant išbalusį, nerimo ir baimės sukaustytą apskritą veidą, Dijas Grėjas nesiryžo ištraukti rankos ir šypsodamas prašneko tyliu, aiškiu balsu. Vaikinukas vogčiomis juos stebėjo: atsisėdęs ant aslos ir apsižergęs maišą, lyg bandė jį užrišti.

– Ačiū, nereikia, – atsakė gydytojas. – Aš čia dėl jūsų. Pas mane buvo atėjęs Arselas. Jau vakar vakare viešbutyje buvo apie

jus užsiminęs. Šiandien popiet paprašė, kad perduočiau jums konkretų pasiūlymą.

Bartė atšlijo, nuleisdamas savo trumpas rankas; veidas vis dar atrodė penkiasdešimties metų žmogaus, bet jau be romios palaimos: rūstus penkiasdešimtmečio vyro veidas, kuriame atsispindėjo pareiga, pasipiktinimas, truputis savigailos.

– Aha, – atsiliepė pusbalsiu kaip ir daktaras. – Jis nori, kad aš balsuočiau už uosto koncesiją.

– Atleiskit, – tarė Dijas Grėjas. – Aš nieko jums nesiūlau, man nė kiek nerūpi, ką jūs nuspręsite. Manęs prašė Arselas, ir tiek.

Jis pakėlė skrybėlę ir pirštines ir ėmė plekšnoti jomis sau per ranką, suirzęs, apgailestaudamas, kad kišasi ne į savo reikalus.

– Niekada, – sukuždėjo Bartė.

Nė nežiūrėdamas į jį, Dijas Grėjas įsivaizdavo siauras rausvas lūpas, atsikišusias, nepaperkamas.

– Jis man sakė, jog kalbama ne apie uosto koncesiją. Tik apie nešikų paslaugas.

– Niekada, – sušnypštė Bartė, šypsodamas kankinio šypsena. – Ši tarnyba duoda pajamų. Kad ir priklauso miesto komunaliniam ūkiui, kad ir prastai dirba, galimas daiktas, tam tyčia griaunama. Tačiau ji duoda pajamų, priklauso miestui. O jei ir neduotų, miestiečių aptarnavimo paslaugomis turi rūpintis savivaldybė, bendruomenė.

– Taip, pritariu. Taip ir pasakysiu Arselui.

Tačiau Bartė neatlyžo, karščiuodamasis, kruopščiai parinkdamas žodžius, lyg išduodamas kokias paslaptis.

– Tai tik laiko klausimas. Šiandien taryboje esu vienišas. Tačiau pažiūrėsime vėliau, daktare, teisybė pati prasiskina kelią. Ir tas naujas provincijos mokyklų projektas...

Stojo tyla, ir klausą pasiekė vėjas, šuorais lekiantis nuo upės, neaiškus ūžesys, tolimas kaip prisiminimai, blaškantis sutemų liūdesį. Vaikinukas atsistojo ir užsikėlė maišą ant peties.

– Geriau už mane viską žinote, daktare, – maldaujamai žvelgė į jį išpurtęs veidas, kupinas kantrybės ir sielvarto. – Aš neketinu skaityti jums paskaitos.

– Atleiskit, neturiu laiko. Manęs laukia klinikoje, dar turiu aplankyti du ligonius Kolonijoje. Aš tik sutikau perduoti jums Arselo pasiūlymą. Konservatoriai pageidautų, kad jūs savo balsu paremtumėte jų projektą dėl nešikų paslaugų. Jeigu pritartumėte, jie pasižada patvirtinti jūsų pateiktą viešnamio projektą. Ar supratote?

Vaistininko veidą jis būtų norėjęs matyti tik pirmąją sekundę, kol jis nepradėjo bliūkšti ir neprarado savo orumo; galimas daiktas, žiūrėjo į jį tol, kol pamatė aiškiai prasiveržusią viltį, sutrikimą, didžių bergždžių džiaugsmų atspindį. Žandikaulis tarytum išsinėrė iš riebalų sluoksnio ir grobuoniškai, vyriškai kryptelėjo gydytojo link.

– Ar supratote? – pakartojo Dijas Grėjas. – Maža to, jie žada balsuoti už viešnamio projektą anksčiau, kai tik jūs pasiūlysite, mainais į jūsų žodį, kad vėliau balsuosite už nešikų paslaugų koncesiją.

Nuo lentynos pačioje palubėje lengvai šlumštelėjo maišas su liepžiedžiais, ką tik vaikinuko užkeltas, susisuko ir perplyšo, ir iš jo plūstelėjo platus žalias srautas. Pakvipus liepžiedžiams, Bartė su plevėsuojančiu chalatu, lyg rūsin būtų įsisiautęs vėjas, puolė plūsti vaikinuką paskutiniais žodžiais, grėsmingai mosuodamas rankomis, o šis žiūrėjo žemyn, įsikibęs į lubų siją. Dirstelėjęs į išpurtusį, raudoniu degantį veidą, Dijas Grėjas išvydo ašarų pri-

tvinusias akis, išgirdo, kaip trūkčioja šaižus verksmingas balsas. Vaikinukas užsikorė ant lentynos krašto ir ėmė leistis žemyn.

– Einu.

– Daktare... Atleiskite už tai... – Tačiau Bartė nerodė rankomis nei į vaistinės rūsį, nei į silpną šviesą, nei į vaikinuką, bailiai ropojantį aplink maišą. – Atleiskite. Man reikia pagalvoti. Dabar nežinau, ką galėčiau jums pasakyti...

IV

Bartė priėmė pasiūlymą per antrąjį pokalbį po keturių dienų, visą tą laiką stengdamasis vengti gydytojo, vaistinę patikėjo padėjėjui ir dingo be žinios, paliepęs visiems sakyti: „Daktaras Bartė išvykęs su reikalais. Galimas daiktas, į sostinę. Kada grįš – nežinia."

Ketvirtos dienos vidurdienį pas Diją Grėją laiptais užbėgo vaikinukas iš vaistinės, palaukė savo eilės ankštame priimamajame, sulinkęs ir abejingas, kumščiais parėmęs smakrą ir sustingusiu žvilgsniu įsispoksojęs į žalią glazūruotą vazelę ant staliuko. Įėjęs į kabinetą, iššiepė dantis ir garsiai iššišnypštė, nukreipęs akis už lango į tolį ir pasikišęs ranką po švarku.

– Ko tau? – paklausė Dijas Grėjas. – Neatrodo, kad sirgtum.

Vaikinukas nusišypsojo ir, ištraukęs ranką iš po skverno, padavė laišką.

– Štai čia, daktare, jums siunčia daktaras Bartė. Liepė įteikti į rankas.

Laiškas buvo išsiųstas iš „Poilsio" dvaro, Bartės ūkio, esančio tarp Kolonijos ir Rosarijo kelio, ir parašytas mėlynu rašalu mažomis, lygiomis raidelėmis.

„Gerbiamas pilieti, daktare ir bičiuli, ko gero, ne veltui nuojauta paskatino mane kelioms dienoms apleisti savo pareigas, nes visai netikėtai apsirgau. Atvykau į šį varganą savo būstą pailsėti

ir jėgų atgauti. Ištiktas itin skausmingo reumato priepuolio, esu priverstas trukdyti jus kaip bičiulį ir gydytoją, melsdamas pagalbos. Būčiau labai dėkingas, jei atvyktumėte čionai šią popietę, žinoma, jeigu mano prašymas atitiktų jūsų tikrąjį pašaukimą. Šio laiško įteikėjas, puikiai išmanantis vietinius kelius, kuo patogiausiai jus atvežtų mano automobiliu. Jūsų ištikimas, kaip jūs, be abejo, žinote, bičiulis Euklidas Bartė."

Drėgną ir ūkanotą popietę Dijas Grėjas važiavo iš Santa Marijos į Koloniją per tuščius pilkus laukus, tarytum nė kiek nepasikeitusius nuo prasčiausio metų laiko pradžios, su amžinai telkšančiomis balomis provėžose, vienodai nusvirusiomis plikomis medžių šakomis, gniuždančia dulsva šviesa tiek pažeme, tiek padangėje, pralėkė švariomis, asfaltuotomis L formos gatvėmis pro baltus, čerpėmis dengtus namus su mažais langeliais viršutiniuose aukštuose, visada užtrauktomis užuolaidomis ir niekada neatidaromais, iš Kolonijos centro leidosi vieškeliu pro ūkius, bežadis vairuotojas (trumpai kirptais plaukais be reikalo linksojo prie vairo, įgaužęs galvą į pečius, saugodamasis užpuolimo arba neatsargaus klausimo) vežė jį automobiliu per tokį pat kaip ir prieš Koloniją kraštovaizdį: purvas, vielinės tvoros, mediniai vartai su sausmedžių stagarais, virtuvių dūmai, kylantys tiesiai į dangų ir dingstantys migloje. Pasiekęs kalvos viršūnę, vėl leidosi per tokį pat kraštą, tik jau atšiaurų ir fanatišką, išlaikiusį tokį pat vaizdą, koks įsivyravo po pirmųjų birželio šalnų: pilka ir žema padangė, nuogi, pajuodę, šlapi medžiai, patižusi, nenumaldomą liūdesį kelianti tamsi žemė, blanki šviesa nelyginant kliūtis automobiliui, pirmiesiems žingsniams, kuriuos nutirpusiomis kojomis žengė Dijas Grėjas namo link, sekdamas įkandin vaikinuko, kraipančio užpakalį.

Sužvarbę nupėdino beveik nepastebimų vartelių link ir leidosi per netaisyklingą, įmantrią, prastai nušienautą veją, pro retus medžius – tylėdami lėtais žingsniais perėjo užveistą sodą.

– Daktaras, – tarė vaikinukas ir, išsitempęs prieš vaistininką, pakėlė ranką prie smilkinio.

Židinyje smilko keli šakaliai, viduje buvo beveik taip pat žvarbu kaip ir lauke. Bartė dėjosi nustebęs, rankose laikydamas duonos riekę ir puodelį. Vilkėjo kilpomis puoštą šiurkštaus audinio švarką, kaklą buvo apsivyniojęs skepetaite.

– Atsiprašau, kad teko jus sutrukdyti... – Pasodino svečią į krėslą, kur pažeme palei kojas vinguriavo židinio dūmai. – Galėtum pakapoti šakų lauke prie virtuvės.

– Gerai, – atsiliepė vaikinukas. – Ta pačia proga pakeisiu akumuliatorių.

Židinyje spragsint šakaliams, atrodė, kad darosi vis šalčiau. Sunėręs rankas ant kelių, Dijas Grėjas stebėjo, kaip storulis atsargiai dėlioja porcelianinius indus ir įjungia virdulį arbatai užplikyti; apskritame veide beveik lygiu santykiu atsispindėjo susirūpinimas, gudrumas, gerumą imituojanti nedrumsčiama ramybė. „Lygiai taip pat atrodytų būdamas vienas; jis ir aktorius, ir žiūrovas, ir didvyris, ir istorija. Bet jis ne pirštu penėtas: išnaudoja savo kvailumo nuošimčius su kur kas didesniu įkarščiu nei kiti."

Siurbčiodamas silpną ir karštą arbatą, gydytojas klausėsi, kaip jis postringauja apie viešnamį, griebdamasis negirdėtų eufemizmų, sumaniai įpindamas svarbų slaptą susitikimą su vienu politiku, kurio pasekmės arba paviešinimas galėtų – ko gero, turėtų – paveikti Santa Marijos ateitį.

– Turbūt jūs, daktare, nepatikėsite, bet, pridėjęs ranką prie širdies... Aš nežinojau, ką atsakyti. O jei ir būčiau žinojęs, kažin,

ar būčiau atsakęs teisingai, kaip pridera? Jūs turėtumėte suprasti, kokioje padėtyje atsidūriau, išgirdęs jo žodžius. Nenorėjau atsakyti bet ko. Jaučiu atsakomybę, beveik nugyvenęs savo amžių be sąžinės priekaištų...

Viešnamio *madame* balsu, dar labiau sustiprindamas tą įspūdį storais, neapžėlusiais pirštais, Bartė piešė žavią ramios sąžinės viziją: vienatvė kalno viršūnėje, vidinės kovos ir apmąstymų dienos, nuožmios grumtynės, kas akimirką raunant iš širdies egoistiškų paskatų daigelius.

„Galbūt slapčia jis trokšta, kad šviestų didelis užrašas „Didysis Bartės viešnamis" arba kad žmonės teisybės dėlei jį taip pavadintų." Ir pagaliau, nusileidęs nuo kalno, išsivadavęs nuo slegiančio nerimo, apsivalęs nuo siaubingų nuojautų, išsekęs ir nusiraminęs, dviem pirštais jis pakėlė skaidrią arbatos stiklinę, įsivaizduodamas erdvų saloną, pilnutėlį puošmenų, niekučių, paveikslų, siuvinėtų takelių, graviūrų, kaspinų, pagalvėlių, popierinių gėlių, šaltą ir nugultą dulkių, įsivaizduodamas momento svarbą ir būsimas kartas, klausančias jo Dijo Grėjo ausimis.

Tai buvo vyriškis penkiasdešimties su kaupu metų, su pūkinių plaukų vainikėliu apie rausvą viršugalvį, paburkusiu plynu veidu, po ankstyvos žilės pasidabruotais antakiais retkarčiais blykstelinčiomis šelmiškomis ir gudriomis akių kibirkštėlėmis. Sėdėjo patogiai išsidrėbęs ant apskritos kėdės pagalvėlės, suglaudęs kojas mažyčiais blizgančiais pusbačiais, tai brėždamas kripes kaire ranka, tai delnu aukštyn nuleisdamas sau ant šlaunies. Tikriausiai jis suvokė, ką šneka, kai ėmė pasakoti savo gyvenimo istoriją, skaičiuodamas, kiek kartų patyrė neteisybę, bet to nesureikšmindamas; kai spigiu balsu minėjo nuvalkiotas sąvokas – kapitalizmas, oligarchija, žemės ūkio kooperatyvai ir anglų leiboristai; kai piršo mintį, kad visa tai būta jeigu ne

sąmoningų pirmųjų žingsnių, tai bent jau lemtingo precedento, idant Santa Marijoje rastųsi viešnamis.

Susigūžęs prie židinio, kuriame smilko glėbelis vaikinuko atneštų žalių šakų, Dijas Grėjas stengėsi prisiminti visa tai, ko nežinojo apie save šis ūmus, nuobodus storulis. „Gimęs čia, paupyje, ir ištisus penkiasdešimt metų upės, smėlynų, laukų atskirtas nuo pasaulio, pasmerktas niekystei, jis puoselėja dažnai kursuojančio kelto įteigtą iliuziją esąs tolimų, jo manymu, įlemiamų įvykių dalyvis. Jis ne asmenybė; kaip ir visi žmonės, gyvenantys šioje upės pusėje, jis – tam tikra gyvybės išraiška, gyvuojanti ir pasireiškianti tam tikros manijos, tam tikro idiotizmo forma. Vieni nuo kitų mes skiriamės tik tam tikru savęs neigimo būdu, kurį arba pasirinkome patys, arba mums primetė aplinkybės. Mažytis juokingas kraštas, įsispraudęs tarp upės ir geležinkelio, ribojančio Koloniją, kur visi tiki savo vaidmeniu ir nemokšiškai jį atlieka. Taip ir aš, atitrūkęs nuo darbo, praradęs budrumą ir nustojęs kur nors dalyvauti, esu daktaras Dijas Grėjas, deduosi gydytoju, mokslavyriu, šiaip ar taip, neabejotinai labiau išprususiu nei senės pribuvėjos, žiniuonės, paupio kaimelyje gydančios nuo viduriavimo ir nužiūrėjimo. Taipgi ir šis vargeta, kurį stengiuosi pateisinti, jau kurį laiką nebėra tikrasis ir nežiniai pasmerktas Euklidas Bartė, ir niekam nė į galvą neateina juo nepasitikėti, visi laiko jį vaistininku, žolininku, miesto tarybos nariu ir – dabar ir iki mirties valandos – Santa Marijos viešnamių pranašu."

Pagaliau, pragydęs kanarėlės balsu, jis ėmė suokti apie galimą santarvę su miesto tarybos dešiniuoju sparnu, užsimindamas, kad šį vakarą, leidžiantis žiemos sutemoms, jiems vakarojant vidury plyno lauko, ketina tarti įsimintinus žodžius, atlikti įsimintiną veiksmą, prieš sutikdamas, pačių tauriausių

polėkių skatinamas, pritarti, kad uosto krovikai gautų kitą šeimininką.

„Žodžiu, man nieko kita nelieka, kaip susikaupti ir nesnausti, įvertinti paklaidos tikimybę sudarant sandorą su Dievu, pagal kurią privalau stebėti visus ir gerai perprasti, išmanyti, ką darau, nors tai atsitiktų tik vieną kartą ir truktų sekundę; žodžiu, nieko kita nelieka, kaip atvirai žiūrėti Euklidui Bartei į akis, į jo burną, į tą kintamą plyšelį, kuris, stropiai tebekrutėdamas, dėsto mintis. Privalau įžvelgti, gal kas nors nepakartojama glūdi toje esybėje, išskyrus vidurių laisvinamųjų vaistų gamintoją, miesto tarybos narį, vaistinės savininku tapusį vaistininko parankinį, šios vėjo kiaurai perpučiamos sodybos savininką, užveisusį apgailėtiną angliško parko karikatūrą, privalau įžvelgti, kas dangstosi jo senėjimo ir įpročių kauke, tokiu aiškiu ir atviru jo veidu ir nuotaika. Tikriausiai jis eunuchas; Euklidas Bartė virto dulke ir, metams bėgant, vėjais nudulkės, kaip tai paprastai atsitinka žmonėms. Stebėdamas, kaip jis postringauja prie smilkstančio židinio, rikiuodamas žodžius į ilgus nuobodžius sakinius, atsargiai gestikuliuodamas ant palaikės kėdės, matau tik niekuo neypatingą žilą senį, kuriam nuo aterosklerozės dreba rankos ir į sakinio pabaigą tolydžio pinasi liežuvis. Man žvarbu, nuobodu, nemalonu, matau tik žmogų, be galo panašų į didumą tokio amžiaus žmonių, ištižusį senatvėje ir, negana to, kamuojamą tuštybės ir nenuspėjamos baimės priepuolių."

– Sutarta, – tarė Dijas Grėjas stodamasis. – Kažin, ar šį vakarą dar susitiksiu su Arselu, bet rytoj tikriausiai. Pasakysiu, kad jūs sutinkate. Per pirmąjį posėdį jie nubalsuos už viešnamį, o paskiau jūs balsuosite už uosto krovikų paslaugų koncesiją, ir visi bus patenkinti.

– Visa bėda, daktare, kad jie ims dar labiau drabstyti mane purvais, – pakartojo Bartė, sėdėdamas prie židinio. – Bet aš esu tam pasiruošęs.

– Neabejoju. Jeigu viešnamis Santa Marijoje – socialinė reikmė, neabejoju, jog ilgainiui tai bus ir geras pajamų šaltinis.

– Apie tai negalvojau. Manding, pamatę mane balsuojant už krovikų paslaugų koncesiją, radikalai pagalvos, kad gavau kyšį.

– Tikriausiai, – sutiko Dijas Grėjas. – Visai galimas daiktas. Šiaip ar taip, jie savotiškai atsilygins. Aišku, ne pinigais. Būkite malonus, pašaukite vaikinuką, jau norėčiau grįžti namo.

– Daktare... – suvaitojo Bartė, nutaisęs kankinio šypseną. Priėjęs prie durų, atidarė jas ir pašaukė; šalta ir tamsi naktis be vėjo įsprūdo pas juos į erdvų, prastai apšviestą kambarį. – Protas neneša, daktare, – priėjęs tarė Bartė, – kaip turėčiau jūsų atsiprašyti, kad dėl manęs teko taip toli važiuoti, tiek vargti, tiek laiko prarasti. Tačiau dabar jūs galite įsivaizduoti, koks reikšmingas mano sprendimas ir kaip svarbu, kad niekas nieko neįtartų... Mane iš tikrųjų kamuoja reumatas. Ateisiu pas jus į kabinetą rytoj vidurdienį, atvirai, nesislėpdamas, – kruopščiai rikiuodamas žodžius, jis stengėsi atkreipti gydytojo dėmesį į tai, jog taria juos sąmoningai, be jokių kėslų, tiesiog todėl, kad taip būtų logiška baigti pokalbį.

– Regis, viskas gerai, – tarė Dijas Grėjas, maudamasis pirštines. – Jums užteks jėgų šmeižtui atremti. Santa Marijoje bus viešnamis, padaugės arba sumažės venerinių ligų. Pažiūrėsime, kokie bus statistiniai duomenys.

– Klausau, – įsiterpė vaikinukas, išdygęs mėlyname tarpdurio šaltyje.

– Užkurk variklį, daktaras nori važiuoti. Beje, daktare, jūs man minėjote, kad kitose vietose, pavyzdžiui, Londone...

– Nežinia, bent jau aš nežinau. Vieni tvirtina, kad gerai, kiti – kad blogai, statistiniai duomenys irgi prieštaringi. Būtų geriausia steigti viešnamius ligoninėse, kad gydytojas tikrintų kiekvieną klientą.

– Ką gi, tai utopija. Na, o kitos bėdos? Pavyzdžiui, jaunimas? Turiu galvoje vaikinus.

– Taip, žinoma. Ir vietinės merginos. Jau esame apie tai kalbėję. Tačiau dabar man rūpi praktinė šio reikalo pusė.

Sučiaudėjęs lauke suburzgė automobilio variklis, pertraukdamas pokalbį, ir pauzės pasidarė dar ilgesnės ir gūdesnės.

– Kuria prasme? – paklausė Bartė, lyg ragindamas kalbėti toliau.

– Turiu galvoje... – Slogus lauko virtuvės, senų baldų ir visokių niekniekių kvapas. – Jūs pasiekiate, kad miesto atstovai leidžia jums atidaryti viešnamį. Tačiau kas jį įrengs? Kas tvarkys? Kaip jūs visa tai padarysite? Išsinuomosite namą, atvešite moterų?

– Gerai sakote, – tarė vaistininkas ir nė kiek nesidrovėdamas pergalingai nusišypsojo. – Apie tai jau galvojau, nors dar nieko nenusprendžiau. Teorija ir praktika – dvi reikalo pusės, su kuriomis susiduria žmogus, užsimojęs ką nors daryti. Kas be ko, jūs labai taikliai pastebėjote, jie gali duoti leidimą ir pasistengti, kad mano projektas niekada nebūtų įgyvendintas. Daktare, aš turiu reikiamą žmogų. Jis dirba *Liberalo* redakcijoje. Neprisimenu, kuo jis vardu, bet žmonės jį pravardžiuoja Vanagu.

– Taip, aš jį pažįstu, buvau susitikęs „Berne". Kartą buvo atėjęs pas mane į kliniką. Tai Larsenas.

Bartė spustelėjo gydytojui ranką, jau apmautą pirštine. Perbalęs, gelsvas kaip vaškas veidas, aprasojęs nuo susijaudinimo, silpnai nušvito, kai jis prisikišo arčiau.

– O dabar pati sunkiausia mūsų pokalbio akimirka, daktare. Juo labiau kad puikiai suprantu, jog piktnaudžiauju jūsų kantrybe. Gal prisėstumėte?

– Man reikia važiuoti, – nekantriai, gana piktokai atsakė Dijas Grėjas.

– Tiek to, tik keli žodžiai. Noriu jus prašyti dar vienos malonės. Nežinau, ar jūs... Šiuo klausimu tariausi su minėtu žmogumi. Jis neseniai atvyko iš Rosarijo, sako, jog tik dėl manęs čia apsistojo ir dirba laikraštyje. Deja, aš niekuo dėtas, tiesiog pasakiau jam teisybę, pasakiau, kad neabejoju, jog mano projektas bus patvirtintas. Kaip dabar matote, neklydau. Tai menkysta, bet pravartus žmogus. Esu girdėjęs, kad kitur jau vertėsi tokiais dalykais. Šiaip ar taip, apsigyveno mūsų mieste ir dorai užsidirba duonos kąsnį.

– Taip, aš jį pažįstu. Ko gero, galėtų to imtis.

– Pats pasisiūlė. Bet tai buvo anksčiau, kai dar tikėjausi, kad mūsų partija turės du atstovus miesto taryboje. Mudu susiginčijome: jis siuto, aš laikiausi ramiai ir tvirtai. Daugiau mes nebesusitikome, tikriausiai suprantate. – Lauke dusliai, lyg pro rūką, sugaudė automobilio signalas. – Suįžūlėjo niekšas. Ar jūs nesupyksite, daktare ir bičiuli, jeigu paprašyčiau susitikti su tuo žmogum ir pasiteirauti, ar jis nepersigalvojo?

– Nesijaudinkite. Rytoj pasikalbėsiu ir su Arselu, ir su juo. Nežinau, katras bjauresnis, bet Vanagas man arčiau širdies.

Stovėdamas mūrinio namo fone, iš pažiūros dar storesnis sustingusiame ir žvarbiame ore, vaistininkas atsisveikindamas garsiai sušuko:

– Jūs, daktare, tikras bendramintis – ne politinėmis pažiūromis, bet širdimi!

Kratydamasis ant galinės automobilio sėdynės, Dijas Grėjas, sužvarbęs, jau pamiršęs pokalbį su vaistininku, mintyse narstė kitų matytų kraštovaizdžių paliktą įspūdį, kitas naktines keliones lietingomis žiemomis, veidus ir poelgius, vienatvės dienas ir naktis, staigią nuomonių kaitą. Jau daug metų jis bešališkai žvelgė į praeitį: prisimindamas žmones ir aplinkybes, senas klaidas ir nuogandas, pasikliaudamas savo nuojauta, jis mėgavosi svajonėmis tik todėl, kad jos absurdiškos.

V

Susitaikęs su nesėkme, apsivelku lietpaltį, užsidedu beretę; stovėdamas priešais veidrodį dėkoju Chulitai, kad patikėjo man paslaptį – nors ir kokia būtų ta paslaptis, dabar ji bendra, – prieš gesindamas šviesą, suverčiu Chulitai kaltę dėl eilėraščio: juk jai paskyriau šias keturias eilutes.

Netekęs jos ir jo, gyvenimą aukoju.
Mainais į senatį ir siekius svetimus
Kasdien vis tolesnius, gašlius, keistus.
Išeiti – nėr jėgų, palikti – negaliu.

Lipdamas laiptais žemyn, įsiteigiu minį, jog kaltinti Chulitą kvailumu galima tik iš dalies, nekalbant nei apie meilę, nei apie beprotybę, tik dėl to, dėl ko ji pati nekalta, kas išnyks tik drauge su ja: tai, ką jai primetė ir įskiepijo tėvai, naivi provincialės išvaizda, draugės, mano velionis brolis ir aš pats su savo keista meile.

Vienuolikta valanda vakaro, einu užsimerkęs tamsiu koridoriumi, ilgesingai klausydamasis, kaip, pamažu silpdamas, šnara lietus. Išėjęs į lauką, vėl girdžiu jį šnarant sodo medžių lapijoje, vaikščioju, norėdamas nustumti laiką ir pavėluoti į pasimatymą – gal ji išsigąs, pagalvojusi, kad manęs neteko. Gink-

diev nenoriu kurstyti nei jos beprotybės, nei šaltumo, bijau, kad, neištvėrusi pokyčių, neimtų visko aiškintis, nesigriebtų kokio nors konkretaus, pastovaus dalyko vietoj šito kvailo naktinio ritualo, kuriuo mėgaujuos, nieko nesuprasdamas, man tiesiog gera, ir tiek.

Tik norėčiau įkalti jai į galvą, kad gyvenime galiu kuo gražiausiai apsieiti ir be jos, kad aš esu aš, Chorchė, kad neturiu nieko bendra nei su ja, nei su jos žaidimu. Aš esu aš, žmogus, „jų vaikelis", jų žodžiais tariant, liūdnas, kitoks nei visi, toks nepatikimas ir tvirtas, kad nė vienas jų negalėtų to net įtarti, atsiribojęs nuo jų visų ir visa galva už juos visus pranašesnis. Esu tas, kurio gyvenimą ir darbus stebiu palankiai, bet be besaikės meilės; esu mandagus, su neišsenkama kantrybe žiūriu nuobodžias, nevykusias komedijas, kurias jie vaidina, stengdamiesi pasirodyti įmantresni, kad jos būtų įmanomesnės ir kad jie galėtų apsisaugoti nuo naujovių ir nepasitikėjimo. Vaikštinėju po išpuoselėtą sulytą sodą, veidą drėkina lietus, kuris nekelia jokių minčių, į galvą lenda visokios nešvankybės, į akis spigina tėvų langas. Nenoriu mokytis gyventi, noriu pagaliau pažinti gyvenimą, ir baigta. Smerkiu juos iš visos širdies, smaugiamas gėdos, negaliu susitvardyti nesmerkęs; atsikrenkštęs spjaunu ten, kur kvepia gėlėmis ir purvu, prisimenu, kaip išdidžiai daviau sau žodį niekada jiems nepritarti.

Galiausiai apsisprendžiu ir sužvarbęs, susijaudinęs einu prie gebenių, apraizgiusių Chulitos langą, violetinėmis dėmėmis marguojančių nešvarių, apkerpėjusių sienų fone. Pasistiebiu ant pirštų galų ir švilpteliu; dingteli mintis, kad ji nenulips, kad pagaliau užgeso kartu su viskuo, kas prasidėjo vieną vasaros pavakarę, kai, Kolonijos kapinėse palaidojusi mano brolį, Chulita ėmė pamažu kraustytis iš proto, žiūrėti į mane, sekioti, kad tik

atsidurtų ten, iš kur galėtų mane matyti, ir tiek, žiūrėti į mane be jokio tikslo, be susidomėjimo, nieko neprašydama, nemelsdama meilės ar kokios nors malonės, žiūrėti į mane, ir gana, slopindama, jos manymu, mano širdyje rusenančią baimę, viepdama lūpas ir nutaisydama miną, mudviem reiškiančią šypseną. Vėl pasistiebiu ir švilpteliu; langas aptemsta ir atsidaro, atpažįstu kaltinamą toną ir pasisveikinimą klausimu. Neatsiliepiu.

Įsivaizduoju, kaip mieguistai šlepsi laiptais šlepetės, lengvai įsivaizduoju šviesius plaukus, palaidus, vos vos šiurpčiojančius jai leidžiantis, baltą veidą, ką tik dažytas storas putlias lūpas, kurias taip mėgdavo kandžioti mano brolis. Kad galėtų gyventi toliau, apsisprendė išeiti iš proto, o tos beprotybės įgeidžiu man nevalia gyventi šiame pasaulyje, aš esu ne aš, tik permainingas sapnas nuo tos dienos, kai ji, grįžusi iš laidotuvių, išsipleikė krėsle ir džiaugsmingai sučiauškėjo: „Kokios gražios laidotuvės, pasivaikščiojome saulutėje, Kiuteliai patys nupynė vainiką, ko gero, plušo visą naktį, vos nenualpau iš laimės – taip pakvipo pavasariu, kai dvasiškasis tėvas Bergneris pradėjo melstis."

Pagalvoju apie moteris, ko gero, miegančias su Vanagu paupio namelyje tuo metu, kai Chulita praveria duris ir gailūs, iš anksto žinomi žodžiai ištrūksta it žvėreliai į purvą, varvančių medžių šnaresį. Stengiuosi į ją nežiūrėti, neapsigauti: vis dar nežinau, kas esu; atkišu skruostą, kaktą, nesipriešinu, kai ji nuima man beretę, glosto plaukus. Paskiau nedrąsiai tampu tuo, kuris kopia laiptais, lydimas tolygaus jos šlepečių tapsėjimo, pusbalsiu kuždamų maldų. Įeiname į kambarį, kur ji miegodavo su mano broliu; Chulita uždaro duris ir nusišypso man; aš nusigręžiu, nusivilkdamas lietpaltį, kad jos nematyčiau, dingteli į galvą liūdna

mintis, jog ankstyvoji jaunystė – tai ne mano gyvenimo tarpsnis, bet liga, apsigimimas, nepagydoma žaizda.

Pritupiu prie degančio židinio, kad laimėčiau laiko; „Chorchė", – tariu savo vardą, norėdamas dar sykį įsitikinti, kas esu, ir atsisveikinti. Netrukus, atsistojusi užpakaly manęs, ims vadinti mane tai Federiku, tai Fricu, tai dar kokiu nors vardu, kuriuo į jį kreipdavosi; numanau, kokiu balsu ims mane šnekinti – groteskišku, apsimestiniu, gailiu, nepatikliu:

– Ar labai esi pavargęs? Tikriausiai ne? Kiaurai peršlapai. Visą popietę man nėjo iš galvos, kad tas tavo darbas ūkyje gryna beprotybė. Ar matai, kokios tavo rankos? Subraižytos, sutinusios, panagės juodos. O juk šios rankos skirtos man, ne daigams, karvėms, kuliamosioms ir vyrams. Paskutinįsyk, kai stipriai lijo, visą valandą ištūnojai automobilyje, įklimpęs į purvynę.

Aš vaikščiosiu po kambarį, labai greitai praradęs gėdą, kaip mano brolis kaukšėdamas batais, juoksiuos pašaipiai, jausmingai, mažorine gaida, eidamas pro šalį, paglostysiu jai petį, skruostą, standžias, kietai supintas kasas.

Tačiau ji tyliai prieina ir pirštų galais paliečia man pečius. Nori pasikalbėti; turėsiu atsiduoti kaip moteris, merdėti kelias valandas, kad ji galėtų susigrąžinti mano brolį. Tardama Federiko vardą, ims gaivinti išpažįstamas prarasto artumo vertybes, ir tiktai jas. Atpalaidavusi pirštus, perbraukia man per pečius ir rankas; girdžiu, kaip ji juokiasi, numanau, kad lėtai linguoja galvą.

– Aš tokia laiminga, Chorche... – sako ji. – Kad tu žinotum... Taip bijojau, kad neateisi šiąnakt, kad turėsiu laukti ryto ir tada tau pasakysiu...

Pasigręžiu ir jai nusišypsau, juk turiu ką nors daryti, prijunkti; palengva atsistoju ant nutirpusių kojų. Einu prie sienos,

prie Federiko nuotraukos, kabančios palei lovą, šalia indo su pamerktomis geltonomis gėlėmis.

– Koks stebuklas, Dieve mano... – kužda ji raiškiu balsu, kad aš girdėčiau. – Tiek meldžiausi iš pradžių, kad tai įvyktų...

Tokiu tonu paprastai ji griebiasi didžiojo melo, vaidina scenas, pati suvokdama, jog perdeda; balsas stiprus, valdingas, beveik niekada neatitinka tariamų žodžių, skamba vienu pustoniu aukščiau arba žemiau nei, mano nuomone, derėtų pagal prasmę. Viskas primena prastai atspausdintą litografiją sulietomis spalvomis. Viskas miglota, antra tiek neįtikėtina; galiu jaustis laisvas, niekinti save ir tylėti. Traukiuosi nuo liūdnai kvepiančių geltonų gėlių ir pasisukęs matau ją tokią, kokią įsivaizdavau: sunėrusi rankas ant pakaušio, kaip pakerėta žiūri į ugnį židinyje, romiai mirksi plačiai atmerktomis akimis, lyg vokais norėtų nebent sušvelninti spindintį žvilgsnį. Prieinu lyg norėdamas ko nors klausti, primygtinai, susidomėjęs, tačiau, išvydęs jos žvilgsnį, įsmeigtą į mane, kaip paprastai pastebiu neapykantą ir baimę, vienintelį dalyką, kurio ji nesugeba nuo manęs nuslėpti, ko gero, vienintelį ir svarbiausią mūsų santykiuose.

– Chorche, – sako ji, laikydama man už ausų ir vėl bučiuodama į kaktą. – Tiesiog niekad nedrįsau tuo patikėti.

Sodina mane į krėslą prie židinio ir atsitupia man prie kojų. Ji glėžna, nors jau trisdešimties ar panašiai, niekada to nepamirštu; per sena, kad patikėčiau tuo, ką stengiasi man įrodyti ir pasakyti, pasiversdama tokia mažute ir nuolankia, liesdama man kelius standžiai supintomis kasomis. Suprantu, ką kėslauja, nebe pirmą kartą seka pasaką apie kūdikį, gimsiantį po tėvo mirties; tačiau visada prasimano ką nors nauja, visada kitaip pakreipia kalbą.

– Niekada nedrįsau tuo patikėti. Meldžiausi, kad tai būtų teisybė, bet širdies gilumoje buvau tuo įsitikinusi. Nedrįsau tuo

patikėti, nes nebuvau to nusipelniusi, nesu to nusipelniusi, supranti? Tik meilė man suteikia šią teisę, nes jį myliu. Bet tai irgi ne mano nuopelnas, kitos išeities nėra. – Pakėlusi galvą, ji žiūri į mane kurį laiką, kol jos veide nušvinta ir vėl užgęsta šypsena. – Dabar jis miręs. Miręs. Nevalia pamiršti šio žodžio. Anksčiau jis atrodė šlykštus, prisimeni, tūkstantįsyk bjauresnis už bet kokį keiksmažodį. Dabar jau nebe; jis miręs, ir tiek, miręs. Juk tau nebaisu, tavęs tai neskaudina, tiesa?

Kaip šuo ji padeda šviesiaplaukę galvą man ant kelių, šypsosi taip nuoširdžiai, be jokių kėslų, kad net ima pykinti. Na, o tas žodis niekada taip nepadoriai neskambėjo kaip dabar, toks šlykštus, sausas ir niekingas.

– Ne, neskaudina, – atsakau ir spėju, kad viskas tuojau pasikeis: išvaduotas nuo ankstesnio nuolankumo, pakliūsiu į naują vergovę.

– Ir negali skaudinti. Jis miręs. Miręs. Jis tavo brolis. Kartais, žiūrėdama į tave, pagalvoju, kaip turėtų jaustis Federiko brolis.

Mane suima baimė, nesuvokiama baimė sugniaužia vidurius, padvelkia nuo atsirėmusios į mane Chulitos galvos ir balso.

– Ar jį mylėjai? – klausia ji.

– Kaip nieką kitą, galiu duoti žodį.

Melas. Ne tiek mylėjau, kiek jam pavydėjau ir žavėjausi juo, tvirčiausiai mane su juo siejo troškimas jį pranokti, iššūkis, apie kurį jis nė nenumanė. Vis dėlto dabar, baimės apimtas, nemeluoju. Sugriežiu dantimis, kad ji išgirstų; iš lėto sugniaužiu kumštį, kad atrodytų, lyg kas mane tramdo.

– Kaip nieką kitą, – pakartoju tik todėl, kad beasmenis jos kvailumas jai pakištų mintį apie mano motiną, šiek tiek sudrumstų jos džiaugsmą. Tačiau, kai ji pakelia galvą, mėlynos akys, sausos ir pilkos, spindi tik dėkingumu.

– Jis irgi tave mylėjo, – pripažįsta ji, smakrą įrėmusi man į koją.

Prisimenu, kaip ji, tiesi, nepalaužiama, atsisveikindama dėkojo visiems, nėjusiems į kapines ar grįžusiems iš ten; prisimenu, kaip nekenčiau jos dėl tų sausų, neparaudusių akių, dėl kasdienių žodžių ir įprasto elgesio, dėl to, kad niekam nedavė progos pasijusti mažiau nelaimingiems nei ji ir, pareiškus jai užuojautą, nuraminti sąžinę. Prisimenu jos veido išraišką, puikybės ir nenumaldomo sielvarto išraišką, ir kitą išraišką, šalia, įsitempusią, sustingusią, pasiruošusią užimti anos vietą, ir joje įžvelgiau nesuvokiamą panieką, kuriai vieni niekai praryti aną dabartį ir bet kokią ateitį – kaip jūrai skęstantį laivą.

– Jis miręs, – pakartojo ji mieguistu balsu, kaklu trindamasi man į koją. – Pasakyk, kad jis miręs, būk geras. Kad nebijai, kad neliūdi. Tai tik...

Tai tik dulkė, prieš tai – agonijos bjaurastis, o paskiau – groteskiškas tyrumas, nepermanomas veidas, žvelgiantis į lubų sijas, ištįsusi, nepriklausoma nosis, veidas, rytui auštant, išsaugojęs tik vieną išraišką, nubraukusią ir išdildžiusią visa tai, kas būta, ciniškai atmetusią visą veido praeitį, išraišką, kurios begalinis nepadorumas atsiskleidė nežmoniškai lėtai.

– Jis miręs, miręs, – puikuodamasis džiaugsmingai pakartojau, apšviestas kelių židinio pelenuose dar spingsinčių žarijų.

– Tikrai? – juokdamasi sukuždėjo ji. – Štai kodėl, – prieš ištrūkdamas iš lūpų, jos balsas prasliuogia gerkle, kutendamas man koją, – štai kodėl, kai man gims sūnelis, išmokysiu jį sakyti, kad Federikas miręs.

Kaip to ir tikėjausi, galiu sėdėti ramus, akis nukreipęs į žarijas, su jos šilta galva ant kelio. Daug maloniau pasiduoti ankstesnei baimei, silpnesnei, dažnesnei: Federikas su neregėta nosimi,

kurią visą laiką slėpdavo nuo mūsų kaip nedovanotiną kliaudą, aukštielninkas, atsiduodantis lavono tvaiku, kuris limpa prie sienų ir baldų, miešiasi su gėlių aromatu ir sudaro kvapnias zonas, savo kontūrais primenančias žiedlapius.

Glostau jai plaukus, kol ji pakelia galvą; tuomet nusišypsau, atitraukiu koją ir atsistoju. Einu prie lovos – kairiuoju petimi instinktyviai prisidengiu nuo portreto žvilgsnio – ir pasiimu lietpaltį, palūkuriuoju maigydamas beretę.

– Mažiau tavęs nemylėsiu, – sako ji, sėdėdama ant grindų, – niekada nepamiršiu, kad buvai man daugiau nei geras, kad atjautei mane taip neįtikėtinai, kaip nemokėtų atjausti nė vienas tavo amžiaus...

Šešiolikos, septyniolikos, pagalvoju įtūžęs, dar per jaunas lankytis viešnamiuose. Ji sėdi, alkūnėmis užsikvempusi ant kėdės, nuo kurios ką tik pasikėliau, garbana prie dešinės ausies atsipalaidavo, nusviro, tarytum atitrūko nuo beprotybės. Ekstazė užlieja jai veidą, išskyrus akis; ko gero, akys atspindi tą absurdišką skaistumo išraišką ir atkakliai priešinasi, įdėmiai žiūri į mane su baime ir neapykanta. Traukiuosi atatupstas, kol įsiremiu į sieną ir pakaušiu užgaunu įstiklintą nuotrauką, kol suvokiu, kad antakiais, šypsena, liūdesiu primenu brolį. Tuomet lėtai prabylu ir, vien tardamas jos vardą, noriu, kad ji suprastų, jog geidžiu ją blokšti į lovą, jog bijau, kad nei ji, nei aš neišdrįsime arba negebėsime duoti vienas kitam to, kas svarbiausia.

– Chulita, – sakau.

Ji žiūri į mane išplėtusi akis, į geismingą, maldaujamą veidą. Tačiau regi tik vaiką, reikalingą jai ir pravartų. Ir jos – kaip ir visų suaugusiųjų, su kuriais susiduriu, – akyse matau save silpną, nepastovų, prieštaringą. Matau save ir su tuo susitaikau: silpnas, tyras, nepakenčiąs vienatvės, likimo pasmerktas būti

vien kito ir kitų gyvenimo priedėliu. Neabejoju, kad sugebėčiau neskubėdamas pereiti per miegamąjį nuo sienos, į kurią remiuosi, iki durų, praeiti pro šalį, jos nepalietęs nei užkalbinęs, išeiti ir niekada nebegrįžti.

– Federiko kūdikis... – nutyla, piršdama man mintį, kad vien žodžių negana, šypsodama kėdės sėdynei, jau nė nebandydama prilaikyti nusvirusios garbanėlės: piršto galu suka ją, žengdama į labirintą. Ant apatinės lūpos blizga seilės, nutįsta, ji nekreipia dėmesio, pro kėdės atkaltę giedruoja tokia pat graži, rami šypsena. – Tačiau tai ne Federiko kūdikis. Tai Federikas. Nors ir mergaitė gimtų.

Linkčioju galvą, bandau pritarti žodžiu, visiškai tvirtu balsu, su panieka atmesdamas bet kokią priešingą prielaidą. Tačiau žodis kaip musė, prilipusi prie musgaudžio, bergždžiai spurda užduseęs gerklės gleivinėje. Ji vėl nusiramina, tokia pat abejinga mano nepatiklumui kaip seilių gijai, kuri vėsta tįsdama iš burnos ant kėdės sėdynės, ji vėl šypsosi kaip pakerėta, žiūrėdama į tuštumą.

VI

Žiemai baigiantis, vieną kurią tų lietingų ar ūkanotų dienų, užėjęs į *Liberalo* redakciją, Dijas Grėjas pasiteiravo pono Larseno, pravarde Maitvanagis, ir sužinojo, kad jis atostogauja, gal rasiąs jį „Berno" pensiono viršutiniame aukšte.

Tad nudrožė pažliugusiomis, vėjuotomis, vėlyvo pavasario gaivalų gairinamomis gatvėmis, žiūrėdamas, kaip į purvyną nuo medžių krinta paskutiniai lapai, jausdamas, kaip vėjas, švilpdamas pro šalį, vos regimais sūkurėliais glamonėja jam veidą. Ėjo stengdamasis nepervargti, darganos beveik apsaugotas nuo pašalinių akių, tikrindamasis po ligos krūtinėje dar tebeatsiliepiantį skausmą, šiaip sau nuoširdžiai šypsodamasis – lyg teisindamasis, kad neseniai nusipirko lazdą. Pasisveikino su žemaūgiu žmogumi, mojančiu ranka iš „Berno", restorano ir aludės, tarpdurio, jo nė neatpažinęs, pasuko į kairę ir, pasižiūrėjęs į namo numerį, ėmė kopti pensiono laiptais aukštyn.

„Pasakysiu, kad taip, kad įmanoma. Būtų įdomu slapčia pažvelgti jam į akis, į suniekšėjusį veidą, suvokti, ar jam labai svarbi ši žinia. Bandys apsimesti ir slėptis, juo labiau jeigu ši žinia jį nudžiugins."

Ramiai pažiūrėjo į apskretusias duris, į metalinę lentelę su nublukusiu penketuku, vos sutramdė kosulio priepuolį, išvydęs tai, kas prirašinėta ant popieriais išklijuotos sienos. Dingtelėjo

mintis, jog įnamis bus išgirdęs jo žingsnius lipant laiptais ir, jam sustojus, kambaryje irgi įsitvyrojo nepatikli, įtempta tyla; paskiau viduje kažkas nusičiaudėjo ir subrunzgė gitara, pirmieji tango akordai. Kilstelėjo lazdą, ketindamas pabelsti, bet pabaršKino krumpliais.

– Taip. Kas ten? – kažkas riktelėjo viduje.

Balsas buvo nemalonus ir liūdnas; iškart išdilo Larseno paveikslas, vaizdai, šmėkščioję gydytojo atmintyje, beeinant gatvėmis ir kopiant laiptais: tiesus, apvalainas žmogutis, šeštadieniais popiete sparčiai žingsniuojantis per aikštę, žilės nepaliesta galva ir išsprogusiomis akimis linksantis prie *Liberalo* sąskaitybos knygų, erelio profiliu, siauru neišraiškiu veidu, ranka parėmęs smakrą, valandų valandomis rymantis prie „Berno" lango.

– Ar čia tu, Vaskesai? Įeik, atidaryta.

Ranka ir keliu stumtelėjęs duris, laikydamas pirštines ir lazdą, Dijas Grėjas pirmąsyk atsidūrė Vanago kambaryje, šypsodamas tankiai sumirksėjo eukaliptais kvepiančioje prieblandoje. Prieš suvokdamas, kuo juokinga situacija, išvydo atsakymą pašaipiame Larseno veide. Jis sėdėjo krėsle su skrybėle ant galvos, suglamžytomis kelnėmis, pamerkęs kojas į garuojantį karštą vandenį, kuriame plūduriavo tamsūs lapai. Ant seno gramofono, tam tyčia išsaugoto senovinio gramofono su didžiule žiedo formos dūda, traškėdama vargais negalais sukosi plokštelė, tačiau to užteko, kad iš ten skambėtų tango žodžiai ir muzika.

– Aha, labą vakarą, daktare. Tikrai nesitikėjau tokio svečio. – Vanagas atrodė kaip sukaustytas: lyg būta noro atsistoti, nusivožti skrybėlę, saldžiai nusišypsoti, lyg ir nebūta.

– Ar nesutrukdysiu? – paklausė gydytojas ir tuojau pat nustojo rūpintis, ar trukdo, ar ne.

Ramiai stebėdamas juokingą reginį, jis pajuto dar vieną keistą dalyką, tiesiogiai susijusį su regimu: miglotą, atkaklų, nenumaldomą norą, kurį Vanagas galėtų įvardyti kaip savo vidinį pasaulį.

Daktaras Dijas Grėjas žengė į blausią šviesą, sklindančią nuo lovos galvūgalio, rankos mostu lyg atsiprašydamas dėl nelaukto apsilankymo, tyčia šlubčiodamas, kad pateisinamai atrodytų lazda, liūdnai grožėdamasis tais keliais juokingo reginio elementais: sniaukrojančiu gramofonu su nuknebusia, tarsi ištįsusia dūda, didele rankenėle gramofonui prisukti, styrančia Vanagui pašonėje, blausia šviesa lovos galvūgalyje, vos apšviečiančia sieną, kur kabojo Švenčiausiosios Mergelės paveikslas ir spalvota Gardelio nuotrauka, staliuku su dubeniu, ąsočiu ir veidrodžiu, ant kurio dūlavo atvirukai ir žurnalų iškarpos, ir pačiu Vanagu, sutrikusiu ir piktu, storu, neaukštu, su skrybėle ant galvos ir aprasojusiu veidu.

– Prašom sėsti, daktare.

Jis atsisėdo priešais Vanagą, lazdos galą pakreipdamas į kvapnią zoną, iš kur kilo balti garai. Ant grindų tarp jų gulėjo atskleistas, vandeniu aptaškytas *Kritikos* egzempliorius.

Vanagas susitaikė su staigmena, užsismaukdamas skrybėlę ant kaktos ir sukdamas dubeny mirkstančias kojas.

– Jūsų paslaugoms, daktare. Kai nėra nieko rimta, gydausi pats. Garbės žodis, nepamirštu sulfanilamidų, kuriuos man prirašėte, dar kartą jums dėkoju. Bet šiaip jau, atsiprašau, nepasitikiu gydytojais. Nuo persišaldymo geriausia gydytis štai šituo ir dar kamparu. Maniau, kad tai Vaskesas, vaikinas iš platinimo skyriaus. Ar pažįstate jį?

– Ko gero, – pamelavo Dijas Grėjas. Neabejojo, kad Vanagas tik nori užkalbėti jam dantis, nesitraukdamas iš įprastos aplinkos,

žiūrėti į jį prisimerkęs, slėpdamasis garų debesyje. – Buvau nuėjęs į redakciją jūsų ieškoti, ir mane nukreipė čionai.

– Taip, dabar aš atostogauju. Ir kaip tyčia per atostogas susirgau. – Jis atkišo pageltusius dantis, nelinksmai prašiepdamas siauras lūpas. – Gal atidarytumėte komodą, ten stovi butelis saldaus vyno, tikra senučių palaima.

Nelaukdamas atsakymo, iškėlė kojas iš dubens, palaukė, kol nuvarvės, ir, atsistojęs ant išpleikto laikraščio, siektelėjo rankšluosčio. Tango pasibaigė, buvo girdėti nebent adatos traškėjimas, vis dar sukantis plokštelei.

Abiem rankomis pasirėmęs ant lazdos, Dijas Grėjas palinko į priekį prie garų debesėlio ir dubens, kur lėtai sukosi pailgi žali lapai, šypsodamas ir slėpdamas švelnią šypseną už krumplių, susigundęs tikimybe staiga suprasti tą žmogų, kuris susirietęs šnopuodamas atsargiai movėsi puskojines ir avėsi batus.

– Mane atsiuntė jums pažįstamas žmogus. Tuo reikalu, kuris jums irgi žinomas.

– Ką gi, – atsiliepė Vanagas ir atsistojęs papurtė kojas, kad nusileistų užsmauktos kelnės. – Pasakokit. – Prisuko gramofoną ir uždėjo adatą ant plokštelės krašto. – Tai senas tango. – Pakėlė dubenį ir pakišo jį po lova.

Gitaros skambėjo pernelyg lėtai ir senoviškai, žadėdamos ilgesingą ir pašaipią istoriją, skubotą užuojautos pakaitalą. „Nepavyks jo perprasti, jis griebėsi gynimosi taktikos, gal vis dėlto pasiseks suprasti, nuo ko jis ginasi."

– Regis, turiu dar vynuogių degtinės, daktare, – tarė Vanagas, eidamas artyn; šiek tiek pristūmė kėdę ir prieš sėsdamasis numetė skrybėlę ant stalo. – Ruošiausi jau išeiti pasigydęs, jūs tiesiog mane užklupote. Nors tokiu oru nesinori kišti nosies į lauką.

– Juo labiau jeigu audra nenurims. – Jis žiūrėjo į apskritą Vanago galvą, kruopščiai sušukuotus resvus plaukus, blizgančią sruogą, nusvirusią beveik iki antakio; nuoširdžiai nusišypsojo, norėdamas laimėti laiko, nes tarėsi pagaliau perpratęs jo nejudrų žvilgsnį, seną būdą primesti savo valią, nervingai trūktelint dešinį petį ir vyptelint lūpą. – Bet jūs jau ruošėtės eiti, o manęs laukia ligoniai. Geriau negaiškime veltui laiko.

Larsenas linktelėjo ir nukreipė žvilgsnį į šalį; pasitrynė trumpas, labai baltas rankas. Pilvas pūpsojo atsikišęs po liemene ir kelnėmis, lyg skyrium nuo viso kūno.

– Matote, aš neturiu nieko bendra su tuo reikalu. Jūs tik pasakykite taip arba ne. Mane atsiuntė Bartė.

– Bartė, – pakartojo Vanagas lyg iš mandagumo, nė kiek nesijaudindamas. Gydytojas kostelėjo ir pakreipė galvą, klausydamasis vėjo ūžimo; iš gramofono dūdos liejosi plokštelėn įrašyti žodžiai:

Tavo užgaidas mylimasis tenkina,
Dvidešimt pavasarių tau šypsos.

Dabar Vanagas pritarė gitaroms, pirštais barbendamas į cigaretėmis išdegintą, rašaluota žalia staltiese dengtą stalą. Lauke audra be jokio džiugesio šventė pergalę, siautėjo gatvėje, šiaušė upės bangas.

– Atsiprašau, – staiga tarė gydytojas. – Ar jūs iš Rosarijo?

– Aha, – atsakė Vanagas ir, nustojęs barbenti pirštais, kilstelėjo smakrą. – Kitaip sakant, čia atvažiavau iš Rosarijo. – Luktelėjęs atsistojo ir nukėlė adatą nuo plokštelės; dar luktelėjo, pirštu braukdamas per banguotą dūdos kraštą. – Kas naują pas Bartę?

– Taigi. Nieko ypatinga. Miesto taryboje gavo daugumą balsų, remiančių viešnamio projektą.

– O kas toliau? – tarė Vanagas; žengė žingsnį į priekį ir vėl pasitraukė atgal, pakėlęs ranką prie pražiotos burnos; sustojo, įsmeigęs akis į apdulkėjusią žalią gramofono dūdą ir atsukęs į gydytoją apdribusį senatvišką veidą, trūkčiojantį, nuo alkoholio išmargintą violetiniais dryžiais. – Atsiprašau, daktare. Vadinasi, pasisekė? Kaip ir kiekvienais metais. Manęs tai nebedomina. Juo labiau dabar...

– Šįkart tikrai. Sužinojau iš Arselo. Žinau, kad konservatoriai pritars. Prašė pasikalbėti su jumis.

– Atsiprašau, daktare, – pakartojo Vanagas ir ėmė vaikščioti po kambarį. – Kodėl pats neatėjo?

Dabar, bežiūrint, kaip jis vaikščioja nuo durų prie žalios dūdos ir atgal, nuleidęs galvą, rankas susinėręs ant nugaros, Dijui Grėjui dingtelėjo mintis, kad iš povyzos jam šis žmogus pažįstamas, tiesus ir podraug gunktelėjęs. „Kažkur esu jį matęs arba skaitęs apie jį, gal kada nors buvau su juo susidūręs sostinėje."

Prasižergęs, pašaipus, atkišęs pilvą, Vanagas sustojo priešais kėdę, ant kurios sėdėjo Dijas Grėjas, tarp kelių sukiodamas lazdą.

– Pažiūrėsim, – tarė ir vėl pabandė nusišypsoti.

Dijas Grėjas vogčiomis klastingai nužvelgė pasikeitusį, nevilties šešėlio sutaurintą sunykusį jo veidą. „Koks pyktis jį valdo, kad jis tolydžio pražioja burną, iškreipdamas į vieną pusę, lyg savo vėpšlomis skaičiuotų sekundes, kurios tiksėdamos vagia mūsų laiką? Ir išsprogusios akys, lyg jis sirgtų dėl padidėjusios skydliaukės, karštligiškai degančios ir bejėgės, apsimetančios, kad suvokia tragišką ir nepermaldaujamą laiko bėgsmą, kurį

mano labui ir žiniai rodo nervinio traukulio tampomos seilėtos lūpos?"

– Atleiskit, bet manęs tai jau nebedomina. Trejus metus dėl to šičia praleidau, ir vien dėl to. Ir du ar tris kartus per metus Bartė man perduoda, kad reikalas sutvarkytas. Dabar mane tik juokas ima. – Jis pabandė nusijuokti. – Suprantat? Šiame šlykščiame užkampy. Ir tebelaukiu, čia smirsdamas. Nepulsiu jums aiškintis, jūs pats viską žinote. Ir štai dabar vėl ta pati žinia, pasigėdytų siuntęs jus. Tačiau man išseko kantrybė, Santa Marija jau pro pakaušį išlindo.

– Suprantu, – tarė Dijas Grėjas; atrėmęs lazdą į petį, mėgaudamasis pasitrynė sužvarbusius kelius. – Aš nežinau, kas atsitiko anksčiau; taip pat neturiu nieko bendra nei su tuo, kas buvo anksčiau, nei su tuo, kas vyksta dabar. Tik padariau paslaugą Bartei, nes jis manęs prašė. Man regis, darau paslaugą ir jums. Šiaip ar taip, šįkart nėra jokių abejonių. Ir ne todėl, kad taip sako Bartė.

– Šįkart? O jeigu jums pasakyčiau, jog tuo tikiu ir, tikėdamas, kad tai tiesa, kad šįkart nėra jokių abejonių, vis dėlto tiesiog nesitveriu savo kailyje – taip man nieżti nagai suskaldyti visus baldus, ir „Berną", ir *Liberalą*, ir snukį vaistininkui, ir visą šitą sudvisusį miestuką? Atleiskit. Pasakykit Bartei, kad išvykstu. Buvau kvailas, dievaži, kvailas visus tuos metus ir tik dabar tai suvokiu. Dabar, kai nebėra jokių abejonių. Suprantat?

Jis kalbėjo lengvai tvardydamas pyktį, o gal apsimesdamas, kad siunta, viena ranka nusitvėręs už atlapo, kitą atkišęs į priekį ir pirštu durdamas į ramiai sėdintį gydytoją.

– Įdomu, – tarė Dijas Grėjas. – Bet aš galiu suprasti. – Jis tyčia lėtai patraukė pečiais; buvo tikras, kad Vanagas nesiliaus kalbėjęs, jeigu jis parodys nenorintis klausyti. – Tačiau tai, ką jūs

dabar sakote, jųdviejų su Barte reikalas. Aš atėjau pasakyti, kad jį remia diduma tarybos narių, ir jie patvirtins jo projektą. Jūsų tai nebedomina, štai ir viskas. Rytoj pasakysiu Bartei, jog tai jūsų nebedomina. – Jis prisitraukė lazdą, nepakildamas nuo kėdės ir braukdamas ja per grindis, ir perėmė pirštines į kitą ranką.

Klausydamasis gatvėje vis labiau šėlstančio vėjo jis įsivaizdavo, kaip šis siaučia nuo paupio miesto link, kyla ir stiprėja, pasitikdamas artėjančią naktį ir ruošdamasis paimti ją savo valion; vėl pajuto, kaip žvarbus šaltis gnaibo jo plonas blauzdas, ir susivokė, jog silpnai, beveik be perstojo maudžia šlaunikaulį.

– O ką gi jūs darytumėt, manim dėtas? – toliau kalbėjo Vanagas. – Esu daug apie jus girdėjęs, žinau, ką apie jus pasakoja kaimo vargdieniai. Jūs kitoks nei visi, tie, kurie ūžauja klube ir viešbutyje. Todėl gerbiu jus ir prašau man atleisti, jeigu įžeidžiau.

– Ačiū.

Dabar beveik nebejautė skausmo, tik nuobodulį, kaulus irgi vos vos maudė. Be jokio džiugesio žvelgė į šį drūtą tamsaus gymio vyriškį, lyg būtų jį susapnavęs kaip tik tokį, absurdo ir nuobodžio samplaiką. „Neturiu jokios išeities ir negaliu prisiminti, kad būčiau ko nors tikėjęsis iš viso to, iš to seno pašlemėko. Grįšiu namo, susileisiu vaistų, klausysiuos muzikos ir mąstysiu apie Molę, apie namą kopose, medinį viešbutį aukštupyje; mąstysiu, kad, ko gero, mirsiu dar šiais metais, tarsiuos, kad esu Dievas, tarsiuos, kad man rūpi daktaro Dijo Grėjo, nukaršusio provincialaus klizmų statytojo, praeitis ir likimas."

– Būkite geras, palaukite. – Pirštai, įsikibę į saugų švarko atlapą, atsileido, ir abi rankos išsitiesė gydytojo link. – Išvažiuoju suvisam, daktare. Iš pradžių grįšiu į Rosariją, bet paskiau, be jokios abejonės, iškart vyksiu į sostinę. Daugiau nebepasimatysime. – Jis nuleido rankas ir luktelėjo, kol nuščius šnaresys,

delnams sliuogiant šlaunimis žemyn. Nuėjo prie spintelės, ant kurios stovėjo dubuo ir ąsotis, ir grįžo, nešinas buteliu portveino ir dviem taurėmis. – Būkite malonus, bent siurbtelėkit, – šypsodamas nuolankiai tarė maldaujamu balsu. Atsisėdo prie stalo ir pripildė taures.

Dijas Grėjas užsidegė cigaretę ir padėjo pakelį ant žalios staltiesės.

– Į sveikatą, – tarė Vanagas, keldamas taurę. Dijas Grėjas gurkštelėjo. – Atvažiavau čionai Bartės pakviestas. Gyvenau tuomet Rosarijuje ir, patikėkite, neturėjau jokių bėdų. Bet kai kas atvažiuodavo su manimi pasikalbėti. Man patinka permainos, nenustygstu vienoje vietoje. Matot, tokių dalykų niekad neteko imtis. O čia – pačiam atlikti visą darbą nuo pradžios iki galo, savo išmanymu, niekam neatsiskaitant. Atvažiavau degdamas entuziazmu, bet nieko neišėjo; galėjau grįžti ir viską pamiršti. Betgi ne, buvau užsispyręs. Bartė tvirtino, kad po pusės metų viskas bus gerai. Atsiprašau, kad taip atsiliepiu apie jūsų bičiulį, bet visad buvau tos nuomonės, jog tas žmogus kuoktelėjęs, nors šiaip atrodė rimtas ir patikimas. Parinkau tinkamą namą viešnamiui įrengti, kaip reikiant ėmiausi darbo; sudariau biudžetą ir verslo planą. Aš nejuokauju, daktare. Taigi nutariau pasilikti čia ir laukti; todėl susiradau pastovų darbą dienraštyje. Be abejo, žinote: tvarkau redakcijos buhalteriją, galėčiau tvarkyti ir dešimtkart didesnės įmonės knygas. Žmonės pilni netikėtumų. Jums nepatinka vynas. Gal paragautumėte vynuogių degtinės?

– Ačiū, ne, prastai jaučiuosi, – atsiliepė Dijas Grėjas. – Pasakokite toliau.

Dabar klausėsi labiau susidomėjęs, drauge mąstydamas apie artimiausias nemigos valandas, įsivaizduodamas, kaip iki pat ryto stūgaus vėjas.

– Galiu nuoširdžiai prisipažinti: nuo to laiko, kai man suėjo dvidešimt, aš niekad nedirbau, – toliau kalbėjo Vanagas. – Ir beveik pripratau taip gyventi, tik pamanykit, gyventi iš algos. Ir kas šeši mėnesiai, paprastai kovo mėnesį, kai prasideda miesto tarybos posėdžiai, Bartė atsiunčia ką nors man pranešti, kad viskas sutvarkyta ir kad būčiau pasiruošęs. O juk aš visada pasiruošęs. Pereitų metų pabaigoje – dabar man viskas aišku – sužinojau, kad Bartė užsitikrino balsų daugumą. Pagaliau. Bet manęs tai jau nebedomina. Jūs tik pagalvokit: smirstu čia daugiau nei dvejus metus, gyvenu taip, kad žmogus galėtų sprogti iš juoko. Negana to, jis nesiteikia kalbėtis su manimi akis į akį, visada susisiekiame per trečią asmenį, lyg aš sirgčiau niežais, lyg ne jis norėtų miestelyje įsteigti viešnamį. Ir staiga sužinau, kad esu nuošaly, kad jis derasi su Briede, beprote, laikančią viešnamį Kolone. Neslėpsiu: kone pasiutau iš pykčio. Bet neišvažiavau; neišvažiavau, nes gerai žinojau, kad Briedė neišdrįs imtis verslo, kol esu Santa Marijoje. Paklauskit ją ir jos draugužius – kodėl. Viskas nuėjo šuniui ant uodegos: Bartė gavo ne daugiau balsų nei anksčiau. – Vanagas šypsodamasis pakėlė taurę, oficialus, groteskiškai mėgaudamasis savo pakantumu, ir, prieš nurydamas vyną, paskalavo burną. – Dabar, atrodo, rimtas reikalas, ir jis siunčia jus pas mane. Atsiprašau, prašo jus pasikalbėti su manimi. Vėl kreipiasi į mane. Ir žinote kodėl? Jis mėgsta šnekėti apie pasiaukojimą, pažangą, žmones. Tačiau dalykas tas, kad Briedė atsisakė jam mokėti komisinius. Pasak jo, tie pinigai ne jam, girdi, jis nori leisti laikraštį ir tikisi pajamų iš to verslo. Aš nematau čia nieko bloga, gyvenk ir leisk gyventi kitiems. Bet visa bėda, kad jis per daug nori, o Briedė nesutinka, nes toliau nosies nemato, nors aš, beje, neketinu stoti jai skersai kelio. – Jis ištuštino taurę ir supratingai su panieka nusijuokė. – Kodėl aš

taip elgiuosi? Atsakymas labai paprastas: todėl, kad galvoju ne apie šiuos, bet ateinančius metus. Duokit man valią, o tada žiūrėsim. Tokie reikalai, daktare; patikėkite, man labai gaila, kad jums teko toks vaidmuo. Man jau nebe dvidešimt, tačiau, kaip pastebiu, esu pasikeitęs tik vienu požiūriu: dabar galiu ilgai kalbėti vien tuo atveju, jei gerbiu pašnekovą. Ne per seniausiai man dingtelėjo mintis: ką aš veikiu Santa Marijoje? Tąsyk gavau draugo laišką ir susimąsčiau. Juokas, ir tiek. Bet dabar jau viskas baigta, dar savaitė – ir grįžtu į Rosariją. Būtų gaila, jeigu dabar iš tikrųjų būtų kitaip, nes, garbės žodis, ketinau įsteigti tokį viešnamį, kokiu kiekvienas galėtų didžiuotis. Seniai svajojau ką nors panašaus sukurti. Nieko nepadarysi. Tegu derasi su Briede, gal susitars.

– Aišku, – tarė Dijas Grėjas. – Supratau. – Stodamasis stipriai pasirėmė lazda. – Mažumą reumatas prigriebė, – pasiteisino šypsodamas.

– Ir gydytojai neišvengia ligų, – santūriai pajuokavo Vanagas; atsistojęs vėl užsidėjo skrybėlę ir iš po švarko rankovių išpešė marškinių rankogalius. – Palaukite, eisime kartu, aš jau ruošiausi į miestą. – Atidarė duris, paskui grįžo užgesinti lempos, degančios virš lovos. – Žiema – bjaurus metas, ypač čia, paupyje.

Ant laiptų į juos iš gatvės siūbtelėjo šaltas vėjas. Prisimerkęs, lazdą pasikabinęs ant rankos, Dijas Grėjas leidosi žemyn, laikydamasis turėklo ir nežiūrėdamas sau po kojomis, ir tuomet, taip pat primygtinai kaip prieš penkerius metus, kilo pagunda nusižudyti, tik šįkart kaip niekad anksčiau švelniai jaudindama širdį. Tamsiais laiptais leidosi į vėją ir tuščias gatves, grįždamas prie senų įpročių, vakarienės akis į akį su vienatve, tų pačių veiksmų ir žodžių, bendraujant su tarnaite, įprastų gudrybių, kurių griebiasi stengdamasis nuvyti mintis, nukreipti dėmesį nuo

savęs. „Dievas, tik akimirkai prisilietęs prie Dijo Grėjo trumpo gyvenimo, suteikia mano dvasiai jėgų Savo abejingumu, Savo geranoriška nuostaba.“ Jis lipo vienu laipteliu priešaky Vanago, beveik užsimerkęs, su romia šypsena lūpose, jausdamas, kaip maudžia inkstus, kaip krūtinę spaudžia bukas skausmas, kaip lazda tuksena į kelį.

– Ačiū, daktare, ir prašau atleisti, – lėtai tarė Vanagas. – Apskritai, man regis, nueisiu susitikti su Barte.

VII

Tupėjau pasislėpęs už altorėlio užuolaidos, nejudėdamas visą tą laiką, kol Chulita rūpinosi broliu, vemiančiu vonios kambaryje. Girdėjau juos kalbantis, kuždantis, girdėjau, kaip Markas grasina keršyti viešnamiui ir visam miestui. Paskiau išgirdau jo žingsnius lipant laiptais žemyn ir raudonojo automobiliuko variklio urzgimą, tolstantį paupio link. Pasiblaškiusi po kambarį, Chulita praskleidė užuolaidą, sustatė gėles ir šventus paveikslus ir pasiūlė man pasimelsti.

– Mielas vargšeli, – sukuždėjo ir pasilenkusi paglostė mane.

Apžilpęs nuo šviesos, kvailai jausdamasis, pasistengiau mikliai pašokti nuo grindų; suvokiau, kas esu ir kaip ji kreipsis į mane, kai tik išnersiu iš tamsos.

– Jau vėlu, – tarė ji. – Pasimelskime.

Ėmė iš lėto lenktis, aiškiai sukaupusi visą dėmesį į save, lyg ką tik atgavusi ir pažinusi save, ir jos keliai vienas po kito tyliai įsirėmė į grindis.

Klūpodamas su berete rankose, dėdamasis, kad apmąstau žodžius, klausiausi, kaip ji sveikina save Angelo žodžiais, laimina ir patvirtina gerąją žinią, slapčia stebėjau jos užmerktas akis. Mačiau, kad ji įsitikinusi, kad jos šypsena, tie vos kilstelėję lūpų kampučiai, reiškia nuolankumą ir palaimą, tačiau, mano akimis žiūrint, ši šypsena buvo tik beprasmis ženklas, tuščia forma,

kurią ji sugebėjo pripildyti nebent pasišlykštėjimo ir baimės, ir ta baimė, ūmai perbėgusi jos lūpomis, siūbtelėjo į mane iš lūpų kertelių, iš vidurio, iš tos vietos, kur mano svainės našlės viršutinė lūpa pūpsojo atsikišusi nelyginant žindomo kūdikio.

Neviltis, prigludusi pačiame vidury šypsenos, apskriejo gailoką lūpų vypsnį ir sutrikusi staiga virto baime, ir ta baimė plūstelėjo į mane, tarsi atliepdama manąją.

– Ir pagirtas Tavo įsčių vaisius... – rūsčiu balsu tarė Chulita.

Įsivaizdavau ją išprotėjusią ir mirusią; išsipynusi kasa karojo dulsva ir šiurkšti kaip augalo plaušai. Atpažinau savo baimę, ir, nors ji dar kvėpavo ir jautė, nors buvo susipynusi su visų šios žemės žmonių baime, aš suvokiau, jog tai mano baimė, pati baisiausia, vienintelė, kurią išties galiu suvokti ir ištverti.

– Ir pagirtas Tavo įsčių vaisius Jėzus, – pakartojo Chulita; mirksėdama išsunkė rimtu ir susikaupusiu veidu, palietė man petį, perduodama *Ite missa est*, ir, remdamasi į mane, atsistojo.

Palydėjo mane iki durų ir tą akimirką, kai turėjo pabučiuoti, atšlijo. Supratau, kad pirmąsyk jai esu Chorchė, pajutau, kad nebegaliu liautis buvęs Chorchė, ir paraudau susigėdęs, lyg būčiau žiūrėjęs į nepažįstamą moterį.

Plačiai atsimerkusi, ji pažvelgė į mane su tokiu įsiūčiu, jog man pasidingojo, kad akys jai iššoks iš kaktos, kad išgirsiu, kaip tykšteli ant grindų iškart du lašai, gležni, mėlyni arba žalsvi. Nusišypsojo, plačiai, stebėtinai plačiai išsišiepusi; sutvisko dvi eilės dantų, sveikų ir lygių, tačiau mane sukrėtė tik tamsi apskrita ertmė – viskas, ko reikia, kad ištrūktų riksmas. Tačiau ji tik giliai įkvėpė, prisimerkė, nenuleisdama nuo manęs žvilgsnio, nors ir basa, vis dėlto šiek tiek aukštesnė už mane, su vaikiška, nuostabos kupina šypsena lūpose. „Niekada nepamiršiu šio vakaro, ir rytoj, ir kiekvienąsyk, kai tik panorėsiu, visą gyvenimą

prisiminsiu šį atvirą nuoširdų veidą, burnos ertmę ir išplėstas akis", – daviau sau žodį.

– Ar tu suvoki? – sukuždėjo ji. – Sūnus. Niekas to nežino, tik tau vienam prisipažinau. Slėpsiu jį, kiek įmanydama. Ar tu suvoki?

Įsikibusi man į lietpalčio atlapus, juokėsi tarytum kūkčiodama. Prieš jai prisiartinant, pagalvojau apie save, lyg bandydamas pažvelgti į save iš šalies: atsirėmęs į durų staktą, apmąsčiau ir apskaičiavau savo ūgį, jėgą ir savo kūno rimties būseną; įsivaizdavau pakreiptą beretę ant galvos ir šiltą, vyrišką, supratingą savo veido išraišką ir jos šypseną priešpriešiais. Dingtelėjo mintis, kad savo žvilgsniu užtektinai reiškiu pasidavimą, tačiau niekada negalėčiau niekam pasiduoti.

– Federiko sūnus, – pridūrė ji ir papurtė galvą, lyg nepajėgdama išsivaduoti nuo šypsenos.

Pamišėlė, aš buvau ne toks bejėgis, ne toks nesubrendęs kaip ji. Tačiau man buvo aišku, kad ji – moteris, stipresnė, nepalyginamai daugiau patyrusi nei aš, nepriklausoma ir vientisa esybė. Palengva, švelniai ji prisiglaudė skruostu man prie krūtinės ir ėmė juoktis, paskiau prisiglaudė kitu skruostu ir pravirko. Apsimestinai paglosčiau jai galvą nutirpusia ranka, kita ranka lietpalčio kišenėje spaudžiau pypkę. Užpakaly manęs buvo laiptų tuštuma ir tamsa, slenkanti naktis ir nieko nežadąs jos tylėjimas. Chulita pamažu glaustėsi prie manęs tai vienu skruostu, tai kitu, kad nesiliaučiau jos glostęs. Tušti laiptai – ir nieko daugiau, išskyrus bežadę tamsą užpakaly manęs. Prisiminiau, koks buvo jos veidas prieš kelias akimirkas, ir supratau, jog išvydau sąmoningai, pabrėžtinai geravališkai pademonstruotą veidų prasmę, priežastį, kodėl vystosi veidas, kaulai, oda, raumenys, plaukai ir ertmės: primesti kitiems savo valią, pavergti juos, būti juose ir priversti juos būti mumyse.

Dar sykį mane pabučiavo ir nusižiovavo, atgalia ranka prisidengusi burną. Nesistengdamas eiti kuo tyliau, priešingai, nuo laiptų vidurio mėgaudamasis batų kaukšėjimu, nusileidau apačion, atidariau duris užsimerkęs, kad atsiribočiau nuo vyrių cypimo, ir atsidūriau sode, šiltoje naktyje. Jau nebelijo, danguje spindėjo žvaigždės, plaukė dideli, lengvi, pilkšvi debesys.

Kaip visada, kaip ir kiekvieną sykį, kai, išėjęs iš Chulitos, po kojomis pajusdavau žemę, piktžoles, trumpai nupjautą, lietaus suplaktą veją, man pasidingojo, kad visa tai, kas ką tik buvo – ir ji, ir aš, ir žodžiai, ir bendra paslaptis, ir mudu siejantis nesuvokiamas melas, – turi reikšmės ne ką daugiau nei sapno vaizdinių virtinė.

Vėl buvau aš, tikrasis aš, budrus ir blaivaus proto; tyliai liuoksėdamas per balas, užsidegiau pypkę, kurioje dar buvo truputis dvokiančio tabako, aš, tasai, į kurį dabar kreipiuosi, kurį matau einant, galvojant, nuobodžiaujant, puolant į neviltį ir atsigaunant, atsiduodant kokiai nors permainingai tikėjimo atmainėlei ir jos nusikratant.

Tasai, kuris pastebi sode tarp gluosnio ir moliūgmedžio lapų mėnulio atšvaitais blizgant skersai stovintį Marko automobiliuką. Tasai, kuris eina prie tarnaitės Ritos lango ir tą naktį įsivaizduoja – nes nenori keberiotis aukštyn, nes nukrečia šiurpas vien pagalvojus, kaip prie veido prisilies šlapios ir šaltos gebenės, – žvakės apšviestą merginos galvą, plaukus, išsidraikiusius ant pagalvės, ir storą Marko dilbį, nusvirusį, nejudrų riešą ir laikrodėlio ciferblatą, kuriame nemirgėdama atsispindi gelsva šviesa.

Gal per vėlai atėjau, o gal dar nieko neatsitiko; tačiau šiąnakt man vis viena. Įsivaizduodamas ir prisimindamas du nuogus kūnus, nei susijaudinu, nei susigėstu.

Nenoriu miego, nenoriu eiti į virtuvę vogti maisto, o paskiau, užlipęs į savo kambarį, kramsnoti spoksodamas į popieriaus lapus, išpleiktus ant stalo. Dabar tikriausiai vos po vidurnakčio, dar galėčiau nueiti į miestelį, „Berne" palaukčiau Lansos arba užsukčiau į laikraščio redakciją ir pasilabinčiau su tarnautojais, sveikinančiais šeimininko sūnų, geležiniais laiptais nusileisčiau į spaustuvę ir atsisėsčiau šalia Lansos, ant gremėzdiško stalo taisančio korektūrą.

Stumteliu vartelius ir išeinu į kelią; tačiau šiandien išties neturiu nė menkiausio noro kartoti naktinės komedijos su seniu Lansa. Ir vis dėlto einu, susikišęs rankas į lietpalčio kišenes, stengdamasis nuleisti pečius, kad būtų nusvirę, kad nesiūbuočiau sulig kiekvienu žingsniu, kartais baimingai ir apdairiai aplenkdamas žliugsinčias provėžas, kartais tūžmingai klampodamas tiesiai per balas. Uoste uodžiu, iš kur – nuo medžių, nuo gūbrio, iš kokio plyšio ar tamsaus urvo – dvelkia vasaros pabaigos kvapai, drėgną naktį atsiduodantys puvėsiais ir keliantys šleikštulį; laikau galvą iškėlęs tokiu kampu, kuris atitinka neviltį ir ryžtą jai pasiduoti, perdėtai valingu kampu, vyrišku ir skausmingu, tokiu, koks esti nusvirus lūpų kampučiams ir susiaurėjus vokų plyšeliams. Einu – tai pakalnėn, tai įkalnėn, ilgais žingsniais matuoju kelią, tarsi tolydžio spirale sukantį dešinėn, – nes iš tikrųjų noriu visiškai ko kito: užkąsti, laiptais užbėgęs aukštyn, su blizgančiomis taukuotomis lūpomis kramsnoti palinkęs prie apmaudžios kvailystės – keturių nežinia kam skirtų eilučių, kurių išvis nereikėjo, už kurių beprasmišką atsiradimą šiame pasaulyje esu atsakingas ir kurių neįstengiu išmesti iš galvos.

Mat šiąnakt taipgi nenoriu nei veidu, nei rankomis liestis prie gebenių, sušlapti kardamasis prie Ritos lango, kad pamatyčiau ją nuogą šalia Marko, nenoriu žiūrėti, kaip jie grumdosi

bandydami susijungti arba dėdamiesi, jog bando susijungti, nenoriu žiūrėti, kaip jie nustoja būti savimi, apimti kažkokio pasiutimo, būdingo lyg karvėms, lyg balandžiams, lyg šunims.

Einu pro apelsinų giraitę, pro nešvariais avių vilnų kuokštais apkibusias spygliuotų vielų tvoras, o kai prislegia vienatvė, einu pačiu plento viduriu, aidžiai kaukšėdamas kulnais. Jau esu netoli malūno ir šviesų, kurios apšviečia paskutinius baltus debesėlius, jų nesiekdamos. Rytoj bus geras oras, šilta, ir beveik neabejoju, kad grotoje susitiksime su Titu ir Alechandru. Kartais mane užspeičia visi tie dalykai, apie kuriuos nenoriu nė galvoti, nes galvoti apie juos neįmanoma, tačiau paprastai jie seka iš paskos kaip šešėlis: jį galima lengvai pamiršti, bet ant jo neįmanoma užminti. Jie ims klausinėti mane, kai žvilgsniai, šypsenos ir pauzės atsivers ir kiaurai prasišvies tuštuma, vienatvė, išsiskyrimas; imsiu pasakoti jiems apie Ritą ir Marką, lyg šiandien būčiau juos matęs, gūžtelėsiu pečiais ir, išsitraukęs pypkę iš dantų, šlykštėdamasis nusispjausiu.

– Bet tu niekada nesi to daręs, – neatlyš Titas. – Iš kur gali žinoti?

Ir nors jis tikriausiai irgi niekada nėra to daręs, nieko apie tai nesakysiu, tiesiog pritarsiu, ir tiek, pasakysiu, kad jis, ko gero, teisus. Susigriebsiu, kad sakau jiems viso labo ar iki, kad mane traukia kitas pasaulis, ne toks tyras ir skaidrus kaip atsainios draugystės pasaulis, tik nežinia, ar ilgai tai tęsis.

Tačiau aš esu vienui vienas; Titas, Alechandras, Vokietis, Chulita, mama, tėvas – visi gaudyte gaudo kiekvieną mano žodį, bet negali suvokti, jog mano kalba neturi nieko bendra su tuo, ką jie sako ar gali sakyti. Nei šiuo, nei bet kokiu kitu atveju.

Po žibintu stovi policininkas, purtydamasis apsiaustą; dar viena gatvė – ir atsidursiu aikštėje. Negaliu galvoti apie nieką

svarbaus, visa tai, kas svarbu, turi nejučia sekti mus, nelyginant šešėlis. Šiaip ar taip, šiąnakt galiu pabandyti paregėti Chulitos sūnelį, tai, kas prisidėjo prie jos veido išraiškos, elgsenos, tai, kas daugiau ar mažiau paveiks aplinką ir nuotaiką miegamajame, kur mes susitinkame. Šioje aikštėje sėdi ar sėdės ant suoliuko, vaikščioja ar vaikščios po medžiais kas nors, kas galėtų būti mano draugas; kas nors, vyras arba moteris, kur kas artimesni mano polinkiams nei tie žmonės, su kuriais gyvenu. Niekada to žmogaus nepamatysiu, nesužinosiu, ar jis patyrė vasaros audros drėgmę, eidamas per Santa Marijos aikštę ir iš dyko buvimo – pramogos dėlei arba iš nevilties – pertvarkydamas savo pasaulio sandarą. Galbūt čia, žingsniuodamas žvyruotu taku, jis nutarė paskirti savo gyvenimą kokiam nors tikslui arba – ir tai nesudaro jokio skirtumo – apskritai atsisakyti bet kokių tikslų. Man taip pat būtų lengva pritarti jo tikėjimui ar kiek nustebusiam, kiek baugštokam juokui, su kuriuo jis priimtų sprendimą.

Aš nesu nei Chulitos vaikelis, nei vaikelis Chulitai, mąstau, sukdamas už gatvės kampo; negaliu nusikratyti tos kvailos minties, kimšdamasis pypkę po apskritais *Liberalo* žibintais, šalia varinės lentelės, primenančios, kad laikraščio steigėjas – mano senelis; be datos ir sakinio su dviem būdvardžiais, joje dar pavaizduota aliejinė lempelė ir moters galva. Užlipu marmuriniais laiptais, nepastebimai pereinu per prietemoje skendintį vestibiulį ir geležiniais sraigtiniais laiptais leidžiuosi į spaustuvę.

Senis Lansa sėdi kumščiu parėmęs galvą ir atkišęs apatinę lūpą, susivilgo žilus, resvus, sulaižytus ūsus; ant stalo krašto padėjęs ranką su smilkstančia cigarete ilgu nusvirusiu pelenu.

– Sveikas, sveikas, – sako, kniostelėdamas iš miegų, ir atsikrenkščia džiaugdamasis, kad užsukau.

Palietęs jam petį ir pirštus, suvokiu, kad myliu jį labiau, nei maniau. Marškinių apykaklė nešvari, nešvarūs rankogaliai ir rankos. Pirštai nulaužytais nagais, rankos apžėlusios, sutinusios, išbertos tamsiomis dėmėmis, išpampusiomis venomis, tiek darbų nuveikusios, nusidirbusios.

– Visai pamiršot vargo peles, po šimts! Sėskitės. Dar galėtume išgert kavutės ir po taurelę. Aišku, jeigu jūs užsakytumėt. Na, kaip eilėraščiai? Kaip laikosi Chuanas Ramonas Chimenesas ir jo poetika? Jau nebelyja, ar ne? Galvojau apie jus, apie tai, apie ką kalbėjomės aną naktį, kai buvot užsukęs. Pasirausęs tarp savo daiktų, o jų ne tiek jau daug, suradau knygelę, kaip tik vertą dėmesio. Neatsinešiau jos čionai, bet prižadu – atsiųsiu jums. Štai ateina švilpis, užsakykit kavos, būkit geras.

Žinau, kad niekad neima į galvą, jog esu šeimininko sūnus; kreipiasi žodžiu „jūs" į kiekvieną mano amžiaus vaikiną. Nė negalvoja, kad daro man paslaugą, kaip daugelis kitų; aš neleidžiu jam nuobodžiauti, suteikiu progą balsu prisiminti savo gyvenimą. Spindinčiomis akimis laido sąmojus be menkiausio kartėlio, jis protingas, ir iš to, kaip pirštais taisosi šypseną, įsitikinu, kad jis kaip paprastai guvus ir budrus.

– Kaip laikosi tas galvijas jūsų svainis ar jūsų svainės brolis? – užveda mane ant kelio, suvokdamas, kur tokiam kaip aš jaunuoliui jauku ir gera.

– Ar Markas? Galvijas ir girtuoklis, – atsakau; nusivožiu beretę, ir mudu juokdamiesi žiūrime vienas į kitą.

– Negerai, – liūdnai sako Lansa. – Nepasitikiu juo, kad ir girtu. Nepasitikiu girtuokliais, kad ir kokie geri jie dėtųsi.

Staiga padarau tai, ko nė neketinau daryti: iš kišenės išsitraukiu kelis sulankstytus lakštelius su eilėraščiais ir numetu ant stalo.

– Pasiimkite, o paskiau pasakysite savo nuomonę.

Man nesvarbu, ar jis skaitys, ar ne, man neįdomu, ką gali kas nors pasakyti apie penkis eilėraščius. Man jie ir geri, ir prasti, o kaip į juos žiūri kiti – man nerūpi.

Geriame kavą, ir Lansa juokauja su vaikinuku, atnešusiu jam korektūrą. Jis senas, tikras senis; tai, ką darė daugelį metų, taip atitinka jį, kaip varpo aidas atitinka varpo dūžį ar patį varpą. Geraširdišku veidu, kone meiliai jis žiūri į mano eilėraščius, nusiima akinius, skaitydamas pirmąjį, patį prasčiausią, ir padeda popierius į šalį. Dar sykį pamini Chuaną Ramoną, ir mudu juokaujame rūkydami, atskirti siauro, dėmėto ir šalto stalo. Nors senis to nė nenuvokia, mudu vos laikomės prie mano nevilties slenksčio, ten, kur jis, galimas daiktas, miręs bando mane suprasti, mane, tą, kurio niekada nebus.

Nė kiek nemaištaudamas, tik jausdamas nuovargį, visų dienos darbų nuovargio naštą, mąstau, kad visą kelią iki miestelio nuėjau ryžtingais brolio žingsniais ir taipgi iš Federiko pavogiau staigius, savimi pasitikinčio žmogaus judesius, ant stalo mesdamas penkis lakštelius su eilėraštukais.

– Žodžiu, atvažiavo moterų, – sako Lansa, itin reikšmingai merkdamas akį. – Juk mes, vaikinai, turime teisę pasismaginti, velniai griebtų, ar ne?

Taip kalbėdamas, jis nepagalvojo apie mane, jis neketina manęs gundyti nei tvirkinti, ko gero, nežino, kad namas, kuriame įrengtas viešnamis, priklauso mano tėvui.

– Mačiau jas stotyje, – pritariu ramiu valstietišku Federiko balsu, kaip ir jis mandagiai ir atsainiai šypsodamasis.

VIII

Dviem dienoms praslinkus po to, kai daktaras Dijas Grėjas šlubčiodamas lipo pensiono laiptais, Larsenas apsilankė pas vaistininką. Pokalbį pradėjo drąsiai, griebdamasis vienos sudėtingiausių savo gudrybių. Kuo ramiausiai išliejo savo apmaudą dėl ankstesnių Bartės derybų su Briede, paskiau palinko prie pašnekovo šaltu ir abejingu veidu ir kelias sekundes žiūrėjo į jį prisimerkęs. Visko tuomet galėjo atsitikti, visko buvo galima tikėtis: nuo širdies smūgio iki ankstyvo Paskutiniojo Teismo džiaugsmo protrūkio. Nieko daugiau nereikėjo, viską pasakė veidas ir tylėjimas be menkiausios užuominos į grasinimą. Paskiau jis ryžtingai atšlijo, ir palengvėjimo šypsena nušvietė kvailumu stulbinančius jo skruostus.

– Dabar aš jums reikalingas. Ką gi, ko nesitariate su Briede?

Bartė sunėrė putlias rankas ant krūtinės. Jie sėdėjo vaistinės kampe, ten, kur kasos aparato ir didelių butelių su spalvotais skysčiais paunksnėje vaistininkas buvo pasistatęs mokyklinį suolą, pavadinęs jį rašomuoju stalu. Abejingai pažvelgė į Vanagą, apgailestaudamas nebent dėl sugaišto laiko. Iš atviro rūsio sklido bukoliškas vaistažolių kvapas.

– Gaila, kad čia nėra daktaro Dijo Grėjo, – tarė Vanagas.

– Taip, – sutiko Bartė; pastarosiomis dienomis orai nesitaisė, šlapias ir tamsus vakaras laižė murzinus langus. – Jis serga.

– Žinau, kad serga, – pertraukė Vanagas, ūmai suerzintas vaistininko romumo, jo vaikiškai švelnios odos, kaip paprastai nerimastingos dūdele sudėtų lūpų išraiškos, nelyginant kūdikio ant krūtinės sunertų rankų. – Žinau. Reumatas. Pats gydytojas būdamas, nesugeba išsigydyti. Beje, ne mano reikalas. Ir ne jūsų.

– Kasmet jį ištinka priepuolis, kiekvieną žiemą, – paaiškino Bartė. – Tęsiasi savaitę, dešimt dienų.

– Ne mano reikalas. Jūs abu daktarai. – Vanagas prisidegė cigaretę ir akimirką laikė degantį degtuką prikišęs prie pat brilianto, įtverto į žiedą ant mažylio piršto. Vaistininkas spoksojo į langus ir stiklines spintas.

– Ką gi, – sumurmėjo. – Juk jums žinoma, kad aš nutraukiau derybas su ta moterimi.

– Palaukit, – užprotestavo Vanagas. – Aš nejuokavau. Norėčiau, kad daktaras būtų čia kaip liudytojas. Atsiprašau, bet jūs manęs nepažįstat.

– Galimas daiktas, – sutiko Bartė. – Sunku pažinti žmones, be to, mes labai trumpai bendravome. – Jo balsas skambėjo šaižiai, primygtinai. – Kam reikia liudytojų? Niekada nesu išsižadėjęs duoto žodžio, visada viskas būdavo skaidru. Toji moteris pateikė man pasiūlymą, aš jį atmečiau.

– Negerai, – atsiliepė Vanagas patariamuoju tonu. – Tad dabar su jumis nenoriu turėti nieko bendra. Tas dalykas manęs nebedomina. Laukiau ištisus metus ir dar kelis mėnesius, kol pagaliau vieną rytą atsibudęs susimąsčiau ir tariau sau: ką gi aš čia veikiu šitame miesteliūkštyje? Aš, tik pagalvokit. – Nusivožė skrybėlę ir pakreipė galvą, kad Bartė prietemoje pamatytų žilstelėjusį smilkinį ir jaunatvišką cinišką šypseną, dar nesvetimą jo būdui.

– Iš tiesų... – nutęsė vaistininkas, ir sunku buvo suvokti, ar pritaria, ar prieštarauja. Tamsi pilvota moteris įeidama įleido

vidun darganos liūdesio pliūpsnį; atsirėmusi į prekystalį, kantriai dzingsėjo moneta į didelį stiklinį butelį.

– Aš... – nustebęs išdidžiai pakartojo Vanagas. – Betgi jūs nesuprantate, kodėl tiek laiko praleidau Santa Marijoje. Nei juo labiau daktaras. Vieni dalykai daromi, kad juos suprastų vieni žmonės, kiti – kad suprastų kiti. Iš pradžių laukiau manydamas, kad atvykau čionai laukti. Tačiau kai susivokiau... – Kaip žmogus, ūmaus pykčio pagautas, staigiai užsivožė skrybėlę. – Įsivaizduokite: tokiame užkampyje, dabar vadinamame miestu. Kai atsipeikėjau, kaip sakiau, man pasidarė aišku, kad jau seniai nieko nebelaukiu, kad jau keli mėnesiai, kai šis dalykas manęs nebedomina.

– Jums spręsti, – tarė Bartė, jo nepertraukdamas, tarsi skatindamas kalbėti toliau. Storas, susigūžęs, trindamasis suglebusius raumenis, visa povyza sakyte sakė, kad jau vėlu, kad šalta. Veidas bolavo prietemoje lyg balkšva dėmė, lyg blyški tešla, kurią jis minkė pirštais, bandydamas suteikti tam tikrą formą. Taipgi visa povyza sakyte sakė, kad su begaline kantrybe puoselėja savo liguistą svajonę, tapusią įpročiu, lemtimi. Tik tai ir suprato Vanagas, metęs į jį trumpą žvilgsnį.

– Žinoma, kad man! – sušuko Vanagas ir, padėjęs ant stalo atgniaužtą kumštį, sužiuro į jį nepiktai, susidomėjęs.

Per metrą nuo jų kažkokia moteriškė tarė paskutinius žodžius, paskutinįsyk šelmiškai, gundančiai nusijuokė vaistininko padėjėjui ir nukrypavo nuo prekystalio. Jai einant pro duris, į vidų padvelkė drėgna naktis, jau be vėjo, lietinga, rami. Vaikinukas užgesino šviesą ir, tyliai žengdamas minkštapadžiais sandalais, nuėjo nuleisti geležinių žaliuzių.

Bartė irgi žiūrėjo į Vanago padėtą kumštį, kuris gulėjo ant stalo kaip atskiras daiktas: raukšlės, susimetusios ties nykščiu, nejučia nešvankiai atkištas vienas pirštas. Šalia pat Bartės dūla-

vo Vanago galva: skrybėlės pridengta plikė, išsprogusios akys, nuknebusi nosis, pranašaujanti dar vieną pralaimėjimą, beveik nepastebimas lūpų trūkčiojimas dešiniojo skruosto link. Tuomet vaistininkas įspėjo ar padarė prielaidą, kad Vanagas jam dvasiškai gimininga, taip pat trokšta dėl ko nors kovoti, vedamas pašaukimo ar manijos, bet iš tikrųjų tuo netiki ir negalvoja apie galutinį tikslą.

– Žinau tai, ko jūs tikriausiai nežinote, – gana karingai tarė Vanagas. – Kad ką nors suprastum, reikia tai patirti.

Vaistininkas prisimerkė, dūdele sudėtos rausvos lūpos išsitempė į šypseną. „Jam atrodo, kad gyvenimas – tai kas kita, ir nieko daugiau. Jis niekada negalėtų suvokti, ką man reiškia pinigai, apdairumas, paskalos, kuriomis visiškai nesidomiu."

– Negalėčiau pasakyti, kodėl čia tebegyvenu, – toliau kalbėjo Vanagas. – Tarp šių žmonių, visą tą laiką, nieko neveikdamas, nieko nesitikėdamas. Ar jūs bent suvokiat? Tikėjausi pagaliau įsteigti savo verslą ir tvarkytis savo nuožiūra, kad niekas nekaišiotų nosies į mano reikalus. Neabejojau, kad su jumis man turėtų pasisekti. Tikėjausi tvirtos, ilgalaikės koncesijos sutarties, maniau, kad pats galėsiu viską parinkti: ir baldus, ir moteris, ir darbo laiką, ir mokestį. Net kvepalus, skaistalus, pudrą; aišku, pirkčiau iš jūsų, bet pats pasirinkčiau. Nieko panašaus, kantrybės, raminau save.

Pro šalį, šluodamas grindis, lėtai praėjo padėjėjas paraitotomis rankovėmis. Stabtelėjęs nusikosėjo, ir šis garsas tuščioje vaistinėje nustebino Vanagą ir vaistininką. Kosulys, iš pradžių sausas ir šaižus, paskiau duslesnis, drėgnas, su skrepliais, kuriuos padėjėjas spjovė ant šiukšlių, – tai buvo ženklas, kad metas pokalbį baigti. Vanagas sugniaužė kumštį, švelniai trinktelėjo į stalą, paskiau, palengva atgniaužda mas, prisidėjo prie krūtinės.

– Kantrybės, – pakartojo.

Tuomet gana lengvai, be menkiausio pranašumo, kurio teikia gailestis, vaistininkas vėl nusišypsojo ir akimirką palygino savo nesuderinamumą su moterimis ir Vanago santykius su jomis visą gyvenimą su ta akivaizdžia priklausomybe, į kurią būtina atsižvelgti, norint bent kiek suprasti tą pašaipų skrybėlėtą vyriškį, kuris delsė prie durų, ieškodamas tiek savo tuštybei, tiek naudai pravarčių atsisveikinimo žodžių.

– Mielas bičiuli, – pagaliau prabilo vaistininkas. – Jeigu jau tiek laiko tuščiai laukėte... – Nežiūrėdamas į jį, ištiesė ranką ir ėmė žaisti pieštuku, nešvaria virvele pririštu prie stalo. – Dabar galima imtis darbo.

– Dabar, – atkartojo Vanagas, stengdamasis nusijuokti.

„Padugnės, visi jie vieno galo, – tarė sau Bartė. – Senis, o negali apsieiti be cirko, maivosi kaip moteris, kol galiausiai pasako: taip."

– Sąlygos tos pačios, – atsiliepė vaistininkas, žiūrėdamas į pieštuko pusikę rankoje; dar keli pieštukai mėtėsi ant mokyklinio suolo, keletas kyšojo iš jo chalato kišenės. – Man nerūpi verslo apyvarta. Noriu gauti penkis šimtus pesų kas mėnesį savaitraščio leidybai paremti, ir tiek, – jis nutilo ir, žiūrėdamas į apgraužtą pieštuko galą, prisikišo jį arčiau prie akių.

– Tikrai? – tarė sau Vanagas. – Puiku. Na, o pradinis kapitalas, organizacinės išlaidos? Nuoma, kraustymasis, baldai: visa tai, dar neuždirbus nė peso. Gal jūs manote, kad ieškodamas moterų dėsiu skelbimą į *Liberalą* ar jūsų laikraštuką?

Vaistininkas išskėtė pirštus, ir pieštukas barkštelėjo ant stalo; jis atsiduso, atsilošdamas į kėdės atkaltę, ir vėl sunėrė ant krūtinės putlias rankas.

– Nė sudilusio varioko, – atsakė taip maloniai, lyg ką nors siūlydamas. – Tie šūdniekiai man nė galvoj. Sukitės, kaip išmanote. Ir kas mėnesį paklojate man penkis šimtus pesų, skaičiuojant nuo atidarymo dienos.

Vanagas sužiuro pašnekovui į mieguistą veidą, dar sykį palinko prie jo, nutaisęs atsainiai grėsmingą miną, bet tuojau pat atsitiesė.

– Gerai, – tarė stodamasis. – Dabar kortos jūsų rankose. Tačiau pirmiausia norėčiau pažiūrėti, kaip jums pasiseks sutvarkyti visus formalumus. Turėsite daug priešininkų. – Globėjiškai ir mįslingai nusišypsojo jis.

– Prašom nesirūpinti, čia jau mano reikalas, – atsakė Bartė.

Atsisveikindamas Vanagas tik kilstelėjo ranką; pasilenkė niurgzdamas, kad ant durų užtrauktos geležinės grotos ir tenka lįsti lauk pro ankštus vartelius, kuriuos laiko atidaręs padėjėjas.

Tą vakarą laikraščio redakcijoje jis paprašė nemokamų dešimties dienų atostogų – važiuosiąs į sostinę pasitarti su gydytoju. „Ne todėl, kad čia nesą gydytojų, jų esama, ir labai gerų, tačiau man reikia specialisto." Turėjo kišenėje bilietą į rytinį traukinį, tačiau, stovėdamas „Berne" prie baro šalia Vaskeso, vaikino iš platinimo skyriaus, ir gerdamas paskutinį bokalą alaus, Vanagas suprato, kaip būtų sunku atsisveikinti su Santa Marija, jeigu anksčiau nebūtų prasimanęs migloto pasiteisinimo.

Gal būtų pripratęs įtemptai laukti pergalės valandėlės, laikraščio redakcijoje linksodamas prie sąskaitybos knygų, išpleiktų ant aukšto rašomojo stalo; arba vienui vienas savo kambaryje virš „Berno"; arba „Berne" prie baro vienui vienas ar nuoširdžiai palaikomas Vaskeso, žiūrinčio į jį susižavėjusiomis akimis. Taip

atsitiko, lyg jis pats drauge su visomis paskatomis būtų virtęs viltimi, nepajėgdamas jos nusikratyti.

Liūdnas, šiek tiek suglumęs, neturėdamas užtektinai drąsos nuobodžiauti šalia Vanago, Vaskesas dviem pirštais glostėsi ūsus. Nežinodamas Vanago kelionės tikslo, stovėjo greta tylinčio, susirūpinusio draugo ryžtingas ir podraug menkas: skrybėlė užsmaukta ant dešiniojo antakio, po smakru didelė juoda „peteliškė" nusvirusiais galais, nešvarūs pirštai, klaidžiojantys puriais ūsais.

„Ko gero, kažką būsiu pamiršęs, – svarstė Vanagas, – ne tai, ką turėčiau padaryti, tikrai ne. Kiek pamenu, turėtų pasisekti. Tikriausiai senstu." Jis nusišypsojo. Tuomet Vaskesas sulaikė pirštus panosėje ir nustebo užuodęs nikotiną, prakaitą, spaustuvės dažus ir kvepalus, lyg nebūtų atmintinai žinojęs, kuo jie atsiduoda.

– Ar prisimeni Gražutę Mariją? – paklausė Vanagas.

– Kas be ko, kaip neprisiminsi. Žinau, ką turi galvoje. – Nusiraminęs gurkštelėjo alaus ir išdėstė: – Toji iš Rosarijo ir sostinės, ji tave ištraukė iš kalėjimo, pabėgo ir sugrįžo, pakišo tau lėlę kavinėje po staliuku. Gražutė Marija. Kaip galėčiau neprisiminti!

– Ta pati, – tarė Vanagas, dėdamas ranką ant siauro kaulėto Vaskeso peties; mostelėjęs kelneriui, užsakė dar vieną alaus. – Taigi mąsčiau, ir man dingtelėjo į galvą mintis, kad žudau savo gyvenimą, laikraščio redakcijoje gadindamas popierių. Todėl ir prisiminiau ją.

– Žudai? Negali būti! – užprotestavo Vaskesas. – Nors, tiesą pasakius, niekada ir negyvenai kaip žmogus.

– Gyvenau, kai buvau jaunas, – pataisė Vanagas. – Beje, ir Rosarijuje, nors ten daugiau priedangos dėlei. Vienu tarpu labai rimtai žiūrėjau į gyvenimą. Bet dabar visai kas kita, jau beveik

dveji metai. Aštuonias valandas rikiuoji skaičius, ir baigta. Ne kas kitas kaip Gražutė Marija mane perspėjo, kad taip gyventi pavojinga. Be to, jau toli gražu nebe jaunystė.

Jie gėrė tylėdami, užsikvempę ant baro, vienas šalia kito, praeities ir draugystės paslapties susaistyti. Bežiūrint į milžiniškas žiemos vaizdų nuotraukas, nelyginant langai giedruojančias ant restorano sienų, Vanagui dingtelėjo mintis, kad Gražutės Marijos prisiminimas neturėjo jokios reikšmės, kad, prisimindamas moterį ir kitus laikus, kurių ilgėjosi, negalėjo įveikti vis labiau slegiančios pralaimėjimo nuojautos. Čia anaiptol ne vieta leistis į apmąstymus, prieš važiuojant traukiniu į sostinę. Tad metė ant baro kelis banknotus, stipriai paspaudė ranką ištikimajam Vaskesui ir išėjo į gatvę.

Žinojo, kad negalės užmigti; jau lipdamas laiptais prisiminė priešišką Bartės veido išraišką, kai šis griežtai atsisakė patenkinti jo reikalavimus. Tas blyškus veidas, ta valandėlė, kai leidosi žeminamas, nulėmė tai, kad dabar jautėsi išsekęs, pilnas abejingumo, it siena skiriančio jį nuo ateities ir nuo paties savęs. Jis nusirengė negesindamas šviesos, įsirausė į pagalvę ir, glostydamasis apžėlusią krūtinę, nejučia čiulpdamas ant kaklo kabantį medalionėlį, žiūrėdamas į prietemoje dūluojančius pažįstamus baldų apribus, ėmė laukti aušros; laukė, trokšdamas pažinti save, pamatyti save iš šalies, skyrium nuo visų, įvardyti veiksmą ar mintį, jo manymu, būtiną dvasiniam susitaikymui su pačiu savimi.

IX

Užsibuvęs Rosarijuje, per tuos mėnesius Larsenas vos nepražudė savęs, be jokio regimo priešinimosi pasiduodamas inercijai ir tuščiai leisdamas laiką. Taip ir stūmė dienas, nutukęs, apsileidęs, kai išgirdo, kad Briedė ketina parduoti verslą ir perkelti jį kaip kokią skrynią į kitą miestą.

– Užsiprašys nežmoniškų pinigų, – pagalvojo, abejingai spoksodamas į pašnekovą.

Gyveno tuomet neblogai; galėjo nešykštėdamas kasmet siūdintis dvi ar tris eilutes, leisti sau prabangą kasdien eiti į kirpyklą skustis ir bent kartą per savaitę pakviesti draugus pietų. Tačiau neabejojo, kad ir antra tiek maitų sutelkęs ir privertęs jas dirbti nuo ryto iki ryto, ir net dešimtkart padidinęs pelną, nesugebėtų sukaupti tiek pinigų, kad išgalėtų iš Briedės nusipirkti verslą.

Žinojo tuos namus ir būtų juos pamėgęs, jeigu būtų galėjęs ten lankytis kaip klientas, tačiau laikė savo pareiga priekabiai žiūrėti į viską, buvo pasmerktas nuolatos ieškoti trūkumų ir kliūti už jų, kaip kliūvama už netikusiai sustatytų baldų. Su skrybėle ant galvos, Briedės suteikta privilegija, rankas susikišęs į kišenes, tiesiai atsisėdęs ant vieno sėdmens, lyg pabrėždamas, kad ateina kaip oficialus asmuo, kupinas kartėlio ir išdidumo, mintyse skaičiuodavo kiekvieną iš šimto skirtumų tarp Briedės viešnamio

ir savo įsivaizduojamojo, tuo metu turbūt visiškai neįmanomo, tačiau tikro, tvirto, aukso kasyklos, palyginti su šiuo.

Tačiau gyvenimas plaukė savo vaga, ir buvo ne pro šalį pasidomėti, kiek Briedė prašo.

Jis vėl užsuko į viešnamį ir ėmė laukti, kol Briedė nusileis žemyn, nė nežvilgtelėdamas į merginas, kurios rūkydamos plepėjo apie sukneles ir kino filmus plytelėmis grįstame uždarame vidiniame kiemelyje, pilname paauksuotų pagražinimų, su purpurinėmis užuolaidomis, patamsėjusiomis nuo prislopintos šviesos. „Kuriam galui tokia gedulinga šviesa, jei kiemelis toks mažas, kad iš tikrųjų niekam nepraverčia? Būtų neblogai išardyti tas pertvaras ir pristatyti staliukų arba sofų, o vietoj stalo – didelį sukamąjį padėklą. Jeigu ji prekiauja gėrimais, kodėl, užuot nešiojusi juos iš virtuvės, neįrengia baro, o ant jo nepastato gramofono su plokštelėmis? Svečius galėtų aptarnauti merginos arba ji pati."

Briedė nusileido vilkėdama ilga juoda suknele, šypsodama jam nuo pat laiptų viršaus, žvaliai vinksėdama užpakaliu. Suknelė, papuošalai ant krūtinės ir išpuoselėti nagai jam priminė, kad rytoj šventė ir iš sostinės specialiu traukiniu į iškilmes atvyksta delegacija.

– Kodėl nepalydėjote jo pas mane į viršų? – paklausė Briedė, stabtelėjusi prie jo, paskiau prie merginų, kurios kaltai nusišypsojo gūžtelėdamos pečiais. „Per daug pudros, per daug išsidažiusios, visų trijų šukuosenos vienodos." Briedė atidarė kabineto duris ir, ranka pabraukusi per sieną, uždegė šviesą; pakvietė jį į vidų ir pastatė ant stalo butelį maraskino ir vieną taurelę.

– Ilgai jūsų netrukdysiu, – tarė Vanagas, beveik šonu į moterį atsisėsdamas ant trapios raudonmedžio kėdės. – Atleiskit, kad trukdau tokį darbingą vakarą kaip šis.

– Nieko baisaus, vaikeli, dar anksti. Juk žinote, kad vasarą niekas nelekia kaip akis išdegęs.

Ji truputį greblavo, šviesiai dažėsi savo juodus indėniškus plaukus, o stambių bruožų veido nuožmumą bandė dangstyti ištvermės ir nuovargio išraiška. Žiūrėjo primerkusi trumpareges akis tarp pabrinkusių vokų ir tolydžio sumirksėdavo, stengdamasi nuslėpti regėjimo ydą.

– Telefonu man sakėte, kad turite svarbų reikalą, vaikeli, ar ne? Vaišinkitės, aš negaliu gerti, kepenis skauda. Amžius. Kaip laikosi Ersilija? Gerai? Juo geriau. Buvo puiki mergina, kol nesukvailiojo. Ne, negersiu. Ir dėl kepenų, ir dėl merginų. Garbės žodis, toks gyvenimas... Bet kuriai motinai pritrūktų kantrybės, vaikeli. Ką padarysi, juk ir aš buvau jauna.

Ji rūkė tolydžio prisikišdama prie lūpų ilgą, sidabrine gebene papuoštą kandiklį, tyčia prašiepdama dirbtinius dantis, o kai pūsdavo dūmus, lyg atsiduodama, lyg su pasišlykštėjimu išviepdama storas lūpas, kandiklis, lėtai ištrauktas iš burnos, pakibdavo jos rankoje.

– Taip, – tarė Vanagas ir mandagiai nusišypsojo skaidriai skimbčiojančiai bolivietiškai apyrankei, kurią ji tuo metu priglaudė prie juodos šilkinės suknelės. – Tai kova.

„Netrukus liepsi save vadinti *madame*." Užuominos apie vidiniame kiemelyje klientų laukiančių merginų jaunystę ir Ersilijos, vienos iš jam tarnaujančių niurzglių, niekingų maitų, praeitį jam pasirodė tyčinės, norint pabrėžti moterų skirtumą ir atgaivinti atmintyje sulinkusius, sunykusius kūnus, bjaurius nualintus veidus, ligas, apnikusias keturias į moteris nebepanašias šmėklas, kurias jis mankštino, intuityviai griebdamasis menkų niekšybių, dosniai apdalydamas antausiais, kartodamas begalinius pamokslus ir žadėdamas laimę ar bent jau ramybę

šioje žemėje visoms geros valios kekšėms, jeigu jos sutiksiančios jį išlaikyti.

– Atėjau šnektelėti apie pinigus, – tarė Vanagas; išgirdo durų skambutį ir kuždesį, paskiau tylą, tokius puikiai pažįstamus, nedviprasmiškus ženklus, bylojančius, kad merginos atsistojo pasiruošusios pasitikti svečią. – Girdėjau, kad ketinate parduoti verslą. Kiek norite – grynais? – Briedės šypsena pamažu užgeso, toldama nuo grėsmingo kandiklio ir dirbtinių dantų, kol pagaliau veide pasirodė griežta ir vienareikšmė išraiška.

– Parduodu, vaikeli? Dar neišprotėjau. Niekas man nesumokės tiek, kiek pridera, kiek man visa tai kainavo, kol gyvenimas įėjo į savo vėžes. – Ji palingavo galvą į šalis, nusišypsojo, kandiklis su rūkstančiu dūmeliu iš kone iki galo surūkytos cigaretės stabtelėjo pusiaukelėje – nė žymės pašaipos, gailesčio ar nepatiklumo: Briedė norėjo nebent pasidžiaugti pergale, kuria visi turėtų tik gėrėtis, nejausdami nė menkiausio pavydo.

– Vadinasi, mane suklaidino, – pasiteisino Vanagas. – Sakė, kad parduodate verslą ir išvykstate į Santa Mariją.

– Kas sakė?

– Žmonės kalba.

– Vadinasi, žino geriau už mane, vaikeli, – nuolankiai suniurzgė; lyžtelėjo nagus ir ištraukė nuorūką iš kandiklio. – Jei kas pasiūlytų milijoną, gal ir... – Juokdamasi palinko į priekį ir mostelėjo ranka. Vėl sučirškė durų skambutis, ir vidiniame kiemelyje pasigirdo veidmainiški balsai – merginos sveikinosi su svečiais.

– Regis, atėjo svečių, – tarė Vanagas, atsistojo ir pakėlė taurę. – Jeigu skubate prie darbo...

– Ne, vaikeli. Merginos moka dirbti. Vėliau, kai svečių bus daugiau, savaime aišku, ir aš nusileisiu. Arba jeigu atsitiks kas

nors neįprasta. Bet dabar jos kuo puikiausiai tvarkosi vienos be manęs. – Ji kalbėjo paskubomis gailiu, bet podraug atsainiu tonu, lyg jai būtų vis viena, ar pašnekovas ja tiki, ar klausosi jos žodžių. Beniurgzdama vėl ėmė grebluoti kaip prancūzė, įspraudė cigaretę į kandiklį ir pripylė taurelę, Vanago pastatytą ant stalo. – Jei tik dėl to, vaikeli, jums nėra ko skubėti. Jeigu nebent turite kokių reikalų. Vadinasi, žmonės kalba, kad noriu parduoti verslą ir išvažiuoti į Santa Mariją? Ko? Dirbti lauko darbų arba dvėsti badu?

– Nežinau, – tarė Vanagas ir vėl atsisėdo ant vieno sėdmens. – Išgirdau tokias kalbas ir atėjau pasiklausti, kiek prašote... grynais.

– Be abejo, grynais, vaikeli. Jeigu nuspręsčiau parduoti... Ką gi, jūs pažįstate namus ir suvokiate mano verslo vertę. Kiek čia įdėjau pinigo, kad viskas atrodytų, kaip dabar yra; tik man žinoma, kiek visa tai kainavo. Tačiau parduoti galėčiau nebent bepročiui, vaikeli, žmogui, kuris man sumokėtų antra tiek, kiek visa tai kainuoja. Tai va.

Vanagas susivilgė liežuvį saldžiu gėrimu ir prisidegė cigaretę. Neabejojo, kad Briedė neketina derėtis, ji tiesiog netiki juo ir gerai daro, net mintis, kad jis galėtų įpirkti jos verslą, jai atrodo visiška nesąmonė. Įtarė, kad Vanagas atėjo išsiklausinėti apie kainą, ketindamas įpiršti pirkinį kitiems ir užsidirbti komisinių. Viskas aišku: ji nė nesiruošė sakyti kainos, o jis atėjo tik sužinoti, kiek ji užsiprašys, ir apmesti mintyse atstumo, begalinio metų skaičiaus, skiriančio jį nuo vienos iš jo svajonių išsipildymo. Tačiau jis nutarė dar pasilikti, šiaip sau, nes buvo patogu sėdėti ant vieno sėdmens ant mažos trapios kėdės, palinkus prie rašomojo stalo, o gal neturėjo ko veikti iki vermuto taurelės prieš vakarienę, o gal tiesiog norėjo pabūti valandėlę šalia jos, šalia moters, kuriai begėdiškai pasisekė įsteigti verslą, beveik tokį pat, apie kokį jis

svajojo, įklimpęs į visišką neviltį ir gyvenimo parodiją. Nutarė dar pabūti, bent truputį, klausydamasis jos kalbų ir žiūrėdamas į ją, tuo tarpu tolydžio sučirkšdavo durų skambutis, kiemelyje merginos vaikščiojo kaukšėdamos aukštakulniais bateliais ir jau prikimusiais balsais sveikinosi su naujais svečiais.

Kainos, kurios atėjo sužinoti, išpešti nepavyko, tačiau jis sėdėjo, kaip sėdėjęs, ant nepatogios atlasu apmuštos kėdės, klausydamasis ciniškų ir veidmainiškų žodžių, iš kiemelio sklindančio šurmulio, stiprinančio Briedės pasitikėjimą savimi ir jos atsainų pranašumą. Jis išgėrė paskutinę saldaus gėrimo taurelę, susijaudinęs, budrus, ir Briedė pastatė butelį į juodą, žemą, pilvotą spintelę.

Jis atsistojo atsisveikinti, mintyse skaičiuodamas, jog kiekvienas durų skambutis Briedei žada mažų mažiausiai dešimt pesų. Įsivaizdavo, kaip dabar tamsiuose, prišvinkusiuose kabaretuose, šelmiškai šypsodamosi, griebiasi visokių gudrybių keturios maitos balinėmis suknelėmis, kurias jis turėtų prižiūrėti, gal glostyti, šiaip ar taip, klausytis nuo vidurnakčio iki paryčių, o aušant, juo labiau prieš pat šventę, atsiimti iš jų daugių daugiausia keturiasdešimt pesų, išskaičiavęs išlaidas maistui ir galimoms išgertuvėms.

Rytojaus vidurdienį atsibudo pensione ir prisidegė pirmąją cigaretę. Buvo šventės diena, pro duris ir užuolaida užtrauktą balkoną iš trijų radijo aparatų liejosi mišri muzika, miestelio centre vienodais laiko tarpais drioksėjo petardos, šalia knarkė viena iš keturių moterų, nuoga, nenuspėjamu veidu, neregimu po plaukais, uždrykusiais jam ant peties, ant trumpos marškinėlių rankovės.

Jis vėl prisiminė Briedę ir Santa Mariją, mintimis nuklydo į jaunystę, kai, nušiurusiose priemiesčio kavinėse duodamas sau

įžadus, stebėdamasis, baimės slegiamas, didžiuodamasis, galų gale suvokė ir įsitikino, kad jis kitoks, kad nė iš tolo neketina taikstytis su pergalingu ir menkaverčiu likimu, kurį jam piršo ir pranašavo draugai, pirmosios sužavėtos moterys.

Tą vidurdienį, kai budinčioji maita, bjauri, stora, maža, mieguista, dar nespėjusi nusiplauti dažų, suvytusiu ir mėlynėmis išmargintu veidu, mikliai griebdama tai cigaretę, tai vermuto stiklinę, kvaršino jam galvą pasakodama ką tik sapnuotą įprastą košmarą, Vanagas perskaičiavo sutaupytus pinigus ir išsaugotas brangenybes. Apskaičiavo jų vertę, kruopščiai ir godžiai susumavo visą turtą. Išėjo ganėtinai.

– Man regis, širduk, nuo kiaušinienės, – tarė giltinė, sėdėdama lovoje su stikline tarp kojų ir pirštais baksnodama sau per kelius ir alkūnes, nepaisydama nugyventų metų, kvailumo ir nualinto kūno.

– Užsakysim, – dosniai pažadėjo Vanagas, liesdamas žaliąjį gramofoną, kurio galų gale nutarė neparduoti. Dingtelėjo mintis, kad stora, dvokianti, truputį pažaliavusi maita nebeturi su juo nieko bendra.

– Kuoktelėjai! – sušuko ji, susirietusi iš juoko ant lovos krašto. – Sakau, kad eidama miegoti valgiau kiaušinienės, turbūt todėl ir sapnavau visokias baisybes.

– Atsiprašau, aš ne taip supratau, – tarė Maitvanagis. – Beveik neabejoju, kad taip ir buvo.

– Bet pasitaiko ir pranašingų sapnų, – sumurmėjo kuitena ir, išgėrusi vermutą, įmetė nuorūką į stiklinę.

Apžėlęs, rudais apatiniais marškinėliais, užsivertusiais ties bamba, pirštu glostydamas žiedo pavidalo žalios gramofono dūdos kraštą, Vanagas stovėjo, apimtas lyg gailesčio, lyg pasišlykštėjimo. Taip visada atsitinka, susidūrus su numirėliais.

Žengė į priekį ir nustebęs pažvelgė į savo ranką, siektelėjęs paglostyti rusvus, susvilintus, sausus ir vis dar kvepiančius maitos, negrabiai susirangiusios ant lovos, plaukus.

– Nesižavėk sapnais, – patarė, glostydamas ją. Liežuviu išstūmė nuorūką iš lūpų tiesiai į stiklinę, kurią blyškaus kūno rubuilė romiai laikė įspraudusi tarp storų šlaunų. – Sapnai dažnai klaidina. Kartais reiškia visiškai ką kita. Ko tau rūpintis, juk aš tave myliu, ar ne?

Maita kilstelėjo galvą ir bandė nusišypsoti. Larsenas mąstė apie paupio miestą, turtingą, baltą, laimingą, ilgėdamasis įsivaizduojamos, ypatingos aplinkos, lyg būtų ten gimęs ir pagaliau ištaikęs progą sugrįžti. Žiūrėjo į maitą, atsitiesiančią lovoje, į plačią beprasmę šypseną, mažą blizgančią makaulę, papilvėje strygsančią tuščią stiklinę. Atlaidus ir taurus, jis kvėpavo trūnėsių tvaiku, svarstydamas, kas bendra tarp šito kūno ir kitų dvasnų: jos tikriausiai jau pabudo ir netrukus ims skambinti jam telefonu.

Vanagas praleido dvi dienas Santa Marijoje ir, grįžęs į Rosariją, pardavė viską, ką galėjo parduoti, supakavo gramofoną ir pamelavo draugams ir moterims, kad dviem savaitėms ar mėnesiui išvyksta į šiaurę. Kartą po pietų jam dingtelėjo mintis parduoti paliekamas dvasnas, bepokštaujant ir bejuokaujant kilo pagunda Ersiliją ir kitas tris dvasnas išmainyti į kokius nors paprastus malonumus, kelis gurkšnius nendrinukės ar draugišką patapšnojimą per petį.

Vis dėlto Santa Marijoje niekas jo nelaukė, niekas, išskyrus galimybę įveikti Briedę ir kvailą vaistininko Bartės garantuotą pažadą. Tačiau, šiaip ar taip, miestelyje, arba mieste, jo laukė jaunimas, tvirtas ir patikimas. Galiniame vaistinės kambarėlyje

kalbėdamasis su Barte, jis visą valandą stebėjo, kaip nepasitikėjimas, panieka ir aistra užtvindo jo blyškų, apskritą, plyną, be jokio plaukelio veidą, grėsmingai iškreipia kruvinai raudonas lūpas, lipnias nuo pagurklio lašinių.

Visą valandą kalbino vaistininką, neatsispyręs pagundai palyginti jo beprotybės su savąja. Patikėjo, kad Bartė siūlo steigti viešnamį – skirtą ne jam ir ne Briedei, bet žmonijai, – ir ėmėsi darbo, apmąstydamas apystatą ir samdomų moterų psichologiją, amžių, etninę kilmę. Įsidarbino *Liberalo* redakcijoje ir pradėjo nuosekliai, be menkiausio malonumo domėtis miesteliu ir jo gyventojais, nešykštėdamas vyrams kreivos, iš jaunų dienų įprastos šypsenos, ieškodamas klientų spėjamai ateičiai ir stengdamasis įminti, kokia aplinka, koks elgesys, kokie įkainiai, kokio ūgio moterys jiems labiau prie širdies.

Ir kai Bartė užsitikrino konservatorių balsus savo projektui paremti ir nebeliko Briedės konkurencijos pavojaus, kai galiniame kambarėlyje vaistininkas itin džiugiai paaiškino, kodėl dabar ne laikas kalbėti apie sutartis, jis, Vanagas, išdidumo ir patirties skatinamas griebtis gudrybių, slapumo ir apgaulumo, suvokė, jog metas lėkti į sostinę, susitikti su Gražute Marija ir drauge su ja įgyvendinti svajonę, kurios niekada nebuvo jai atskleidęs.

Buvo senas, nepatiklus, sentimentalus; įsteigti viešnamį dabar iš tikrųjų jam buvo tolygu vesti *in articulo mortis**, tikėti vaiduokliais, atlikti Kūrėjo vaidmenį.

* Mirties valandą. (Lot.)

X

Nuo antradienio iki penktadienio namai mėlynomis žaliuzėmis baigdavo darbą antrą valandą nakties. Tuomet Gražutė Marija vėl pasigražindavo, apsivilkdavo juodą blizgančio šilko suknelę, apsiaudavo aukštakulnius batelius, kuriais paprastai avėdavo popiet, priimdama svečius. Šypsodama eidavo į vestibiulį su ką tik uždegta rūkstančia cigarete, įsprausta į ilgą kandiklį, kuriuo ilgainiui išmoko naudotis kaip vėduokle. Kartais jai užtekdavo tik pasirodyti, tingiai tarti kelis mandagius žodžius, juokais nusižiovauti, kad vyrai – kurie trokšdavo dar pabūti, nuo staliukų uždarame kiemelyje spoksodami su stačiokišku pavydu į trijų nepadauginamų miegamųjų duris, – atsistotų, apsimokėtų ir išgertų paskutinę taurelę paprastai į vejančios juos pro duris storulės sveikatą.

Gražutė Marija užrakindavo duris ir užšaudavo velkę; ir tuo metu, kai apsnūdusi senė šluostydavo aplaistytus, pelenais nubarstytus stalus, šluodavo ant grindų išmėtytas šiukšles ir surinkdavo tuščius cigarečių pakelius, ji, nesvarbu, ar miegamajame jos laukdavo klientas, ar ne, supilstydavo nendrinukės ir vynuogių degtinės likučius į aukštą taurę ir penketą minučių pasėdėdavo ant palangės, apžiūrinėdama savo šilkines kojines, kratydama cigaretės pelenus ant medinių lango grotelių, kvėpdama savo pačios ir neregimos vasaros nakties kvapus, amžinai

nenusakomus, vos pagaunamus, žaismingai dėdamasi pasinėrusi į rūpesčius ir prisiminimus.

Tai būdavo laimingiausia jos darbo dienos valandėlė, atlygis už visus nemalonumus, sąmonės prošvaistė, kai netikėtai suvokdavo, kokia ji pavargusi ir kaip bėga laikas. Rūkydavo ir gerdavo, tik kartą per dvidešimt keturias valandas pasijutusi pagaliau vienui viena. Tomis akimirkomis prie grotuoto lango ji vėl tapdavo savimi, atlaidžiau žvelgdama į savo gyvenimą: nekreipdama dėmesio į naktovidį ir orą, į tuščią vidinį kiemelį, kur nebelikdavo nė vieno vyro, į senę, šluota braukiančią per rausvas aslos plyteles, į įtaigius žodžius ir knarkimą, sklindantį iš miegamųjų, ji žaismingai dėdavosi šiek tiek pagyvenusia Gražute Marija, ramia, linkusia į gerus darbus, supratingai pasiaukojančia, sektinų apdarų ir manierų, pasirinkusia tokį gyvenimą, kuris niekam nekliūva ir nekliudo.

Ji uždarydavo langą, įmesdavo centimetrinę nuorūką į taurę ir paduodavo ją senei. Nesvarbu, laukdavo jos koks vyriškis lovoje ar ne, miegamajame pirmiausia staiga prieidavo prie veidrodžio apsižiūrėti, akimirkos smalsumo pagauta, tikėdamasi išvysti tik jai vienai būdingą rūstų apsisprendimą ir nuovargį. Paskiau, dažydamasi ir klausydamasi už nugaros tvyrančios tylos arba kokio vyriškio balso, įdėmiai apžiūrėdavo Gražutės Marijos veidą, nežymias, nežinia kodėl atsiradusias raukšleles, rodos, tik bylojančias apie tos dienos nuovargį.

Jau nebeatpažindavo savęs; stebeilydavo į padribas, atspindžius, šešėlių nugultas linijas ir nuspręsdavo, kad iš tikrųjų nebeturi veido ir kad vienintelė priežastis – tai tas tolydinis jaudinimasis be jokios priežasties ir vilties, jaudinimasis ir užjuodusios akys su geltonais senatviniais ruoželiais. Lūpos dar sodrios, dar toli nuo didėjančio pagurklio, nuo riebalų puslankio, skiriančio

smakrą nuo kaklo. Gyvenimas sustodavo iki ryto; ji eidavo gulti arba dar keletą minučių padirbėdavo prieš miegą.

Darbas baigdavosi antrą valandą nakties, tačiau šeštadieniais galėdavo užsitęsti, nelygu svečių gausumas ir įsismaginimas. Pirmadieniais prasidėdavo vėlai vakare, kai saulė nustodavo kaitinti mėlynas žaliuzes ir išdžiūvusią žemę vazonuose su nuvytusiais snapučiais.

Pirmadieniais popiet moterys ilsėdavosi. Jau pačią pirmąją savaitę Gražutė Marija atsisakė privilegijos eiti pasivaikščioti po Santa Mariją, švaistyti pinigus parduotuvėse, atsisėdus varganoje kavinėje prie staliuko laukti, kol teiksis atkreipti dėmesį padavėjas. Buvo mačiusi ir patyrusi miestelio panieką, gaivališką, nėmaž ne priešišką, panašią į oro permainą, dvelkiančią iš visur – nuo vyrų ir moterų, namų prieangių, nuokalnių gatvių.

Ne kartą pastebėjo, kaip nurausta, nevykusiai apsimeta jos nepažįstą, žiūri neveizdžiomis akimis vyrai, tik vakar buvę su ja ar bent jau viešnamyje; ji nebekėlė kojos pro duris ne iš baimės, tiesiog numanydama, kad Irenė ir Nelė, kiekvieną pirmadienį vaikščiodamos po miestelį, savotiškai išryškina jos nesirodymą, ryžtą niekur neiti, atsakomąją panieką. Ji likdavo namie, o po pokaičio ateidavo Vanagas; jie gerdavo matę miegamajame ir tarp ilgų pauzių aptardavo reikalus, stengdamiesi vienas už kitą pasirodyti griežtesni ir savanaudiškesni, juo labiau kad iš pat pradžių jiedu pareiškė tik norį uždirbti pinigų, idant galėtų padėti vienas kitam, Gražutė Marija Vanagui, o jis jai.

Žaliuzių dryžiais išmargintoje prietemoje, po didele spalvota šventojo Judo Tado graviūra ir kas savaitę keičiamomis gėlėmis linksmi, susižavėję be perstojo kartojo daugiaprasmius žodžius: „Ar prisimeni?“ Melavo ir dėjosi pamiršę arba bandė padėti vienas kitam meluoti ir pamiršti; kaip atsitinka, minint

mirusiuosius, praeitis valėsi nešvarumus, atsiribodama nuo tam tikrų aplinkybių ir paskatų, nuolankiai ir podraug valdingai užpildydama šiltą miegamąjį, iškalbi kaip istorijos knyga, kaip sakmė apie drąsą, išmintį ir pasiaukojimą.

Kartais jie vėl mylėdavosi nelyginant dvi šmėklos tamsoje, nesavanaudiškai geisdami malonumo, neskubėdami, įsitikinę, kad veidrodyje prie lovos atsispindintys jų kūnai atjaunėja dvidešimčia metų ir kad nuo esybės gelmių iki pat plaukų pašaknių gaivalingai auga orumas, dvasios didybė, apie kurią abu galvojo, įvardydami skirtingais žodžiais, bet netardami balsu.

O baltapūkė Nelė ir storulė Irenė, susikabinusios už parankių ir susiėmusios už rankų, kopdavo įkalnia gatve aikštės link, keikdavo karštį dūsaudamos ir piktokai kikendamos, kraipydamos užpakalius slinkdavo nuo vienos medžio paunksnės prie kitos.

Nelabai pasitikinti savo jėgomis, Irenė retkarčiais remdavosi rausvu skėčiu, kurio nedrįsdavo išskleisti; pernelyg aukštai iškėlusios galvas, nuo įmantrių šukuosenų iki pat auksu ir sidabru puoštų batelių įsijautusios į savo vaidmenį, jos pasukdavo taku per aikštę. Vangiai stabčiodamos prie parduotuvių vitrinų ir nesiklausydamos viena kitos, persitardavo keliais žodžiais, beveik neturinčiais nieko bendra su jų mintimis.

Jos nusipirkdavo šį bei tą, tačiau nerasdavo beveik nieko, ko norėdavo, pirkdavo nesiderėdamos, nepaisydamos stačiokiško pardavėjų elgesio ir nežiūrėdamos jiems į veidą; lyg atsitvėrusios aklumo siena, apsimesdavo nepastebinčios, kad kelia apmaudą ilgomis iki kulkšnių vasarinėmis suknelėmis, kad kursto neapykantą savo ritmingais, nelabai išraiškiais, giesmingais balsais.

Tiesą pasakius – kartais pačios tai jausdavo kaip ir kvepalų bei talko kvapą, kai, išsimaudžiusios po pokaičio, išeidavo pa-

sivaikščioti, – beklaidžiojančias po miestelį, jas lydėdavo baimė, mintis, kad joms nevalia kelti kojos ant tų šaligatvių, kišti rankų prie šilkinių ir vilnonių audinių, ritiniais sukrautų ant prekystalių. Jos tai žinojo, kad ir ne visiškai suvokdamos, todėl stengdavosi niekada apie tai neužsiminti.

Kiekvieną pirmadienį jos šlaistydavosi saulės kepinamomis gatvėmis iš nuovargio prakaitu srūvančiais dažytais veidais, baugščiai stypčiodamos lengvais žingsneliais ir vis pasitikrindamos po pažastimis vis didėjančias tamsias dėmes. Eidavo kassavaitinio pažeminimo, trokšdamos pasidžiaugti, kad jos dar gyvos ir svarbios, pasinaudoti ta ligi šiol nežinoma Dievo dovana: be žodžių, be žvilgsnių sukurstyti visuotinę neapykantą; grimzdavo į ją iš lėto, lyg maloniai, lyg bailiai šypsodamosi, tarsi prie lūpų priklijuotomis šypsenomis, nes būtų neištvėrusios pirmadienio popietės viešnamyje, nes, šiaip ar taip, buvo dar palyginti jaunos, kad gebėtų abejingai kęsti tremtį ir neteisybę.

Apsipirkusios, lig soties prisižiopsojusios, eidavo nuokalnėn paupio alėjos link. Ir tarp tvirtų ir tamsių naujakurių siluetų, gana retų pirmadieniais, tarp kantrių meškeriotojų, ilga vora sėdinčių ant prieplaukos mūro, tarp neseniai įdirbtų rombo formos gėlynų, kur skurdūs gležni medeliai kovojo dėl būvio, tą popietės pabaigą, vidury gūdumos, susitvenkusios šiame užkampio miestelyje, Santa Marijoje, joms bevaikščiojant, ryškiaspalvės suknelės rėždavo akį lyg seniai sugalvota nesąmonė, lyg naivi provokacija. Jos kuždėdavo viena kitai kvailystes, džiaugdamosi vienatve ir naudodamosi proga pakvailioti, stumdydavosi ir juokais niuksėdavo pečiais viena kitą.

Apžilpintos vakaro saulės blyksnių, atsispindinčių nuo upėje plaukiojančių valčių irklų, stipriai išsidažiusios, jau nuvargusiais, sugriežtėjusiais veidais, nuolankia ir podraug abejinga

išraiška, jos stengdavosi išryškinti asmeninius bruožus – biustus po baltomis palaidinukėmis, mažus, be jokių pastangų linguojančius sulig kiekvienu žingsniu.

Irenė ir Nelė savo išvyką baigdavo paupio kavinėje, vėsioje, beveik visada tuščioje; sukraudavo pirkinius ir rankines ant vienos kėdės ir imdavo vardyti nupirktų prekių kainas, spėliodamos, ką pasakys Gražutė Marija, pamačiusi jų laimikį. Pirmadieniais jas aptarnaudavo lėtas, apsunkęs senukas su šviesiu peruku, pasitraukdavo nuo pokštaujančio būrelio, apstojusio barą, ir prieidavo prie jų; visai be reikalo savaip sudėliodavo pirkinius ant kėdės ir žiūrėdamas į pašluostę, kuria valydavo staliuką, be žodžių, nutaisęs geraširdišką ir toli gražu nelinksmą šypseną, su jomis pasisveikindavo.

Jos valgydavo tešlainius, dažydamosi į arbatą su pienu, ir kaišiodavo viena kitai panosėn muiliukus ir kvepalus, garsiai lygindamos juos su anksčiau pirktais. Liesdamos viena kitai pečius, krūtinę ir kaklą, aptardavo, kokias sukneles siūdinsis iš pirktų audinių.

Virš upės leisdavosi saulė, jos rūkydamos lydėdavo ją pro dar neapšviestos kavinės langą, žvilgčiodamos į pradedančius rinktis konservų fabriko darbininkus. Brėkštant vakarui, grimzdavo į švelnų ir lengvą nesuvokiamą liūdesį, tuščiai spoksodamos į lūpų dažais išteptus cigarečių galus. Baigiantis poilsio dienai, pamažu imdavo jaudintis, prisiminusios pareigą ir įprastą gyvenimo būdą.

Per Santa Mariją skubėdavo, vejamos baimės, nedrįsdamos žiūrėti žmonėms į akis; matydavo tik rankas ir kojas – žmones be akių, kuriuos lengva beregint pamiršti. Žodžiu, kai, stengdamosi nuslėpti savo skubėjimą, nešinos pirkiniais, grįždavo per aikštę, kur jau žiebdavosi rausvi šviesų rutuliai, atmintyje

išlikdavo vaizdas, neįtikėtinas kaip sapnas: miestelis be žmonių, parduotuvės be pardavėjų, tuščiomis gatvėmis trimituodami lekia tušti autobusai. Ausyse dar skambėdavo padrikos užgaulės, ištrūkusios iš niekieno lūpų; storulė ir baltapūkė be kvapo dumdavo tamsia gatve, galvodamos apie save, nerūsčiai smerkdamos save, mąstydamos apie dangaus prakeikimą, aidint piktiems žodžiams, tarsi girdėdamos laiko gelmėse užgesusius pažįstamus balsus.

Atsidūrusios prie mėlynų durų, po žibintu, susiėmusios už rankų, skųsdamosi sunkiais paketais, grįžtelėjusios pažvelgdavo į tamsoje skendinčius želdinius, medžių kamienus, smėlėtą žemę; atsisveikindavo su pirmadienio švente ir, žengusios į vidų, pereidavo per vidinį kiemelį, kur laukdavo du ar trys kėdėse išsipleikę vyrai, ant rausvų plytelių išskėtę kojas. Vanagas jau būdavo dingęs. Gražutė Marija teatriniu mostu suplodavo delnais, nusišypsodavo vyrams ir, paėmusi pirkinius, sušukdavo:

– Mergaitės! Persirenkite, turime svečių!

Išskyrus tą lėtą dviejų ar trijų valandų dviejų moterų pasivaikščiojimą pirmadienio popiete, miestelis neturėdavo nieko bendra su namu paupy, tik nakčia, vogčiomis lankantis vyrams, užsimegzdavo beasmenis ryšys. Kelioms dienoms praslinkus po moterų atvykimo, baigėsi visos kalbos, liovėsi laidę sąmojus prakaituoti vyrai, kavinių terasose geriantys alų, nustojo kuždėtis merginos bulvare ir svetainėse tarp pianinų ir apvalkalais aptrauktų baldų.

Lapkritį pražydo jazminai: moterys su pintinėmis ant galvos, basi, murzini, verksmingi vaikai ėjo iš ūkių, siūlydami puokštę už pesą. Vakarop sutikdavo su bet kokia kaina, ir kuplūs žiedai pamažu ruduojančiais žiedlapiais likdavo miestelyje

ir Kolonijoje, abejose kapinėse, ant antkapių, po epitafijomis, bažnyčioje ant altoriaus, svetainėse, valgomuosiuose ir miegamuosiuose. Sekmadienio vakarą paupio bulvare praeiviai juos nešdavosi rankose, prisegtus prie krūtinės arba įpintus į plaukus, tie patys arba kiti pūdavo aikštėje, sutrypti per karščius, atgiję per lietų.

Jazminų kvapas užtvindydavo Santa Mariją savo beprasmiu jauduliu, apokrifiniais prisiminimais; užplūsdavo kas dieną kaip žema ir ilga balta banga ir netrukus nušluodavo trijų moterų atvykimo ir viešnamio atidarymo paupyje pėdsakus. Prisimerkę, apsalę, visi gerte gerdavo išminties ir veidmainystės kvapą, dvelkiantį iš užmiesčio dvarų; visi, slapčia arba vogčiomis uostydami jazminus, ilgainiui įsitikino, kad bet kokia neteisybė nusipelno atleidimo, širdimi suprato, jog išsipildo kiekvienas nuoširdus troškimas. Dešimties pesų vertės moterų kasdienybė, nuolaidžiame upės šlaite stovinčio mėlynojo namelio atminimas skendėjo baltame kvapo svaigulyje.

Apie viešnamį kalbėta kaip apie nešvankų pokštą. Kaip ir visi seni sąmojai tos kalbos nusibodo, stengtasi viską pamiršti, nekreipti dėmesio, vyrai tik šyptelėdavo, iš parduotuvių aplink aikštę pamatę – ypač šeštadienio vakarą – būrelius, pėsčiomis arba automobiliais traukiančius į dykvietę, kur stovėjo garsusis namas.

Lapkritį imta banaliai stebėtis jazminų gausa, tačiau apie vidurį mėnuo tapo įprastu lapkričiu, gerai pažįstamu: atgijo kalbos apie derlių ir kainas, apie tiltus, kelius ir mokesčius, vėl pagausėjo vestuvių ir laidotuvių skelbimų. Uždaręs viešnamio duris ir automatiškai pabučiavęs Gražutę Mariją, Vanagas paryčiais svirduliuodamas grįždavo į miestelį, į „Berną", arba eidavo į artimiausią kavinę bulvare, susikišęs rankas į kišenes – glosty-

damas pistoletą su tokia pat nuoširdžia pagarba, su kokia kartais liesdavo medalionėlį, kabantį ant krūtinės: vos metęs žvilgsnį į gatvės žibintus, į vienintelį dar šviečiantį langą, į paskubomis pasisveikinančius pažįstamus praeivius, ilgainiui įprato įžvelgti priešiškumą ir grėsmę, bręstantį sąmokslą.

Gerdamas paskutinę taurelę „Berno" bare – vienui vienas arba šalia Vaskeso, be žado žvelgiančio į jį susižavėjusiomis akimis, – jis norom nenorom gaudavo pripažinti, kad širdyje grumiasi džiaugsmas ir baimė: „Šauniai sugalvojau iš pat pradžių nustatyti dešimties pesų kainą; tie, kurie dar nepasirodė, po dviejų mėnesių įpras čia lankytis kaip pas gydytoją ar kirpėją. Kažką tikriausiai esu pražiūrėjęs, bet kol kas niekas apie tai nekalba ir net negalvoja. Viskas teisėta, turiu miesto tarybos nutarimą. Man niekad nepatiko šis miestelis, senės, tursenančios į ankstyvąsias mišias, gringai, įsikūrę Kolonijoje. Vien mulatai ir gringai, niekas neturi laiko gyventi kaip tinkamas, nes visi stebi, kaip gyvena kiti. Gal būtų pravartu atsivežti dar vieną moterį, ne šviesiaplaukę, ne džiūsną, ne storulę, ne juočkę. Nežinia."

Išgėręs taurelę, išeidavo iš „Berno", neimdamas į galvą, ar šeimininkas nusišypsojo jam, ar ne, apsunkęs ir niekinamai abejingas pėdindavo Vaskesui iš dešinės – šis lydėdavo jį pusę kvartalo, o kartais užsukdavo pas jį į kambarį.

Prieš guldamas suskaičiuodavo pinigus ir sumą įrašydavo į knygelę. Išdidus, akiplėšiškas, neužgauliai niekindamas nenuspėjamą, nesuvokiamą, pasitikėjimo nevertą Vanagą, kokio jo būta prieš pusmetį, jis vaikščiodavo po kambarį, kartais, įdėjęs medinę adatą, klausydavosi tango, įsipildavo vynuoginės degtinės ir gerdavo, pagal įprastą ritualą sėdėdamas prie stalo ir pirštu šluostydamasis lūpas sulig kiekvienu gurkšniu, iš visų pusių apsuptas nuolankių šmėklų, kurių neverta vardyti.

Ant rašaluotos, cigaretėmis išdegintos staltiesės vyto Gražutės Marijos dovana – žalialapis jazminas su palaužtu stiebeliu. Pabudęs apie vidurdienį, Vanagas valandėlę mirksėjo, apžilpintas pro langą plieskiančios saulės, priskirdamas jai ypatingų savybių, pustonių, priešiškumo, atsargumo požymių, skiriančių ją nuo vidurdienio saulės bet kuriame pasaulio krašte.

„Aš esu Santa Marijoje", – suniurzgė jis mintyse ir apgraibomis siektelėjo pirmos cigaretės, kasydamasis galvą ir atpažindamas aiškius ir nepakartojamus garsus, sklindančius iš gatvės ir kitų pensiono kambarių. Šviesa virš namo paupy, virš kalvų, paplūdimio ir upės bet kuriuo dienos metu nesisiejo su jokiais prisiminimais. Tiesą pasakius, visas tas bruzdesys, gyvenimo tempas, kurį įkūnijo saulė, balsai, variklių ūžesys gatvėje ir pensiono šurmulys, buvo iš esmės svetimas, nesuvokiamas.

– Sušiktas miesteliūkštis, žiurkmiestis, – bambėjo Vanagas, sėsdamasis ant lovos ir įsispirdamas į šlepetes; jis siuto sutrikęs, kad vidurdienis po vidurdienio neranda taikinio, ant kurio galėtų išgiežti apmaudą.

XI

Stovėdamas aikštės pakrašty, Dijas Grėjas atsigręžė upės pusėn, tikras, kad nepamatys nieko, išskyrus švelnų spindesį, šviesos lanką danguje, geografinę nuorodą.

Raudonas Marko automobiliukas sustojo prie viešbučio be įprastos motorolerių palydos. Daktaras įėjo į vidų pro barą, ir barmenas šypsniu pasisveikino su juo ir akimirką sustingo su buteliu rankoje, nenukreipdamas nuo jo žvilgsnio; girtas, išsipustęs, viena ranka įsikibęs į itin prašmatnaus švarko atlapą, Markas juokėsi, užsikvempęs ant baro, pasigręžęs durų link, keliu įsirėmęs į velvetinėmis kelnėmis aptemptą Anos Marijos šlaunį. Tai buvo apsimestinis juokas, norint pasidrąsinti: išsišiepdavo iki ausų, ir šypsena užliedavo visą veidą, blizgantį nuo prakaito. Juokdavosi tyliai, be perstojo, beprasmiškai, tarytum dangstydamasis tuo juoku ir bijodamas, kad jis pernelyg greitai neišblėstų.

Prie baro buvo tik Markas, Ana Marija ir vyriškis naujintelaite eilute. Markas su ja sėdėjo ant taburečių, o vyriškis stovėjo su skrybėle rankoje, dailiai sušukuotais blizgančiais plaukais, mandagiai linkčiodamas galvą. Prieš juos stovėjo trys aukštos taurės. Barmenas pasitraukė atbulas su buteliu rankoje, nenukreipdamas akių nuo gydytojo. Ana Marija atsainiai grįžtelėjo bodėdamasi ir, ištraukusi cigaretę iš lūpų, išpūtė dūmus pro

nosį. Dūmų debesėlis kildamas uždengė įkaitusį Marko veidą, jo nuolankią šypseną. „Šneka apie mane arba apie ką nors tokio, kas turi bendra su manimi." Dijas Grėjas dirstelėjo į staliuką palei koloną, prie kurio sėsdavosi kiekvieną vakarą. Remdamasis lazda, linktelėjo ir nusiėmė skrybėlę. Atsirėmęs į lentyną ir atsukęs nugarą į veidrodį, barmenas žvilgtelėjo į šonu sėdintį Marką ir tuojau pat vėl nukreipė akis į gydytoją. Atrodė visiškai abejingas, stengdamasis atsitverti buteliais, vien smalsumo gija susijęs su svečiais. Dijas Grėjas susidūrė žvilgsniu su Marku ir nusišypsojo. Palengva, raišuodamas kaip niekad, priėjo prie baro, prisitraukė taburetę šalia moters ir atsisėdo. Tabaluodamas kojomis virš grindų, susidėjęs rankas ant lazdos ir ant viršaus užvožęs skrybėlę, pasijuto ramus ir viskam pasiryžęs.

– Martinio, – tarė.

– Sauso, daktare, – linktelėjo barmenas.

Buvo karšta, tačiau moteris, Ana Marija, vilkėjo megztiniu aukšta apykakle ir ant pečių buvo užsimetusi flanelinį švarkelį. Nuo jos sklido salsvas aromatas, įprastas, erzinantis rytinis kvapas.

– Labai sauso, daktare, – tarė barmenas, statydamas taurę ant baro; pažvelgė į jį šypsodamas, nekreipdamas dėmesio į trijulę, be jokių apribojimų siūlydamas savo paslaugas.

– Ačiū, – sumurmėjo Dijas Grėjas, išgėrė pusę taurės ir linktelėjo galvą.

Barmenas vėl nusišypsojo ir servetėle nušluostė barą. Tą pačią akimirką Dijas Grėjas pastebėjo ir įsidėmėjo, kad visi tyli. Markas nustojo juoktis, vyriškis stovėdamas siurbčiojo iš taurės, Ana Marija rūkė priešais veidrodį: išpūsdavo dūmus, apsisiausdavo debesėliu, visai arba iš dalies užstojančiu veido atspindį, sumirksėdavo ir vėl pūsdavo.

„Nejudrūs ir bežadžiai, sustingę priešais mane, tylūs priešais mane. Ir kvepalai nelyginant trumpas žodis, kuždamas slapčia, idant įgautų prasmę."

– Išgerkim dar po vieną, – tarė Markas. – Dar po vieną.

Jis vėl susijuokė – iš lėto, atsargiai, lyg norėdamas juokui suteikti atitinkamą išraišką.

– Visi, Hansenai. Niekam tai neberūpi. Neturiu omeny tų, kurie džiaugiasi, nes jiems atvežta iš sostinės nuomojamų moterų. Neturiu omeny padugnių. Turiu galvoje padorius žmones ar bent jau padoriais laikomus. Niekam neberūpi, visiems tai atrodo savaime suprantama.

– Aišku, – ramiai tarė vyriškis, stovintis prie baro. Šyptelėjo, žiūrėdamas į alkoholio likučius taurės dugne. – Jau sakiau jums, Markai, reikia skirti moralinę reikalo pusę nuo teisinės.

– Nejaugi? – paklausė Markas; atkišęs ranką, palaukė, kol barmenas jam pripils taurę. – Tikrai? O man nusispjaut į šios kiaulystės teisinę pusę! Prašom apie tai pranešti ponui gubernatoriui, prašom jam pranešti, kad Santa Marijoje esama žmonių, kurie to nepakęs. Visos tos teisinės gudrybės, visi tie dalykai – rusų darbas.

Hansenas nusijuokė, atsisukęs į Aną Mariją; Ana Marija užsirūkė dar vieną cigaretę ir įsispoksojo į dūmų debesėlius, sūkuriuojančius veidrodyje tarp atspindžių ir butelių, greta balto barmeno peties.

– Mes to nepakęsime, – pakartojo Markas. – Neabejokite, Hansenai. Aš žodžių juokais nemėtau.

– Aišku, – atsiliepė Hansenas, siurbčiodamas iš taurės. – Bet ne apie tai mes kalbėjome. Mano galva, apie tai neverta nė kalbėti.

Dijas Grėjas grįžtelėjo, norėdamas pažiūrėti į jį pro kvepalų dvelksmą; iš pažiūros neatrodė panašus į žmogų, vadintiną

Hansenu, lygūs plaukai blizgėjo kaip nutekintas juodmedis, ūsai buvo trumpai pakirpti, tamsiai rudi, dantys akinamai balti, atsikišę, siaura kakta plokščia, aprasojusi.

– Didelio čia daikto, teisėtas ar ne, – nusijuokė Markas. – Jeigu jau yra, vadinasi, teisėtas. Kas be ko. Betgi tai suktybė. Jūs advokatas, jūs suprantate, kad visada galima sukčiauti. Tai senas žydų žaidimas.

– Ką gi, – tarė Hansenas. – Čia nėra nė vieno žydo.

– Visada ir visur kiša nagus žydai, – tarė Markas. – Jūs irgi tat puikiai žinote, neprieštaraukite. Apskritai nė viena kiaulystė neapsieina be žydų. Nė kiek neabejoju, kad šitas suteneris Maitvanagis irgi žydas. Liaukitės, man nusispjaut, kad žmonės girdi.

Jis mostelėjo ranka, o kita pakėlė taurę, paskiau gurkštelėjęs pastatė ją ant baro ir pastūmėjo ant šlapios vietos. Ana Marija su cigarete, prilipusia prie lūpos, žiūrėjo į savo atvaizdą veidrodyje, dūmų sruogos perkirstą pusiau.

– Jūs klystat, Markai, – beviltiškai spyrėsi Hansenas.

– Nė kiek, – atrėmė Markas. – Tuoj jums įrodysiu. Pirma, Vanagas – žydas. Antra, galbūt koncesija suteikta teisėtai, betgi tai suktybė, begėdiška suktybė. Jeigu būtų priimtas nutarimas, kad leidžiama spjauti jūsų motinai į veidą, jūs to nepakęstumėte. Jūs nebandytumėte aiškintis, ar tai gerai, ar blogai. Tiesiog to nepakęstumėte. Štai ką aš turiu galvoje. Ir jeigu Vanagas ne žydas, ką gi, tai irgi neturi reikšmės. Žydai ne patys blogiausi žmonės; žydas yra žydas, ir visiems žinoma, kad dėl pinigų jie niekuo nesibodi. Blogiausi yra kiti, tie, kurie nėra žydai, bet sukčiauja; tie, kurie draugauja su Barte ir Vanagu, ir visomis padugnėmis, kurias reikėtų iššluoti iš miesto.

– Jūs... – tebešypsodamas tęsė Hansenas, pažvelgė į Aną Mariją, į barmeną ir patraukė gerą gurkšnį. – Jūs klaidingai žiūrite į

šį reikalą. Aš gerbiu jūsų pažiūras, Markai, nors, man regis, jūs perdedate. Kitaip sakant, mano nuomone... Bet verčiau nekalbėkime apie tai.

– Gerai, – sutiko Markas, – nekalbėkime. Bet prašom pasakyti gubernatoriui, kad mes to nepakęsime. Nesvarbu, teisėtai ar ne suteikta koncesija, mes vis viena nusikratysime to viešnamio, tų moterų, visos tos bjaurasties. Ir nusikratysime visų tų, kuriuos laikome padoriais žmonėmis, tų, kurie iškilo Santa Marijoje ir dabar užsigeidė viešnamio.

– Liaukitės, Markai, – tarė Hansenas, keldamas taurę.

– Visų jų nusikratysime. Gal jie gavo kyšį, o gal nesugeba kitaip prasimanyti moterų. Nusikratysime visų Bartės bičiulių. Prašom apie tai pranešti gubernatoriui.

Dijas Grėjas užsisakė dar vieną taurę ir šypsniu atsakė į barmeno šypseną: „Jis kreipiasi į mane, nori išprovokuoti, bet trokšta nebent pramogos dėlei su manimi pasiginčyti. Prieš atsidarant viešnamiui, kiekvieną vakarą ateidavo čionai su savo moterimi ir draugais ir plepėdavo apie variklius, apie įvairius automobilius, stūmoklius ir alkūninius velenus. Nusilakdavo arba ateidavo jau nusilakęs, užgauliodavo Aną Mariją, net įraudęs iš malonumo; šokinėdamas nuo vienos temos prie kitos, visada įsispoksodavo į mano staliuką – įžūliai, su panieka, norėdamas pateisinti savo elgesį. Tačiau apskritai nuobodžiaudavo. Dabar, man regis, jis jau įsitikėjęs, tiki, kad šventasis karas prieš viešnamį gali jį pateisinti, suteikti jam gyvenimo pilnatvės pojūtį.

Atvažiuodavo raudonu automobiliuku, lydimas būrio automobiliais ir motociklais atgriūvančių pakalikų; aš gerdavau prie savo staliuko ir kartais klausydavausi jo kalbų; nusišypsodavo atsigręžęs, kupinas neapykantos, nes buvau kitoks ir nebijojau būti vienas. Dabar jis manosi galįs laikytis su manimi kaip lygus

su lygiu, mano, kad viešnamis, namas paupy, Gražutė Marija, Bartė ir Vanagas sudaro konfliktinę situaciją, svarbią temą, skiriančią mus, nes ji mums rūpi. Tikriausiai neabejoja, kad ji mums be galo skaudi. Betgi jis – tikrų tikriausias vargeta, ir visi kiti, tiek vyrai, tiek moterys – vargetos. Manęs nejaudina jų paskatos, man juokingi visi jų įsitikinimai, visi tų pasigailėtinų ir mirčiai pasmerktų žmonelių tikėjimai, taipgi manęs nedomina visi tie dalykai, kurie objektyviai, visuomeniniu požiūriu turėtų dominti.

Prisipažįstu, nesuprantu, nesuprantu to žmogaus, savęs, kuris Santa Marijos viešbutyje sėdi prie baro ant taburetės, keliais suspaudęs lazdą ir skrybėlę, tačiau dabar man tai irgi kuo mažiausiai rūpi. Dabar, kai mane žavi gyvenimas, kai trokštu jį pažinti, noriu veikti nesibaimindamas padarinių, noriu dalyvauti jame bešališkai, nesavanaudiškai."

– Visuotinis valymas, – kalbėjo Markas. – Žmonės pasidalijo į dvi stovyklas, draugus ir priešus. Vienoje pusėje viešnamio šalininkai, kitoje – padorūs žmonės.

– Prisidekite cigaretę, – tarė Dijas Grėjas Anai Marijai, žiūrėdamas į jos atvaizdą veidrodyje.

– Ar jūs man sakote? Ačiū, daktare. Gal neberūkysiu.

Buvo išbalusi iš baimės, bet nežiūrėjo į Marką.

– Man patinka žiūrėti į jūsų veidą veidrodyje; pro dūmus jis taip pasikeičia, kad atrodo nebeatpažįstamas. Bet tiek to; man labiausiai patinka jūsų žvilgsnis, dėmesys, sutelktas į veidą.

Ji žvilgtelėjo į Marką ir nusišypsojo linguodama galvą; viena ranka panaršiusi tarp megztinio ir švarko, padėjo ant baro pakelį cigarečių.

– Sakykite, apie ką jūs galvojate, kai rūkote, žiūrėdama į veidrodį? Klausiu, bet žinau, kad neatsakysite. Tad pasakykite,

kokiais kvepalais kvėpinatės; tikrai turėčiau žinoti, bet negaliu prisiminti.

Ana Marija nusijuokė, atlošė galvą, kad atrodytų vienodai nutolusi nuo Marko ir gydytojo. Hanseno žiebtuvėliu prisidegė cigaretę.

– Ką galėčiau jums pasakyti? – atsiliepė. – Tiesą pasakius, per daug rūkau. Kartais net užkimstu, negaliu nė žodžio ištarti. Gal sergu? Kaip jums atrodo?

„Jei netgi būtum toliau, aukščiau, skyrium nuo viso to, galėtum tik veikti ir kalbėti, lyg susijęs su tuo, susisaistęs. Tikroji tiesa būtų tylėjimas, visiška ramybė."

– Kai kas nieko nenutuokia, – kalbėjo Markas. – Jie ne rusai, gal ir ne padugnės, bet nenutuokia, kas čia vyksta.

– Ar tikrai vidurnaktį ateina traukinys? – paklausė Hansenas. – Geriau dabar eiti pavalgyti. Jie neatsiuntė man laiku automobilio.

– Dabar jau gerai, – sukuždėjo gydytojas. – Veidas ir dūmai veidrodyje.

– Na, liaukitės, patylėkite, daktare, nėra ko juoktis, – tarė Ana Marija, žiūrėdama pro pučiamus dūmus.

– Papasakokite man apie tuos kvepalus, sakykite, kaip užkimstate ir kaip skauda gerklę.

– Važiuojam, – pareiškė Markas. – Išgeriam po paskutinę. Jie išsinešdins, kad ir kvapo nebeliks, garbės žodis.

– *Souvenir d'amour**, – atsakė Ana Marija, žiūrėdama į veidrodyje atsispindinčias savo lūpas. – *Souvenir*. Patinka? Ne, man neskauda; kartais užkimstu, ir tiek.

* Meilės prisiminimas. (Pranc.)

– Nieko baisaus, tikrai nieko baisaus. Šiaip ar taip, užeikite į kliniką, kai tik panorėsite. *Souvenir*. Ne, man regis, tokių neprisimenu.

– Išsinešdins, nors ir tektų man vienam išvalyti visą miestą, – kalbėjo Markas, šiepdamas dantis, ne ką baltesnius už apynosę, bet nebešypsodamas. Prakaitas blizgėjo, lyg reikšdamas kažką ypatinga.

– Visa bėda, kad yra daug panašių kvepalų, daktare, – tarė Ana Marija.

– Ne, man rodos, jūs nesergate; jei sirgtumėte, turėtumėte temperatūros. Tiesiog per daug rūkote. Nors nežinia. Kai kurie žmonės visą gyvenimą jaučiasi sveiki ir netikėtai...

– Jums, žinoma, pasitaikė tūkstančiai atvejų.

Ji atrodė susijaudinusi, pasenusi, tarėsi, jog, plepėdama ir linguodama ant taburetės, atskiria ar bent jau gali atskirti Marką nuo gydytojo, kad jo negirdėtų, nematytų, nenujaustų jo sėdint greta.

– Einu, – tarė Hansenas.

– Ką gi, aš dar pabūsiu, – atsakė Markas. – Šiąnakt turėsiu darbo per akis.

– Juk žadėjai nuvežti jį į stotį, Markai, – priminė ji.

– Galiu nuvežti. Viskam turiu laiko.

– Ne bėda, – tarė Hansenas. – Aikštėje sėsiu į taksi. Labanakt, ponia. Žinot, jeigu užsuksite ateinančią savaitę...

Jis dar sykį linktelėjo galvą atsisveikindamas ir užsidėjo skrybėlę; praėjo pro Diją Grėją draugiškai, kandžiai šypsodamas.

– Tegu sau eina, – tarė Markas. Sėdėjo prasižiojęs, prikišęs taurę prie lūpų, bet negėrė; pernelyg įgūžęs galvą į plačius pe-

čius, tarytum sakyte sakė, kad drauge su Hansenu jį apleido visi, bet jam nesunku tai pakelti.

Ana Marija vėl grįžtelėjo į daktarą, lyg ketindama kažką pasakyti, bet dabar tik nusišypsojo: prašiepė lūpas, lyg būtų sunku ar skausminga prasižioti, ir akimirką tik šypsojosi Dijui Grėjui.

„Ji atrodo pasenusi ir netekusi vilties; po šia baime, dabar apėmusia ją, slypi kita, pastovi, nenutrūkstama; veikiai, išskyrus baimę, nieko kita iš jos nebeliks: ji pati taps baime."

Ji vėdinosi flanelinio švarkelio atlapais, nustojusi šypsoti. Prisidegė cigaretę, veidrodyje kyšančią iš burnos; paskiau žerplėjančią sutraiškė drėgnoje lėkštutėje.

– Taip ir bus, – tarė Markas į taurę.

„Galimas daiktas, ji nebeištveria, – mąstė Dijas Grėjas, – gal kaip tik šią akimirką ji nebeištveria, savaime suprantama, kada nors ateina tokia akimirka; ir ji pratrūks klykti iš baimės, žiūrėdama į savo veidą veidrodyje. Gal klyks, išvydusi baimę šalia savęs, o gal ims klykti suvokusi, kuo ji virto iš baimės."

Ana Marija jautė, kaip tarpais staiga ima pykinti; vaizdavosi, kaip praleis naktį su Marku: galbūt jis primuš ją, dabar dažnai kyla instinktyvus noras jį išprovokuoti, kad muštų ją. Smūgiai reikšdavo tam tikrą pabaigą, pertrauką, baigtį: ašarų ir savigailos kaina atgautą dvasios, viso pasaulio atsimainymą. Jie reikšdavo trumpą išsivadavimą nuo neapykantos, žadėdavo efemerišką švelnumo akimirką: jos virpančios praviros lūpos prispaustos prie miegančio Marko peties. Ašaros ir gilūs atodūsiai tirpdavo tamsoje, sumišę su jo kūno kvapu ir šiluma. Pamažu visą gailestį ji nukreipdavo į save, ir jis, kildamas iš širdies gelmių, iš joje puoselėjamų prisiminimų, nelyginant antklodė,

nelyginant neprilygstama glamonė, palengva pridengdavo suglebusį vyriškio kūną ir jo svarbą.

Bjaurėdamasi, beviltiškai ji bandydavo prisiminti kvapą, tam tikromis valandomis sklindantį iš viešbučio virtuvės, atsekti, kokiam metui ar įvykiui būdingi aliejų ar prieskonių kvapai.

– Taip ir bus, – pakartojo Markas, lėtai lošdamasis nuo tuščios taurės.

Barmeno nebebuvo už baro; kažkas pastūmėjo sukamąsias duris, ir visi trys išgirdo neaiškius žodžius, automobilio signalą, spengiančią vasaros nakties tylą.

Ji išgirdo, kaip šnarpščia Markas, pajuto augant, bręstant pyktį, kurstomą sąmoningai, kad jis atpalaiduotų rankas: „Geriau tegu jis vėliau primuša mane, o ne dabar šį vargetą." Ten, veidrodyje, tardamasi, kad jos nėra tarp abiejų priešiškai nusiteikusių vyriškių, oriai, kupina subtilaus ilgesio, mintyse ji kartojo žodžius: „Mačiau, kaip mano motina dvesia lyg šuo", drauge gaivindama atmintyje prisiminimus apie jaunuolį, liesą, tamsaus gymio, dabar jau bevardį, kviesdavusį ją Rosarijuje į „Trokaderą" gerti degtinės, sumaišytos su kokainu.

Markas kažką suniurzgė, ir gydytojas sukikeno ir, suplojęs delnais, pašaukė barmeną. Šalia, virš taburetės, jis matė tik velvetines kelnes ir flanelinį švarkelį, užmestą ant pečių. Kiek įmanydama ji stengėsi žiūrėti į veidrodį – užjuodusiomis akimis, ištįsusiu veidu, nepapudruotu, tokiu panašiu į mirštančios motinos, su nusvirusia sruoga ant kaktos, kaip vaikino iš Rosarijo. Viskas drauge su ja skendėjo tolimoje praeityje; viskas beveik ištisai buvo melas, ir tie trys veidai atrodė toli gražu ne tokie tikroviški kaip tai, ką jie padrikai simbolizavo – nevilį, neišmanymą ir gobšumą.

– Tegu jis nešdinasi, tegu visi nešdinasi iš čia, – tarė Markas. – O aš pasilieku, būsiu čia iki galo.

Jis atsigręžė Anos Marijos pusėn ir pro moters pečius – ji sėdėjo ant taburetės, atsitiesusi, vis dar neatsiplėšdama nuo veidrodžio, tačiau dabar aiškiai suvokdama savo žaidimą, nesibaimindama nueiti klystkeliais, – lyg susigėdęs, lyg įžūliai nusišypsojo gydytojui. Dijas Grėjas padėjo banknotą tarp savo taurės ir Anos Marijos portsigaro ir vėl pašaukė barmeną.

– Nieko nebus, – pareiškė Markas.

Ji sumirksėjo, pajudino lūpas, pamažu atsiplėšdama nuo veidrodžio.

– Nieko nebus. Aš būsiu čia; galbūt spektaklis prasidės ir pasibaigs šiąnakt.

Marko veidas atrodė romus, švelnus ir podraug užsispyręs, nors buvo išblyškęs, blizgėjo nuo prakaito, nosis nervingai trūkčiojo, akys buvo mažytės, įsodintos labai arti viena kitos.

– Nekvieskite barmeno, daktare. Luktelėkite. Jei ateis, užsisakykite dar vieną taurę. Bet dabar neatsiskaitykite. Aš niekur neisiu, girdi?

Ana Marija linktelėjo; atsilošusi žiedu stukseno į baro kraštą, svarstydama, kaip galėtų palikti vyrus vienudu.

– Visi bėga. Nesakau, kad iš čia ar iš miesto. Visi bėga nuo ko nors, aišku? Ar suprantate, ką turiu galvoje? Visi vaikinai buvo tokie kaip aš, visi augome drauge ir visi vienodai galvojome. Dabar likau vienas toks, koks buvau anksčiau. Kodėl? Ne todėl, kad esu geresnis už juos; taip atsitiko todėl, kad aš nieko nebijau ir nieko neieškau. Ir toks buvau visada.

Dabar jis daužė kumščiu į barą santūriai, neįsijausdamas; kalbėjo girto žmogaus balsu, patikliai ir liūdnai. „Galbūt jis ne toks jau neišmanėlis, – dingtelėjo gydytojui. – Netikėta mįslė.

Reikia atskleisti, atpažinti neišmanėlio gebėjimus ir atsižvelgti į tai, kiek jis turi proto ir kiek klysta."

– Nesakau, kad jie išsigąsta, akis į akį susidūrę su kitu žmogumi, su pavojumi. Suprantat? Supraskite, dėl Dievo meilės. – Jis prisidėjo ranką prie krūtinės. – Matot? Tai anaiptol ne baimė. Mes mokėmės kartu, kartu augome. Tačiau jie nenori kvaršinti sau galvos, jie pasikeitė, taikstosi su bet kuo, jeigu tai neturi nieko bendra su jais. Kitaip sakant, jeigu tai jų asmeniškai nekliudo. Taigi aš likau vienišas. Pažiūrėkit į Hanseną. Jis buvo toks kaip ir aš, kartu lankėme mokyklą. Dabar jis gubernatoriaus sekretorius ir, jeigu tik norėtų, galėtų kuo puikiausiai užkirsti kelią tai šlykštynei. Bet jis turi galvoti apie rinkimus, apie visa tai. Nenori gadinti santykių nei su Dievu, nei su šėtonu. Taip tęstis negali, aš jums sakau, negali. Jūs irgi klystate, bet aš jus gerbiu ir norėčiau su jumis pasikalbėti, tik ne prie taurelės. Ateisiu pas jus į kliniką ir pasikalbėsime, nesakau, kad su manimi sutiksite, tačiau bent jau suprasite, ko siekiu.

Jis nuslinko nuo taburetės ir svyruodamas atsistojo kaktomuša su pagaliau atėjusiu barmenu, paskiau papurtė galvą.

– Ne, – tarė. – Neimk pinigų iš daktaro, aš vaišinu.

Ana Marija atsiduso, pasimuisčiusi ištiesė kojas ir nušoko ant grindų. Stabtelėjęs prie durų, Dijas Grėjas atsisveikino su jais; laikydamas moterį už rankos, Markas nukneibė galvą ant krūtinės, pasviręs prie taurės, į kurią barmenas pylė alkoholį.

„Jis irgi bijo, – pagalvojo Dijas Grėjas, eidamas per gatvę. – Būti baimės susaistytiems – taip pat melodramatiška kaip ir būti susaistytiems kaltės ar sąžinės priekaištų, tačiau kur kas tikroviškiau. Ko gero, kailį jai nuners, kai jie parvažiuos į Falansterį. Įdomu, ar jie keičiasi poromis su kitais Broliais, ar bent jau keitėsi anksčiau. Ne jie vieni bijo: baime remiasi visi meilės ir draugystės

ryšiai. Dabar kuriu, grindžiu, plėtoju baimės teoriją, netrukus imsiu ją platinti. Galėčiau nueiti į „Berną" pavakarieniauti, nors, man regis, namie dar turiu šaltos mėsos."

Pusračiu vaikščiodamas tarp gėlių lysvių, prisiminė koją ir vėl ėmė šlubčioti tamsoje. „Mano baimės teorija, apibrėžianti žmonijos istoriją ir psichologiją, nėra nepaneigiama, tačiau kur kas įtikimesnė nei marksizmas ir froidizmas."

Jis užkliuvo už žemo suoliuko, stovinčio tamsoje po medžiu, atsisėdo ir pasistatė lazdą tarp kelių. Kaip paprastai jautėsi nuvargęs, bet nekamavo nei nuobodis, nei kokios ypatingos mintys. Pro prieplauką, piktai urgzdamas, pralėkė nematomas automobilis; akimirką griausmas sujaukė žolės, lysvėse augančių kūgio formos gėlių kvapą. Buvo apėmęs toks jausmas, lyg kas nors kitas, įlindęs į jo kūną, paliktą ant suoliuko, grožėtųsi naktimi, jos kvapais ir garsais, svaičiotų visokius vėjus apie šmėklų likimą ir įvairių jų poelgių paskatas.

„Kad žinočiau, kas esu. Tuščia vieta, niekas, nepakeičiamas draugas pačiam sau, kitiems – žmogus, ir tiek. Sau – tuščia vieta. Keturiasdešimt metų paleista vėjais, bent jau taip sakoma, nes negalėčiau prisiminti, kad būtų kas nors laimėta. Išliko keli prisiminimai, nors vargu ar jie man priklauso. Jokių siekių, tolesnių už rytojaus dieną. Jausmai, kuriuos sužadina meilė, bendrumas su gamta, šviesa, gyvūnija, dangumi, augalija, vaikais, kenčiančiais žmonėmis, gerais darbais, žaviomis jaunomis moterimis. Gal šiuo atveju labiau derėtų kalbėti ne apie jausmus, bet apie švelnumo proveržius, trumpus, savaime pratrūkstančius. Nors man lemta rašyti baimės teoriją, nejaučiu baimės, o be baimės nėra aistrų, bet koks veiksmas tampa absurdu. Sėdintysis ant šio suoliuko man yra niekas. Na, o kiti, kurie mato, kaip aš gydau, kaip kenčia mano pacientai, kaip aš išrašau sąskaitas, tie, kurie

priversti laikyti mane dievuku, gebančiu sukelti arba nuslopinti jiems skausmą, gebančiu ar gebėsiančiu juos numarinti arba išsaugoti jiems gyvybę, irgi niekas."

Vienišas Santa Marijos aikštėje, ką tik užbaigęs penktą dešimtį, tą vasaros naktį, kai miestą užtvindė jazminai. Tai buvo tada, kai įvyko valstybės perversmas. Jis mokėjo priimti kūdikį, atstatyti į vietą išnirusius sąnarius, diagnozuoti vėžį, išvalyti žaizdas, prirašyti vaistų nuo skausmo ir morfijaus. Jis sėdėjo pasviręs upės link, lazdos galu braižydamas žemę; aplink mieste ir dvaruose miegojo arba būdravo žmonės, aplink gyveno žmonės su savo vargais, su savo amžinai nešvaria, iškreipta šlove, skirtingoje aplinkoje ir skirtinguose būstuose; virš jo skrybėlės virpėdamas spindėjo įspūdingas visatos skliautas.

Burnoje kaupėsi seilės, viršų ėmė nenumaldomas noras kuo greičiau bėgti prie dubens su šalta mėsa ir skrudintomis bulvėmis. Pagaliau išryškėjo baimės teorija, jis davė sau žodį šiąnakt ją užbaigti ir įrodyti, kad kiekvienas žmogus – tai akimirkos pojūtis, kad mes neverti laisvės, nes tariamai nenutrūkstamą gyvenimo bėgį valdo pašalinės paskatos, rutina, inercija, silpnybė ir bailumas. Jis padarė prielaidą, kad žmogaus esmę sudaro energijos švaistymas ir energijos švaistymo baimė.

Gyventi prie upės malonu vien todėl, kad vasaros naktimis ten pakenčiama, kartais netgi šalta. Aikštės kampe dvi poros kojų nustojo tolydžio mynusios žvyrą. Tyla; jis pasikėlė ir nužingsniavo ryškiai raišuodamas, persikreipęs, su pasišlykštėjimu uosdamas suvytusių, drėgnų ir sutrešusių, prie šiukšlių dėžės pardavėjų suverstų jazminų kvapą. Vyriškis ir moteris apsisuko aikštės kampe ir, netardami nė žodžio, grįžo jo link, dvi poros kojų vėl mynė tuo pačiu keliu, kaip ir ką tik po padais gurgždant žvyrui. Jie ėjo susikabinę už parankių, jo ranka kyšojo virš nuo-

gos ir baltos moters alkūnės; išsiblaškiusi ji tolydžio šmaikščiojo šakele sau per sijoną, retkarčiais kepštelėdama aikštės pakraščiu išsirikiavusius medžius.

„Susitiksime, stabtelėsime, praleisdami vieni kitus; aš persiimsiu viskuo, ką jie turi, tuo, kas neįvardijama ir ko juose esama, bent jau aplankys liūdna mintis, kad niekada iš tikrųjų nesužinosiu, kas jie tokie, mintis, kad man tai visiškai nerūpi. Galėčiau apsisukti ir eiti į „Berną", galėčiau nežiūrėdamas praleisti juos pro šalį ir atsigulti nevalgęs. Po žibintu merginos plaukai sublizga ir išblėsta; nepažįstu jos, prisimenu tik auksinį spindesį, siaurą blankią šviesos aurą aplink galvą. Jis irgi labai jaunas, eina šiek tiek susigūžęs, veide atkaklaus atsainumo ir savigailos išraiška. Sulėtinu žingsnius, stabteliu remdamasis lazda.

– Labą vakarą, daktare, – sveikinasi ji; jis kažką sumurma, žiūrėdamas į mane. Nukeliu skrybėlę, bet jos nepažįstu: gal ji vyriausioji Otero duktė, to paties Otero, vėžininko, sunkvežimių firmos savininko. Jos balsas šaižus, apgaulingas; prie rankovės prisegta jazmino šakelė.

„Žinoma, tai nesvarbu ir, be kita ko, to neįmanoma įrodyti; tačiau, kai perėjęs gatvę rakinu duris – man tikrai skauda koją, šlubuoju ir nė kiek neapsimesdamas ramstausi lazda, skausmas, atgijęs kelyje, man teikia stiprybės nelyginant kelionės draugas, – iš kišenės traukdamas raktų ryšulį, linkčioju galva sau pritardamas, kad iš visų įmanomų dijų grėjų pats geidžiamiausias, pats tinkamiausias, mažiausiai kankinamas nesėkmių, atsižadėjimo ir luošumo baimės – tai tas nepažįstamasis Dijas Grėjas, gebantis užkariauti naują pasaulį.

Vietoj geltonų, trypiamų jazminų kvapo, vėjo nešamo nuo upės, amžinai tvyrančio mano laiptų tamsoje, to sunkaus kvapo, kuriuo alsuoju popiet kokioje nors kavinėje, triukšmingame,

neregėtame mieste. Dar vienas Dijas Grėjas iš gausybės visų dijų grėjų sėdi prie staliuko vienui vienas, nieko nelaukdamas. Tai ne įprasta jo kavinė, nei prabangi, nei skurdi, su langais, žvelgiančiais į platų ir prastai nuplautą bulvarą.

Dijas Grėjas rūko atsipalaidavęs, šiek tiek suprakaitavęs, atsigaivinęs ir sukaitęs nuo lengvos drėgmės, būdingos pavasario pabaigai; prikišęs cigaretės galą prie lėkštutės krašto, nukrato pelenus. Kažkas šluoja grindis ir barsto pjuvenas už baro, pro atviras tualeto duris sklinda sueities, amoniako ir negyvų sraigių tvaikas, šliaužia grindimis, miešdamasis su šlapių pjuvenų kvapu. Pro langą iš gatvės muša benzino ir šviežiai spausdintų laikraščių smarvė; taipgi kvepia moters kvepalais, svaigus, malonus kvapas žada neįgyvendinamą svajonę.

Savaime suprantama, visa tai neturi nei prasmės, nei svarbos; šiaip ar taip, atsargiai lipu tamsiais laiptais, miglotai pavydėdamas tariamam Dijui Grėjui; užsimerkęs, trūkčiodamas nosimi, bandau iškart įkvėpti skirtingus kvapus, susiliejančius į vienintelį jam patinkantį kvapą.“

XII

– Puikiai prisimenu, lyg dabar savo akimis matau: toks pat vaikinas kaip jūs, ko gero, net su tokia pačia berete, užsmaukta ant ausų, – sako Lansa; atsikvepia plačiai išsižiojęs, kad matyčiau, kaip šypsosi, kiek dantų trūksta ir kaip likusieji pageltę nuo tabako; man nemalonu, niekam nevalia taip susenti. – Gal ne toks šaunus, o ir beretė ne taip stipriai užsmaukta ant kaktos. Žinoma, dėvėdavau ją tik žiemą. Bet tai nesvarbu. Įsivaizduoju save tokį, o dabar eikime prie reikalo. Tikriausiai neturėsit kitos išeities kaip parašyti genialų kūrinį. Ne kokį ypatingą kūrinį... – Jis mosteli ranka, lyg ketindamas nubrėžti apskritimą, bet pasitenkina rombu ir pakelia alaus bokalą, patraukia gurkšnį ir dviem pirštais nusišluosto ūsus. – Knygą, ir tiek. Tačiau tokią, kuri pasakytų viską, kas pridera. Literatūra, filosofija, teologija, psichologija ir daugelis kitų dalykų mirė. Visko neprisiminsi. Aišku, gal kokia mergužėlė buvo įsivėlusi. Bet tai nieko baisaus; man atrodė, jog tai šlovės troškimas, blogiausiu atveju nuolankiai prisipažįstu, jog tai neturėjo nieko bendra nei su lemtimi, nei su mesianizmu. Tačiau taipgi neturėjo nieko bendra su troškimu įsitvirtinti pasaulyje, augti, rimtai žiūrėti į save. Mat, šiaip ar taip, kai esi tokio amžiaus, žmonės turėtų mums padėti ir pagaliau rimtai į mus žiūrėti.

Jis nusišypsojo be jokio apmaudo; kad ir nenoromis, linkteliu, tačiau ir akimis, ir rankos mostu bandau užsiminti, jog esama dalykų, apie kuriuos jis nė nesapnavo ir dėl kurių niekada neprieisime prie bendros nuomonės; akimis sakau, jog man skaudu, kad mūsų bendravimas neįmanomas.

– Galimas daiktas, – sakau. – Tačiau, kaip minėjau, aš suprantu, kad dar nesu nugludinęs savo stiliaus.

Pakeliu bokalą, kad jis nepastebėtų, kaip man gėda, suprantu, kad mano žodžiai gali jam pasirodyti juokingi, jeigu jis rimtai žiūrės į mane, jeigu mano amžius neatrodys visiškai juokingas. Nacis už baro kasosi pažastį, šnekėdamas su kelneriu; abu žiūri mano staliuko link. Įėjo kelios moterys, gal jos pareikalaus, kad nusivožčiau beretę. Maitvanagis sėdi gale su žmogėnu iš dienraščio platinimo skyriaus. Nenusiimsiu beretės; pasakysiu savininkui, kad jeigu Maitvanagis gali kelti kojį į „Berną", vadinasi, ir aš galiu čia sėdėti. Pašaukiu kelnerį, paprašau atnešti alaus ir pakelį cigarečių. Chulita įspraudė man į saują šimtą pesų; palydėjo mane iki sodo vartelių, pabučiavo į lūpas, įkišo į saują banknotą ir išstūmė į gatvę. Dar kažką pasakė, prieš uždarydama vartelius. Lansa pastebėjo, kad žiūriu į Vanagą, grįžtelėjo jo pusėn ir man pamerkė.

– Kaip galima pakęsti, kad pats šėtonas ateitų gerti ir ėsti šioje gėrio priebėgoje? – vangiai iškošia jis. – Tuoj pasmirs siera. Jeigu tik neįpuls jūsų giminaitis Markas, Šventojo Grabo* vaduotojas, ir nepadvelks pralietu krauju ir alumi.

Jis man patinka, bet ne prie širdies, ir, net nepaisant nešvarių akinių stiklų, nušiurusių rankogalių, įčiurusio kaklaraiščio, jis

* Turima omeny kryžiaus žygiai – Vakarų Europos riterių karinės kampanijos, vykdytos XI–XVI a. tariamai Šventajai Žemei vaduoti nuo kitatikių.

žadina man nepalyginamai didesnę pagarbą nei tėvas. Jis senas, o aš dar beveik vaikas; ne laikas skiria mus, bet rasė, kalba, papročiai, moralė ir tradicijos; senas žmogus – tai ne žmogus, jaunas buvęs, tai kažkas kita, kas neturi nieko bendra su jo jaunyste, tai visai kitas žmogus. Neturime ko pasakyti vienas kitam, tad sėdime čia, geriame alų ir šnekamės.

– Nepamirškime dar vieno žmogaus, – toliau kalba jis, – nepamirškime kito jūsų giminaičio, dvasiškojo tėvo Bergnerio.

– Žinote, – pertraukiu jį ir tuojau pat nukreipiu žvilgsnį į šalį, – iš visų mano pažįstamų kunigas yra vienas tikrų tikriausių inteligentų. Beje, jis man ne giminė; jis mano velionio brolio žmonos dėdė, Marko dėdė.

– Aišku. Taip, žinau, kad jūs susiję giminystės ryšiais per velionio brolio santuoką. Šaunuolis tas dvasiškasis tėvas Bergneris. Kartą, pamenu, o ir jūsų tėtis tikriausiai pamena, atėjo jis į *Liberalą* reikalauti – aš tik sakau „reikalauti", bet tokie žmonės kaip jis iš tiesų ko nors reikalauja tik kraštutiniu atveju, – taigi atėjo prašyti, kad kitą sykį, kai kas nors rašys apie jį laikraštyje, vadintų jį ne dvasininku, bet kunigu. Man jis labai patiko.

Jis senas, bet buklesnis ir tyresnis už bet ką; kai jis prabyla, viskas apmiršta. Kai jo klausaisi, atrodo, kad skaitai. Nacis vėl žvilgteli į mane, ir visas būrys su moterimis atsigręžia mūsų staliuko pusėn. Jeigu paprašys nusiimti beretę, atsiskaitysiu ir išeisiu. Būtų negražu užsipulti Maitvanagį, negražu siundyti miesčionimis Maitvanagį, užkietėjusį antimiesčionį, simbolį, nuoširdų, tikrą, be kita ko, praeities liekaną. Tačiau ir maištininkas laikosi savotiško garbės kodekso, tam tikrų prietarų, ir jam nesvetimas miesčioniškumas. Vėl prisimenu Chulitą; nevilties ir palaimos apimtas, suvokiu, jog visą naktį negalėsiu nusikratyti minčių apie ją. Tad pridegu Lansai cigaretę ir šneku toliau:

– Kunigas Bergneris, jeigu jau pageidauja, kad jį vadintume kunigu, – tai vienas iš nedaugelio inteligentų Santa Marijoje.

– *Ora pro nobis**, – atsiliepia Lansa. – Pritariu jums. Ir pritariu dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, dėl geografinės apibrėžties, o antra – sekmadienį buvau nuėjęs pamokslo paklausyti. Tikras auksaburnis, nejuokauju.

Mažų mažiausiai derėtų jį aprengti nauja eilute, nuskusti, pakirpti ūsus ir plaukus, nuvalyti akinių stiklus, sutaisyti dantis, kad neliktų švarplių, pro kurias, jam kramtant žemės riešutus, dabar byra trupiniai.

– Netikėkit tuo, – toliau kalba jis. – Tai tikriausiai įsisenėjęs prietaras, jau giliai suleidęs šaknis, o gal ir suvis ne prietaras. Ispanijoje, ypač skurdžių Ispanijoje, mes augome įsitikinę, jog kultūra glaudžiai susijusi su Bažnyčia. Kunigai išmanė lotynų kalbą, istoriją ar geografiją; šiaip ar taip, jie vieninteliai mokėjo skaityti ir rašyti. Ir nors Ispanijoje man teko susidurti su pačiais bjauriausiais kunigais, vis dėlto nepakeičiau nuomonės. Vėliau, kas be ko, pasirodė filosofija, teologija ir filologija, tai yra dalykai, kuriems niekas neprilygsta. Žodžiu, nebijau prisipažinti, kad žaviuosi, nuo seno žaviuosi žmonėmis, kurie gyvena skaitydami. Aišku, nekreipdamas dėmesio į skaitymo padarinius, tiek gerus, tiek blogus.

Sakau, kad tai tiesa, pritariu silpnu moteriškų ar vaikišku balsu, nes jaudinuosi ir man liūdna, rankos mostu paprašau atnešti dar vieną alaus ir einu per salę į tualetą nusišlapinti. Man beeinant pro Maitvanagį, jis ima šnekėtis su žmogėnu iš dienraščio platinimo skyriaus, kad nereiktų į mane žiūrėti, kad negalėčiau neatsakyti į jo pasisveikinimą. Einu, nusišlapinu ir

* Melski už mus. (Lot.)

grįžtu tebegalvodamas apie Maitvanagį, kad nereiktų galvoti apie ką nors kita, apie tai, kas sukasi galvoje, nepriklausomai nuo to, ar noriu apie tai galvoti, ar ne. Atsisėdęs prie staliuko, nusišypsau Maitvanagiui, dar dusyk bandau nusišypsoti, bet jis manęs nemato.

– Tai, apie ką šnekėjau prieš jums einant į galinį kambarį, mane skatina grįžti prie mūsų ankstesnio pokalbio, – sako Lansa.

Per daug nedėdamas vilčių, vis dėlto tikiuosi išgirsti ką nors tokio, kas sužadintų norą įsileisti į kalbas; drąsinamai nusišypsau, o jis tuo tarpu prikiša lūpas prie šalto alaus.

– Turiu galvoje genialų kūrinį, nepakartojamą ir lemiamą žodį. Jums, aišku, rūpi poezija, taigi jūsų knyga turėtų būti parašyta eilėmis. Tačiau aš, nors ir rašiau eilėraščius, gal todėl, kad nesu poetas, kad apskritai nesu nei tas, nei anas, svajojau apie prozą, gal apie romaną, nežinia, nors vis dėlto esu linkęs manyti, jog tai būtų kitokio žanro kūrinys, kokio dar nebūta. Poezijos knyga, man regis, galėtume pasikalbėti šia tema, nieku gyvu negalėtų būti lemiamu žodžiu mums rūpima prasme: tai visada tik įžanga, kelio pradžia.

Atsainiai klausiu kodėl ir tuojau pat pajuntu, jog mane krečia drebulys, vos ištveriu neįsiutęs, nepratrūkęs rėkti.

– Taigi, – sako jis juokdamasis, – nes tai neturi pabaigos, nes to nėra, nes poezija randasi, tarkime, iš to, ko mums trūksta, iš to, ko mes neturime.

– Kaip ir visa kita, – susijaudinęs trinkteliu bokalu į staliuką, – tūkstančiai parašytų knygų taipgi radosi iš to, ko mums trūksta. – Mostu paraginu jį kalbėti toliau, nekreipti į mane dėmesio, ir mano susidomėjimas staiga išblėsta, kai po kruopščiai užšukuotais plaukais jo kaktoje pastebiu gumbą.

Neketinu slėpti savo pralaimėjimo, nes suvokiu, suvokiau ir anksčiau, kad šiuo klausimu tiesa visada bus jo pusėje. Šnekamės todėl, kad jis geras, todėl, kad šnekėtis malonu ir jam, ir man. Nesiklausau jo, tik žiūriu į gumbą virš antakio, kur svyro prišukuota žilų plaukų sruoga, stebiu gyslotą jo ranką, kuria jis mosuoja į šalis, tarytum lygindamas ar šluostydamas staliuką.

Pačiame gale, pasisukęs šonu, prie staliuko priešais tylintį mieguistą žmogėną iš dienraščio platinimo skyriaus rūko Maitvanagis su juoda, ant akių užsmaukta skrybėle, sudėjęs rankas palei puodelį ir sukdamas nykščius. Yra ir daugiau skrybėlėtų vyrų, ne dėl beretės žiurkso į mane šeimininkas ir vyrai, sėdintys su moterimis. Senis nustoja mosuoti ranka į šalis ir vėl ima mosuoti, tik dabar jau pakelia kumštį ir švelniai trinkteli į staliuką. „Pasilinksmink", – tarė Chulita, stumdama mane pro sodo vartelius. Jau toks metas, kai paprastai einu gulti; o ir Lansai metas namo.

– Tik ne dabar, – nutaisęs šįvakar pačią gražiausią šypseną, kuždа jis, žiūrėdamas į savo ranką, kuria tolydžio lengvai tranko staliuką: panagės nešvarios, bet nagai nenugraužti, platūs, ketvirtainiai, šiaip ar taip, kaip ir jis pats atrodo solidžiai, oriai, nerūpestingai. – Dabar, priešingai, – kalba jis toliau, – nebent norėčiau parašyti knygą, tai turėtų būti romanas, nuo pradžios iki pabaigos iš nuvalkiotų tiesų. Betaisant kalnus laikraščio korektūrų...

Štai taip: „Pabučiavusi įspraudė man į saują banknotą ir, stumdama pro vartelius, pasakė, kad pasilinksminčiau už tuos pinigus ir kad ji niekuo kitu negali man padėti. Tad stovėjau kaip įdiegtas, vienui vienas sode prie uždarų vartelių – šiltas drėgnas vėjas, medžiai, viršūnėmis remiantys baltus, skaidrius debesis, skriejančius pro mėnulį, – glamžydamas saujoje banknotą ir, jam

šnarant, stengdamasis įminti, ką ji turėjo galvoje, taip sakydama, kol pagaliau įtikėjau, jog žodžiai parašyti laiškelyje, užspausti, saugomi, blunkantys mano suprakaitavusiame delne."

– Ir ne tik tai, mano mielas bičiuli. Norėčiau grįžti, atleiskit, prie to paties troškimo sukurti tokį dalyką, kuris būtų galutinis, visuotinis, tokį, kokį puoselėjate jūs ar bent jau aš jums priskiriu. Dar neaišku. Šiaip ar taip, turėjau tokį ketinimą, kai buvau jūsų amžiaus, o ir vėliau. Parašyti knygą, kuri savo genialumu, savitumu visiems pasakytų viską. Pasiųstų velniop literatūrą, romanistiką, psichologiją ir visa kita. Kai knyga bus parašyta, tegu žmonės prasimano ką nors kita, kitą žaidimą. Ką gi, gyvenime turėdamas visokiausių įsipareigojimų, taip ir neparašiau tokios knygos. Dabar man neduoda ramybės kita mintis, ne ką prastesnė už ankstesniąją. Kaip sakiau, norėčiau parašyti romaną vien iš nuvalkiotų tiesų. Vietoj genialaus savitumo tai, ką galėtume pavadinti banalybės šedevru.

– Aišku. Ar jau pradėjote rašyti? – klausiu apdairiai, šypsodamas.

Lansa seka manimi, laikydamasis atsargiai, ir ištuština savo bokalą. Nutaisęs viltingą grimasą, pasiremia į staliuką ir lėtai pasikelia nuo kėdės. Jis visada sėdi ant vieno sėdmens.

– Ir aš einu truputį nupilti, – sako. – Jeigu prieis tas arijų žvėris, būkit geras, paprašykite, kad atneštų pakelį mano mėgstamų cigarečių.

Žiūriu, kaip jis tolsta šlubčiodamas, kaip linkteli galvą, eidamas pro Maitvanagio staliuką.

„Vėliau, einant gatve, man dingtelėjo mintis, kad viskas atsitiko taip: pabučiavusi ji pasakė, jog norėtų kitaip man suteikti laimę. Pabučiavo kaip paprastai, į kaktą, tik dabar pasirodė, kad pajutau jos lūpas – nelyginant staigų piešinio atspaudą.

Ritos kambaryje degė šviesa, tačiau niekur nepastebėjau Marko automobilio."

Paprašau, kad atneštų cigarečių ir alaus; žiūriu į ramiai sėdintį Maitvanagį ir nesėkmingai bandau įspėti, kas jis per žmogus, permanyti jo praeitį, įsivaizduoti su Gražute Marija, moterimi, vyriausia paupio namelyje, kurį jam išnuomojo mano tėvas. Tuščias darbas; žinau, kad mirsiu jaunas, naivus, nemokša, nieko neišmanydamas. Svarbus tik suaugusiųjų gyvenimas, o su manimi jis neturi nieko bendra; kartais, kai sukaupiu visą atmintį, imu sekti jų pavyzdžiu, mėgdžioti jų elgesį, kurio prasmės nesugebu suvokti, man pavyksta ten jaustis nesuvaržytam, laikytis beveik įtikinamai. Kai ji mane bučiavo, buvo priešingai. Noriu tik ko nors apčiuopiama, nauja, neįprasta, kad išsiskirčiau iš kitų; noriu, kad jie žiūrėtų į mane, noriu sukelti skandalą, noriu, kad jie negalėtų lyginti manęs su savimi, laikyti manęs sau lygiu ir taip apie mane galvoti. Manęs nedomina praeitis nei rytojus – tai visada svetima žemė. Man turi būti dabar, visada dabar ir nedelsiant. Žodžiai man patinka tik tuomet, kai jie tampa darbais; visi tie senio Lansos, tėvo, mokytojų, draugų žodžiai, beveik visi žodžiai, kuriuos girdžiu, – tįsta kaip seilės, tyška, blizga, džiūva ir nyksta. Aš irgi juos tariu ir tardamas alinu save, mano gyvenimas eina niekais per tas seiles, svetimas ir savas.

Be to, be kita ko, jeigu man reikėtų susitaikyti su šiuo žaidimu, su šiuo jų pramanytu gyvenimu, taipgi norėčiau, kad mano praeitis būtų tuščia erdvė, kurią galėčiau užpildyti keliomis vaikystės valandėlėmis: ten būtų Tėvas, Motina, nieko bendra neturintys su dabartiniais tėvais, Federikas ir arklys, atsiduodantis dvėsena, mano pavydas ir išdidumas, kylantis žiūrint į Federiką. Tai mano praeities žemė, slapta meilė, apie kurią niekas nieko nenumano. Taigi, be to ir be kita ko, galėčiau paaukoti vieną

naktį ir ten persikelti, jau dabar, lyg panorėjus būtų įmanoma sukurti kažką panašaus, kad ir tokią Chulitą, kuri mane žadintų ir bučiuotų rytais, grįžusi iš kelionės į sostinę; Chulitą, kuri be perstojo žiūrėtų į mane, kai, sugrįžusi iš mano brolio laidotuvių, imtų kraustytis iš proto; Chulitą, kuri mane paverstų Federiku, kuri, sekdama pasaką apie kūdikį, sodintų mane, Chorchę, šalia savęs. Nedaug Chulitų įsileisčiau į savo praeitį; nesugebėčiau jų taip surikiuoti, kad viena jų būtų didesnė, priartėtų prie manęs labiau nei kita, toji, kuri pastaraisiais vakarais pamažu susivokė, kad sūnus ir beprotybė dingsta, nyksta, nelyginant kraujas arba išskyros sunktųsi iš pirštų galiukų, iš kojų, iš krūtinės, iš plaukų, kuriuos nustojo šukuotis. Pro ten tikriausiai moteris palieka viltys.

Ateinančią savaitę kurį nors vakarą ji pasijus apleista ir vieniša, turės iš naujo save pažinti; suvoks, kad nėra prasmės vadinti manęs Fredžiu nei židinyje deginti frotinių servetėlių.

Tąsyk, kai atėjau, atbėgusi atsisėdo prie židinio, paraudusiu, rasotu veidu, drebėdama užsimetė ant pečių švarkelį. Niūniavo, o aš žiūrėjau tai į medvilninį audinį, kuris raitėsi ant žarijų, tai į jos šypseną, staiga sustingusią, atspindinčią nėštumui deramą ekstazę.

Visa tai man žinoma; taipgi įsivaizduoju, kad beprasmiška, prieš užmingant, lovoje kartoti tuos pačius žodžius ir dalykus; matau, kaip ji, siųsdama oro bučinį pilvui, staiga nuleidžia ranką. Priimtinoje praeityje tokie dalykai nebepasikartos, ten bus tik tai, kas man patinka. Visi tie dalykai – arba jų padariniai – stovės man prieš akis, atkakliai, automatiškai viliodami mane į jos baimės akivarą, į drėgną, dvokiančią, ledinę ertmę, kur pasmerkti gyventi prakeikti suaugusieji. Vėl atgavusi nuovoką, turės liautis delsusi ir gudravusi, turės vėl pažinti ir pripažinti save, ir aš

leisiu jai ruoštis tam vos kelias valandas ar minutes, tuomet ji nestipriai daužys kaktą į mūrinį židinį, į sieną, kur kabo Federiko portretas, į duris, pro kurias įeinu vienuoliktą valandą vakaro. Trisdešimties metų moteris, vos keli mėnesiai našlė.

Ji bus panaši į mane, mudu eisime tuo pačiu keliu; kaip ir man, žodis „mirtis" jai reikš purvą ir vargą; ji supras, kad gyvenimas nepanoro sustoti, kad jos pasakos apie netektį ir gedulą tik praturtino gyvenimą ir suteikė jai galių. Ėjau šnopuodamas keliu, negalėdamas pamiršti jos bučinio ir paskutinių žodžių, saujoje tebejausdamas banknotą, galvodamas apie Federiką ir atsižadėjimu, abejingumu ir pasidygėjimu paženklintus mirusiųjų veidus. Ne mes, bet jie sako, kad viskas baigta. Aukštielninkas, begėdiškai atkišęs savo neregėtą nosį, Federikas man kartojo, kad iš tikrųjų mirė tik mano laikas kartu su juo, tai, kas priklausė man, nekintama dalis, nepaaiškinama, neprieinama geriems norams apsivalyti sąžinę."

– Ar nematėt, kaip jis įėjo? – klausia Lansa sėsdamasis; tupiasi, rankomis įsirėmęs į staliuką, lyg kėdės dugnas būtų nužertas stiklo šukėmis. – Jūsų svainis Markas ir daktaras Dijas Grėjas nuėjo į atskirą salikę.

Jis ilgokai užtruko tualete; sėdi išbalęs, raitydamas dešinį ūsą. Tikriausiai įsimetė dieglys; menu, kad jis skundžiasi kepenimis ir negali gerti alkoholio.

– Duok, Dieve, kad tik neįvyktų tragedija, – pagaliau įsitaisęs ant kėdės, sako blankiu, virpančiu balsu, lyg ką tik būtų vėmęs; dabar stengiasi man nusišypsoti. Pro paūkavusius akinių stiklus matau jo akis, sustingusias, įdėmias, stebinčias jo vidurių maištą. – Valandėlę šnektelėjau su vietiniu didvyriu, jo žodžiais tariant, prigulDžiusiu daugiau lavonų nei Napoleonas.

– Alus šiltas, – pertraukiu jį. – Ar jums nebloga?

– Ką jūs, – atsidūsta ir atsiremia į kėdės atkaltę, pirštais kedendamas plaukus, nusvirusius ant gumbo kaktoje.

– Užsakykite dar du bokalus, jeigu šie sušilo ar išvėso.

Jo kakta ūmai aprasoja; dusdamas jis nukreipia į mane maldaujamą žvilgsnį. Prisidega cigaretę, ir aš nukreipiu akis į šalį. Girdžiu, kaip jis juokiasi ir kosti, kaip daužo staliuką muilu kvepiančia ranka.

– Klausykit, – prabyla jis. – Norėčiau patarti jums paklausyti kunigo Bergnerio pamokslų.

Pastumiu prie jo vieną iš ką tik atneštų alaus bokalų, ir jis, įsikarščiavęs, žavus, pratrūksta kalbėti, lyg norėdamas nuo ko nors nukreipti mano dėmesį.

– Gaila, kad sekmadienį neatlikote krikščionio pareigos. Bet nieko baisaus: kryžiaus žygis tęsis kiekvieną sekmadienį iki amžių pabaigos, tai yra iki tol, kol bus uždarytos paleistuvystės namų durys. Tačiau, rimtai kalbant, jūsų giminaitis, tas pats, kurio jūs atsisakėte ir išsižadėjote ne tris kartus, bet tik vieną, ir visiems laikams, dvasiškasis tėvas Bergneris didis žmogus. Ir blaivaus proto, ko gero, inteligentas. Nors paprastai inteligentais vadiname žmones, atsižvelgdami į kitas jų savybes... Ko gero, kokių dviejų metrų ūgio.

– Daugmaž, – atsakau; įdomu, apie ką būtų galėję kalbėtis Lansa su Maitvanagiu, ko atėjo į „Berną" Markas ir daktaras Dijas Grėjas, juo labiau kad sveikindamiesi jie tik linkteli vienas kitam.

Jau norėčiau eiti, bet nedrįstu pasisakyti. Kiekvieną vakarą į pabaigą apima nusivylimas: niekas nieko negali man duoti, niekam neįdomu, ką aš galėčiau kam nors duoti. Slapčia kišenėje perskleidžiu pinigus, dviem pirštais užgriebiu šimtinę. Žvalgausi kelnerio, bet jo nėra: matyt, bus nuėjęs į atskirą salikę.

Staiga palinkęs prie staliuko, klausiu:

– Ar jums žinomos mano tėvo politinės pažiūros?

Klausiu, norėdamas pasišaipyti ne iš Lansos, ne, bet iš ko nors apskritai; Lansa neišdrįs man pasakyti, ką apie tai galvoja, neužsimins nei apie namą paupy, tėvo išnuomotą Vanagui arba Bartei, nei apie pastaruosius moralistinius *Liberalo* įžanginius straipsnius.

– Nieko negalėčiau pasakyti, labai retai susitinkame, o kai susitinkame, neturime laiko kalbėtis apie politiką.

Staiga susigriebiu, kad, palinkdamas prie staliuko, ketinau pasakyti: man reikia moters, nieko daugiau nenoriu, tik moters.

– Jūsų tėvas visada buvo radikalas, – nuolankiai kaip auklė kalba toliau Lansa. – Žinoma, pastaruoju metu, matydamas, kas vyksta...

Jis gali matyti mano tėvą, o aš negaliu, nors įsivaizduoju jį, šypsantį, tačiau su rūpesčio šešėliu, nugulusiu tarpuaky, galiu jį matyti ir girdėti aptariant naujienas, suvokiant, su kokiu dėmesiu ir pagarba atsitiesę jo klausosi dešimtis vargetų. To užtenka, kad Lansa imtų jį niekinti. Tačiau Tėvas – ne jo tėvas, Lansa ne šešiolikmetis, aš privalau puoselėti jam švelnius jausmus, klausydamasis, kaip jis valandų valandas giriasi ir meluoja, kartojasi, meluoja ir giriasi, uždėjęs ranką man ant galvos arba ant peties. Negaliu pakęsti motinos žvilgsnio, kai ji susižavėjusiomis akimis žiūri į mus. Kartais man ir gaila jo, ir pikta, išgirdus, ką jis padarė, o kartais, išgirdus, ką jis dar galėtų padaryti. „Nė kiek nebijau to, ką žada man ateitis. Sutinku netekti visko su ta sąlyga, kad man bus leista išsaugoti rašomąją mašinėlę. Tikiuosi, kad supratai, ką turiu galvoje", – baigė jis, durdamas į mane pirštu. Ko neišprotėjau iš neapykantos, tačiau pravirkau – taip pasidarė jo gaila.

Pašaukiu kelnerį, norėdamas atsiskaityti; jis stabteli ir nusišypso, pasigręžęs baro link. Nacis sudeda lūpas dūdele ir papurto galvą, paskiau pasilenkęs stukteli į statinės čiaupą.

– Viskas apmokėta, – sako kelneris.

Tokie dalykai man patinka, iškart pasidaro lengva širdžiai.

– Ne, ne aš, – sako Lansa. – Mielai būčiau mokėjęs per pusę kaip paprastai. Turbūt jūsų svainis apmokėjo.

Man nemalonu, kad moka Markas; neklausiu kelnerio, nenoriu nieko žinoti ir sugadinti stebuklo. Markas išeina iš atskiros salikės ir stabteli prie Maitvanagio staliuko; užpakaly jo – šviesiaplaukis, gunktelėjęs, blizgančiais plaukais, nauja mėlyna eilute – daktaras Dijas Grėjas šypsodamas pakelia lazdą ir baksteli jam į petį. Išsipleikęs ant savo kėdės, nepaleisdamas iš rankos šimtinės, matau ateinant Marką, milžiną, girtą, aprasojusiu veidu ir prakaitu pažliugusia krūtine, giedruojančia pro iki pat juosmens atsagstytus žalius marškinius. Neprisilenkdamas atsiremia į staliuką, sužiūra į Lansą, bet nepasisveikina, paskiau pasižiūri į mane ir nusišypso kaip sąmokslininkas, šiepdamas smulkius dantis.

– Ką veiki čionai tokiu metu? – klausia Markas.

Darsyk suvokiu, jog nėra nieko įmanoma; akimoju liūdnai pagalvoju, kad viskas galėtų eiti lengvai ir kad, susitaikius su tuo lengvumu, pasikeistų pasaulis.

– Nieko, – atsakau; juk man šešiolika.

Dabar matau Lansos akis, mėlynas, mažytes, tarytum neveizdžias: jis valosi akinių stiklus dėmėta dryžuota nosine.

– Nieko, – pakartoja Markas; jo nosies sparneliai pabalę, jis prasižiojęs, bet nesišypso. – Tau seniai metas miegoti. Ir šiaip jau mieste per akis visokiausių šlykštybių, kad tokie vaikėzai kaip tu...

Ne jis apmokėjo sąskaitą, ir ne Maitvanagis. Vos vos pasirėmęs lazda, Dijas Grėjas man šypso su skausmingu švelnumu.

– Eikš, parvešiu tave namo, – sako Markas.

Šį vakarą prisimenu visus vakarus, praleistus su Chulita, prisimenu, kad Chulita – jo sesuo; prisimenu nuogą Marką Ritos lovoje, prisimenu Federiką, savo brolį, ir Chulitą. Irgi lovoje, po nuotrauka, ten, kur mes užsikniaubę meldžiamės.

– Ar atsistosi pagaliau? – romiai klausia Markas prisilenkdamas.

Atsitiesia ir išpeša iš kišenės visą saują banknotų, žvalgydamasis kelnerio. Man regis, mudu sieja kažkoks nenutraukiamas ryšys, taip glaudžiai mus saistantis, kad man dingojasi, jog mano neapykanta negali jo siekti.

– Jau apmokėta, – sakau, nejudėdamas iš vietos. – Dar neinu. Jeigu nori važiuoti drauge su manimi, sėskis ir palauk.

Abejingu veidu vėl pastebiu, kaip iš malonumo padrėksta Dijo Grėjo akys. Markas slepia pinigus ir išpučia krūtinę; nežiūrėdamas į gydytoją, pasisuka į jį šonu.

– Ką aš jums sakiau? – suniurzgia pasisukdamas. – Iš to paties molio kaip ir aš.

Lengvai pliaukšteli man per skruostą ir padeda pinigus ant staliuko. Atsisveikinu su juo ir įsidėmiu Dijo Grėjo žvilgsnį. Kišdamasis pinigus į kišenę, nukreipiu akis į Maitvanagį, kuris dabar vienui vienas sėdi pasienyje prie staliuko, nejudėdamas iš vietos.

– Metas eiti, – sako Lansa.

Bandau nežiūrėti, kaip jis keliasi stengdamasis atplėšti užpakalį nuo kėdės. Dingteli mintis, kad ir Santa Mariją, ir mus visus ištiko kažkoks savotiškas, maloningas prakeikimas, kad visi mes, pakliuvę ne per grėsmingiausių apžavų nelaisvėn, esame gundo-

mi ir išbandomi. Buvau vėl besakąs, kone pro ašaras, kad noriu moters; gatvėje, pučiant vėsiam vėjui, derindamasis prie Lansos žingsnio, purtau galvą, gindamas iš atminties Chulitą, Ritą ir tris moteris iš namo paupy, tėvo jiems išnuomoto namo.

Nes, nors dabar staiga suvokiau ir įsitikinau, kokiam tikslui Chulita skyrė šimtinę, kurią įspraudė man į saują, suprantu, kad turiu tai atidėti, kad dar neišdrįsiu nuo aikštės eiti pakalnėn prie viešnamio mėlynomis žaliuzėmis ir dusyk pabelsti į duris, irgi mėlynas, kaip to reikalauja ritualas.

XIII

Praslinko keli mėnesiai, kai atvyko moterys. Mes, tie, kurie leisdavomės į paupį ir kurie nesileisdavome, gūžčiodami pečiais, susitaikėme – vieni abejingai, kiti ne, – su tuo, kad jos įsikūrė čia visam laikui. Mes, tie, kurie belsdavomės į storas paupio namo duris, įstatytas į šiurkščią baltą sieną tarp grotomis apkaltų balkonų ir mėlynų žaliuzių, reikšdavome savo palankumą, savo susitaikymą, krumpliais belsdami į medieną. Tie, kurie nesileisdavome į paupį dulkėtu ir vingiuotu keliu, sudarėme santarvę, nustodami kalbėti apie viešnamį, grįždami prie senų, amžinų Santa Marijos temų: būsimo derliaus ir kainų, politikos, Kolonijos plėtros.

Atrodė, kad visi, mes visi, susitaikėme su likimu ir kad viešnamis įsiliejo į miesto vaizdą drauge su bulvaru, vaisių ir daržovių kioskais, atsidarančiais kiekvieną sekmadienį, autobusų maršrutais, jungiančiais miestą su Kolonija ir priemiesčiu, tolydžio augančiu aplink konservų fabriką. Tiesa, per kiekvieną pamokslą kunigas Bergneris minėdavo ugnies lietų ir druskos stulpus, tačiau, mūsų nuomone, jis tiesiog vykdė savo priedermę mūsų žmonų ir vaikų labui.

Taigi po sumaišties ir triukšmo, nublankus paskaloms, sklindančioms iš paupio, pagaliau įsitikėjome, kad viešnamis – mūsų, nuo seno mūsų, ir ilgainiui išmokome minėti jį nesišaipyda-

mi. Vėl ėmėme sveikintis su Barte ir pirkti vaistus ir kvepalus, nutarėme, kad bereikalinga ir kvaila pereiti į kitą gatvės pusę, vengiant susidurti su Vanagu, arba išeiti iš „Berno", jam pasirodžius.

Tuo metu, kai, apsipratę su viešnamiu ir tapę jam abejingi, postringaudavome apie vyriausybės skiriamą paramą javų ir kukurūzų augintojams, pasirodė anoniminiai laiškai, parašyti rašomąja mašinėle – ypač iš pradžių ir pabaigoje. Jie priminė skrajutes, platinamas per politinius mitingus arba streikus, parašyti ant paprasto popieriaus nelygiomis, kai kur prastai įskaitomomis raidėmis, bylojančiomis apie skubotumą ir slaptumą. Kiti, kurių būta daugiausia, įtaigesni ir baugesni, būdavo parašyti mėlynu rašalu, skirtingu braižu, visi kaip vienas – didelėmis, kampuotomis raidėmis, *Sacré Cœur* stiliaus rašysena, privaloma katalikų gimnazijos mokinėms.

Anoniminiai laiškai, kuriuos šiandien galima vadinti „teisėtais", rašyti ranka arba rašomąja mašinėle, buvo karingi, atviri, nuožmūs, kartais asmeniniai, tačiau niekada nebūdavo užgaulūs. Turiu galvoje „teisėtus" anoniminius laiškus, norėdamas tuo žodžiu pabrėžti, kad didžioji jų dauguma paprasčiausiai skelbė kryžiaus žygį prieš viešnamį, nors gana dažnai negailestingai kėlė aikštėn adresatų fizinius trūkumus arba jų gyvenimo būdą. Nes tuo metu, kai neapykantos banga užliejo miestą, kai pyktis žėrėjo visų akyse, smelkėsi iš kiekvieno plyšelio, iš kiekvienos vienatvės, iš kiekvieno Santa Marijos ir šveicarų Kolonijos žmonių poelgio, pasirodė apokrifiniai anoniminiai laiškai, sukurstyti įsisenėjusios pagiežos, neturinčios nieko bendra nei su viešnamio atsiradimu, nei su jo lankymu.

Nežabota kolektyvinė neapykanta, nukreipta prieš namelį paupy ir prieš tai, ką jis simbolizavo, užgriuvusi viešnamio

lankytojus ir jų šeimas, ir tuos, kurie – kas palankiai, kas priešiškai nusiteikęs – pasyviai žiūrėjo į verslą už mėlynų žaliuzių, ilgainiui sužadino neapykanta degančių žmonių nerimą, atvėrė senas žaizdas, pakišo dingstį suvesti sąskaitas ir išlieti pagiežą. Dabar mums neberūpi tokie dalykai kaip suklastoti testamentai, svetimoteriavimas, virtinės įprastų nuodėmių.

Nė viename iš „neteisėtų" anoniminių laiškų nebūta fanatizmo, absurdo, stebėtino kvailumo požymių, būdingų tikriesiems ir taip juos sureikšminančių, kad žmonės perskaitę juos pasidėdavo į stalčių. Ilgainiui netekę anekdotams ir trumpalaikėms aistroms savitos prasmės, subliūškę, „teisėti" anoniminiai laiškai dabar parodė savo tikrąją esmę, aiškią ir žiaurią kaip griaučiai. Merginų pirštais stropiai išvedžiotos siauros raidės, „n", panašios į „u", šiuo metu byloja apie abejingą tyrumą, sąmoningą aklumą žmogaus, kuris tikėjo Santa Marijos išganymu, diktuodamas apokaliptinius arba ironiškus ir familiarius žodžius.

Iš pradžių pasirodė ir pasklido rašomąja mašinėlė rašyti anoniminiai laiškai, grėsmingos, sarkastiškos skrajutės – rašliava, kurioje stengtasi kiekvieną nelaimę, kiekvieną mirtį, kiekvieną netektį susieti su Gražutės Marijos atvykimu į pakrantę. Įtaigota perspėjamu tonu, su apgauliu bešališkumu, nevengiant daug žadančių mįslingų nutylėjimų. Iš to pirmojo laikotarpio, trukusio vos kelias savaites, daktaras Dijas Grėjas išsaugojo tik vieną laišką, skelbiantį: „Gal ir naudinga sudaryti sandėrį su šėtonu ir žydais. Tačiau tuomet mus palieka Viešpaties Malonė. Prisimink tuos, kurie nuskendo Rinkonadoje. Pamąstyk ir atsipeikėk." Galima neabejoti, jog tai buvo antras anoniminis laiškas, versija akiplėšiškesnio, aistringesnio, kurį galėtume laikyti pirmuoju: „Kam reikia bažnyčios, jeigu yra blogos šlovės namai? Kam reikia šeimos, jeigu galima išsinuomoti moterį už dešimt

pesų? Kai žmonės praranda padorumą, savaime suprantama, drauge praranda ir Dievo Malonę. Po Rinkonados skenduolių pasipylė nelaimės."

Tarp tų laiškų praslinko kelios dienos, ir per tą laiką neįvyko jokių didelių nelaimių; turbūt dėl to antras anoniminis laiškas buvo toks santūrus ir neryžtingas, nepaisant primygtinio tono.

Tačiau labai greitai užvirė kova. Šventosios Eulalijos sekmadienį, prieš pradėdamas pamokslą, kunigas Bergneris valandėlę stovėjo nuleidęs rankas, atsitiesęs visu atletišku kūnu ir podraug sugniužęs, klaidžiodamas žvilgsniu po bažnyčią – lyg ko ieškodamas tarp parapijiečių. Berniukai, patarnaujantys mišioms, stovėjo iš abiejų pusių, nukneibę galvytes, susidėję rankas ant krūtinės, įsitikinę, kad netrukus nuskambėsiantys žodžiai bus nepalyginamai svarbesni nei pačios mišios.

Per kelias minutes tyla, tvinstanti nuo kunigo, užliejo visą bažnyčią ir sutelkė prie sakyklos parapijiečių nerimą ir baimę.

– Vaikeliai, – prabilo kunigas, lyg atsiliepdamas į godžius klausimus, paguodos prašymą, kurio patenkinti neturėjo galios. Vėl pažadinęs tylą, skausmingai ir palaimingai nusišypsojo. Pirštai perbėgo sakyklos užtiesalu, įsikibo į medinę atbrailą. Švelniai, lyg kalbėdamas pats su savimi, per daug neįsijausdamas prisiminė šventosios Eulalijos gyvenimą, vengdamas sąsajų su laukiama tema, lyg tenkindamasis sena, nuolat kartojama ir pabodusia istorija, nesusijusia nei su miestu, nei su jo nuodėme.

Palengvėjimo ir nusivylimo vilnis siūbtelėjo virš galvų, susitvenkė po skliautais, perbėgo per degančias žvakes ir gėles ant altorių. Kunigas kalbėjo iš lėto, nuleidęs plačius pečius, palinkęs į priekį ir pasirėmęs rankomis, kurios atrodė stulbinamai didingos, neįtikėtinai toli nuo išblyškusio sopulingo veido. Vargais

negalais atsitiesęs, jis pakėlė rankas, ilgesingai ir pašaipiai šypsodamas.

– Šią lemtingą šventosios gyvenimo akimirką turiu nutraukti savo pasakojimą, nes nė vienas mūsų nevertas – netgi šitaip, netgi per mano menkus žodžius – prisiartinti prie jos kančios, didvyriškumo ir atpildo. Noriu būti teisingas. Ši bažnyčia buvo pastatyta jūsų dievobaimingumo ir dosnumo dėka. Ši bažnyčia kilo plyta po plytos už jūsų pinigus, už Santa Marijos tikinčiųjų pinigus. Niekada be reikalo nesinaudojau jūsų dievobaimingumu. Kai atvykau čionai, tikriausiai daugelis jūsų tai prisimena, mes aukojome mišias šventovėje, kuri buvo paprasčiausias barakas. Kreipiausi į jus, prašydamas bažnyčios, ir ją turime; prašiau aukoti gimnazijai, ir dabar kasmet siunčiame tūkstančius pesų gimnazijai remti. Kiekvienąsyk, kai prašau, kai prašau jus Viešpaties vardu, visada gaunu tai, ko prašau. Santa Marija, skurdi ir maža, moka tris stipendijas trims būsimiems kunigams. Gėris, kurį sugebėjau padaryti, – ne mano nuopelnas; skirsčiau Kristaus gėrį tarp jūsų, nors nebuvau to vertas. Aš jums skolingas: jūs man davėte bažnyčią, mokate mokesčius, stipendijas, apipilate mane aukomis kiekvieną kartą, kai tik prireikia kam nors padėti. Aš nieko nesu jums davęs, nes tai, ką skirstau, man nepriklauso. Aš skolingas visiems tiems, kuriuos krikštijau, visiems, kurie pageidavo išpasakoti man savo kovas ir silpnybes. Aš skolingas jūsų tėvams, tiems, kurie iš mano rankų priėmė paskutinį patepimą ir dabar žiūri į mus, kentėdami dėl mūsų nuodėmių. Dėkoju jums ir prašau atleidimo.

Jis vėl atšlijo nuo sakyklos atbrailos, nuleidęs rankas, pakreipęs galvą į šalį, visu milžino stotu palinkęs į priekį, lyg būtų beprarandąs pusiausvyrą ir bevirstąs, lyg stambaus kūno stiprybę, energiją ir sveikatą būtų netikėtai pakirtusi nepagydoma liga.

– Dėkoju jums, kaip dėkotų pasaulietis už nepelnytas dovanas. Dabar, šiandien, stovime akis į akį, vienas prieš kitą, visi kaip vienas lygūs; iš šios šventos aukštybės, neteisėtai į ją pakilęs, nusidėjėlis kreipiasi į nusidėjėlius. Aš nebesu jūsų ganytojas, nebesu Santa Marijos ganytojas. Nes šėtonas įsisuko tarp mūsų ir buvo svetingai priimtas; jūs priėmėte jį, o aš nesugebėjau jums sutrukdyti.

XIV

Nuo pat pirmos akimirkos, nuo tos dienos, kai Taryba balsų dauguma priėmė sprendimą leisti atidaryti viešnamį, Vanagas iškart prisiminė Gražutę Mariją, tarė sau, jog būtina ją surasti sostinėje ir palenkti savo pusėn. Tai buvo puiki proga pakeisti gyvenimą, kaip jau buvo minėta: tik drauge su šia moterimi jis galėtų mėgautis malonumais, nieko neprarasdamas, niekam nedarydamas žalos. Tačiau, grįžus į sostinę – Bartė nedavė jam rankpinigių, – iškart išblėso buvęs ryžtas, kerštо troškimas, puikybės pritvinkusi energija. Miestas priklausė kitiems, pudruoti veidai kavinukėse nežadino jokių prisiminimų, bylojo negirdėta, sunkiai suvokiama kalba, neišmanė istorijos ir visiškai netikėjo vaiduokliais.

Priblokštas ir apimtas pykčio, neatsekdamas pėdsakų, supamas mirusių arba prarastų draugų, tuščiomis kišenėmis ir baimės gniaužiama širdimi, Vanagas išsinuomojo kambarėlį netoli uosto ir suteikė sau teisę gyventi dvidešimt dienų.

Valgė nedaug, keldavosi temstant ir kiaurą naktį uosto kvartalo kavinukėse ieškodavo pažįstamo veido ar gesto, kuris galėtų nurodyti kelią pas Gražutę Mariją. Šalia pensiono rado nešvarią, apleistą kavinę, ilgam įsitaisė prie uždaro apskretusio lango, žvelgiančio į ūkų ir šmėklų miestą. Drauge su taure vyno, prie kurios sėdėdavo valandų valandas, nusipirkdavo teisę narplioti

praeitos nakties nesėkmę, ateinančios nakties viltis ir nuojautas. Garsioji grįžimo į sostinę tema gręsmingai keitėsi, vis mažiau vietos joje teko Gražutei Marijai ir verslui, kiekvieną rytą laukė susitikimas su pačiu savimi, Vanagu, jaunyste ir praeitimi.

Staigiai senstelėjęs, dygėdamasis nešvariais marškiniais, plaukelių prižėlusiomis ausimis, nukleiptais batais, vienatve ir nesėkme, lyžčiodamas taurelę su Sevilijos anyžine, mintyse minėdavo jauną ir nuožmų Vanagą, pašėlusiai mylintį gyvenimą, didvyriškų ir nepasotinamų naktų Vanagą.

Iš pradžių jis buvo netašytas stuobrys, dvidešimtmetis tarnautojas, storžieviškai, instinktyviai bandantis patenkinti savo puikybę tuo, ką už dyką gaudavo iš moterų. Vėliau, nežinia kada, taip pat aiškiai kaip lytinis brendimas, negalia arba trūkumas, pasireiškė ir įsigalėjo pašaukimas. Iš pradžių beveik nieko, tik visokie užgaidai priemiesčių gatvių kampuose, nežabotas žiaurumas baruose, atskiruose šeimyniniuose kabinetuose, neribota panieka draugų išpažintims. Tik tai ir bejėgiškumas, nerimas, suvokiant, kad esi kitoks nei visi, keista gėda, neleidžianti meluoti, mėgdžioti svetimus posakius ir požiūrius, kad būtum pakenčiamas draugijoje, negebėjimas susitaikyti su vienatve. Neduodavo ramybės nuojauta, kad vienatvėje niekada neįsikūnys likimas, tas gyvenimo būdas, kurio jis troško ir kuriuo miglotai tikėjo.

Taipgi tai buvo metas, kai jis tarnavo biuruose, gaudamas šimtą arba šimtą dvidešimt pesų per mėnesį, dirbo aštuonias valandas per dieną, rašė apvaliomis lygiomis raidėmis mėlynu rašalu, aiškia, dailia, klusnia rašysena, nejučia įkeldamas melagingus duomenis į kasdienių ir kitų išlaidų knygas, paversdamas perniek einamųjų sąskaitų stulpelius. Tai buvo metas, kai trumpai, sausai, kreivai šypsodavo darbdaviams, sąskaitininkams ir vadybininkams: jis nieko nebijojo, tiesiog norėjo patikti, norėjo,

kad kiti jį deramai gerbtų, laikytų savu. Ir drauge stengėsi nepasiduoti, laikytis atstu nuo kitų gyvenamo ir ginamo prabangos pasaulio.

Tačiau tai jau buvo metas trumpos ir brangios, tiesa, dar labai netvirtos, laimės, kuria jis džiaugėsi kirpyklose, vyriškai ir beveik beprasmiškai mėgaudamasis vėsiais, stipriai prikvėpintais salonais veidrodinėmis sienomis, tarsi atspindinčiomis net pokalbius apie sportą, klientų šurmulį ir gatvės bruzdesį; mėgaudamasis skustuvais, nebūtimi, apdėtas drėgnais karštais rankšluosčiais. O tikrovė, kuri, vis dar neįprasta ir maištinga, tuo metu siekdavosi su jo bevaizdėmis svajonėmis, smelkdamasi pro dusinančius, mentolu kvepiančius rankšluosčius, nė kiek jam netrukdydavo, priešingai, teikdavo stiprybės manikiūrininkės nublizgintais nagais ir batų valytojo nušveistais batais.

Paskiau pasirodė moteris, tiesą pasakius, pirmoji moteris, kaip ir pridera, be jokių ceremonijų pasiūlydama sandėrį, buvo rimta ir nuoširdi, džiugiai įrodė, kad sugeba atlikti savo priedermes. Namai, valgiai ir dešimties pesų banknotai ant kelių, kavinėje po stalu, tapę standaus popieriaus lakšteliu, netekę bet kokios reikšmės ir vertės, sulankstyti šešiolika ar trisdešimt du kartus, skolinami puoselėjant viltį, kad jis niekada nebandys jų grąžinti.

Tačiau jis, Vanagas, tik tiek suprato, kad radosi pirmoji tikra moteris, nors iš tiesų jau prieš tai jų būta penkių ar šešių. Šiaip ar taip, nuolatiniai pasiūlymai aprūpinti valgiu ir būstu, užuot be jokios apskaitos mokėjus pinigus kasdienėms ir nenumatytoms išlaidoms, neužtikrino jokių garantijų nei orumo: tokios sąlygos galėjo būti taikomos tik laikinai, bandomuoju laikotarpiu, mokantis amato.

Reikėjo nuolat skubėti, kad septintą valandą ryto spėtų į tramvajų, metro ar autobusą ir susitaikytų su mintimi – nepaisydamas

beviltiško ir slapto išdidumo, kurį žadino kišenėse braškantys banknotai, nepelnyti doru darbu, nepaisydamas nepalaužiamo tikėjimo savo neabejotinu pašaukimu, – susitaikytų su mintimi, kad aplink susigrūdę žmonės – broliai ar giminės, tie apsnūdę žmonės, kurie stumdosi ir uosto vienas kitą traukiniuose ir autobusuose, miklindamiesi perskaityti laikraščių paskutinių puslapių antraštes, nuo skrybėlių ant sprando gėdingai varvant drumstiems, muiliniems vandens lašams.

Tekdavo registruotis atėjus į darbą, sveikintis išsišiepiant, vos palinkus į priekį, kad nuolankia išvaizda išvengtų smalsumo ir dėmesio, slinkti tarp dviejų eilių sukumpusių vyrų, ant kablių kabinančių krepšius, moterų, atsisagstančių lietpalčius ir paskutinįsyk prieš vidurdienį žvilgčiojančių į pudrinių veidrodėlius.

Tekdavo klausytis, kokias naujienas atsinešė iš namų, iš praeitos nakties šalia dirbantys trys vyrai, tekdavo linkčioti, pritarti, iš seifo traukti storas knygas pilko maišinio audeklo aptaisais, atsiversti jas ir užsimauti liustrininius antrankovius alkūnėms ir baltiems rankogaliams apsaugoti, ir rikiuoti žodžius ir skaičius, gromuliuoti savo bejėgiškumą ir kartais prasiblaškyti, vogčiomis grožėtis blizgančiais rausvais nagais, kaip paprastai neišvengiamai šviečiant dienos šviesos lempoms.

Kartais imdavo neapkęsti savęs už bailumą, laikydamas jį nepateisinamu; kartais tardavo sau, kad dvigubas gyvenimas, besąlyginė aštuonių valandų kapituliacija absurdiškam pasauliui, klaidingam, jo manymu, būties supratimui – tai geidžiamas tarpsnis, kaip apskritai nuobodžiavimo valandos gimnazijoje geidžiamos ir naudingos berniukui, trokštančiam įstoti į universitetą ir galiausiai atsidėti savo pašaukimui.

Tuomet jis tarnavo žurnalų leidykloje ir gyveno pensione, miesto centre, su vyresne, tolydžio storėjančia moterimi. Buvo ji

vardu Blanka, nes vardą turėti būtina, ir stengėsi juo pasinaudoti, niekada jo nepamiršdavo, išeidama iš namų, kaip moteris nepamiršta pasidažyti arba susiveržti liemenį korsetu. Pažemintas, tačiau nejausdamas jai neapykantos, jaunasis Vanagas mėnesio pradžioje atimdavo iš jos tris šimtus pesų, mokytojos atlyginimą, kurį ji gaudavo dirbdama mokykloje. Iš to jie ir gyveno, nes savo atlyginimą jis išleisdavo vaišindamasis ir gerdamas su draugais, o ji jo pinigais niekada nesinaudojo.

Tačiau nei tai, nei apgalvotas smurtas, nei nekalbadieniai, nei netikėti išvykimai ir nebylūs sugrįžimai negalėjo nuplauti prigimtinės nuodėmės nuo suglamžytų banknotų, kaip paprastai metamų pensionate ant stalo. Trys šimtai pesų, atskaičius mokesčius į pensijos ir motinystės fondus: būsto ir maisto išlaidos trisdešimčiai dienų. Nešvarūs, suglamžyti banknotai, daugiausia žalsvi, uždirbti doru darbu.

Kaip ir kiekvienas žmogus ji turėjo vardą – Blanka, tačiau šis vardas jai nederėjo, vardas, kuris galėjo tikti bet kuriai moteriai, nieko apie ją nepasakydamas. Taipgi jai nederėjo tuklumas, nuovargis ir nuolankumas, savybės, prigijusios nežmoniškai anksti ir nesuvokiamai greitai, kaip ir išdidus gebėjimas veik aklai ir be žodžių išreikšti savo pirminius instinktus. Todėl, nebūdama nei išvaizdi, nei įspūdingo balso, ji stengėsi įteisinti pasaulyje savo būtį, savo keistybes, tarsi kokius daiktus, į kuriuos galėtų žiopsoti iš šalies.

Nedrąsi, baugšti, ji susitaikė su Blankos vardu, paskiau pakeitė jį Blanša, Bjanka, Kita, Blana. Žinojo, kad vardas ne kažin ką reiškia. Ir Vanagas beveik kas vakarą vaikščiodavo su ja bulvaru su smilkstančia cigarete iškreiptose lūpose, gėdydamasis moters ir pasiryžęs dėl jos grumtis, atsainiai didžiuodamasis savo nauja, išlyginta apranga. Pilka eilute, baltais šilkiniais marškiniais,

juoda minkšta skrybėle, taipgi juoda „varlike", lakiniais batais plačiais standžiais varsteliais ir aukštais siaurais kulnais. Eidavo sulig kiekvienu žingsniu, sulig kiekvienu „sveikas" draugams kavinėse, sulig kiekvienu Blankos (arba Kitos, Bjankos, Blanos, Blanšos, Blanšetės – nelygu vakaras) rankos spustelėjimu vis labiau įsitikindamas, kad pinigai, iš kurių gyvena, niekingi ir beviltiškai menki.

Kartais restorane į pietų pabaigą, gėdydamasis kruopščiai apgalvotų žodžių, kuriuos Blanka mestelėdavo, girdint draugams, prisėdusiems prie staliuko išgerti kavos, begėdiškai išduodama savo puikiai numanomas moralines ir estetines nuostatas, Vanagas įtardavo, jog moteris trokšta užimti tam tikrą vietą jo gyvenime, kad ir be perstojo storėdama ir būdama vyresnė, grumdamasi su svoriu ir amžiumi, lyg tai būtų atskiri dalykai, kliūtys erdvėje, nieko bendra neturinčios nei su ja, nei su jos kūnu.

Tačiau jam nerūpėjo nei ji, nei jos pastangos: veidas, blankus kaip ir vardas, miglotos ir pražiopsotos galimybės, o svarbiausia – pražūtingas nepagydomas įgimtas dorumas; penkios darbo valandos mokykloje, veiksmai ir žodžiai, kuriais Blanka kas dieną stengėsi išsaugoti – sau pačiai, savo nemirtingai sielai – tradicijas ir pažiūras, nepaaiškinamus įsitikinimus, kurių nebuvo prasmės nė aiškinti.

Paskiau atėjo krizė, nuspėjama valanda, kai stipri dvasia ima ieškoti vienatvės ir savo pašaukimo. Vanagas metė darbą ir išsiskyrė su Blanka, arba moterimi, užėmusia Blankos vietą. Išsinuomojo kambarį pigių namukų kvartale ir kiekvieną vidurdienį, vos pabudęs iš miego, nusiskutęs, būdamas tikras, kad lūpos šypso, kaip meistras kad būna tikras savo įrankio patikimumu ir tinkamumu, sėsdavo į tramvajų ir važiuodavo susitikti su draugais ir pavalgyti jų sąskaita, paskiau traukdavo į uosto

kvartalo kabaretus ieškoti moters, atitinkančios jo pašaukimą, moters, be kurios būtų neįmanoma pradėti rimtai gyventi pagal savo įsitikinimus.

Tuomet susipažino su Gražute Marija ir galutinai suvokė, jog idealų įgyvendinimas priklauso nuo mūsų gebėjimo aukotis; ši mintis veikiai tapo dogma ir nepaliko jo iki pat mirties. Gražutė Marija buvo blaivaus proto ir pasileidusi; blaivaus proto ir pasileidusi, murmėdavo jis sau įsiutęs, nieko nesuvokdamas, lyg bandydamas atlikti beprasmišką darbą – atskirti dalykus, nesuderinamus ir vis dėlto įsikūnijusius joje, glaudžiai susijusius, įkvepiančius gyvybę moteriai, joje iš esmės pasikeitusius. Blaivus protas ir paleistuvystė išlaikė visus išbandymus, kokius jis tik galėjo prasimanyti, išvengė visų spąstų, kokius jis tik gebėjo jai paspęsti, tos dvi savybės gyvavo, kaip gyvavusios, neišsenkamos, gyvybingos, nekintamos ir darnios, nepaisant antausių, neteisybės, taurumo, iššūkių, apgaulių arba nuoširdžių vilčių.

Tuo metu jis jau turėjo draugų, kolegų, su vienais tiesiog draugavo, mokėsi iš jų atitinkamų gudrybių, praktiškų dalykų, kuriuos arba aptardavo, arba godžiai perimdavo. Kiti, beveik visada nevykėliai, atsidūrę prie skurdžios santuokinės senatvės slenksčio, buvo jo broliai, to paties gaivališko impulso nublokšti į gyvenimą, kurį apibrėžia ir įprasmina pinigai ir moterys, šilkiniai marškiniai, paravanai, abortai, užmiesčio kepsninės, glotnūs skruostai, ilgesys ir įsiteigtas abejingumas. Tas gaivališkas impulsas ėmė viršų, nesureikšmindamas banko sąskaitų ir nesąmoningo mėgavimosi savo didybe, nesureikšmindamas jiems įgimtų suvokimo galimybių. Jie buvo jo broliai, pasmerkti kaip ir jis, puoselėjo tradicijas, degė neapykanta svetimšaliams, ieškojo pagrindo eilinei stabmeldystei pateisinti.

Kai kurie jų – nekalbūs, įsitempę, įžūlūs – pelnė tokią garbę, kad galėjo matyti jį verkiant prie baro kavinėje, kur tuščioje be gitaristų estradoje kabojo du juodi kaspinai, kai Marselio gauja prie viešnamio durų nužudė mažylį Chuliją.

Kai kurie jų siūlėsi jam padėti atkeršyti ar bent jau prisidėti, kai jis be galo ilgai ruošėsi keršyti. Taipgi parėmė jį, kai jis ryžosi nepaklusti vietinių vadeivų mulatų Pereso ir Džovaninio įsakymui palaukti ir kuriam laikui atidėti kerštą. Tiesą pasakius – bent jiems taip atrodė, – slapti keršto bandymai restoranuose, baruose ir parkuose buvo ne kas kita, kaip po mažylio Chulijo žūties užsitęsęs gedulas, kurio niekas negalėjo deramai laikytis. Skliido įvairios kalbos ir neįtikėtinos pranašystės, buvo semiamasi drąsos, besėdint prie stikliuko cukranendrių degtinės, ir rankos, graibančios virš sėdmenų prisijuostus revolverius, taipgi bylojo apie sumaištį, nepataisomą netektį, stulbinantį bejėgiškumą.

Vėlyvųjų metų Vanagas, Vanagas, susijęs su *Liberalu* ir nameliu paupy, Vanagas, kuriam prikelti praeitį padėdavo žavėjimosi ir nuostabos kupinas Vaskeso, žmogėno iš dienraščio platinimo skyriaus, arba trumpais Santa Marijos paryčiais atsitiktinai pasitaikiusio kokio nors jauno sunkvežimių vairuotojo dėmesys, paprastai atsistodavo ir imdavo dėstyti savo prisiminimus nuo pradžių pradžios, prieš tai pareiškęs kai kurių dvejonių ir tuojau pat jas paneigęs:

– Nežinau, kuo jis vardu, tai yra nežinau jo pavardės. Šiaip visi vadino jį Chuliju. Nemačiau, kaip jis mirė, bet buvau su juo susitikęs lyg kelios valandos prieš mirtį, lyg dieną anksčiau. Buvo dvidešimt ketverių, jaunesnis už mane, šiek tiek jaunesnis tuomet, bet tai neturėjo reikšmės: buvome vėtyti ir mėtyti, tikri vyrai gerokai anksčiau, nei atvykę lenkai įniko prekiauti moterimis „Ereliuko" rūsyje, tikri vyrai, kokių dabar nebėra, laikėme

jį savo vadovu ir klausėme jo patarimų. Tuo metu, turiu galvoje diktatūros laikus, vaikščiodavome skyrium, kiekvienas pasiruošęs dėl menkiausio nieko paskandinti draugą. Tik ne marseliečiai, tie visada buvo kitokie, jiems pirmiausia rūpėdavo reikalai, jie mokėjo susitarti, kad nebūtų jokių kliūčių. Marseliečiai ir žydai, o vėliau ir lenkai – visi veržėsi vienas per kitą ten, kur kvepia pinigais, juoba kad buvo ir daugiau visokių svetimtaučių, taigi nėra ko aiškinti. O mes dėjome į jį viltis, visi mes, vyresni už jį, kaip sakiau, pasibodėję ta sumaištimi, vyrai, užaugę tarp kekšių ir sąvadautojų. Iš pradžių visi tikri vyrai žiūrėdavo į jį iš aukšto, globėjiškai, perkošdavo žvilgsniu ir nuspirdavo kaip kokį švilpį, kuris ima riesti nosį, dėdamasis dievaižin kuo, manydamas, kad turi visus kozirius ir tik taikosi susišluoti visą banką. Bet jis nieko jų neprašė, o jeigu jie ką nors siūlydavo, gražiai atsisakydavo. Taigi mažylis Chulijas, būdavo, daro taip: kantriai sukasi tarp kekšių, žvalgosi, kol pagaliau suseka, kas ranka rankon eina su rykliais. Tuomet prisistato ir, ištaikęs progą, užsimena apie marseliečius. Girdi, mes čia pešamės, o jie vieningai mus kruša; kodėl mums nesusitarus, nederkime savo lizdo ir petys į petį stokime į kovą su atėjūnais, juk čia mūsų žemė. Jie bandė jį nuvyti kaip įkyrią musę, kai jis nusibodo, įsiuto, kad toks pienburnis ateina jų mokyti, nurodinėja, ką jiems dera daryti. Tačiau jis, tikra skaistuolė, palyginti su jais, užkietėjusiais galvažudžiais, valdančiais ištisus tinklus slaptų viešnamių, mokančiais apeiti įstatymus ir galinčiais duoti patarimų kitiems, jis be paliovos vaikščiojo pas juos, siūlė tą patį, juokėsi, kai būdavo iš ko, tačiau žvilgsniu rodydavo jiems, kad nesileistų už nosies vedžiojamas. Niekas nesiryžo prie jo dėtis: jis dėstė savo mintis, nekeldamas balso, ramiai, žiūrėdamas į akis. Ir taip augo, palengva, negaišdamas veltui laiko. Nieko neprašė sau, turėjo dvi moteris ir daugiau

neieškojo. Tik norėjo, kad susivienytume, kad liautumės vaikiškai kvailioti ir imtumės gintis nuo svetimtaučių ir parsidavėlių. Garbės žodis, mes dėjome į jį viltis, anksčiau ir patys galvodavome kaip jis, bet tik jis, vienintelis, mokėjo gražiai prieiti prie kiekvieno, pašnekinti ir prikalbinti. Ne kartą matydavau jį akis į akį su kokiu nors tūzu, kaip paprastai kuklia pilka eilute, su juoda skrybėle ant pakaušio; ir galiu pasakyti: tas, kas ketindavo nosį jam nušluostyti, galų gale imdavo jį gerbti. Mačiau jį kelios valandos prieš mirtį, miesto centre; buvo šeštadienis, jis pašaukė mane sėdėdamas prie baro kavinėje, kurios nebėra, „Dorego" kavinėje, ir šypsodamas pakvietė išgerti taurelę, apkabino, po pažastimi pasispaudęs laikraštį, ir – pamačiau pirmą kartą – ryšėjo nebe juodą kaklaraištį, o smeigtukas, kaip dabar matau, buvo pasagos formos, perdėm nusagstytas mažyčiais brangakmeniais. Turėjau skubių reikalų ir nieko neįtariau. Kitą dieną, sekmadienį, vakare, saulei nusileidus, jis stovėjo kepsninės tarpdury, ir marseliečiai nušniojo jį iš taksi, šešias kulkas suvarė į pilvą. Nė žodžio ištarti negalėjo. Taip ir turėjo atsitikti. Ir tuomet atėjo galas tėvynei, atėjo galas viskam.

XV

Tai buvo karo pradžia, ir, patvirtindami tai, laiškininkų krepšiai prisipildė anoniminių laiškų. Laiškai, rašomi mėlynu rašalu, neskubant, vienodomis, lygiomis raidėmis, beveik visi adresuoti moterims, skelbė, kad sūnūs, broliai, sužadėtiniai ir kai kurie sutuoktiniai lankosi viešnamyje. Nebūta nei užgauliojimų, nei melo; tuo metu, tuojau pat po pirmojo užgaulaus kunigo Bergnerio pamokslo, minėta tik vardai, lankymosi data ir laikas, nebūta nė užuominos, jog supriešinti miesto gyventojai veikiai imsis veiksmų.

Kai kurios laiškų rašytojos artėjo prie trisdešimties, tačiau diduma buvo merginos, susipažinusios gimnazijos Jungtinių veiksmų draugijos sueigose. Šiaip ar taip, nė viena jų neatitiko beviltiškos senmergės tipo, kokį vaizdavosi tie, kurie atplėšdavo ilgus vokus ir ištraukdavo mėlynu rašalu primargintus laiškus. Gal visi manė, kad rašo ta pati moteris, tokio ir tokio kūno sudėjimo, tokių ir tokių akių, tokio ir tokio ūgio ir gymio, tokios ir tokios formos nagais, ilgais pirštais suspaudusi rašiklį.

Nei bendraudami, nei ką nors žinodami, visi įsivaizdavo, kad moteris – niekas nė nepagalvojo, jog tai galėtų būti vyras, nors iš rašto buvo neįmanoma ką nors nustatyti, nors anoniminiai laiškai būtų rašomi mašinėle, – vilki dailia nėriniuota palaidinuke siaura apvalia apykaklaite, su kamėja arba pakabuku paversta auksine

moneta, parišta ant plonyčio aksominio kaspinėlio. Įsivaizdavo ją su sustingusia šypsena, plonomis lūpomis, švelnaus veido, griežto profilio. Laikė ją neapkenčiama, tačiau ne atstumiančia, nekalbia, tolydžio dūsaujančia, augalų ir kačių globėja, paryčių ir pavakarių mėgėja; dingojosi, kad ji su peruku arba geltonai dažytais plaukais, kad uosto prie nosies prisikišusi nosinaitę su išsiuvinėtais inicialais, ištraukusi ją iš rankovės, tiesiog mėgaudamasi kvepalais ir vienatve.

Pirmieji anoniminiai laiškai, tie, kurie drumstė vandenį ir pranašavo nelaimes, kurie minėjo jaunuolius, nuskendusius per iškylą Rinkonadoje, pasak žmonių, tikriausiai buvo rašomi zakristijoje. Praslinko kelios savaitės, bet nebūta nei žadėtų bausmių, nei regimų katastrofų; ir kunigas Bergneris mums iš sakyklos paskelbė, kad tai tik pertrauka, kad tariama Dievo Apvaizdos panieka ar atminties spraga nepalyginamai baisesnės už ištisą virtinę tragedijų, nes išmuša iš vėžių ir grūmoja. Jis priminė Babilono ir Ninevės nerūpestingumą, pranašaudamas, kad artimiausiu ir nenuspėjamu laiku teks verkti kruvinomis ašaromis ir griežti dantimis, kad prieš audrą visada tvyro tyla.

Tuomet Jungtinių veiksmų draugijos merginos – niekas nebūtų galėjęs prikišti, kad jos vykdo kažkieno įsakymus ar nurodymus, – valyvos ir padoriai apsirengusios Santa Marijos merginos, įvykus tai istorijai, spontaniškai, vedamos vien savo įsitikinimų, nuojautos, koks pavojus ir vargas grasina sujaukti miesto gyvenimą, susivienijo ir sudarė sąmokslą, prisiekė tylėti ir oria tradicine rašysena, didelėmis plonomis raidėmis, mėlynu rašalu ėmė rašyti skundus ir grasinamuosius laiškus ant plonyčio pastelinių spalvų popieriaus.

Tiesa, jos neminėjo nuodėmingų Artimųjų Rytų miestų, Dievo rykštės nušluotų nuo žemės paviršiaus; tiesiog rašė apie namelį

paupy arba Gražutę Mariją, apie sūnus, sužadėtinius ir brolius, apie mums pažįstamas vietas ir artimus žmones, patvirtindamos neabejotinus ir akivaizdžius sutapimus.

Pavyzdžiui, štai kas atsitiko Marijai Man, kurios tėvai prekiavo palapinėmis, čiužiniais ir sulankstomomis kėdėmis Urkisos prospekte, prie pat muzikos instrumentų parduotuvės, gatvės kampe, beveik prieš pat Bartės vaistinę. Beveik pati pirmoji ji gavo tokį ranka rašytą anoniminį laišką:

Tavo sužadėtinis Chuanas Karlas Pintosas šeštadienio vakarą praleido paupio namelyje. Sekmadienį, susitepęs ir, visai galimas daiktas, užsikrėtęs limpama liga, jis aplankė tave, pietavo tavo namuose ir vedėsi tave ir tavo motiną į kiną. Ar jis tave bučiavo? Ar lietė ranką tavo motinai, duoną ant stalo? Tau gims akli, žaizdomis aptekę rachitikai vaikai, o tu pati neišvengsi tų siaubingų užkrečiamųjų ligų. Tačiau tavo niekuo dėtus artimuosius ištiks kitokios nelaimės. Pagalvok apie tai ir melsk išganymo.

Marija Man kaip ir visi kiti, ko gero, įsivaizdavo liesą, pagiežingą moterį bibliniu vardu, vilkinčią nėriniuota palaidinuke; ko gero, visiems prieš akis iškilo vieniša moteris, kuri, kandžiodamasi lūpą, rašo nakčia, tolydžio prisikišdama prie nosies įkvėpintą nosinaitę su išsiuvinėtais inicialais. Tačiau Jungtinių veiksmų draugijos merginos, tos, kurios iš tikrųjų rašė teisėtus anoniminius laiškus, toli gražu nebuvo panašios į įsivaizduojamą sudžiūvusią senmergę.

Visų pirma, jos buvo nuoširdžios ir veikė geros valios vedamos; jos nenorėjo sukelti kančių, barnių ir skyrybų nei tie, kurie siekė žūtbūt sunaikinti viešnamį, išgelbėti Santa Mariją nuo to maro, tos negandos, įsimetusios paupyje ir įžūliai tiesiančios

savo čiuptuvus miesto namų link. Jos nebuvo surukusios nuo amžiaus ar pagiežos; jos troško ne keršyti, bet tik gintis nuo priešo, grūmojančio jų principams ir projektams, jų bendrai ateičiai.

Jos nenorėjo įsileisti paleistuvystės, negalėjo susitaikyti su mintimi, kad paleistuvystė būtų įteisinta, laisvai prieinama, gundytų, susisukusi lizdą paupio namelyje. Nenorėjo, kad vyrai imtų jas begėdiškai lyginti su anomis moterimis, kad turėtų galimybę net netyčia bendrauti su jomis.

Iš pradžių jos rinkdavosi gimnazijos salėje, kur kas savaitę vykdavo Jungtinių veiksmų draugijos sueigos, vėliau – Chulitos, Malabijos našlės, sename dvare prie Tablados vieškelio. Jaunos, trykštančios sveikata, kvatoklės, spigios, gindamos savo paslaptį nuo nedorėlių kėsinimosi, jos kurdavo planus, liežuvaudavo, o paskiau, gurkšnodamos arbatą, šiek tiek nukaitusios, iškišusios liežuvio galiuką, godžiais rašaluotais pirštais, slystančiais koteliu žemyn, rašydavo anoniminius laiškus, nė kiek nesistebėdamos, kad jų tobulinama moterų santarvė gyvuoja nuo amžių.

Ji buvo stipresnė už meilę, išlikdama sveika po kiekvieno atsidavimo vyrui, po kiekvienos išdavystės. Gurkšnodamos arbatą ir kramsnodamos pyragaičius, neišvengiamai uostydamos įkvėpintas nosinaites, lengvais, tiksliais rankų judesiais braukdamos nuo įkaitusios ir sudrėkusios kaktos nusvirusią plaukų sruogą, blizgindamos baltutėlius dantis, kuriais nukąsdavo beišsprūstantį juoko protrūkį, merginos rašydavo anoniminius laiškus, gindamos miesto grynumą ir nuo vyrų saugodamos savo vienatinę paslaptį, stropiai dangstomą nesąmonėmis, gudrybėmis, amžinais ir nuolat gaivinamais nesusipratimais.

Chulita, Malabijos našlė, sutiko priglausti jas dusyk per savaitę. Iš dešimties portretų, kurių didumą buvo išblukusios

padidintos nuotraukos, šypsojosi Federikas Malabija, liūdnai žvelgdamas į anoniminių laiškų rašytojas; merginos įsitikino, kad nuotraukos labai greitai sensta: kiekvienąsyk, kai žvilgtelėdavo į jas, atrodydavo, jog padarytos dvejais ar trejais metais anksčiau nei tada, kai matė jas paskutinį kartą, o vyriškio veidas – dar negyvesnis, neįtikimesnis. Tačiau niekada apie tai neužsimindavo; nebent, atsisveikinusios su Chulita, sode vienu kitu žodžiu persitardavo apie akis, žvelgiančias iš portretų, velionio pečius ir švelnią viršutinės lūpos liniją, vienintelį švelnų veido bruožą.

Kartais pastebėdavo Federiko kelnes ir marškinius, iškarstytus ant baldų, išmėtytus ant grindų, užuosdavo odekolono ir Havanos cigarų kvapą, atrodydavo, lyg prieš keletą minučių ten būtų buvęs koks vyras, išsimaudęs ir persirengęs, ir tada, leipdamas nuo karščio, būtų plepėjęs su Chulita, rūkydamas storus cigarus, kurių pelenai boluodavo vienintelėje tame kambary peleninėje. Tačiau jos žinojo, kad drabužiai – Federiko, kaip ir tabako bei odekolono kvapas, nors tai buvo neįtikėtina. Jos stebėdavo Chulitos veidą, iškankintas lūpas, palaidus nešukuotus plaukus, blizgančias pasiaukojamas akis, žvilgsnį, kupiną negęstančios nuožmios ekstazės, žvilgsnį, bylojantį apie slaptą pergalę, kurios nevalia niekam atskleisti.

Merginos sekdavo moters gestus, stebėdavo, kaip ji lėtai glaudžia alkūnes prie liemens, ant stalo pastačiusi padėklą su arbatiniu bei puodeliais ir lėkšte su tortu ir nusišypsojusi, kaip grimzta į save ir susikaupia, dar labiau pasinerdama į tylą, akiplėšiškai ragindama palyginti savo likimą su josios ir galutinai užsidarydama savo kiaute. Stebėdamos visa tai, merginos viena po kitos sutramdydavo klastos proveržius, pagražėdavo, prisiversdamos patikėti stebuklu ar beprotybe, darydamos prielaidą,

kad velionis, žvelgiantis į jas nuo sienų, iš rėmelių ant stalo, nuo aprūkusio židinio, tikrai buvo čia popiet, prieš penkiolika minučių, kai viena jų pirmoji pasibeldė į girgždančius sodo vartelius. Gal prasilenkė su juo laiptuose, gal ne taip ir absurdiška būtų įsivaizduoti, kaip išlakus stuomeningas vyras stovi palinkęs ant laiptų, kantriai laukdamas, kol jos praeis pro šalį.

Popiet, kai merginos pastebėdavo išblaškytus Federiko drabužius, Chulita pasitikdavo juos linksma, nesusišukavusi, ir, pakuždomis atsiprašinėdama, puldavo rankioti nuo kėdžių kelnes, suglamžytus marškinius, kaklaraištį, pakibusį it gyvatės išnara. Prieš kabindama drabužius į spintą, diržo sagtimi užkliudydavo duris ar liemenį; paskiau atlapodavo langą, kad išeitų vyriški tabako ir odekolono kvapai. Išskėtusi rankas iš sodo tvinstančiame šviesos sraute, ji šypsodavosi, dar sykį atsiprašydama, paraudusi, susigėdusi, kad merginos pamatė ir užuodė jos asmeninio gyvenimo liudijimus.

Ji kalbėdavo tik tada, kai būdavo būtina; susikišusi rankas į chalato kišenes, degančiomis akimis, šypsodama, žiūrėdavo į jas tarytum iš artimų ir podraug nepasiekiamų aukštybių. Linkčiodavo gerai nusiteikusi, kai merginos miglotai postringaudavo bendromis temomis, apie tai, apie ką išdrįsdavo ten užsiminti; ji atnešdavo arbatos, plunksnakočių ir rašalo, vieną kitą dėžutę švelnių atspalvių laiškinio popieriaus lapų. Niekada nesidomėdavo, ko jos ateina pas ją į namus; netrukdydavo joms nei kalbėtis, nei rašyti.

Nešukuotais, nutįsusiais plaukais, nepasidažiusi, blizgančiu nuo prakaito veidu, įstrigusi abejingoje jaunystėje, neslėpdama raukšlelių smilkiniuose ir virš lūpų, bet, priešingai, jas paryškindama, atvirai mėgaudamasi tuo, kas vyksta, ir drauge atsiribodama nuo visko beprotišku akių spindesiu, Chulita žiūrėdavo į

merginas, nei džiaugdamasi viešniomis, nei jausdama joms panieką. Kartais palenkdavo galvą ir įsispoksodavo į pilvą; kartais atlošdavo, pakildama aukščiau jų, aukščiau jų siaurų interesų, aukščiau susitaikymo su lemtimi, prieš kurią kasdien lenkdavosi giminės ir draugai, pasiryžusi vėl pasinerti į nepasiekiamus įvykius, į laimingas bendrabūvio akimirkas, į mažų mažiausiai kelių mėnesių senumo gyvenimą.

Plepėjimas, prie laiškinio popieriaus lapų palinkę profiliai, vasarvidžiu apnuoginti pečiai, netgi merginų amžius buvo tik lengvas garo debesėlis tarp jos ir apčiuopiamo, gyvo prisiminimo.

Joms mėlynu rašalu stropiai berašant skundus ir žadant bausmes, Chulita vėl glostydavo Federikui rankas ir pečius, grįždavo į lovą, prie nebylių pašnekesių šalia židinio, į žiemos rytmečius užmiestyje, į vienišas sueitis tarp pasibaidžiusių arklių, klykiant paukščiams, kvepiant mėšlui ir dantų pastai.

XVI

Lansa pasiglosto ūsus ir vėl kelia bokalą su alumi; drauge su kartono skrituliuku, prilipusiu prie bokalo dugno, vėl kelia tą pačią temą, kurią ką tik nubloškiau, krustelėjęs du pirštus.

– Blogiausia, ką galėčiau pasakyti apie jūsų eilėraščius, – ir priduria: – Yra tai, kad jie geri. Labai norėčiau, kad būtų pasibaisėtini, kad galėčiau žiūrėti į juos kaip į šlykščius išsigimėlius, kaip į gyvius, kuriems trūksta arba per daug kojų, akių arba ragų. Kitaip sakant...

– Nieko nenoriu girdėti, man neįdomu. Manęs visiškai nedomina eilėraščiai, kuriuos man buvo gėda jums rodyti. Man nėra ko muštis į krūtinę. Jie gimė ir pražuvo.

– Kitaip sakant, – neatlyžta jis, pilnas begalinio orumo, liūdnai ir ryžtingai tęsdamas savo mintį, – jie prasti todėl, kad geri. Šiuo metu ir šiame mieste iš jūsų amžiaus jaunuolio tikėčiausi klyksmo, nesuvokiamos grimasos, kokios nors beprotybės.

– Taip, – nusišypsau ir išgeriu alaus. – Amžius, metas, Santa Marija ir asmeninės aplinkybės, kurias jūs, beje, pamiršote paminėti.

Bejėgis, dar labiau nuliūdęs, jis apsimeta, kad dūmų ir žodžių maišaty, tvyrančioje „Berno" restorane šeštadienio vakarą, bando įžiūrėti kelnerį.

– Ne, – murma jis, žiūrėdamas į mane. – Nepamiršau, ir jūs tai žinote. Leiskite vargšui seniui išsikalbėti. Pasistengsiu per daug jums nenusibosti. Supraskite mane: iš viso to, ką skaičiau, atmintyje liko tik kelios eilutės, atliepiančios tai, ko jus prašau, tai, ką jūs, deja, esate pasmerktas rašyti. Atsiprašau, jei pasitaikys klaidų: negaiškite veltui laiko taisydamas spaudos riktus. Paklausykite, kaip dabar skamba:

O aš ją, jį prarandu, atiduodu gyvybę
Mainais į senatvę, į svetimas ambicijas,
Kasdien bjauresnes, godesnes, šaltesnes.
Išeit? Neišeisiu. Tikėt? Netikėsiu.

Užsisakome dar po vieną alaus, ir aš ilgai valau pypkę, vėl kemšu tabaką, tardamas vieną kitą žodį apie ateinančius ir išeinančius lankytojus. Lansos veidas geraširdiškas ir ramus, drėgnose paraudusiose akyse – santūrus pergalės džiaugsmas.

– Taip, – sakau, – patinka. Bet beveik neturi nieko bendra su tuo, ką daviau jums paskaityti, tai jau nebe ana klipata. Skamba kur kas geriau, nebėr nei siaubo, nei klyksmo.

– Vargu bau, – ryžtingai košia jis pro putas. – Atmintis šlubuoja, esu nukvakęs senis. Tačiau šios keturios klaidžios eilutės... Aš įžiūriu jose sumaištį ir tiesą, kurią tikėjausi išgirsti ar jums išpranašavau. Bet tiek to. Jūs jau pasakėte, ką apie tai manote. Šiuo atveju nuomonės neturi reikšmės. Kas ima jas į galvą – žuvęs žmogus. O dabar vogčiomis dirstelėkite baro link. Atgriuvo jūsų giminaitis Markas su savo pakalikais ir keliomis moterimis. Graudus Falansterio žlugimas, ir tiek.

Žiūriu – jie visi ten, geria ir perka butelius. Pasisuku į senį.

– Vieną vakarą jūs man pasakojote apie Falansterį. Kas be ko, ir aš esu girdėjęs paskalų. Bet, tiesą pasakius, nieko neišmanau, nieko nesuprantu.

Lansa juokiasi, iš lėto pešdamas dūmą.

– Ar turite laiko? – klausia.

– Per akis.

– Laimės kūdikis. Prisidekite pypkę ir sukaupkite kantrybę. Išties tai dar vienas baubas. O gaila, jeigu rimtai į tai pasižiūrėtume. Markas Bergneris čia niekuo dėtas, ne jis kaltas, kad viskas žlugo. Keleriais metais jis vyresnis už jus?

Spėlioju rūkydamas. Nenumanau, ko siekia senis Lansa su savo įžanga. Pratarme, pasakytų jis. Šiaip ar taip, vakaras, atrodo, gali ar žada užsitęsti. Žinau, kokių gudrybių griebiasi seniai ir jauni idiotai, kai užsimano pasirodyti be galo švankūs, pasakodami kokią nuvalkiotą istoriją. Ne paslaptis, koks nuoboda yra mano tėvas.

– Man regis, kokia dešimt metų, – pagaliau atsakau.

– Ar seniai jį pažįstate? Tai yra tikrai pažįstate.

– Tikrai pažįstu... Ką gi, pirmąsyk jį pamačiau prieš dvejus ar trejus metus. Pamačiau tokį, kokį jūs turite omeny, klausdamas, ar tikrai jį pažįstu.

Lansa nusišypso patenkintas ir ilgokai krapštosi, prisidegdamas cigaretę. Nesvarbu: man rūpi Falansteris.

– Vadinasi, mudu kalbame apie skirtingus žmones, – sako jis, lengvai atsidusęs. – Kadaise būta kito Marko. O dabar matote, koks jis: nutukęs storžievis, išpurtęs girtuoklis. Baisi neganda, permainos išgujo mane iš Ispanijos, ir štai aš čia. Turėdamas į valias laiko, savo bėdą išnagrinėjau visais atžvilgiais: ir logikos, ir nemigos, ir nevilties požiūriu. Ko jau ko, o nelaimių niekada netrūksta. Žodžiu, neturėjau išeities. Buvau priverstas nuleisti

inkarą Santa Marijoje drauge su daktaru Diju Grėju, bičiuliu Larsenu, skurdžių kekšių filatelininku, ir gausybe kitų, kurių netgi šį vakarą neverta prisiminti. Čia ir iki pat mirties, – patraukęs pečiais, sako man pro pirštus, nes kosėdamas prisidengia burną. – Liūdna ir ilgu, kas be ko; viskas sunkiai suvokiama. Tačiau tai nei drama, nei melodrama. Falansteris. Kalbėjau jums apie tą Marką Bergnerį, kurio jūs niekada nepažinojote. Tuomet jis buvo tokio pat amžiaus kaip jūs dabar. Gal truputį vyresnis. Tačiau turėjo tai, ko jums, prašom atleisti, trūksta. Buvo tokio temperamento, kurį vadiname sangvinišku. Rašydamas eilėraščius, jūs galite arba galėsite išgyventi pačius svarbiausius žmonijos potyrius. Anas Markas juos išgyvendavo kūnu ir širdimi – jeigu tik jis turi širdį, – neparašydamas nė eilutės. Tuomet jis gyveno su tokia mergina, vardu Insuraldė, beveik mano kraštiete. Vis dėlto, man regis, iš tikrųjų jos vardas turėjo būti Insauraldė. Bet tai nelabai svarbu. Bet koks augalas, persodintas į Santa Marijos dirvą, vysta ir nyksta. Nėra ko krimstis dėl vienos pražuvėlės.

– Taip, – ramiai pritariu, kad senis suvoktų, jog esu šalia ir jo nepertraukiu. – Ji draugavo su Marku.

– Kartu su visais tais hektarais, kuriuos supirko jos tėvas. Šveicarų kolonija tuomet tik kūrėsi. Kas pusė metų geros valios vedamos atvykdavo šeimos su skardiniais lagaminais, neregėtais nudėvėtais drabužiais ir biblijomis. Tačiau Kolonijos dar nebuvo. Daugmaž apie tą laiką pasirodė portretas. Regis, jį nutapė kunigaikštis Orlovas, atsidūręs šiame krašte po 1905 metų rusų revoliucijos ar po to, kai Kotrynai Didžiajai nusibodo Potiomkinas. Orlovas galėtų jums visko pripasakoti ir sugebėtų jus įtikinti, visko prikalbėtų įsijausdamas, lengva širdimi. Moka meluoti geriau už mane. Prisipažįstu, mudu abu linkę į anachronizmus, perdėjimus, neįmanomus dalykus. Bet ir esame skirtingi: jis turi

potraukį į grožį, literatūrinę kūrybą, į tai, kas dabar vadinama eskapizmu, išmone. Tai menininko pozicija. O aš esu vargšas senis ir ieškau teisybės.

Užpakaly manęs Markas grėsmingai surinka ir tuojau pat prapliumpa kvatoti. Draugai jam pritaria ir vėl užsako gėrimų.

– Ką veikia moterys? – klausia Lansa.

Dirstelėjęs abejingai išdėstau:

– Viena rūko, bet tokiu veidu, lyg sirgtų, lyg ją pykintų. Kita niūniuoja ir dažosi tokia rami, lyg siūtų suknelę ar tvarkytų namus, savo kambarį.

Kelneris atneša du bokalus alaus, ir Lansa prikiša lūpas prie putų.

– Gerai, – sutinka. – Dabar apie Orlovą ir nuotrauką. Namie saugau tą nuotrauką, jau seniai turiu aplanką, kur kraunu viską, kas man įdomu. Tai būtų tikra staigmena. Kada nors jus pasikviesiu į svečius, galėsite pasklaidyti visus tuos popierius, susipažinti, šventos patrioto pareigos vedamas, su tikrąja Santa Marijos istorija. O tuo tarpu išdėstysiu savąjį nuotraukos variantą. Matote laibą Marką satyro ausimis, riestais kaip klaustukai antakiais, smailia nosimi, vaikiškomis lūpomis. Ant pečių juodas apsiaustas, o gal pončas; iš po apsiausto pončo kyšo neįtikėtinai ilgos rankos ir pirštai, kokių niekada neturėjo. Nežinau, kaip pavyko toks triukas. Švarkas senovinio kirpimo, iki pat kaklo susagstoma liemenė, gedulingo kaklaraiščio mazgas pernelyg didelis. Tasai Bergneris su randu kaktoje pozuoja, nudelbęs akis. Galimas daiktas, anais laikais jis irgi rašė eilėraščius. Prašom atsipalaiduoti ir pažiūrėti, įsivaizduoti. Tai visiškai įmanoma, štai dabar man atrodo, kad ateis toks metas, kai jūs būsite panašus į dabartinį Marką. Lansos archyve ir muziejuje per stebuklą atsirado ir kita nuotrauka. Baskės Insuraldės, Mončos.

– Prasta, pageltusi, išblukusi laikraščio iškarpa. Tačiau dar galima įžiūrėti akiplėšišką žvilgsnį, goslias, paniekos pilnas lūpas, ryžtingai atkištą smakrą. Nepamirškime, kad ji buvo vyresnė už Marką, labiau subrendusi. Gerai įsižiūrėjus į tą antrą veidą, aiškėja, kodėl ji netapo jūsų teta, kodėl jis, senis Insuraldė, – motina buvo jau mirusi, – neturėdamas kitos išeities, turėjo sudėti ginklus ir susitaikyti. Jis susitaikė su Falansteriu, o tai ne juokas, turint omeny laiką ir geografinę padėtį.

– Iš pradžių jie buvo šešiese, visi turtingi ir jauni. Dvi sutuoktinių poros, Markas ir Monča. Klestėjimo metu būta dešimties, neskaitant vaikų. Nežinia – bent jau man nežinoma, – kas iškėlė tą mintį ir ėmė ją ginti. Iš pažiūros mintis buvo labai paprasta: be galo paprasta, jeigu išdėstytume ją popieriuje arba aptartume po pietų prie stalo. Anas Markas Bergneris pasiūlė dalį savo žemių ir dvarą, kurį galbūt kada nors jums pasiseks paveldėti. Santuokos teise įgyta nuosavybė, bendrai valdomas turtas, visi tie apibrėžimai vienodai nemalonūs.

– Tais laikais, tais vakarais, trys pagrindinės sutuoktinių poros paprastai vakarieniaudavo „Pažangos" klube arba kviesdavosi vieni kitus į svečius. Be to, kai kada šeštadieniais rinkdavosi basko Insuraldės namuose. Mintis, kartoju, buvo ir paprasta, ir gera: išvažiuoti iš Santa Marijos, apsigyventi dvare, imti derlių, mėgautis veisiant ir auginant gyvulius. Pirmas etapas. Antrame etape numatoma pirkti daugiau žemių, įvežti veislinių gyvulių, nepermaldaujamai kaupti milijonus pesų. Taigi, sakyčiau dar kartą, teoriškai projekto būta gero ir išganingo. Sausros, maro, krušos, liesųjų karvių metų atveju visi naujakuriai galėjo tikėtis finansinės paramos. Savaime suprantama, turėjo būti ir darbininkų, kad vyrai galėtų susikaupti protiniam vadovavimo ir planavimo darbui. Jaunutės indėnės turėjo prižiūrėti vaikus, kad

jie per daug netrukdytų suaugusiesiems, ir rūpintis, kad diena dienon laiku būtų patiektas valgis, be kita ko, žinoma, tai būta kooperatyvo – bent jau pajamos buvo skirstomos, kaip priklauso kooperatyvo nariams. Žodžiu, kolektyvinė krikščionių bendruomenė, pagrįsta altruizmu, pakantumu ir sandora.

– Taip ir padarė, prasidėjo naujas gyvenimas. Įsivaizduoju, kaip elgėsi jaunoji baskė, vienintelė netekėjusi mergina Falansteryje, bendraudama su seniu Insuralde, kuris mokėjo tik maldauti arba keiktis. Mat Monča buvo pilnametė ir du trečdaliai Insuraldės turto priklausė jai. Įsivaizduoju, kaip ji, abejinga ir ryžtinga, tokia pat veido išraiška kaip mano minėtoje laikraščio iškarpoje, pareiškė vieną vienintelį kartą:

– Noriu gerai pažinti Marką. Prieš tekėdama, turiu žinoti, kas jis toks.

– Ir, savaime suprantama, išvažiavo drauge su kitais. Po kelių mėnesių, kaip sakiau, prisidėjo dar dvi sutuoktinių poros. Reikia pripažinti, padarė viską, ką buvo užsibrėžę pirmajam etapui. Pirmuosius metus ar pusantrų dvaras, Falansteris, klestėjo, tiesiog klestėte klestėjo. Mes, metraštininkai, niekada nesutarėme dėl to, kiek laiko iš tikrųjų jiems sekėsi. Tačiau kiekvienąsyk, kai sueidavome, kiekvienas su savo ypatinga vienatve, palošti kortomis, sutikdavome, kad Istorija paženklina tuos savo laikotarpius, kurie sunkiausiai suprantami, tušti ir kvaili. Sutikdavome, kad objektyvi Istorija – tuščias niekis, kiaušinio lukštas.

Susitaikėme su tuo, kad po šešių mėnesių ir dvidešimt trijų dienų baskė Insuraldė paspruko iš Falansterio, raita ant vogto arklio, atsipūtė Santa Marijoje ir išvyko į sostinę, o iš ten laivu išplaukė į Europą. Po kelių mėnesių tėvas brangiai pardavė visą savo turtą, ir daugiau apie juos niekada nebegirdėjome. Tačiau niekas nežinojo teisybės, ir visi mes bandėme gražiai ir garbingai

pripildyti tuščią kiaušinio lukštą. O kas gi galėjo pasakyti mums teisybę? Juo labiau kad Falansteris pamažu ištuštėjo, projektų nebeliko, pasėliai pražuvo, išpjauti beveik visi gyvuliai.

Buvo bergždžia tikėtis, kad kuris nors iš devynių Falansterio gyventojų sutiktų paaiškinti, kodėl viskas žlugo. Dabar, jeigu prisimintume, jog viena iš keturių porų labai greitai apsisprendė pasitraukti iš pirmykštės krikščionių bendruomenės, metraštininkas, jausdamasis atsakingas prieš savo profesionalią sąžinę ir būsimąsias kartas, laiko savo pareiga atsižvelgti į labai panašius liudijimus visų tų lauko darbininkų, kurie kartu su Marku ir jo draugija leidosi į šį egzodą ir patriotinę akciją. Ypač tikėtina tai, ką papasakojo Barijentas, kuris tarnavo prižiūrėtoju tame nelemtame ūkyje ir dabar kažkur prie Enduro, regis, turi krautuvę ar kažką panašaus.

Na, o Markas sugebėjo nepalūžti, susiklosčius tokioms liūdnoms aplinkybėms, susitaikyti su skausmu ir nesėkme. Grįžęs į Santa Mariją, kurį laiką atvirai girtuokliavo, alkoholyje skandindamas sielvartą. Paskiau prisikrovė jachtą dėžių su svaigalais, broliškai priglobė keletą moterų ir bičiulių ir dingo keliems mėnesiams, išplaukęs lyg aukštupin, lyg žemupin.

Artojų ir raitų piemenų liudijimai, galimas daiktas, – vien piktos apkalbos. Gal griežtas tyrėjas jais ir patikėtų. Tačiau nevalia kliautis pagiežingais liežuviais, itin būdingais prastuomenei, kai imiesi rašyti Pirmojo Santa Marijos Falansterio tikrosios istorijos įžangą, kurią skiri palikuonims. O aš ją parašiau.

Joje pasakoju, kad, prasidėjus neregėtam žygiui, maždaug po pusės metų ar dar anksčiau pasireiškė tam tikras sąmyšis. Iš pradžių ir iš pirmo žvilgsnio buvo neįmanoma tiksliai apibrėžti, kas sudarė šventuosius šeimos branduolius. Turiu atkreipti dėmesį į tai, kad darbininkai gana retai artindavosi prie Falansterio tvir-

tovės. Tačiau ten, tarp keturių sienų, neišvengiamai būta jaunų indėnių, kurios dirbo virtuvėje ir prižiūrėjo vaikus.

Anot skleidžiamų šmeižtų, naujų neįteisintų nei palaimintų sutuoktinių porų viešpatavimą pamažu išstūmė labiausiai išsivysčiusiose mūsų amžiaus pramoninėse bendruomenėse vyraujantis kriterijus: žūtbūt vengti bet kokių išteklių ar laiko nuostolių. Tuo metu Markas Bergneris, ką tik mano aprašytas pagal laikraščio iškarpą, įsteigė Bakcho kultą ir sutelkė būrį šalininkų.

Anot piktų ir negražių apkalbų, naujos apeigos būdavo iškilmingai atliekamos dukart per savaitę. Buvo naudojami kauliukai arba kortos, arba tiesiog kaip per Šventą Joną į dvi skrybėles sudedamos popieriaus skiautelės su užrašytais vyrų ir moterų vardais ir traukiami burtai. Atsisakę aklų impulsų, apgaulingų potraukių, Falansterio gyventojai pripažino Atsitiktinumo ir Lemties dievų visagalybę, dukart per savaitę rinkdamiesi vienos nakties partnerius. Penkios moterys buvo jaunos ir žavios; apie vyrus galiu pasakyti tik tiek, kad jie irgi buvo jauni.

Pasak žmonių, įdomumo dėlei kartais jie taipgi traukdavo burtus, rinkdamiesi miegamųjų raktus. Ši mintis turi savito žavesio, žadina vaizduotę. Tačiau aš, kaip bešališkas ir sąžiningas metraštininkas, negaliu su tuo sutikti. Nelabai tikėtina, kad Marko Bergnerio dvare, kaip jūs tikriausiai žinote, miegamieji būtų rakinami. Be kita ko, to ir nereikėjo; nebent būtų galima padaryti prielaidą, kad tai būta tik simbolio, poetinio ceremonijos varianto.

Prie to dokumentinio šlako, kurį dažnai itin sunku atskirti nuo spindinčio tiesos aukso, įdomumo dėlei galima pridėti daugiau visokių šiukšlių. Gaivališka kūrybinė tamsuolių vaizduotė prasimano, kad dievų sujungtos atsitiktinės poros ilgainiui suvokia, jog

pati liūdniausia vienatvė – tai vienatvė dviese. *Ergo*, susižavėta visuomenine veikla, bendro darbo malonumu, kur kas didesniu nei tas, kurį teikia individualistinis, smulkiaburžuazinis egoizmas.

Dabar, gilindamasis į tiesos paieškas, turiu iškelti aikštėn du toli gražu nelabai įtikinamus savo istorijos punktus. Turėdamas omeny labai svarbų veiksnį – žmogaus prigimtį, kurią mes bergždžiai stengiamės perprasti, niekaip nesugebėjau suvokti, kodėl Falansterio gyventojai taip ilgai delsė, kol pagaliau puolė į pražūtingą paleistuvystę. Išeities tašku imu grėsmingą įsiutusios baskės Insuraldės pabėgimą. Ir juo labiau nesuprantu, kaip šios dramos personažai, panūdę gyventi pagal pirmykštės bendruomenės taisykles, ištvėrė tiek laiko ir galų gale nesuspardė ar neiššaudė vieni kitų. Ir dar norėčiau pridurti, jog man labai keista regėti ir girdėti jūsų giminaitį Marką rengiant šventąjį kryžiaus žygį prieš menką viešnamį, kurį paupyje atidarė pilietis Larsenas, pravardžiuojamas Maitvanagiu. Vertinant šį dalyką psichologiniu požiūriu, galima įžvelgti labai įprastą konkurencinę kovą, nuo seno būdingą menininkams. Na, o jeigu pritaikytume marksistinį kriterijų, galėtume daryti prielaidą, kad turbūt šį priešiškumą lemia faktas, jog visos trys moterys mėlynajame namelyje darbuojasi ne už dyką, lovoje skatinamos anaiptol ne taurios meilės savo profesijai. Iš esmės skirtingos nuo tų, kurias per trumpą idilišką laiką nepamirštamame Falansteryje turėjo ir pažino Markas.

XVII

– Sekmadienio naktis, – tarė Vanagas. Sėdėdamas vidiniame kieme prie staliuko, pateliūskuodavo vyną taurėje prieš siurbtelėdamas gurkšnį, mėtydamas pusiau surūkytas cigaretes ant plytelėmis grįstos aslos, įsitikinęs, kad ji negalėtų nuspėti jo minčių. – Sekmadienio naktis ar pirmadienio rytas? Ar žinai?

– Ką turėčiau žinoti? – paklausė Gražutė Marija nuo palangės; sėdėjo pakaušiu atsirėmusi į du grotų strypus, ant skreito tarp kojų įspraudusi taurę.

– Nieko tu nežinai? Ar girdi, ką sakau? Jei žinotum, neklausinėtum. Juk žinai, kad nemėgstu kalbėti, o kai kalbu, noriu, kad mane išgirstų.

Gražutė Marija nusijuokė taip garsiai, kad išgirstų Vanagas; patogiau atsisėdo ant palangės ir dar labiau atlošė galvą, įsiremdama į lango grotas.

– Nesakei, kad dabar sekmadienio naktis. Sakei visai ką kita, – prisimerkusi ji žiūrėjo į vienišo žmogaus šešėlį vidiniame kiemelyje tarp tuščių staliukų, nykioje, pašėlusioje vidurvasario tvankoje. Nebuvo jokios šviesos, išskyrus žvakę, smilkstančią nišoje prie paauksuoto paveikslo – prie Kūdikėlio Jėzaus palinkusios Švenčiausiosios Mergelės.

– Neimsiu tavęs klausinėti kaip mokykloje, – tarė Vanagas ir, įkišęs pirštą į taurę, išgriebė kietą žalią vabzdį. – Vis rengiuosi

nupirkti tinklines užuolaidas ant langų. Bet vabzdžiai vis tiek veržiasi į vidų, kai tik atidarai duris. Vieną vakarą priskrido devynios galybės, o man nemalonu, kai žmonės juos traiško.

Ji atšlijo nuo grotų ir švelniai stuktelėjo į jas pakaušiu; lauke tvyrojo naktis nelyginant juoda siena, sauganti nuo tvankos ir nežinomo Santa Marijos pasaulio; ji žinojo, kad merginos segi jazminų žiedus, kad jos šviesiaplaukės, kad eina pasivaikščioti po aikštę ir krantine. Po Nelės ir Irenės pasakojimų apie pirmadienio popietes palengva keitėsi atmintin įstrigęs miesto vaizdas: kurioje nors parduotuvėje rasdavosi nauja vitrina, šmaikšti istorija atskleisdavo nesuvokiamą tradiciją, aplink aikštę, išlikusią atmintyje, imdavo dieną naktį risnoti raitelis.

Vanagas prisipildė taurę ir užsirūkė dar vieną cigaretę; viduje, tamsoje, knarkė viena iš moterų, įmigusi kaip negyva, pasinėrusi į nebūtį. Norom nenorom kilsuodamas sulig kvėpavimo ritmu, skausmingai kęsdamas įkyrų švokštimą ir švilpesį, grimzdamas į apskritas, bedugnes kaip akivarai oro duobes, atsiveriančias prasižiojant knarkiančiai moteriai, Vanagas galutinai įsitikino, kad ji niekada nesupras, ką jis dabar galvoja, ir tarė sau, jog kažkas juo piktnaudžiauja.

– Juk dabar sekmadienio naktis, – tarė jis. – Žinai ar ne?

– Savaime suprantama, žinau. Man sekmadienis būna šeštadienį. Puikiausiai žinau, kada būna šeštadienis. Aišku?

Vanagas papurtė galvą ir vėl gurkštelėjo iš taurės; paskiau nusišypsojo baltam siluetui ant palangės, žinodamas, kad ji negali jo matyti, raiškia šypsena ciniškai išpažindamas jai savo meilę.

– Baigta, – tarė. – Norėčiau, kad čia būtų koks vyras, su kuriuo galėčiau pasišnekėti.

– Kas baigta? – paklausė Gražutė Marija, pakaušiu vis dar remdamasi į grotas. – Gali šnekėtis su manimi. Visad sakei, kad

norėtum būti tikras, bet nėra ko skubėti. Niekada tuo netikėjai, tau visada vaidenosi nesėkmė, žlugimas, tarytum kvapai, įsigėrę į senus baldus, sienas, bet su jais reikia susitaikyti, kai įsikeli į svetimus namus.

– Norėčiau, kad čia būtų koks vyras, norėčiau, kad čia būtų daktaras Dijas Grėjas. Nežinia, ar jis tikras vyras, nežinia, ar jis mane supranta, bet norėčiau, kad jis būtų čia, prie šio staliuko. Viskas baigta. Ir kunigas, ir tie tipai lauke, automobilyje, seka. Žmonės bijo su manimi sveikintis, bijo prie manęs prieiti. Svetimšaliai, ir tie bijo su manim prekiauti. Aš nieko nebijau, mes turime teisėtą koncesiją, niekas negali mūsų išvyti. Bet man aišku, kas čia vyksta.

– Ar tik dabar? – paklausė Gražutė Marija. – Man tai buvo aišku jau pačią pirmąją dieną, kai automobiliu važiavome per miestelį ir viskas buvo uždaryta, niekas nė nosies neiškišo mūsų išplūsti. Betgi tu tvirtinai...

– Tvirtinau, norėdamas tau įkvėpti drąsos. Ir, be to, tikėjau, kad viskas bus gerai. Taip ir buvo. Bet dabar gali būti dar blogiau, dabar jau menki juokai, jie neatlyš, kol mus pribaigs.

– Ką gi, braukiam kur nors kitur. Turime šiokių tokių santaupų. Galime važiuoti į Rosariją arba į sostinę, arba verčiau pabandykime kitur, kokiame nors miestelyje kaip šis. Tai didelis pasiaukojimas, kai tenka gyventi tarp keturių sienų, kaip kalėjime, tačiau užsidirbi pinigų – ir jokių rūpesčių. Neimk į galvą, mielas mano. Žinia, labiausiai man gaila merginų: jos turėjo tiek daug vilčių.

– Taip, – tarė Vanagas; prisidegė cigaretę nuo nuorūkos ir ėmė žaisti su žvakės atšvaitais taurėje.

Gražutė Marija staiga pasilenkė ir ištuštino savo taurę; skonis buvo nenusakomas, krūtinę nutvilkė karštis, ūmus šuoras visų tų

gėrimų, kuriuos, išsiskirsčius svečiams, ji supilstė iš taurių, tebestovinčių ant staliukų. Ir vėl pakaušiu atsirėmė į lango grotas.

„Ko gero, pasenau", – pagalvojo. Nė kiek nesijaudino, kad, baigiantis nuotykiui Santa Marijoje, teks pasitenkinti kur kas mažesne suma, nei ji ketino užsidirbti; nė kiek nesijaudino, ar jai nuoširdus, ar priešiškas tas storulis, kuris supasi kiemelyje su visa kėde, derindamasis prie sklindančio iš miegamųjų knarkimo ritmo. Dabar jai paaiškėjo, ką reiškia tie žodžiai „sekmadienio naktis", bet ir jų reikšmė jai nerūpėjo. Jai buvo ramu, nusikračius menkų neapykantos proveržių ir įgimto godumo, teikiančio jai jėgų ir noro gyventi. „Ko gero, pasenau, tikrai pasenau", – abejingai kartojo ji negirdimu balsu, prasižiojusi, vos judindama liežuvį.

Turbūt išties artėja žlugimas, turbūt ji pasmerkta uždaryti namelį ir vėl važiuoti per miestą Karloso fordu, šįkart priešinga kryptimi, įkalnėn, saulės išdegintomis molėtomis gatvėmis, iš šalių apsodintomis sausmedžiais, eukaliptais ir kažkokiais ūksmingais medžiais. Grįžti į geležinkelio stotį, lyg būtų praėjusios vos kelios dienos po atvykimo, lyg būtų pasibaigusi viešnagė, prabėgusios atostogos, lyg ji važiuotų dar kartą aplankyti probėgšmais matytų vietų, miglotai išlikusių atmintyje iš merginų – Nelės ir Irenės – pasakojimų, iš susitikimų ir pokalbių su vyrais, kurie, pagaliau laisvi ir nepriklausomi, gerdavo vidiniame kiemelyje, atgaudami jėgas. Lyg važiuotų paskutinįsyk aplankyti miesto, nepuoselėdama vilčių įveikti tą pašėlusį priešiškumą, dvelkiantį nuo durų ir langų, nuo vienos kitos nugarą atsukusios žmogystos, nuo vieno kito abejingo ir aklo veido, pastebėto pro langelį, senu sukiužusiu automobiliuku beveik be perstojo kratantis duobėtomis gatvėmis. Tuomet, mąstė ji, amžinai atsisveikintų su Santa Marija.

– Norėčiau, kad jis būtų čia, ir galėčiau su juo pasikalbėti, – tarė Vanagas ir, nustojęs linguoti, sužiuro į nuorūką, žerplėjančią ant aslos. – Jis nieko nesuprastų, o ir tu šiąnakt ne kažin ką supranti. Ar sekmadienio naktis, ar pirmadienio paryčiai – jokio skirtumo. Tačiau taip jau yra: jis visiškai kitaip galvotų apie visa tai. Apie mane, apie tave, apie verslą.

Knarkimo jau nebuvo girdėti; keliskart spragtelėjusi ir prigesusi, žvakės liepsnelė blyškiu gelsvu lopu užklojo šventą paveikslą.

– O ką jis turėtų suprasti? – pataikaudama jam, su panieka burbtelėjo Gražutė Marija.

Vyriškis, beveik tokio pat amžiaus kaip ir ji, augalotas, stambaus sudėjimo, juoda eilute, išsipleikęs ant kėdės vidury tuščio vidinio kiemelio. Nesunku prisiminti jo vardą ir įpročius, atpažinti, išvardyti tai, kas juodu sieja, ir netgi aiškiai įprasminti visa tai, įprasminti deramai ir draugiškai. Ji pakėlė tuščią taurę, keliskart pūstelėjo į vidų; nuo drėgno kvapo dugne išblėso žvakės šviesa. „Pasenau, meluoju, geriau reikėjo pasilikti sostinėje, jis pyksta, kai vadini jį Vanagu, gal Nelė liks gyventi su gringu, turiu susitaupiusi kelis tūkstančius pesų ir dar kažkiek gausiu, šį bei tą pardavusi, rytoj miegosiu lig soties, verčiau pabandyti mažame miestelyje, praleidau visą vasarą šičia, tarp keturių sienų, jeigu teks išvažiuoti, reikės atšaukti užsakytus gėrimus, pasenau ir pūsčioju į taurę lyg maža mergaitė."

– Galutinai, – tarė Vanagas, vėl supdamasis su visa kėde ir su šypsena lūpose žvelgdamas į priekį. – Tačiau man teko daug iškentėti, vargu bau suprasi. Pernelyg daug teko man iškentėti, ir dabar noriu pasipurtyti ir parodyti, kas aš toks, kas jie tokie.

Standi plaukų sruoga kabojo nusvirusi ant akies; šypsodamas ir mostaguodamas su cigarete rankoje, jis atrodė jaunesnis, pro

žvakės švieselę šmėkščiojantis veidas, žiūrint iš šono, – smulkesnių bruožų.

Pakaušiu remdamasi į lango grotas, Gražutė Marija jautė nakties alsavimą, lyg tai būtų ypatinga naktis, lengvai atskiriama nuo visų kitų, naktis, kurią galima išsaugoti ir pasiimti su savimi. „Visą vasarą įkalinta tarp keturių sienų, protas neneša, net paplūdimy nesu buvusi." Ji pastatė taurę ant palangės ir pabandė užsnūsti, tačiau nieko neišėjo: protas buvo pernelyg šviesus, nervai pašliję iš nuovargio, nedavė ramybės menkiausia dingstis sąžinės priekaištams ir baimei.

Ji nesijaudino dėl nesėkmės, dėl paniekos, su kuria miestelis pasitiko ją, vos atvykusią, ir laukė jos, budrus, kantrus, tikras savimi, kitapus mėlynojo namelio grotuotų langų ir sienų. Tačiau dabar ji vos tramdė ašaras, apgailestaudama, kad turės galutinai atsisveikinti su Santa Marija, įsivaizduojamąja Santa Marija, nes niekada nedrįso jos lyginti su tikrąja.

Buvo įsitikinusi, kad jeigu ryžtųsi, pavyzdžiui, pirmadienio rytą išeiti iš namų ir, susikabinusi už parankių su Irene ir Nele, negrįsta įkalnia gatve nusigauti iki aikštės kampo, jeigu, laikydamasi merginų, eitų pasivaikščioti palei parduotuvių duris ir vitrinas, o paskiau lėtais žingsniais tingiai nusileistų į krantinę, negalėtų atpažinti miesto, kurį kas dieną nejučia kūrė iš klientų žodžių ir juoko, iš vėjo atpučiamų arba vasaros skleidžiamų kvapų, iš kas savaitę merginų atnešamų naujienų, iš nublankusių prisiminimų apie kitą miestelį, pasimetusį vidury laukų.

XVIII

Vienos iš merginų – džiūsnos Nelės, kuri miegojo viena, arba Irenės, gulinčios su klientu, – knarkimas siūbčiojo iš miegamųjų, lygus, drumstas, protarpiais plūstelintis į vidinį kiemelį, lyg ant aslos šleptelėjusi šlapia minkšta varlytė.

Vanagas girsnojo, bandydamas nustatyti, katra iš merginų knarkia – Nelė ar Irenė. Jis negalėjo įsivaizduoti merginų miegančių, nors žiūrėjo į jas kaip į savas, kaip tėvas liūdnai ir podraug abejingai žiūri į dukteris. Jie buvo šeima, ir, turint omeny permainingą šio kvarteto prigimtį, juo grėsmingesnė atrodė grūmojanti nelaimė, juo nuožmesni prietarai, juo aiškesnė riba, skirianti gėrį nuo blogio.

Kęsdamas nesėkmes ir vargus, ištvėręs metų metus išbandymų ir gilių apmąstymų, gavęs netikėtų pamokų, Vanagas galiausiai priėjo prie išvados, kad pati tikroji jo nuodėmė – bergždumas, ydinga manija pernelyg pasitikėti savimi, laikytis įsikibus kokio nors vieno nikio, atkaklus nenoras peržengti ribas ir pateikti pasauliui akivaizdžių, apčiuopiamų dalykų, skaičių, malonumų, kuriais galėtų naudotis visi.

Jie buvo šeima, jis, Gražutė Marija ir abi merginos, užsibrėžusi vieną vienintelį tikslą – pasipinigauti provincijos paupio miestelyje, esančiame tarp upės ir Kolonijos, įkurtos šviesiaplaukių žmonių, kurie buvo stipresni už jį, nes jiems nereikėjo

nei kentėti, nei gintis, atpažįstant ir diegiant į gyvenimą savo įgeidžius. Kaip ir visos kitos šeimos, šioji susidarė ir išliko per atsitiktinumą, galimas daiktas, absurdišką, galimas daiktas, tam tyčia apmaudžiai likimo pakištą.

Jų tikslai buvo tokie patys kaip ir Kolonijos, ir Santa Marijos žmonių, mintimis ir darbais siekiančių to paties, kaip pastebėjo Vanagas: pasipinigauti. Tačiau ne vien šitaip, kaip pasakoje tiesiogiai siedami pinigų geismą su pinigais, tačiau užsidirbdami jų darbu: savo primityvų norą įkūnydavo naudodamiesi įvairiomis priemonėmis, patirtimi, patobulinimais, teisėtomis gudrybėmis, į gyvenimą diegiamomis naujovėmis. Žinoma, būta visokiausių priemonių, kaip būta visokiausių žmonių, panūstančių savo matu vertinti tas priemones; būta kiaulysčių, išdavysčių, įskundimų ir piktybinių užgaidų; be kita ko, jie kėslavo jį įveikti, pastūmėti į suniekšėjimą, išsityčioti iš pažeidžiamiausių jo pašaukimo vietų.

Gražutė Marija pagaliau atitraukė galvą nuo lango grotų ir atsistojusi atsitiesė; šypsodama basa priėjo prie Vanago staliuko ir paleido plaukus. Pripylė taurę ir pasilenkusi švelniai pabučiavo vyriškiui į lūpų kamputį, uosdama alkoholio ir tabako kvapą.

Vanagas trūktelėjo pečiais, mostelėjo ranka, ir ji grįžo prie lango; atsisėdo šonu į naktį ir rankomis apsikabino kelius.

– Kodėl tau atrodo, kad su manimi neverta kalbėtis? – neatlyžo ji. – Kalbėk su manimi, lyg manęs čia nebūtų. Didelė čia bėda, jeigu tektų viską užraukti! Važiuotume kitur. Mudu galime kalnus nuversti. Žinau, kad tu manęs nemyli, na, bent jau myli ne taip, kaip anksčiau mylėjai. Ar girdi, ką sakau? Šiaip ar taip, myli ir mylėsi visą tą laiką. Kalbėk, lyg manęs čia nebūtų.

– Neverta, – tarė Vanagas; mieganti moteris dabar šnarpštė greičiau, beveik linksmai, tarytum šaukdama, kažką vesdama tamsoje. – Neverta.

– Papasakok man, kaip buvo anksčiau, papasakok apie mudu, save ir mane, – beviltiškai sukuždėjo Gražutė Marija.

Nugrimzdęs į praeitį, Vanagas negalėjo prisiminti nė vienos akimirkos, išskyrus nuotykį Santa Marijoje, tą nuostabią progą, kurios laukė ilgus metus ir kurią jie grasinosi pražudyti: jos negalėtų apginti ar išsaugoti nei jo drąsa, nei neapykanta, nei neišreiškiama meilė.

Buvo beprasmiška kalbėti, ypač su ja; jis troško įsivaizduoti, jog šalia sėdi Dijas Grėjas, įsivaizduoti, jog pašėlusiai knieti užjausti ir užginčyti mažą drovų daktarą, troško tik todėl – tikriausiai tik todėl, – kad būtų malonu, kad ėmė pyktis, kad visa esybe suvokė esąs pasmerktas beprasmiškam pokalbiui. Viskas prarasta, ir anaiptol ne todėl, kad ištiko dar viena nesėkmė čia, Santa Marijoje, kai baigė lenkti penktą dešimtį; anaiptol ne todėl, kad miestas stojo piestu, kad pasipylė anoniminiai laiškai, kad sukėlė isteriją panelės, kad pašėlusiai įsisiautėjo kunigas Bergneris, kad vargetos saugojo viešnamį, žiovaudami automobiliuose.

Viskas prarasta todėl, kad beveik visai netikėtai pasibaigė unikali, nepakartojama istorija, istorija žmogaus, vadinamo įvairiais vardais, vienas jų – Maitvanagis, Vanagas: širdies gilumoje jis galėjo pasigirti, kad pažįsta jį kaip niekas kitas. Galėjo nešioti savyje Vanagą, kaip moteris nešioja negyvą vaisių; gaivindamas prisiminimus, galėjo vaidinti esąs gyvas. Tačiau nebebuvo įvykių – nedidelių atgimimų, pokyčių, nusivylimų, pažangos, naudingų biografijos pataisų, kurias lemia kiekvienas tikras įvykis, – buvo tik virtinė ką tik pasibaigusios praeities primestų

veiksmų, tarsi veidrodinių atspindžių, regimų nuo vienos mirties ligi kitos.

Niekas. Nei ši moteris, kuri murmėdama gūžiasi prie lango grotų, ilgas kojas užsikėlusi ant palangės, keliais, siekiančiais smakrą, suspaudusi taurę taip, kad galėtų gerti, šiek tiek palenkdama galvą, o laisvas rankas vaikiškai pasikišusi po pakinkliais. Nei daktaras Dijas Grėjas, nuoširdus, tačiau tolimas, drungnas, svetimas, nuo gimimo negavęs Dievo dovanos suprasti vienintelio dalyko, itin svarbaus velioniui Vanagui, legendos, kuri, vos atsiradusi, ima gaivalingai tarpti ir nuklysta nuo tiesos. Niekas, nei Gražutė Marija, nei Dijas Grėjas, nei Bartė, nei Vaskesas.

Niekas. Negyvas, pritrenktas įtaigios minties apie visada netikėtai ateinančią pabaigą, pritrenktas, nepaisant drąsinimosi ir nuojautų, apie Vanagą jis galėjo kalbėtis tik pats su savimi. Įsivaizdavo nuosaikius judesius, sustingusį žvilgsnį ir paraudusias nuo pokalbių akis, beviltiškas pastangas, savitvardą, paprasčiausią smalsumą ir teisingumą – visa tai, ką dabar turėtų daryti, keldamas iš nebūties savo užbaigto gyvenimo tarpsnius, kad galėtų atgaminti Vanago istoriją ir prieš galutinę mirtį nusiraminti, įsitikinęs, jog pavyko sukurti parankią versiją. Tik tuomet, tikėdamas, jog žino, kas iš tikrųjų miršta, galėtų ramiai numirti.

– Jeigu nenori kalbėtis, eime gulti, – tarė Gražutė Marija. – O gal čia ir toliau sėdėsi, ką? Ką gi, dabar, kai viskas baigta, bene tau svarbu, ar eisi gulti, ar ne.

Baigdama gerti taurę, ji stovėjo vidury kiemelio, išplėstomis akimis žvelgdama į tolį, susimąsčiusi, mintimis nukilusi kitur, pasitikinti savimi, su tokia išraiška veide, su kokia geria vaikai. Net basa būdama, galva siekė nišoje smilkstančios žvakės liepsnelę.

„Neturi nė keturiasdešimties, – mintyse pajuokavo Vanagas, – tikriausiai jai trisdešimt su trupučiu. Tačiau jau apsunkusi, kūnas apdribęs, nebe anoji Gražutė Marija, kurią sutikau, kai dar buvo mergina ir turėjo kitą vardą. Šiaip ar taip, buvo aukšta, išlaki, stiebėsi aukštyn. Aukštesnė už mane, beveik už visus vyrus, tačiau žiūrėdavo aukštyn, tiesdavosi, keldavo rankas. Dabar smunka, viskas drimba, glemba – pilvas, krūtys, veidas, putlios rankos."

– Aš dar pabūsiu, – tarė Vanagas. – Eik gulti.

– Ar turi cigarečių? Štai čia stovi butelis, tik negerk per daug.

– Šeštadienio naktis. Nuo to laiko, kai visa tai prasidėjo, negaliu nusigerti.

Gražutė Marija persižegnojo prie nišos ir, pasiseilėjusi pirštus, pataisė dagtį. Vilkdama kojas, vėsiomis aslos plytelėmis nupėslino į namo prieblandą, į pulsuojančią santarvės, tremties ir atskirties irštvą, gaudžiančią tamsoje nuo drėgno, netramdomo miegančios moters, Nelės arba Irenės, knarkimo. Stabtelėjusi atsigręžė.

– Būtų ne pro šalį apsitvarkyti. Matai, kaip nešvaru? Ilgai neužsibūk.

Vanagas palaukė, kol atsidarė ir užsidarė durys; paskiau, laikydamas taurę prie krūtinės, priėjo prie lango ir kyštelėjo nosį tarp grotų. Ten, nejudėdamas iš vietos, beprasmiškai stovėjo juodas automobilis; viduje žerplėjo cigaretė, įsprausta tarp lūpų; nakties tyla – nepaisant tolimo gaidžių giedojimo ir šunų skalijimo, miegančiomis gatvėmis krantinės link džeržgiančio išklerusio paskutinio tramvajaus žvangėjimo, – atrodė dar gūdesnė aplink automobilį, dar gilesnė nuo trijų susigūžusių ir apsnūdusių vyriškių slaptų minčių.

– Šunsnukiai, – tarė Vanagas ir apsisukęs sužiuro į grįstą vidinį kiemelį, šviesiomis staltiesėmis uždengtus staliukus, išstumdytus, nebe simetriškai išrikiuotus. Vėl atsisėdęs prisidegė cigaretę; naktis buvo neatšaukiama, begalinė, tarsi puoselėjama tai tyliau, tai garsiau moters ritmingai niūniuojamos melodijos. Laimė, šalia nebuvo Dijo Grėjo, Gražutė Marija nuėjo gulti, tikriausiai užmigs jo nesulaukusi; jis buvo vienas su savimi, su Vanagu, jau mirusiu ir supratingu. Pakėlė taurę, tarė „į sveikatą“ ir išgėrė; šypsodamas, sutrikęs, sujaudintas gerų ketinimų, pastatė taurę ant staliuko ir ėmė palengva bilsnoti į ją nagais.

XIX

Markas atsibudo ant žemės ir turėjo beregint užsimerkti. Išvydo aukštai pakilusią aštuntos valandos ryto saulę, išmargintą gaivos nežadančio vėjo siūbuojamų eukalipto šakų; pro kojų tarpą išvydo kraštelį smėlėtos žemės, išdžiūvusias pievas, šviesos atspindžius upėje. Sprandas buvo drėgnas, skaudus; pašoko iš pasalų prisėlinęs nakties ir paryčių prisiminimas, užgulė jį, primygo visą kūną, tolydžio krečiamą tai karščio, tai šiurpo.

Nuo galerijos atsklido moters balsas:

– Būtų metas jį pažadinti. Kaip tu sakai? Dar apsirgs su drabužiais miegodamas saulėkaitoje.

– Tenusprogsta, – atsakė Ana Marija, ir moteris pašaipiai sukikeno. Kaip paukštis džiaugiasi, aptikęs pabertų grūdelių, ji irgi, tarytum rytinį juoko kauliuką radusi, pralinksmėjo, bet tuojau pat iššvaistė visą džiaugsmo atsargą ir užsičiaupė su panieka, gaižiu mandagumu, atsainiu apmaudu. Markas pajuto, kaip drėksta galva ir pilvas, kaip krūtine po marškiniais varva prakaitas. Aukštai, galerijoje, dzingtelėjo puodelis ar ąsotis, viena moteris pakštelėjo lūpomis, kita susijuokė.

– Kiti tebemiega, – tarė Mažė. – Marijas mane išplūdo paskutiniais žodžiais, kai nuėjau jo žadinti. Neišsipagirios iki vidurdienio.

– Dar pieno neatvežė, – tarė Ana Marija. – Čia vakarykštis, bijojau, kad gali sutraukti.

– Nesuprantu, kuriems galams laikome karvę, jeigu vokietis melžia ją kada tinkamas. Verčiau parduotume, jeigu nėra kas ją prižiūri.

– Saulė jam nepakenks, – tarė Ana Marija. – Nebe pirmą kartą taip miega.

– Duok jam ramybę. Sakoma, tik mėnulis gali pakenkti. Protą atima. Betgi jis ir šiaip jau neturi proto.

Mažė vėl prapliupo juoktis, dabar atrodė, kad mirs iš juoko.

Jos pusryčiavo galerijoje, nesipraususios, nenusiplovusios dažų, blizgančiais nuo riebalų veidais; Mažė tikriausiai lakavosi nagus.

– Visi jie puspročiai, – luktelėjusi tarė Ana Marija; kvailumas jos balse buvo toks pat ryškus kaip ir svetima tartis.

– Ar esi kada nors buvusi Rosarijuje?

– Ne, sakiau, kad nesu. Nepatinka.

– Kaip gali sakyti, kad nepatinka, jei niekada nesi ten buvusi?

– Nepatinka, ir gana.

Markas tylėjo apsimesdamas, kad miega; kupinas pykčio ir gailesčio, mąstė apie save, kad veidas atviras dangui, neapgintas nuo moterų akių ir šnekų. Įsivaizdavo, kad ilgisi Anos Marijos žavėjimosi ar meilės žodžių; įsivaizdavo, kad pievoje klūpo ant kelių palinkęs prie savo veido, milžiniško, uždaro, paraudusio, be kūno. Tačiau ne jis spoksojo į savo veidą, o moterys. Ana Marija ir Mažė spoksojo į jį iš galerijos, prisimerkusios, tingios ir piktos kasydamosi galvas, persitardamos kvailais žodžiais, pusryčiaudamos, žiūrinėdamos nagus, abejingai regzdamos idiotiškas nesąmones.

Spoksojo į jį, spoksojo tiesiai į atvirą veidą. Gal markstėsi nuo saulės, rytais plieskiančios į galeriją; Anai Marijai smilkiniuose atsirado vištos kojelės, du trikampiukai, žadinantys įsiūtį. Mūsų veiduose visada slypi paslaptis, nors ne visada ta pati, kurią bandome slėpti. Moterys su chalatais sėdėjo išsipleikusios drobiniuose krėsluose, viršum jo galvos, viršum veido, paraudusio nuo karščio, nuo paryčiais išgerto vyno, nuo neapykantos, nuo kurios virpėjo miego arterija, viršum jo veido, išbjurusio ir pasenusio nuo sąžinės priekaištų. „Prakeiktos kekšės", – tarė sau, po vokais išsaugodamas ramaus miego tingulį. Tačiau ne jas jis turėjo omeny: visi, visi kaip vienas spoksojo į jį tų dviejų moterų akimis, ankstyvą rytą galerijoje apmirusių, piktybiškai tylinčių moterų akimis.

Jos įdėmiai spoksojo į jo rasojantį, įraudusį veidą, baimės pritvinkusius lūpų kampučius, pagurklį virš standžios marškinių apykaklės. Galėjo atskleisti jo melą, užuosti jo tvaiką, užjausti jį, kamuojamą nerimo, liejantį ašaras, galėjo jį stebėti, apšnekėti, sužinoti tai, ko jam nelemta žinoti.

Vėjas numalšo, ir saulė jau kopė virš eukalipto viršūnės; palei daržinę bejėgiškai, neįkyriai sužvengė du palaidi žirgai; paupy plyšojo paukščiai, sukdami ratus virš medžių, plasnodami sparnais: atrodė, lyg burės plazdentų.

– Man nepatinka, – tarė Mažė. – Duok man alaus.

– Kaip ir jis, – tarė Ana Marija. – Tik todėl, kad ir jis gėrė.

– Gana, – tarė Mažė. – Liaukis tauškusi niekus. Nepatinka, ir baigta. Na, pasakok.

Viena jų prapliupo kvatoti, kita jai pritarė.

– Nėr ko pasakoti, – tarė Ana Marija. – Kartais užsimanydavau užsukti į „Trokaderą". Ateidavo toks bernas, pakviesdavo mane į atskirą kabinetą. Visada vaišindavo *vodka*, ir taip

išmokau ją gerti. Ji kaip ir paprasta degtinė, alkoholis, ir tiek. Tačiau nereikia pilti be saiko – lengvai pasigeri.

Visada ji pasakoja tą patį, kai šneka apie *vodką*. Šiaurės kabarete juodaodis džiovininko veidu mokėdavo už *vodką* prakaitu uždirbtais pesais. Dvi nusivalkiojusios kekšės, o kiti miega prisilakę už mano pinigus, o aš visą rytą tysau ant žemės kaip kiaulė, sekmadienio rytą, o mano sesuo išprotėjo, nes tas mulkis mirė ir paliko ją vieną patale, o žydai tuo metu lobsta iš paleistuvystės namų.

– Taip jau yra ir nėr kelio atgalios, kaip kažin ką, – tarė Mažė.

– Galimas daiktas, širdele, – atsiliepė Ana Marija.

Tai buvo tas metas, kai jiedvi dar vadindavo viena kitą „širdele", apsimesdavo, kad gerbia ir godoja viena kitą, ir viena, ir kita, kreipdamasi į draugę, žodžiais ir šypsena kurdavo savo idealų įvaizdį.

Ganykloje mykė karvės, eidamos prie upės. Markas iškėlė kojas ir rankas, pasirąžė ir ėmė raičiotis pievoje; be perstojo skaudėjo sprandą, neviltis buvo tokia pat gaiži kaip bjaurus skonis burnoje. Atsistojęs svaigstančia galva jis nukėblino prie galerijos laiptų. Atsigręžęs apsidairė, pažvelgė į upę; užpakaly kažką kalbėjo Ana Marija. Žiovaudamas praėjo pro drobiniuose krėsluose sėdinčių moterų nugaras ir nusikeikė, atsiliepdamas į kandų jų pasisveikinimą. Tik virtuvėje susivokė esąs basas; išgėrė stiklinę vandens, paskiau, įsipylęs dar vieną, išsiskalavo burną ir išspjovė pro vielinį lango tinklelį.

Įėjęs į miegamąjį, ėmė ieškoti glaudžių; jam rausiantis drabužinės stalčiuje, aplinkui zirzė musė. Glaudžių neradęs, akimirką pastovėjo bukai spoksodamas į dembliu užtamsintą miegamojo langą. Anos Marijos kvepalų traukiamas, nuslinko prie lovos ir

griuvo paslikas; susinėręs rankas ant krūtinės, bandė pasinerti į nakties prisiminimus, sugniaužti juos ir sunaikinti. Miego įžanga visada žadėdavo santaiką, sandorą, nereikalaujančią jokių pasiaiškinimų, visišką nebylų supratimą. Musė zirzė aplinkui, ieškodama vietos, kur galėtų palįsti po marškiniais. Markas atsikėlė, nešdamasis – tarytum kokias gijas, beregint sutrūkusias, – prie pečių prilipusius paklodžių ir Anos Marijos kvapus.

Išėjęs iš miegamojo, basas nudundėjo lentinėmis galerijos grindimis, vėl iškeikė drobiniuose krėsluose sėdinčių moterų nugaras ir nušoko ant žemės. Ėjo atsitiesęs, šypsodamas, degdamas noru paleisti kumščius į darbą, mėgaudamasis kojas badančiais akmenukais ir dygliais, šlaitu žingsniuodamas prie upės, nusivilko marškinius ir atsisegė diržą.

Vanduo buvo šaltas, bet ne per daugiausia; užsimerkęs pasinėrė ir nuplaukė. Gaivios, ramios, abejingos ir aklos bangelės glamonėjo lūpas, spenelius, pilvą ir kiaušelius, dingdamos praeity, po kojomis, gilyn, vėl įkyriai, vienodai ir atsainiai glostydamos lūpas, krūtinę, pilvą.

Įkvėpė oro, pakėlęs galvą virš vandens, ir nuplaukė aukštielninkas įsivaizduojamo, neregimo kranto link, sulig kiekvienu grybšniu bandydamas sutelkti mintis, spjaudydamas vandenį ir stengdamasis susikaupti ir galvoti apie tai, kas būtina. Apsivertė ant pilvo ir neskubėdamas nusiyrė atgal, prisimerkęs nuo saulės, švirkšdamas iš burnos vandenį. Nusišypsojo, pagaliau blaivydamasis nuo miego, įsivaizduodamas, jog vėsa gnaibo pažastis ir kirkšnis, jog vanduo nuplauna – drauge su įsigėrusiais pažįstamais kvapais – metus ir gandus, viską, kas nepriklauso nuo jo valios. Dabar, stačiomis, linksmas, plačiai išskėtęs rankas, kad būtų patogiau irtis ir laikytis vandens paviršiuje, pro lašus, varvančius ant akių, pagaliau pamatė įprastą kraštovaizdį. Širdies

gilumoje to tikėjosi. Vėl pasinėrė ir plaukė po vandeniu tol, kol pritrūko oro, tuomet išnėrė ir prieš saulę papurtė šlapią galvą.

Apžvelgęs laukus ir paplūdimį, gavo įtempti atmintį, stengdamasis įsitikinti, kad nuo mažumės diena dienon jau matė visa tai per tūkstančius panašių rytmečių. Šiaip ar taip, nepaisant prisiminimų, dabar regėjo juos pirmą kartą, regėjo taip, lyg akys pačios būtų juos sukūrusios, lyg jo mirtis arba nenoras žiūrėti reikštų žūtį piktžolių prižėlusios pakrantės, vasaros saulės, įžulniais ramsčiais sutvirtintos galerijos drauge su spalvotais lopinėliais – dviejų plepančių ir geriančių alų moterų suknelėmis.

Raišuodamas iš už medžio išlindo Chorchė ir pasilenkė nusiskinti smilgos; vilkėjo suglamžytomis nešvariomis mėlynomis kelnėmis, marškinius nešėsi persimetęs per petį. Šviesiaplaukis, sudžiūvęs, išsišovusiais šonkauliais. Markas vėl pasinėrė ir, nekeldamas galvos virš vandens, nuplaukė prie kranto. Dabar Chorchė sėdėjo, parietęs kojas, ir šypsojosi, draugiškai ir atlaidžiai kramsnodamas smilgą. Markas išlipo į krantą ir pažvelgė į baltą nebylų kūlį, koks atrodė Chorchė, išsišiepęs, su vėjelio siūbuojama smilga dantyse.

– Atsiprašau dėl vakarykščio vakaro, – tarė Markas nuoširdžiai, bet neįtaigiai.

Chorchė tebešypsodamas gūžtelėjo pečiais; dabar žiūrėjo į tolį, į saulės nutviekstą virpuliuojantį vandens paviršių.

– Pamiršau pasiimti tamsius akinius, – iš lėto, ramiai tarė Chorchė. – Maniau, kad padėjau juos prie radijo. Bet šįryt...

Moterys vėl nusikvatojo; galerijoje sudužo ant grindų nukritęs puodelis. Pašokusi ant kojų, Ana Marija suspiegė, rankomis plodama sau per sijoną.

– Kumelės, – tarė Markas ir nusišypsojo. – Turi cigarečių? Aš irgi neturiu. – Padvejojęs atsisėdo šalia Chorchės, ištiesta ranka

remdamasis į smėlį. – Klausyk, tikrai atsiprašau dėl vakarykščio vakaro. Bet iš dalies džiaugiuosi, kad taip atsitiko.

– O kas čia tokio? Nieko baisaus. Padauginom ir davėm valią rankoms. – Nulūžusiu nagu palietė sau dešinį skruostą. – Tebeskauda, bet nieko tokio. – Šiepdamas atsikišusius dantis, pabandė nusišypsoti.

– Nenorėjau tau užduoti, – tarė Markas. – Aš nesiteisinu, bet tikrai nenorėjau užduoti.

– Liaukis, aš ant tavęs nepykstu. Dalykas tas, kad esi labai stambaus sudėjimo. Kas be ko. Žinia, beveik kas vakarą užeinu pas Chulitą, ir nieko tokio nedarau, kas galėtų sukelti pavydą blaiviam žmogui; kartais man atrodo, kad ji pamišusi, o kartais – ne.

– Žinau, – tarė Markas ir pasisuko į Chorchę, kad šis pamatytų jo šypseną. – Tiesiog esu stambaus sudėjimo, ir tiek.

– Ne vien tai, – patraukęs petimi, tarė Chorchė. – Juk aš esu kitokio sudėjimo. Daug raumenų, daug mankštos, daug jėgų. Visada toks buvai. O jėga – tai lyg pinigai, privalai eikvoti. Bet nieko baisaus.

Tolumoje uosto link praplaukė dvi irkluotojų klubo valtys; trys vyrai nuogomis krūtinėmis ir vienas baltais marškinėliais yrėsi, tolygiai atsilošdami ir vėl palinkdami į priekį.

– Taip, – tarė Markas. – Ar žinai, kodėl džiaugiausi, kad vakar tai atsitiko? Todėl, kad dabar viskas baigta.

– Viskas baigta? – susijuokė Chorchė. – Kas baigta? Tiesa, ne kartą žadėjai dvare dirbti drauge su darbininkais. Kaip ir Federikas. Ir nebegerti, išsiųsti Aną Mariją į sostinę. Tačiau sąžinė tau prabyla tik tada, kai nusigeri. Dabar dar ankstus rytas, o tu jau maudaisi. Ar dvaras priklauso tavo seseriai? Turiu galvoje visą dvarą. Mat, galimas daiktas, ir man priklauso jo dalis.

– Nekalbėk man apie seserį, – staigiai pertraukė jį Markas ir švelniau pridūrė: – Man regis, Chulita išprotėjo, garbės žodis. Nenuostabu, kai tokia netektis.

– Buvo ką tik ištekėjusi. Ir mylėjo Federiką. Bent jau tai yra gryna teisybė.

Paskutiniai žodžiai nelyginant įkyrus vabzdys nudūzgė pro užmerktas Marko akis. Prieš valandą jis bandė užsnūsti, įveiktas Anos Marijos kvepalų, virš galvos be perstojo zirziant musei; prisiminė, kaip Chorchei drungnai vožė antausį, stengdamasis save įtikinti, kad jo nekenčia, kad ne be reikalo susiginčijo ir smogė. Dabar irgi troško įsijausti, kalbėti, vildamasis, kad žodžiai įkūnys mintis, kurios spietėsi galvoje plaukiojant.

– Dabar norėčiau prisirūkyti ir vėl prisigerti. Bet dabar nesvarbu, nes viskas baigta. Turėtum mane suprasti.

– Gerai, – linktelėjo Chorchė. – Gerai. Kas baigta?

– Viskas. Todėl ir džiaugiausi, kad vakar tai atsitiko. Nes vožiant tau antausį man protas prašvito. Tu baigei, kad pradėtum, nes esi arčiausiai. Tu, tavo apsilankymai pas mano seserį, tas pats Federikas, antrą ir paskutinį kartą. Man nerūpi, kas buvo anksčiau nei kas vyksta ar nevyksta dabar. Neįsižeisk, girdi? Viskas baigta: sudie, Ana Marija, sudie, Falansteri, sudie, dabartinis gyvenimo būde.

– Taip, – tarė Chorchė; Markas įsivaizdavo, kaip jo dantys kepinasi saulėje. – Ką darysi toliau? Na, tarkim, su viešnamiu?

– Nežinau. Tačiau ne ką daugiau, nei ligi šiol dariau. Pradžioje tiek. Ir nuo šios akimirkos. Tai jau šis tas.

– Ką gi, gal tai ir niekai, o gal ir didelis dalykas.

– Dabar pamatysi, kad aš ne toks jau kvailas, kaip žmonėms atrodo, – tarė Markas. – Kaip tau visada atrodė. Kartą mes pasigėrėme, tada, kai juodaodis grįžo į Santa Mariją; žaidėme tokį

žaidimą, sakydami tai, ką galvojame apie vienas kitą. Tikriausiai prisimeni, nes aš tau viską išdėjau, kai buvome sesers kambaryje.

– Taip, prisimenu, – atsakė Chorchė. – Tą vakarą kaip paprastai mane suspardei.

– Tą vakarą... – lėtai prabilo Markas; atsistojo ir vėl atsisėdo, nusigręžęs nuo namo ir Chorchės. Kūnas vėl degte degė, upėje nebuvo nė gyvos dvasios, vandens paviršiuje plakėsi putos, tolydžio pašokdamos baltais kūgeliais ir išnykdamos kaip šviesos atšvaitai. – Tą vakarą, ne tą, kai aš buvau su juodaodžiu, o tą, kai mudu buvome pas Chulitą, norėjai man pasakyti, ką apie mane galvoji. Pareiškei, kad pasakysi tik tada, kai mudu iš tikrųjų išsiskirsime ir daugiau nebepasimatysime.

– Taip, prisimenu, – tarė Chorchė; jo balsas irgi skambėjo kitaip, nebe taip švelniai.

– Tuomet pasakyk dabar. Po pietų aš išvažiuoju. Pasakysi?

– Taip, galiu pasakyti. Bet nemanyk, kad turi būtinai manęs nebematyti, kai pasakysiu savo nuomonę. Gal aš tau įkyriu, bet esu tikras, jog visa tai tau tik į gera, nors pats to ir nesuvoki.

– Ne, aš nutariau pagaliau viską užraukti. Supratau tai plaukiodamas. Apie tave aš visai negalvojau.

Chorchė vėl nusijuokė – panašiai kaip juokdavosi anksčiau.

– Kai žmogus nusigeria, viskas jam atrodo lengva. Tačiau tai ilga ir labai paini byla.

– Laiko turime per akis, – tarė Markas; vis šypsojosi, nes bijojo įsiusti, buvo neramus, nervingas, atlaidus, jau šiek tiek pasibodėjęs tuo pokalbiu. – Jei nori, galime eiti į vidų ir nusigerti. Jeigu tau būtina nusigerti.

– Ne, nebūtina. Visiškai nebūtina. Tiesa, nusigėrus lengviau. Visada ima baimė, baimė ką nors pasakyti ne taip.

– Nieko baisaus, varyk, – kantriai sumurmėjo Markas: galbūt tylėdamas privers jį kalbėti, galbūt tylėti jam įkyrės.

– Nekalbėsiu nei apie Chulitą, nei apie Federiką. Šiuo klausimu mudu labiau sutariam, nei tu galėtum įsivaizduoti. Nori išvykti iš Santa Marijos?

– Taip, noriu. Bet, šiaip ar taip, niekada nebenorėčiau tavęs matyti. Ir nemanau, kad tu kada nors imtum manęs ieškoti.

– Gerai, – tarė Chorchė. – Įsidėmėk, jog dabar nebėra ko kalbėti nei apie tave, nei apie mane. Vienintelis dalykas, vertas dėmesio, – tai tie metai, kai, nepaisant amžiaus skirtumo, buvome draugai. Dabar, kai galvoju apie tave, tavęs iš tikrųjų neberegiu; galvoju ne apie tave, bet apie anuos metus. Vienu žodžiu, galvoju apie save. Beveik viską, ką ketinau daryti, padarėme dviese.

– Suprantu. Ką tik tau pasakiau tą patį, kalbėdamas apie Aną Mariją, apie tai, ką ji man reiškė. Tačiau, be kita ko, tu žinai arba tariesi žinąs, koks aš esu.

– Ką gi, – vėl nusijuokdamas atsiliepė Chorchė. – Tiesą pasakius, aš nė kiek nesijaudinu. Čia kaip santuoka. Draugystė greit baigiasi, ir žmogus nenutraukia santykių, tiesiog iš tingumo, nes su buvusiu draugu ką nors nuveikė ir dabar jiedu kaip vienas. Ką nors nuveikiau, paleidęs vaizduotę, kartu su Federiku ir su tavimi. Federikas mirė. Niekada nemokėjau kalbėti, bet tu supranti. Aš nepasakosiu tau visko, ką galvoju apie tave, nes negaliu visko prisiminti staiga, iš karto. Svarbiausia, kad esi stiprus ir turi pinigų. Esi stiprus, turi jėgų, energijos, ir visa tai – tuščias burbulas. Aišku, visa tai praverčia, kai prireikia moterų ir kai duodi rankoms valią Santa Marijoje. Turi jėgų ir negali tinkamai jomis naudotis, ir tai tave siutina. Kai tik kas nors atklysta į Falansterį, nusirengi ir puoli mankštintis, kad tave pamatytų. Kartais prikuli Aną Mariją. Tačiau visa tai neteikia tau pasitenkinimo.

Vadinasi, trokšti ko nors daugiau iš gyvenimo. O Santa Marijoje nieko daugiau nėra. Gyveni va šitaip, švaistai jėgas žvėriškoms išdaigoms. Tik tuomet suvoksi savo galią, kai galėsi kam nors primesti savo valią, bet Santa Marijoje nėra kam jos primesti. Galėtum nebent vėzdu perlaužti stuburą arkliui ar karvei. Tačiau ką tuo laimėtum? Galėtum sugulti su Ana Marija, palikęs atviras duris; galėtum grasinti visai Santa Marijai ir visiems Kolonijos gringams; galėtum kaip vakar vakare vienu pirštu sutraiškyti visus naktinius drugius, skrendančius prie lempos. O kadangi turi pinigų, tau nėra ko eikvoti energijos. Esi dosnus, tačiau, man regis, šitaip tu irgi rodai savo galią. Taipgi būtų galima tave pavadinti prieštaringu žmogumi. Esi prieštaringas, nes visko nori skyrium, nes suvoki, kad negali naudotis savo galia. Vadinasi, esi silpnas, nes neprilygsti savo galiai, neprilygsti tam, kuo iš pirmo žvilgsnio galėtum būti. Ir stengiesi drumsti vandenį, kad niekas negebėtų tavęs pažinti. Dabar susimanei kovoti prieš viešnamį, dabar susimanei pavyduliauti dėl savo sesers, pavyduliauti dėl senų dalykų ir dėl vakarykščių.

– Nesuprantu, ką čia šneki, netikiu nė vienu tavo žodžiu, – šaltakraujiškai tarė Markas. – Bet tai nesvarbu. Apskritai sutinku su tavim. Nors draugas žino toli gražu ne viską. Nieko gera? Kas be ko, bet tai nesvarbu. Savo gyvenime mes nieko kita nedarėm, tik kūrėm planus ir valiūkavom. Skirtumas tik tas, kad tu tiki, be perstojo tiki, jog vieną gražią dieną kas nors atsitiks, kas nors, apie ką esame kalbėję, išsipildys norai, bus įgyvendinti projektai. Jau seniai aš tuo netikiu. Ir, nepaisant amžiaus skirtumo, mudu esame vienodi. Ligi šios dienos, kiek žinau, tu niekam nesi padaręs nieko gera; esi kaip ir aš, visada duodi arbatpinigių, kiekvieną vakarą duodi arbatpinigių mano seseriai. Kai rašau laišką į dvarą – tai jau arbatpinigiai; kai paglostau Aną Mariją –

tai irgi arbatpinigiai. Gerai pagalvojus, esame tikri šūdžiai, bet nebūtina galvoti apie save. Ko dar?

– Nieko, šiuo metu nieko svarbaus. Duok, Dieve, kad tau viskas taip baigtųsi. Aš jaunas, o tu pritvinkęs pagiežos.

Markas atsistojo ir vėl nusišypsojo; išskėtė rankas, paskiau sulenkė, kumščiais liesdamas pečius.

– Projektai ir valiūkavimas: pažiūrėsim. Be to, beveik viską, ką man išdėjai, esu tau sakęs.

Moterys dingo iš galerijos, ir virš namo suvinguriavo dūmelis, kylantis iš virtuvės. Vėl susigūžęs, liesomis rankomis apkabinęs kelius, aptemptus mėlynomis kelnėmis, nukreipęs žvilgsnį į šalį, Chorchė žiūrėjo į upę. Tarytum staiga pasikeitus vėjo krypčiai ir temperatūrai, vienatvė, neviltis ir ūmi branda prislėgė sulinkusį liesą kūną.

– Ką gi, – tarė Chorchė, šiepdamas dantis. – Dar galiu būti tavo draugas.

XX

Palikusios dviračius našlės Malabijos sode, Jungtinių veiksmų draugijos merginos dukart per savaitę ryžtingai kopdavo girgždančiais laiptais rašyti trečiojo etapo anoniminių laiškų, perspėjančių mus saugotis namelio mėlynomis žaliuzėmis siūlomų malonumų ir skatinančių pamąstyti apie jų apgaulingą prigimtį ir nežmoniškai didelę kainą, kurią galime už juos sumokėti.

Per tas sueigas merginos jausdavosi gana nepatogiai, dar labiau varžydavosi neregėtos, atjaunėjusios Chulitos, linksmos ir pasipuošusios, visiškai kitokios nei anksčiau, kai ji būdavo apsileidusi, nesusišukavusi, išsiblaškiusi, riebaluotu veidu.

Dirbdamos su retomis pertraukomis, atsisakydamos leistis į našlės itin nuoširdžiai peršamas lengvabūdiškas kalbas, per dvi popietes merginos beveik užbaigė savo darbą.

Jos gebėjo gintis nuo Chulitą supančios prisikėlimo atmosferos, kurią šioji stengėsi išsaugoti ir primesti kitiems, jų akimis žiūrint, pasibaisėtinomis priemonėmis, nes širdies gilumoje suprato, kad visa tai vyksta anaiptol ne sąmoningai. Girdėdavo, kaip ji džiaugsmingai spygauja, pro atvirą langą grožėdamasi kaitros išdegintu kraštovaizdžiu; matydavo, kaip ji netikėtai puola prie veidrodžio, kaip vaikiška ir pašaipia mina tylėdama rūko cigaretes, kentėdavo jos ūmius, nelauktus klausimus ir atsakymus apie viešnamį, miestiečių pasipiktinimą ir jų rašomus laiškus.

Per tas sueigas merginos beveik užbaigė visą darbą, priėjo paskutinę pavardę, įrašytą į antrojo laikotarpio anoniminių laiškų sąrašą. Ir, išskyrus valties apsivertimą Rinkonados pakrantėje, nebuvo minima nė viena regima katastrofa, nė viena įspūdinga nelaimė, kuri būtų ištikusi daug žmonių.

Anaiptol ne kunigas Bergneris įsteigė ar bent jau pasiūlė įsteigti Doros lygą, arba Riterių lygą, kaip ji buvo vadinama vėliau, kaip mano diduma Santa Marijos žmonių. Ji radosi tikriausiai keleriais metais anksčiau, nei atsidarė viešnamis, užsibrėžusi tikslą uždrausti vieninteliame Santa Marijos kino teatre demonstruoti vokiečių filmą, kuriame rodomas normalus gimdymas ir cezario pjūvio operacijos detalės. Kunigo Penjos – prieš kunigą Bergnerį buvusio senuko andalūzo, mirusio nuo anginos, – keturių Kolonijos ūkininkų ir miestelio krautuvininko, ūkinių prekių parduotuvės savininko Ramaljo, dabartinio Ramaljo tėvo, įsteigta Doros lyga gana lengvai sutrukdė Santa Marijos žmonėms pamatyti kino filmą.

Kino teatro savininkas, šveicaras, iškart sumetė, ką gali laimėti, atsisakydamas pajamų, numatytų iš mokomojo filmo rodymo.

Žodžiu, išklausę kino teatro savininko pasiaiškinimus ir gavę jo pažadą neberodyti filmo, kai iš savo kišenės apmokėjo nuomos ir reklamos išlaidas, kurias šis padarė tikriausiai iš naivumo, o ne iš blogos valios, Doros lygos nariai iškart liko be darbo.

Skyrium po vieną draugiškai aplankė visas parduotuves, atidaromas priešais bažnyčią, palei beprasmiškai grandinėmis aptvertą, piktžolių prižėlusią dykvietę, skirtą būsimai aikštei, ir gana nesunkiai susitarė, kad būsimų parduotuvių vitrinose niekada nebus moteriškų apatinių drabužių. Paskiau *Liberalo* laikraštyje išspausdino skelbimą apie žurnalų, siunčiamų iš sos-

tinės, grėsmę dorai. Ir kunigas Penja tris sekmadienius pagret iš sakyklos pakartojo perspėjimą, tik dar išsamiau, rūsčiau ir suprantamiau.

Savo slaptą ir teorinę veiklą lyga plėtojo iki kunigo Penjos mirties; jo įpėdinis dvasiškasis tėvas Bergneris, perėmęs parapiją savo žinion, nesugalvojo lygai jokių neatidėliotinų praktinių tikslų. Tačiau, būdamas inteligentiškas, apdairus ir linkęs į organizacinį darbą, ėmėsi lygos, pervadino ją Santa Marijos katalikų riterių lyga ir ilgainiui visus ūkininkus pakeitė mieste augančios „inteligentijos" atstovais. Nuo to laiko ir iki viešnamio atsiradimo Riterių lyga veikė tik kaip dvasiškojo tėvo Bergnerio konsultacinė taryba, rinko aukas bažnyčios statybai ir seminaristų stipendijoms, Santa Marijos dienraščiuose – dabar, be *Liberalo*, turėjome dar *Tvarką*, – skelbė pagraudenimus ir atsiliepimus apie knygas, žurnalus, kino filmus, madas ir papročius. Po savo pirmojo karingo pamokslo dvasiškasis tėvas Bergneris elgėsi taip, lyg būtų pamiršęs svarbiausią dalyką, lyg nieko nebūtų girdėjęs apie moteris paupio namelyje ir vyrų lankymąsi jame; per Kalėdas aukojo Bernelių Mišias, o po šv. Silvestro – sausio pirmoji tuomet pasitaikė sekmadienį – palinkėjo tikintiesiems, susirinkusiems į bažnyčią, ir tiems, kurie negalėjo ateiti, ir miestiečiams, nepanorusiems pasirodyti, laimingų metų, atgailos ir dvasinio tobulėjimo. Melsdamas Dievą tų malonių, nė neužsiminė apie viešnamį. Tačiau, mišioms pasibaigus, pakvietė visus penkis Riterių lygos narius rytojaus dieną, pirmadienį, septintą valandą vakaro ateiti į bažnyčios posėdžių salę.

Nežinau, kas buvo aptarta ir nutarta tame posėdyje, prieš jam prasidedant paskelbtame slaptu. Daug vėliau, nepaisant duotų įžadų, paaiškėjus kai kurioms paslaptims, buvo galima daryti prielaidą, kad dvasiškasis tėvas Bergneris pranešė Riterių lygai,

koks baisus pavojus, koks skandalas gresia miestui. Beveik neabejotina, kad jis atskleidė, kas mėlynu rašalu rašo anoniminius laiškus, žadinančius mūsų budrumą ir keliančius baimę, ir kad paskatino penkis susirinkusius vyrus prisidėti prie Jungtinių veiksmų draugijos merginų veiklos, bendradarbiauti su jomis ir nedvejojant drąsiai teikti joms deramą paramą.

Riterių lygos nariai, kaip vėliau įsitikinome, jam pritarė ir beregint griebėsi darbo. Po posėdžio rytojaus dieną, sausio trečiąją, antradienį, šeštą valandą vakaro, paupy, už kelių metrų nuo mėlynojo namelio, kitoje negrįstos gatvės pusėje, įkalnėje, pasirodė automobilis – jų buvo trys, ir kas dieną budėdavo pamainomis.

Iš pradžių automobilis stovėdavo ištisą dieną; vėliau įsitikinta, jog nėra prasmės nusižengėlių laukti rytą: moterys miegodavo iki dvyliktos, ir nors ne visada vienos, jų sugulovai, kurie apžilpę išlįsdavo į skaisčią vasaros dienos šviesą ir valandėlę apkvaitę stypsodavo mėlynų durų fone, lyg būtų ką tik gimę ar grįžę iš tolimos šalies ir jiems būtų nelengva prisitaikyti prie miesto gyvenimo, tie vyrai, praleidę naktį pas moteris, jau būdavo įrašyti ankstesnių budėtojų, paryčiais baigusių pamainą.

Automobiliuose, rūkydami, beveik visada tylėdami, niuktelėdami alkūne vienas kitam į pašonę ir šnibžtelėdami, su dideliais revolveriais po pažastimi, sargybą eidavo trys budėtojai – Riterių lygos narių sūnūs ir giminaičiai, sūnų ir giminaičių bičiuliai, – iš nuobodulio be saiko piktindamiesi vyrais, skambinančiais prie durų ir einančiais į vidų.

Jiems nebūdavo gėda nei apsijuokti, nei šnipinėti, tokia mintis suduždavo į šipulius, išblėsdavo, susidūrusi su pasyvaus didvyriškumo, atliktos visuomeninės pareigos pojūčiu, kurį jie ugdydavo ir puoselėdavo, visą vakarą ir naktį persitardami

vienskiemeniais žodžiais. Be to, teikdavo stiprybės pavojaus jausmas, vienatvė, revolverio svoris po pažastimi, vienoda plynė, nutįsusi pakalnėn upės ir Enduro trobelių link; jie tardavosi esą liudytojai ir teisėjai, įsivaizduodami, kad kryputės, kurias, šviečiant skydelio lemputei, kreivai šleivai rikiuoja popieriaus lakšte, gali pakeisti likimą, paveikti žmogaus gyvenimo būdą.

Jų dėka prasidėjo nauja anoniminių laiškų epocha. Dabar laiškai buvo gerokai tikslesni nei ankstesnieji: buvo nurodoma pavardė, data ir laikas. Labai greitai įsitikinome, kad anonimais galima tikėti, kad minimi asmenys tikrai apsilankė namelyje minėtą dieną; tas tikslumas, blaivus požiūris, nesikėsinant nei kam nors keršyti, nei ką nors įžeisti, teikė galios Jungtinių veiksmų draugijos merginų siunčiamiems laiškams. Skaitydami juos, negalvodavome, jog tai anonimai, nespėliodavome, kas juos rašė, kas sekė. Išties buvo toks įspūdis, jog aukščiausioji galia parodė nusidėjėliams ir kitiems, kad neįmanoma veidmainiaujant išvengti atpildo už nuodėmes.

Žinia, tai atsitiko prieš daugelį metų. Dabar, prisimenant anuos laikus, gali atrodyti, kad mes matome Santa Mariją ir jos gyventojus tokius, kokie jie buvo iš tikrųjų, o ne tokius, kokius juos matėme tuomet. Apskritai niekas nebesieja mūsų su tais prisiminimais, tačiau šią atskirtį lemia ne laikas, bet abejingumas.

Nei Santa Marijoje, nei apylinkėse nėra didesnių kalvų; miestas, Kolonija, visas kraštovaizdis, žvelgiant iš lėktuvo, išsidėstę slėsniame šlaite, puslankiu išsirietusiame iki pat upės; tolėliau, krašto gilumoje, plyti vienoda lyguma, o dar toliau dunkso kalnai. Ir vis dėlto dabar, pasakodamas miesto ir Kolonijos istoriją invazijos mėnesiais, nors pasakoju sau, negarantuodamas nei tikslumo, nei meniškumo, rašau tiesiog norėdamas prasiblaškyti,

taigi dabar, šiuo metu, įsivaizduoju, kad prie pat miesto kūpso kalva ir kad nuo jos galiu žiūrėti į namus ir žmones, juoktis ir sielvartauti; galiu daryti bet ką, jausti bet ką, tačiau negaliu įsikišti ir ko nors pakeisti.

Nuo savo kuklios aukštumos taipgi įsivaizduoju Santa Mariją kaip žaislinį miestą, baltų kubelių ir žalių kūgių konstrukciją, pilną amžinai dvoklinėjančių nepailstančių vabzdžių. Regiu nedidelę gyvenvietę ir nutuokiu jos geometrinę formą, aukštį, pusiausvyrą; dėl beveik nekintančių jos pasikartojimų suvokiu, kas žadina nerimą vabzdžiams; tačiau, neįstengdamas atskleisti neabejotinos viso to prasmės, pasipiktinu, viskuo pasibodžiu ir nusiviliu. Kai neviltis atima man norą rašyti – man regis, šis uždavinys lyg ir mano pareiga, lyg ir išganymas, – griebiuosi žaidimo, įsivaizduodamas, kad niekada nėra buvę nei Santa Marijos, nei Kolonijos, nei šios upės.

Taigi, kai vaizduojuos, kad prasimanau visa tai, ką rašau, viskas įgyja prasmę, tiesa, nepaaiškinamą, tačiau ja galėčiau abejoti tik tuo atveju, jeigu abejočiau ir savo egzistavimu. Niekada anksčiau nebuvo nieko ar bent jau nieko daugiau, išskyrus platų paplūdimį, paupy nusidriekusius laukus. Aš prasimaniau aikštę ir statulą, sukūriau bažnyčią, išvedžiojau gatves iki pat pakrantės, nutiesiau alėją iki krantinės, radau vietą, kur turėtų būti Kolonija.

Bepigu nubraižyti vietovės žemėlapį ir Santa Marijos planą, be to, sugalvoti miesteliui pavadinimą, tačiau reikia dar savitai nušviesti kiekvieną parduotuvę, kiekvieną tarpuvartę ir kiekvieną gatvės kampą. Reikia suteikti formą debesims, plaukiantiems žemai virš bažnyčios varpinės ir plokščių stogų kreminiais ir rausvais turėklais; reikia išskirstyti neišvaizdžius baldus, reikia susitaikyti su tuo, ko neapkenti, reikia atvežti žmonių nežinia iš

kur, idant jie čia gyventų, šiukšlintų, jaudintų mus, būtų laimingi ir leistų perniek savo dienas. Ir, įsijautęs į tą žaidimą, turėčiau suteikti jiems kūną, įdiegti meilės ir pinigų troškimą, skirtingus ir vienodus siekius, niekada neapsvarstytą tikėjimą nemirtingumu ir tuo, kad galima pelnyti nemirtingumą; turėčiau suteikti jiems gebėjimą pamiršti, įdėti jiems sielą ir išskirtinius veidus.

Neabejotina, kad Riterių lygą atgaivino dvasiškasis tėvas Bergneris, ją pertvarkė, įstatė į vėžes, padarė kitokią – jei turėsime omeny, kokie vidutinybės buvo jos nariai, – sudrausmino, pavertė veiksmingu ginklu, beveik visada deramu iškeltoms užduotims vykdyti.

Atsižvelgę į faktus, galime padaryti išvadą, kad dvasiškasis tėvas Bergneris, pasak kai kurių metraštininkų, neišvengė vienos klaidos: ėmėsi gynybos, užuot puolęs, kol priešas neatsidūrė tvirtovėje. Nešvankioje ir nepagražintoje šių įvykių kronikoje, priskiriamoje *Liberalo* dienraščio korektoriui Lansai, turėjusiam kitokių ketinimų nei šių eilučių autorius, iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad kunigas laikėsi pasyviai nuo pat pirmos dienos. Tiesa, Lansa parodė tik kelis savo veikalo puslapius ir dažniausiai netgi ne tokiems žmonėms, kurie galėtų patenkinamai juos atpasakoti. Šiaip ar taip, galima susipažinti su kai kuriomis ištraukomis, nurašytomis be jo žinios; beje, Lansa apie tai „Berno" restorane ne kartą užsiminė Malabijos sūnui ir kitiems, kalbėdamas apie kunigo požiūrį į tą nepamirštamą įvykį:

– Man tiesiog protas neneša, kodėl tas švilpis stovėjo sudėjęs rankas ir nepasakė nė žodžio, kol visi mes iki pat ausų įklimpome į tą kekšyną.

Labiausiai įtikėtina, jog dvasiškasis tėvas Bergneris nė nemanė, kad gali atsitikti tokie dalykai. Mes puikiai suprantame, kad

mirties neišvengsi ir kad ji neaplenks nė vieno iš mūsų pažįstamų, tačiau mes negalime patikėti, kad ir mūsų laukia mirtis, taip ir kunigas laikėsi nuomonės – tarkime, pabandykime išsiaiškinti, – kad viešnamiai, nepaneigiama tikrovė, nors įsivaizduojami tik teoriškai, galėtų būti steigiami ir veikti nebent sostinėje, Rosarijuje arba Salte, taipgi kokiame nors užkampyje, plūktinėje trobelėje, žodžiu, bet kuriame pasaulio krašte, išskyrus Santa Mariją.

Ir tikėjo tuo, svetimas bet kokiai tuštybei, bet kokiai ydai, išskyrus naivumą, nes ne kur kitur, o Santa Marijoje aukojo mišias, krikštijo vaikus, išmintingas ir kupinas įkvėpimo didelių rankų prisilietimu mirštantiesiems padėdavo išeiti į kitą pasaulį.

Kruopščiausiai atrinktas ir, ko gero, pats teisingiausias aiškinimas, priimtiniausias istoriją linkusiems peržiūrėti metraštininkams, mums byloja, jog dvasiškasis tėvas Bergneris žinojo, kad tąkart, tais metais, vaistininko Bartės svajonė išsipildė dėl tarybos narių konservatorių balsų. Remiantis neginčijimais liudijimais, galima netgi šiandien nepaneigiamai įrodyti, kad neaukštas, neišvaizdus, mirkčiojantis daktaras Dijas Grėjas, savanoriškai tapęs likimo veiksniu, Arselo, Bartės, Maitvanagio tarpininku, pažengė taip toli bešališkumo, savinaikos keliu, kad pranešė kunigui, jog miesto atstovai pagaliau susitarė dėl tiek kartų atmestojo viešnamio projekto. Taigi dvasiškasis tėvas žinojo, kad šėtonas artėja prie Santa Marijos, ir leido jam įkelti koją į miestą.

Norėdami išsamiau išsiaiškinti šį klausimą ir deramai jį išgvildenti, turėtume pripažinti, kad čia jis išsišakoja. Iš vienos pusės matome dvasiškąjį tėvą Bergnerį, nujautusį artėjant visiems žadėtąją valandą, nors nuojauta gana dažnai apgauna, ir turėjusį progą įrodyti visiems, kad jis – visavertis žmogus ir tikras Dievo tarnas, vertas būti nesuteptuoju dvasiškuoju tėvu Antonu Bergneriu, susiremti ir grumtis su blogio apraiška, ir dydžiu, ir

galia prilygstančia jo niekada neišmėgintiems gebėjimams. Stoti prieš tą, kuris įkūnija visą niekingą, asmeninę, apgaulią, sunkiai apibūdinamą nuodėmės bjaurastį, nuopuolį, su kuriuo kunigui tekdavo susidurti kas dieną, tarytum su maro protrūkiais, lyg su kasdiene atgaila, lyg su rachitiška tuštybe, tikinčiajam per išpažintį kaip paprastai pro dantis košiant nuodėmes.

Sekdami kita šio painaus aiškinimo atšaka, matome tokį dvasiškąjį tėvą Bergnerį, kuris norėjo, kad blogis įsismelktų ir apsigyventų tarp mūsų, susitaikė su juo ir jam nesipriešino, idant Santa Marijos ir Kolonijos žmonės, jo globai patikėtos avelės, turėtų akivaizdžią progą visi drauge patirti pagundą, kovoti su ja ir ją nugalėti. Idant įrodytų, – beje, ne jam, šiuo atveju jis buvo nuošaly, galėjo tik melstis, nors ir koks būtų rezultatas, – kad turi užtektinai valios pelnyti išganymą šioje žemėje.

Tačiau, nepaisant pagrįstumo visų tų teorijų, kuriomis būtų galima remtis, aiškinantis, kodėl dvasiškasis tėvas Bergneris delsė veiksmingai priešintis ilgus metus užsitęsusio vaistininko Bartės projekto įgyvendinimui, nėra jokių abejonių, tai vis labiau stebėdamasis pripažįsta ir pats Lansa, kad kunigas, dėl vienos ar kitos priežasties pagaliau ryžęsis stoti į kovą, pavyzdingai laikėsi iki pat pergalingos pabaigos.

XXI

Viską darau tokiu pat tempu kaip ir kitais vakarais; suvokdamas, jog norom nenorom laikausi įprastos rutinos kaip ir ankstesniais vakarais, pajuntu, kaip atgimsta pasididžiavimas savimi, atidėlioti ketinimai, apima liūdesys, ir nustoju rašyti.

Susisagstau marškinius, užsidedu beretę, pakreipiu ant šono ir, užgesinęs šviesą, einu prie lango pažiūrėti į sode ištiškusį mėnulį, pauostyti gėlių ir žvilgtelėti į Chulitos duris – mąsliu ryžtingu, sustingusiu veidu, nutaisęs nežinia ką reiškiančią miną.

Leisdamasis laiptais, mąstau apie nežinomą augalą, mąstau apie tai, kas geriausia – ir beveik visada neregima – kiekviename žmoguje, mąstau apie padėtį, kurioje atsidūrėme mudu su Chulita, su mano velioniu broliu ir jos įsčiose nesamu kūdikiu.

Stabteliu vidury sodo priešais tamsų Ritos langą; menu kitomis naktimis ne kartą sustojęs čia, lygiai toje pat vietoje, su tokia pat vylinga šypsena lūpose. „Kaip pavyzdingas vyras", – kišdamas raktą į spyną, bandau save paerzinti. Tamsiame vestibiulyje prilaikydamas duris, bergždžiai laukiu, kol bažnyčios laikrodis išmuš vienuoliktą: tikriausiai bus pasikeitęs vėjas. Pastebiu didelius debesis, tįstančius mėnulio link.

Nusižeminęs ir globėjiškas duodu žinią apie save silpnu laiptų girgždėjimu; atidarau duris ir įeinu, ant kėdžių nebėra išmėtytų vyriškų drabužių, lova užklota nauja šviesia lovatiese,

ji vilki mėlyna vakarine suknele, ilga ligi blizgančių batelių. Sėdi prie židinio ant labai žemos kėdės; nežiūri į mane, tarsi žaidžia su plačia apyranke, smaukiodama ją ant kairės rankos, su šukuosena – aišku, ne jos pačios padaryta – dengiančia kaklą.

Mintis padaryti viskam galą vėl trenkia man į galvą, perbėga per visą kūną, ir aš nejučia prisišlieju prie medinių durų, atsiremiu. Ant staliuko – butelis ir dvi artipilnės taurės. Ji neatsigręš į mane, kol prieisiu ir užkalbinsiu; suvokiu, jog tvirtas ryžtas padaryti viskam galą tolygus norui, jau įsisenėjusiam, vis atidėliojamam, iš visų jėgų vieną vienintelį kartą skelti jai antausį.

Knieti ją pašaukti vardu, bet susivaldau, iš neapykantos džiūva burna, man gaila savęs nelyginant prarasto nepakeičiamo draugo. Ji neatsigręš. Vėl gurkšteli vyno, ir drauge su statomos taurės skimbtelėjimu pasigirsta jos juokas, toks trumpas ir tylus, neišreiškiantis nei pašaipos, nei džiaugsmo, nei vilties. Noriu nebent paliesti jos siaurą petį, apskritą, mėlyną petį. Kai bandau nukreipti mintis į šalį, svarstydamas, kokią beprotybę Chulita prasimanys šį vakarą, ji staigiai pasisuka, atsigręžia į mane – rimta, budri, lyg ką tik nusiėmusi kaukę. Apgaulė atsiskleidžia valdingu mostu, kuriuo pasiūlo man išgerti.

– Sveikas, Chorche, – sako, lyg repetuodama pasisveikinimo sceną.

Esu Chorchė, Chorchė, ir tiek, gyvas ir blaivaus proto, susikrimtęs dėl netikėtos minties pasiduoti likimo valiai, prie židinio netekęs nusistatymo elgtis kaip subrendęs vyras.

Mudu geriame, įdėmiai stebėdami vienas kitą, dėdamiesi, kad godžiai geriame vyną; atsisėdu ir susirangau priešais ją, o ji man šypsosi, toliau žaisdama su apyranke, įvijai sukiodama ją nuo riešo iki alkūnės. Jos ranka įdegusi; sunku įsivaizduoti, kad ji galėtų išeiti į lauką ir degintis saulėje, man regis, visai tai

gryniausia nesąmonė, neįmanoma suvokti, įsivaizduoti, kad taip ar panašiai galėjo būti.

– Chorche, – kartoja ji, kad nepamirščiau, kas esu. – Jau nuo popietės tavęs laukiu. Turiu galvoje, jog nuo šios popietės laukiu vakaro, vienuoliktos valandos, trokšdama su tavimi pasimatyti ir pasikalbėti. Ko gero, nuo rytojaus dienos pradėsiu pietauti valgomajame. Man jau vis viena, nėra ko sėdėti užsidarius tarp keturių sienų. Jei tu žinotum... Prieš kelias dienas, gal prieš savaitę, man paaiškėjo teisybė, tačiau, tiesą pasakius, aš nesuvokiau, kad ji paaiškėjo. Nesuvokiau iki šios dienos. Supranti? O kadangi ji taip ilgai slypėjo manyje, nekantriai tavęs laukiau, norėdama tau papasakoti, kas atsitiko.

Miegamajame neįprasta: žiūriu į naują lovatiesę, švarius, tvarkingai išrikiuotus baldus, kilimėlio raštus lovos kojūgalyje. Gurkšteliu iš taurės ir prisidegu pypkę, klausydamasis ir žiūrėdamas į ją su naiviausia veido išraiška, kokią tik galiu nutaisyti šį vakarą.

– Bet tau nesvarbu, ar ne? – klausia ji. – Ar nesuvoki, jog viskas pasikeitė?

– Taip, jaučiu, kad viskas pasikeitė. Bet nieko nesuprantu.

Nusiraminusi, atsainiai šypsodama, ji nukreipia žvilgsnį į tuščią švarutėlį židinį.

– Rytoj išeisiu iš čia, valgysiu kartu su jumis, gyvensiu namuose.

Ji žiūri į mane, tikėdamasi, kad imsiu stebėtis, lyg anksčiau to nebūtų sakiusi. Jos veidas nurimęs, apsiblausęs; tačiau tas liūdesys išorinis, nepersmelkiantis, neslegiantis.

– Kaip galėčiau tau visa tai išdėstyti, kaip turėčiau visa tai papasakoti? – klausia ji, židinio pusėn atgręždama sustingusią šypseną.

Įsitikinu, kad nebetikiu ja nei jos vaidyba, prisipažįstu, kad jau prieš keletą savaičių abejojau dėl jos pamišimo, vadinasi, tariu sau, turi kažkas įvykti, kažkas turi pasibaigti šį vakarą.

Kadangi neatsakau, ji nustoja šiepusi dantis ir nuleidžia galvą; mėlynas siluetas atšlyja įsitempęs. Staiga ji pasijunta vienui viena ant kėdės, parietusi kojas sulig bamba, ryškiai geltona šukuosena, lūpų išraiška nebeatitinka kontūrų, kuriuos buvo nubrėžusi su lūpų dažais. Ji atstu nuo manęs, nuo mano prisiminimų apie Federiką, sėdi vieniša vidury kambario ant žemos kėdės.

– Man regis, šį vakarą elgiesi truputį kaip idiotas, – sako ji švelniai, ir šypsena, pradingusi iš veido, nuskaidrina jos balsą, skambantį įtaigiai ir santūriai, bylojantį apie aukas, kantrybę, paslaptis.

– Visada toks buvau, – atsakau. – Kartais man atrodo, kad nuo pradžių pradžios esu idiotas. Niekada nenorėjau apie tai tau užsiminti, nes man tai nebuvo svarbu, be to, vis viena nieko nesuprastum. Kaip ir aš tavęs nesuprantu.

Pasižiūri į mane ir nukreipia akis į šalį, dabar jos šypsenoje nė žymės susijaudinimo: ji blanki, džiugi, šykšti, kaip visada, kokia šypsodavo, prieš apsergant mano broliui, kai meiliai klausinėdavo mane apie įprastus dalykus.

– Chorche, būk geras...

Kilsteliu ranką, bet jai pasidingoja, kad bandau gintis penkiais pirštais, atkišęs drėgną delną.

– Na jau ne, mes visada suprasdavome vienas kitą... Kaip tik todėl ir tebesu gyva, kad visada tave suprasdavau. Aš tau nepriekaištauju, tiesiog pajuokavau, ir tiek, iš tikrųjų aš esu idiotė, nes užsigeidžiau, iš tingumo viską susigalvojau, norėdama, kad tu įspėtum mano norus, ir nieko nereiktų aiškinti.

Atsistoju, einu prie židinio, iškratau pypkę; ji šneka toliau, nors aš nesiklausau, šneka tuo pačiu tonu, kokiu mano motina man aiškina, kaip svarbu galvoti apie ateitį, vardija mano privilegijas, bando įtikinti, kad tėvas ko nors atsisakė mano labui. Iškrapštęs pypkę, čiulpiu įsikandęs kandiklį, einu prie lango, bet nesiryžtu jo atidaryti. Jau saldesniu balsu ji toliau aiškina, kad jau seniai mane suprasdavusi, nuo susitikimų vienuoliktą valandą vakaro nukreipia kalbą apie tuos laikus, kai lankėme mokyklą.

– Suprasdavai kiekvieną mano klaidą, niekada nebijojai, niekada nelaikei manęs pamišėle. Buvai Federikas, žinojai, kad esi Federikas. Ir tai buvo netiesa, bet visa tai praeity. Žinojai, kad laukiuosi vaikelio nuo Federiko, žinojai, kad Federikas miręs. Ir vėliau paaiškėjo, kad ir tai netiesa, bet tu dar anksčiau žinojai, kad tai netiesa, kaip ir aš žinojau. Nesakyk, kad nežinojai, nesakyk, kad tuo netikėjai.

– Ne, – sakau. – Taip ir buvo. Man vis viena, kad šiandien tai netiesa. Tuomet negalvojau, jog tai netiesa.

Sakau tai iš lėto, oriai, kaip subrendęs vyras, tvirtu, nelūžinėjančiu balsu. Galiu atverti langą, kvėpti gryną orą, atkurti kraštovaizdį sutemų toliuose, pasijusti vienas vienumoje, daug stipresnis, tačiau ima baimė, kad galiu pabūgti tamsos ir grįžti prie jos, pažemintas ir netgi jaunesnis.

– Na, Chorche? Kaip tu gali sakyti, kad mudu nesupratome vienas kito, kad jau nuo pradžių pradžios esi idiotas?

Nenoriu žiūrėti į ją; atrodo, lyg būtų verkusi, o dabar nusiraminusi bando nusijuokti, kad man įtiktų. Atsitiko kažkas svarbaus, kažkas galutinai pasibaigė, ir tai manęs nė kiek nedžiugina. Federiko nuotraukos dingo nuo sienų, židinio, staliuko; pirmąsyk savo gyvenime esu vienas, ir pirmąsyk gyvenime manęs

negąsdina vienatvė. Juo blogiau jai, tariu sau, nes vėl žiūriu į ją ir jos nebemyliu, atrodo, lyg būčiau visada ją niekinęs, troškęs partrenkti, kaip, ko gero, tikri vyrai elgiasi su kekšėmis.

– Nestovėk taip toli, – sako ji. – Šiandien mums reikia pasikalbėti. Šiandien turiu tau pasakyti teisybę, ir pamatysi, kaip paskiau viskas gražiai atrodys. Nuo rytojaus, nuo šios akimirkos. Juk žinai, kad, atskleidęs tiesą, žmogus įsivaizduoja, jog visi ją žino ir jau neverta jos sakyti kitiems.

Vėl ji meluoja ir jau pati nebetiki savo žodžiais; sėdi ant žemos kėdės, atšlijusi nuo atkaltės, sugniužusi, persikreipusi; nelyginant delną ar žnyples, nelyginant žibintuvėlį atsukusi į mane savo senstelėjusio, apvytusio pavargėlės veido spindesį – netekusi pusiausvyros, laikosi tik savo ydų varoma. Anksčiau, kitais vakarais, ją gelbėjo gailestis, skiriantis mane nuo jos; dabar jaučiuosi atskirtas pats nuo savęs, trokštu jos nusikratyti, būti savimi ir pažinti save.

Ji kažko klausia, aš išsilenkiu rankos, siekiančios mano galvos.

– Apskritai, – sakau. – Ką aš čia veikiu? Ko ateinu kiekvieną vakarą? Kas aš toks buvau? Nes manęs nebuvo, niekas manęs nepaisė. Ar tau niekad neatėjo į galvą mintis, kad aš buvau kažkas kitas, aš nebuvau Federikas, aš nebuvau tu, nebuvau Dievas ar koks daiktas. Aš gyvas, aš ne Federikas, ne Federiko sūnus. Aš kažkas kitas, girdi, visada buvau kažkas kitas.

Ištuština taurę ir atsistoja, mėlyna suknelė lengvai suplevėsuoja iš priekio ir nugaros palei grindis, klostės prasiskleidžia ir sukrinta. Chulita pasilenkia, pataiso lovos užtiesalą, pertvarko kvapiųjų pelėžirnių puokštelę, pamerktą vazoje ant naktinio staliuko; žiūriu į ją: ji stovi atsitiesusi, tebešypsodama, smiliumi ritmingai judindama vieną gėlytę, kita ranka įsirėmusi į klubą.

– Absurdas, – sako ir laukia, ką pasakysiu.

Neatitraukdamas nuo jos akių, atsisakau minties užsirūkyti pypkę, nebekreipiu dėmesio į jos pamišimą, įsivaizduoju ją šviesiaplaukę, daugmaž trisdešimties metų, liekną, dailiai nuaugusią, vaikiškai naivią.

– Juk absurdas, ką? – neatlyžta ji; girdžiu, kaip ji keliskart ištaria „Dieve mano" ir griūva į lovą.

Imu kalbėti, nes turiu kalbėti, nesirūpindamas, ar ji klausosi:

– Absurdas, viskas absurdas. Na ir kas? Ateinu kiekvieną vakarą ir, be to, dar dieną vis ateinu. Ateinu ir klausausi tavęs, mudu žaidžiame tavo žaidimą, Federiko žaidimą. Tačiau aš turiu kitokių žaidimų, kitokių rūpesčių. Nežinia, kokie tie rūpesčiai, bet tai mano rūpesčiai. Tai mano rūpesčiai, jie neduoda man ramybės, kai ateinu čionai, atsisėdu ir klausausi tavo melo, kuriuo bandai gintis. Gal aš klystu, gal iš tiesų esi pamišusi. Jei esi pamišusi, neimsi į širdį mano žodžių, o jeigu nesi pamišusi, esi to nusipelniusi.

– Chorche, – sako ji, – Chorche...

Žiūrėdamas į užgesusią pypkę, įsivaizduoju, lyg ją matydamas, kaip ji prisimerkia, nusišypso žvelgdama į lubas ir daro viską, kas įmanoma, kad tik dar labiau sužadintų gailestį sau.

– Nekalbėk taip. Nenoriu, kad vėliau gailėtumeis, jog pasakei man...

– Žinau, kad nesigailėsiu. Tačiau kiekvieną vakarą gailėdavausi, kad to nepasakiau, gailėdavausi ir dar kitą dieną. Gailėdavausi vėlai vakare leisdamasis į sodą. Ar dar kalbėti, ar išeiti? Galėčiau išklausyti, ką tu norėtum man pasakyti, o paskiau išeiti.

– Ne, ne, – sako ji, ir aš suprantu, kad ji vėl jaučiasi stipri, įsitikinusi, jog manęs neprarado. – Būtų geriausia, jei dabar viską pasakytum. Apskritai turėjai anksčiau viską pasakyti.

– Anksčiau negalėjau, pats nežinau kodėl. Nežinau, kodėl galiu pasakyti šiandien.

– Džiaugiuosi, kad gali, mielai išklausysiu. Būtų geriausia, kad viską pasakytum, būtinai pasakyk. Ir aš noriu tau viską pasakyti. Atrodys, lyg pradėtume viską iš naujo, bet dabar iš tikrųjų taip ir bus. Įpilk man konjako.

Atnešu jai savo taurę ir statau ant staliuko, nes ji nė nekrusteli iš vietos: sėdi spoksodama į lubas, susidėjusi rankas, veidas apskritas, atjaunėjęs. Kai rengiuosi išeiti, ji mane pašaukia; stabteliu atsukęs nugarą.

– Chorche.

– Ko? – atsiliepiu.

Jei mano brolis galėtų prisiminti, dažniausiai įsivaizduotų atloštą galvą, putlius skruostus ir patinusius paliaukius; palinkęs įsižiūrėtų – daug atidžiau, įdėmiau, jau nebe taip beviltiškai – į tviskančius dantis, į lūpų pasalą, į spindinčias ir primerktas akis.

Ji stato taurę ant staliuko ir nusikosėja; patogiau įsitaiso ant kėdės, ištiesusi rankas, su tokia pat valingai romia šypsena lūpose. Nežinia, nėščia ar ne – šį vakarą ji gali meluoti be saiko, ir melas ras savo vietą pasaulyje, – bet mėlyna suknelė išsipūtusi ant pilvo, apgulusi šlaunis. Žiūrėdamas į jos aksominius batelius be galo aukštais kulniukais, dar niekada neavėtus, blizgančiais puspadžiais, susigraudinu ir darsyk įsitikinu, kad ji tikrai pamišusi.

XXII

Kiekvieną sekmadienio naktį Larsenas, pasibodėjęs viskuo ir pasenęs, prisimindavo Gražutę Mariją, tuos laikus, kai ji buvo vardu Nora, netikrų, nežinia kodėl prisiimtų vardų virtinę, nutįsusią nuo pamiršto tikrojo iki paskutiniojo. Gaivindavo prisiminimus apie sostinę, įtemptai mąstydamas apie senus laikus ir akstinus, dabar jau svetimus, palaidotus ir vis dėlto stebėtinus kaip nelauktos naujienos, – ranka šiaip sau parėmęs smakrą, mieguistu žvilgsniu lydėdamas gaivalingą prisiminimų ir abejonių virtinę, atvejų atvejus, kai tekdavo netikėtai sprukti į nežinomus priemiesčius, į labirintus gatvių, nugirstų iš žmonių pokalbių arba įsidėmėtų beskaitant varžytynių skelbimus.

Po pietų įsitaisydavo kavinėje ir iki sutemų rūkydavo, nukratydamas pelenus į kavos puodelį; pro apsmilkusius langus, kuriuose dažnai raitydavosi baltos raidės, skelbdamos artimiausius susitikimus su biliardo ir gitaros meistrais, stebėdavo priemiesčio kraštovaizdį, vijokliais apėjusias vielines tvoras, mechanines dirbtuves su automobilių griaučiais, vėjo siūbuojamus drobinius stogelius virš moteriškais vardais pavadintų mūrinių parduotuvių fasadų.

Vaikščiodavo išmaltomis arba neseniai grįstomis gatvėmis, trypdamas piktžoles, atkakliai želiančias tarp grindinio akmenų, įsimindamas gatves, apleistas sankryžas, parduotuves su

dėmesio vertomis vitrinomis. Ir visa tai perniek, kaip paaiškėjo vėliau.

Kaip paprasčiausias užsispyrimo ir tikėjimo vaisius, nors jis ir nesiekė to valios pastangomis, atėjo metas, kai įsigijo automobilį, būstą, japoniško šilko marškinius, radosi proga išsivaduoti nuo bet kokios nepageidautinos paleistuvystės. Ir kai pragaištingai patikėjo, kad visa tai tiesa, kai pajuto, jog ir puikybe, ir siekiais nenusileidžia draugams, ištiko lemtinga katastrofa: pusė metų kalėjimo, tremtis į krašto gilumą.

Kalėjime galėjo įsitikinti – Gražutė Marija ateidavo kasdien, nešykštėdama sąmojų, vilčių, cigarečių, ciniškų patarimų, švarių drabužių, – kad jos atsargumas ir amoralumas savotiškai atitinka tai, kas jam esminga, atitinka idealus, jųdviejų aptartus nuobodžio ir nevilties valandomis.

Ateidavo pačią pirmąją lankymo valandos minutę, jauna, papūtusi lūpas, lyg bijotų pratrūkti kvatoti, staigiai nužvelgdama tarnautojų veidus užuojautos ir iššūkio sklidinais žvilgsniais. Graudindavosi, kad Larsenas toks sulysęs, rodydavo dovanas, vardydavo prarastojo pasaulio įvykius, likimo staigmenas, ištikusias moteris ir bičiulius. Ir ne todėl, kad jai tai būtų svarbu, ar manytų, kad tai svarbu Vanagui, tiesiog pasakodavo kantriai, padrąsinamai, sąžiningai, lyg radusi gerą temą, tinkamą susiklosčiusioms aplinkybėms.

Po pusės metų pagaliau jis suvokė, jog jam lemta siekti dviejų idealų: susirasti idealią moterį ir įsteigti idealų viešnamį. Pirmajam idealui įgyvendinti reikėjo Likimo valios, susitikimo su lemties jam skirta mergina; antrajam – turėti pinigų ir laisvas rankas.

Išėjus iš kalėjimo, gana greitai įsipyko sekliai, be paliovos gulantys ant kulnų, ir jaunuoliai šviesiais lietpalčiais, kavinėse

tikrinantys jo dokumentus, ir storuliai pašaipūs komisarai, liepiantys laukti valandų valandas, o paskiau klausantys jo prasimanymų apie pragyvenimo šaltinius, ir jis nutarė vykti į krašto gilumą ieškoti abiejų dalykų: moters ir pinigų savo verslui įsteigti.

Gražutė Marija nepanoro važiuoti drauge, ir jis susitaikė su tuo, supratęs, kad taip geriausia jiems abiem: būsimoji ideali moteris turėjo būti be jokios patirties, nesugadinta. Tačiau jam nepavyko susirasti nei tokios moters, nei juo labiau progos įsteigti svajonių viešnamį, kasdien vis brangesnį ir vis nepasiekiamesnį, kavinėse ir pensionų lovose vienui vienam gvildenant savo projektą. Reikėjo gyventi, bėgant metams; o kadangi reikėjo išgyventi iki tos valandėlės, kai netyčia sutiks ieškomą moterį arba galės atidaryti idealų viešnamį, davė sau žodį nebežiūrėti į veidrodį, nei smerkti save, nei teisinti, apskritai pamiršti tą juokingą žmogų, kuriuo ilgainiui tapo.

Reikėjo gyventi, ir todėl jis sugalvojo globoti vargšes kekšes, pasenusias, nusialinusias, niekinamas.

Abejingas iš visų pusių smingantiems ironiškiems žvilgsniams, restoranuose, kur rytais patiekiamas troškinys, šypsodamas storoms penkiasdešimtmetėms ir kaulėtoms senėms vakarinėmis suknelėmis, tėviškas ir atlaidus, visada pasiruošęs išklausyti ir duoti patarimų, visa savo išvaizda bylodamas, kad jam tinka visos moterys, kurios gali uždirbti pinigų ir, deramai ir besąlygiškai juo pasitikėdamos, atiduoti jam uždarbį, pelnė Maitvanagio pravardę, pelnė tokią „Dievo palaimą", kad, šaukiamas tuo vardu, nėmaž nesipiktindavo – priešingai, atsiliepdavo, nutaisęs gudrią ir gailesčio kupiną šypsenėlę.

Jei būtų turėjęs bent menkiausią savižudybės paskatą, bent kruopelę drąsos stabtelėti prie veidrodžio, pabusti iš pokaičio

miego ir atlikti sąžinės sąskaitą, būtų įsitikinęs, kad esąs lašas į lašą panašus į nevalyvą ilgaplaukį smuikininką, kuris trečios kategorijos miestuose be šeimininko leidimo griežia operečių valsus ir melodijų pynes antros kategorijos kavinių lankytojams, su vis didesne panieka aukštai keldamas galvą, su dviprasmiška šypsena storose lūpose, visiškai tikras, jog būta kažko esminga tuo metu, kai jis dar nelaikė rankose įtaukusio, įjuodusio smuiko, kol negriežė tango, kol saugojo savo muziką nuo girtuoklių ir gatvės mergų pritarimo, kas trys dalykėliai eidamas prie staliukų su atkišta metaline lėkštele, į kurią krisdavo monetos, o jis suberdavo jas į savo juodo švarko kišenes, idant rankos nepajustų džiaugsmo nei pažeminimo. Kartais rodydavo pageltusią, per sulenkimus išdilusią koncerto programėlę, sunkiai atskleidžiamą, su dar atpažįstama nuotrauka, su žodžiu „Wien", pabrėžtu raudonu pieštuku, kad lankytojai galėtų lengvai jį įžiūrėti tarp kitų, nesuprantamų, negailestingai išraitytų, su dvitaškiais virš kai kurių raidžių.

Ilgus metus Vanagas klaidžiojo po šokių sales, neskubėdamas, siūbuodamas į šalis, meistriškai kurdamas saugumo ir ramybės įvaizdį, būdingą tokiam žmogui, kokiu vaizdavosi, sveikindamasis atsainiu ir vangiu rankos mostu, ir, atsisėdęs prie staliuko, siūlydavo meilę ir paguodą eilinei dvasnai. Atrodydavo, kad jis į blausiai apšviestą užnarvį atneša lagaminą, prikrautą visokio šlamšto, atvožia jį ant stalo ir mikliai, tačiau be įkvėpimo ima rodyti prekes, tikras, jog kitas prekeivis niekada negebėtų įkalbėti kliento, tikras, jog, perkant ir mokant kainą, viską lemia miglotas tuštybės ir pasiaukojimo derinys. Siūlydavo priimtiną vilties, nežaboto vyriško geismo, drungnos patirties pakaitalą, galima sakyti, neribotą paguodą, atjautą ir pakantą.

Skruostą parėmęs keturiais pirštais nublizgintais nagais, įsikandęs kandiklį, kitoje rankoje laikydamas taurelę, spręsdavo verslo reikalus prie nuošalaus staliuko, kuo toliau nuo šokių aikštelės, netoli automatinių durų su emaliuota lentele: „Moterims". Pro šalį praeidavo moterys – ne vieną kartą per vakarą, nei sparčiai, nei lėtai, abejingais veidais. Jis negaišdavo veltui laiko jas apžiūrinėdamas, keldamas į padanges siūlomos prekės gerumą: visi žinojo, kas jis per vienas, ką gali duoti ir ko nori. Patinkamos moterys, dar jaunos, dar gražios, merkiančios jam, kantriai sėdinčiam prie staliuko netoli tualetų, moterys, akimirkai atgaivinančios atmintyje senus projektus ir anų dienų gyvenimo būdą, buvo neprieinamos, nieko naudinga jis negalėtų joms pasiūlyti. Kitos, senatvės ir vyrų stygiaus priremtos prie sienos, turėdavo pačios prieiti kurį vakarą, atsisėsti prie staliuko ir paprašyti leidimo nusigerti.

Beveik visada taip prasidėdavo kiekviena istorija, ir jeigu jis būtų gerai nusiteikęs ir linkęs visas jas palyginti, būtų įsitikinęs, jog apskritai tai viena vienintelė istorija, vienintelis įvykis moters gyvenime, toks pat neišvengiamas kaip brendimas, menopauzė ir mirtis. Jis mokėjo jų klausytis su deramu dėmesiu ir šypsena lūpose, plekšnoti per gyslotą ranką, paženklintą laiko, kurio jau nebeįmanoma nuslėpti, šaipytis iš būgštavimų ir su saikingu spontaniškumu kartoti padrąsinimo ir optimizmo žodžius. Neguosdavo miglotais pažadais, neminėdavo pelnytų atlygių, kurių kada nors reikėtų tikėtis: siūlydavosi pats, visa savo esybe, nuo to vakaro iki pabaigos.

Nieko nereikalaudamas, vis dėlto mokėdavo prieiti prie to, kad apkerėta moteris pati atsiskaitydavo už gėrimus, tad ateinančiomis dienomis nebūta klaidingų arba miglotų aiškinimų. Ir kiekvieną sykį, į tų „vedybinių" naktų pabaigą, kai nutukusi

ar sudžiūvusi maita, galų gale pritapusi prie jo kolekcijos ar bandos, ryždavosi – paprastai laikinai – liautis verkusi arba vėmusi, arba prisikišusi ir kuždėjusi į ausį nuvalkiotus švelnius žodžius, Vanagas miegamajame iškeldavo į viršų kandiklį su įsprausta cigarete ir keletą minučių mąstydavo apie dar vieną nesėkmę ir tos nesėkmės gėlą, tykojančią visų moterų po keturiasdešimties, nelyginant plėšikas patiltėje laukiančią jų nuo pradžių pradžios, nuo gimimo ar paauglystės. O gal jos pačios išnešioja tą nesėkmę, maitina ją savo krauju ir kada nors neišvengiamai pagimdo, idant pralaimėjusios dėl savo gyvenimo galėtų kaltinti kitus, pasaulį, Dievą, kurį prisimena po keturiasdešimties.

Ši katastrofos nuojauta – kaip jis įsitikino, išsipildanti nepaisant bet kokių įsivaizduojamų aplinkybių, – ši biologinė pasmerktis nevilčiai siejo jį su visomis moterimis. Tačiau tuo pat metu, kadangi moters nesėkmė būdavo neišvengiama, o jis, priešingai, nebūdavo taręs sprendžiamojo žodžio, galėdavo elgtis su jomis kaip vyresnysis brolis, įspėti jų mintis, kad nereikėtų klausytis jų melo, galėjo jas valdyti ir už jų pinigus pirkti joms pigių kasdienių konkrečių skatinamųjų priemonių.

XXIII

Lyg įspėjęs, kad galvoju apie laiką, tėvas nutyla ir iš liemenės kišenaitės išsitraukia auksinį laikrodį „Omega" su trim dangteliais ir įrašu apie gėrį bei sąžiningumą, prieš dvidešimt penkerius metus *Liberalo* darbuotojų padovanotą mano seneliui.

Spaustuvės darbininkai mėlynomis palaidinėmis, redakcijos darbuotojai su varlikėmis, sukumpę administracijos tarnautojai, akiniuoti, su liustrininiais antrankoviais. Visi, man regis, jau seniai po žeme; visi krūvoje, kaip bendroms vaišėms surinkti pinigėliai, kiekvienas skyrium saviškai dvokiantis tabaku, lygintais marškiniais, prakaitu, viengungyste arba šeimynine laime, puikybe ir vergyste.

Mama mezga nukneibusi galvą, gal skaičiuoja akis, o gal meldžiasi. Nežinia, kodėl sege prisisegusi prie krūtinės nusvirusią geltoną gėlę. Jau seniai, labai seniai ji – žmona ir motina; aš visada ją prisimenu tokiu veidu, romiu beasmeniu žvilgsniu, kartais geraširdiškomis, kartais kartėlio iškreiptomis lūpomis, nelygu diena. Regis, kartą bandžiau įsivaizduoti, koks būtų jos veidas, jeigu ji būtų ne maloningoji motina ir ištikimoji žmona, jeigu būtų tiesiog moteris. Tačiau po Federiko mirties supratau, jog kaukė vienintelė ir galutinė, jog ilgainiui sudils, bet nė kiek nepasikeis. Įdėmiai žiūri į mane, maldaudama, kad būčiau geras; žiūri meiliai į mano tėvą, šiek tiek žavėdamasi juo; nežinau, ką ji

galvoja, gal apskritai nieko negalvoja. Kai tėvas vėl ima vaikščioti nuo lango iki stalo, sieninis laikrodis rodo be dešimties vienuoliktą. Ko gero, Chulita jau laukia manęs.

– Palikimo gausi truputį pinigų, – vėl sako man tėvas; atsainiai sumetu, kad nutilęs išsitraukė laikrodį tik todėl, jog nežinojo ką sakyti. – Negaliu pasakyti kiek, tikriausiai nedaug, tikriausiai užtektinai. Šiaip ar taip, kur kas mažiau nei būčiau norėjęs tau palikti, be abejo, mažiau nei esi nusipelnęs.

Atsiremia viena ranka į stalą ir liūdnai man nusišypso, bet tuojau pat nukreipia akis į šalį.

Man šešiolika; suprantu, kad vyrams nedera vienas kitam rodyti švelnumo. Mama žiūri į mudu, žiūri į stalą, ten, kur stovi gėlių vaza, užkelta ant juodos knygų rietuvės: nuotraukų albumo, pirmosios *Liberalo* buhalterinės knygos su senelio pastabomis ir jos senelio atsivežtos Biblijos. Ji neabejinga švelnumo ir savitarpio supratimo bangelėms, almančioms tarp tėvo ir sūnaus, siejančioms juos prie nukraustyto stalo. Atsidūsta, rodydama, kad nelieka nuošaly, ir vėl darbuojasi virbalais.

Papurtau galvą ir nusišypsau; noriu pasakyti, kad pinigai manęs nedomina, kad esu nieko nenusipelnęs ir kad mano tėvas nemirtingas. Turbūt jis to tikisi, nes dar stipriau įsiremia pirštais į stalą, paskiau vėl leidžiasi vaikščioti, kalbėdamas toliau:

– Man rodos, – nežinia, ar šiandien sugebėsi tai suprasti, – aš liksiu tau pavyzdžiu. Nesakau, jog tai sektinas pavyzdys; suprantu, kad visi mes skirtingi, o tai, jog esi mano sūnus...

Mano ištakos – tai jis, šis kūnas, ši eisena, dalykai, kuriais jis tiki, judesiai, kai, susikišęs rankas į kišenes, glostosi pilvą, tarytum tikrina, ar sunkus. Nebesugebu nutaisyti veide graudžios, idiotiškai mąslios išraiškos, susikeičiu kojas ir imu pirštais raizgyti staltiesės kutus.

– Tau paliksiu... tėvo, kurio nėra ko gėdytis, įvaizdį, prisiminimą. Tikiuosi, paliksiu verslą, *Liberalą*, dienraštį, kas be ko, miesto, viso krašto pasididžiavimą. Ne todėl, jog aš jį įsteigiau; tiesiog perėmiau jį ir tenkinausi tuo, kad vykdžiau kitų žmonių valią, gerbiau kitų žmonių išmintį. Gal tu, kito laikmečio vaikas, būdamas kitokio išsiauklėjimo, sugebėsi...

Nepasako, ką galbūt sugebėčiau padaryti, perėmęs dienraštį; bandydamas kutus surišti šunmazgiu, prisimenu tai, kas vyko prieš trejus ar ketverius metus, kai Federikas atsisakė tvarkyti dienraštį ir pareiškė norįs vesti ir dirbti ūkyje, prisimenu tragiškas dienas, išraiškingą tylą, prisimenu, kaip jiedu sąmoningai stengėsi nebesusitikti vienas su kitu. Jiems patiko, kad jis veda Chulitą, nes ji buvo turtinga ir ne tiek keista, kiek geros širdies.

Tačiau Federikas buvo pirmagimis, jis turėjo tęsti Malabijų žurnalistines tradicijas, rašyti įžanginius straipsnius apie saulėgrąžų kainas ir apie Santa Mariją, pačių gryniausių tradicijų tvirtovę, Santa Mariją, narsiąją pažangos vėliavnešę. Turėjo tikėti, kad senelis – nedidukas, apskrita barzda, trumpa nosimi, ryžtingu žvilgsniu, – būtų parašęs didžius veikalus, kalnus nuvertęs, jeigu būtų galėjęs atsisakyti pašaukimo – švietėjiškos, apaštališkos misijos, atsisakyti nedidelio turto, kurį susikrovė įsigijęs du linotipus ir surūdijusią „Marinoni" spausdinimo mašiną.

Taigi tėvas paskelbė vienos savaitės gedulą, liūdėdamas dėl seneliui ir jam, senelio žygio tęsėjui, padarytos skriaudos. Nebylus priekaištas po riksmų, prakeiksmų ir nuvalkiotų istorijų, kuriomis jis bergždžiai bandė sugraudinti Federiką, įveikti jo abejingumą, nedėkingumą ir nesupratimą.

Dešimt minučių dvyliktos: jeigu jai pasitaiko per ilgai manęs laukti, melas, prasimanymai, Chulitos kaupiami vakarui,

susijaukia, susimaišo jos galvoje ir pasipila iš burnos ir akių ant manęs su neapykanta, be jokios prasmės.

– Man niekada nerūpėjo pinigai, – sako tėvas, ryžtingai nuleisdamas galvą; jis stovi orus, prasižergęs, nė kiek nesisielodamas dėl to savo būdo bruožo ir pasirengęs ištverti jo pasekmes.

– Žinau, – sakau graudžiu balsu; nei staltiesės kutai, nei pirštai nedera raišiojant šunmazgį. Pareikšti pagrįstą panieką pinigams, kalbant apie dalykus, tiesiogiai nesusijusius su pinigais, – tai dar viena mūsų namų tradicija. Pasidėjusi mezginį ant kelių, mama geria atvėsusią vaistažolių arbatą. Žiūri į tėvą su dar didesniu nei paprastai švelnumu, beveik šypsodama, atgaivindama prisiminimus apie pakantumą, negrąžintas ir dovanotas paskolas, neišreikalautas skolas. Pasisukusi į mane, kilsteli ranką; jos veidas toks, kokį aš bergždžiai stengiuosi įsivaizduoti: geraširdiškas, graudus, apykvailis.

– Matai, – sako jis, – noriu, kad atidžiai manęs klausytumeis, galėčiau būti laimingas, netgi visko netekęs. Visko, išskyrus judu ir rašomąją mašinėlę. Ir, ko gero, būčiau dėkingas už tokią malonę.

Stengiuosi iš paskutiniųjų nutaisyti deramą šypseną, žiūrėti į jį su begaliniu džiaugsmu. Jis juokingas, storas, iškilmingas ir nenuoširdus. Tačiau tą pačią akimirką suvokiu, kad jį myliu, myliu ir gailiuosi jo, kad visada gerbsiu už nenusakomą orumą, kurio, mano akimis žiūrint, neužgožia nė visi jo trūkumai. Jei galėčiau patikėti, kad rašomąją mašinėlę jis mini tik todėl, jog skaitė mano eilėraščius ar bent jau žino, kad juos kuriu... Tačiau jau daugel metų girdžiu tuos pačius žodžius, lygiai taip pat girdavosi, susikirtęs su Federiku. Penkiolika dvyliktos; laimė, mama atsistoja ir eina jo pabučiuoti.

Žiūri į mane ir šypsosi, pakibusi jam ant peties. Ji ne šiaip žmogus, ne šiaip kokia moteris, mąstau, ji – mano motina, ji neturi veido: nosis, kakta, lūpos, stotas jai priklauso, kad galėtų būti mano motina. Šypsosi man, bylodama, kad tėvo teisybė, kad man nedera dėtis prie draugų, lankančių paupio namelį ar netgi einančių prie jo, ir kad ji, šiaip ar taip, manimi pasitiki ir mane palaiko.

– Kada nors suprasi viską, – sako tėvas ir palengva nuo jos atšlyja. – Suprasi mūsų ketinimus, suprasi mus. Ir tai, ką šiandien laikai nepakantumu... Kada nors turėsi vaikų.

Mama nelinksmai juokiasi, lyg kažką prisiminusi, lyg būtų vienui viena.

– Seno niurgzlio požiūris...

Tėvas nusišypso, nutaiso liūdną, savimi pasitikinčią išraišką, be regimo nekantravimo, nesižemindamas, stengiasi mano veide įžvelgti bent menkiausio susijaudinimo požymių, kad galėtų ramiai baigti pokalbį. Jau beveik dvidešimt dvyliktos. Atsistoju, kad jie pamatytų ašaras mano akyse.

– Vaikeli, – sako jis patenkintas, plekšnodamas man per petį.

Mama, pabučiavusi mane, sako jam:

– Per ilgai nerašyk. Nepersirūkyk. Nesėdėk iki išnaktų.

– Eisiu truputį pasivaikščioti, – sakau susigėdęs; nusisukęs šonu nuo jų, vėl susiglaudusių, užsidedu beretę, užsimetu ant pečių lietpaltį, pirmąsyk, jiems matant, išsitraukiu pypkę. Trys vaikiški užgaidai, prajuokinantys mamą: ji juokiasi.

– Nežinojau, kad lyja, – sako tėvas, žiūrėdamas į mano lietpaltį.

Palinkiu labos nakties ir ramia širdimi, pasikūprinęs, sparčiais vaikiškais žingsniukais pereinu per kambarį, palieku juos ir atsiduriu sode.

Lauke karšta, dangus giedras, tamsiai rudas, nusėtas žvaigždžių. Atidarau ir vėl uždarau duris, lyg eidamas į miegamąjį; lukteliu kelias minutes, kimšdamasis pypkę ir stengdamasis išgirsti bent menkiausią garsą tarnaitės Ritos kambaryje. „Galimas daiktas, viskas pasibaigs šiąnakt, – dingteli mintis. – Galimas daiktas, Chulita atsibus, ir viskas grįš į senas vėžes, prasidės iš naujo, mudu netikėtai susitiksime, mudu su ja, kalbėsimės apie Federiką rytojaus dieną po jo mirties. Galimas daiktas, ji nebenorės primesti man savo valios ir pati man atsiduos."

Tyliai einu per sodą, įsikandęs išblėsusią pypkę, atsargiai braukdamas per naktį tuščiomis lietpalčio rankovėmis, įsitikindamas, kad mintys negimsta galvoje, jos glūdo kažkur šalia mūsų, laisvos ir nuožmios, įsismelkia į mus, kad imtume galvoti, o paskiau, kai nusibosta, aikštingos ir pastovios, jos palieka mus.

Stumtelėjęs duris antrame aukšte, išgirstu Chulitą bėgant ir užkliūvant už kėdės; stabteliu, kad ji spėtų susitvarkyti, ir, kai atidarau, ji sėdi ant grindų prie tuščio židinio, šypsodama man, su tamsiu kailiniu paltu, apsikabinusi kelius. Neryžtingai, lyg kelias valandas būtų rikiavusi tuos žodžius, o dabar negebėtų jų suvaldyti, ji užsipuola:

– Jau nuo vienuoliktos tavęs laukiu. O juk žinojai, kad šiandien labai svarbu, kad turi ateiti anksčiau. Nebandyk meluoti, kad neradai žinutės.

– Ne, radau, – sakau. – Visa bėda, kad negalėjau išeiti, jie norėjo su manimi pasikalbėti.

Tačiau prisimenu, kad su manimi kalbėjosi tik tėvas.

– Apie mane?

– Ne, ne, – paskubom sakau. – Apie visai ką kita: mano ateitį, dorovę, viešnamį, pasiaukojimą, Santa Mariją, mūsų gerą

vardą, sąžinę, patirtį, *Liberalą* ir senelį. Įprastas pamokslas, tik šiandien...

Aiškindamas stoviu šalia jos, nelabai tikras, ar ji žiūri į mane, sulig kiekvienu žodžiu linkteliu galvą, nutaisęs pašaipią subrendusio vyro miną. Akies krašteliu stebiu jos smarkiai išdažytą veidą: dabar ji palinkusi žiūri žemyn, į kelius, kaip ir anksčiau paslaptingai šypsodama vangia pamišėlės šypsena. Metu lietpaltį ant grindų, atsisėdu, užsikeliu koją ant kojos, prisidegu pypkę, kurstydamas savyje neapykantą Chulitai, stengdamasis įtikinti save, kad esu jai reikalingas, kad šis poreikis suteikia man teisę ją niekinti ir globoti.

– Kalbėti apie visa tai! – sukužda ji stebėdamasi, lyg negalėdama tuo patikėti. Dabar ji glosto palto kraštą, dengiantį kojas, tolydžio palinkdama į priekį ir vėl lošdamasi, delnais trinasi kojas nuo kelių iki pat kulkšnių. Tebeavi bateliais, sėdi įsispyrusi į grindis. Jos šypsena tarsi prilipusi prie lūpų, kiek nustebusi, – be abejo, ji net negalėtų pasakyti, apie ką galvoja šypsodama, – kelia man nerimą, žadina šaltą, neįprastą neapykantą, visiškai kitokią nei norėčiau jausti.

– Ką šiandien veikei? – klausiu.

Ji liaujasi trynusi kojas, iš lėto kelia rankas, staiga jas nuleidžia, vėl ima linguoti, per paltą rankomis glostydamasi kojas. Dingteli mintis, kad šio vakaro scena valgomajame paliudijo, jog mano tėvai susitaikė su Federiko mirtimi, su netektimi, susitaikė su tuo, kad nei sielvarto, nei prisiminimo neįmanoma paliesti rankomis, kad neįmanoma susisiekti ar kovoti su mirusiaisiais, nes jie pernelyg sukalbami ir paslaugūs. Ir dabar, irgi tik dėl jų, esu Federikas, nemirtingojo Malabijos, *Liberalo* steigėjo Santa Marijoje, darbų tęsėjo tęsėjas.

– Šiandien jos vėl buvo atėjusios, – sako Chulita, nesiliaudama linguoti. – Kaip paprastai gailėjosi manęs, o aš gailėjausi jų. Tačiau jos, be kita ko, šlykščiai smalsios. Ar aš irgi buvau tokia pat smalsi, tokia pat šlykščiai, niekingai smalsi? Kai buvau tokio pat amžiaus kaip tos merginos.

Betgi ne, tikriausiai dar ne: mano brolis dar ne visai miręs, ir jie, mano tėvai, nesugeba įsivaizduoti ateities, kurioje nebėra Federiko. Kaip ir Chulita; kaip ir Chulita jie mano, jog aš pernelyg jaunas, kad atitikčiau pareigas ir aplinkybes, ilgus metus jų įsivaizduojamas Federikui.

– Nesuprantu, – sakau įsiutęs.

Ji sustingsta ir žiūri į mane beveik rimtu veidu, pusiau šypsodama. Tačiau nesuvokia, kad ją myliu, nežino, kad ji mano ir kad pagaliau artėja prie pabaigos žaidimų ir istorijų metas.

– Kas? Kokios merginos? Ko gailėjosi? Ko smalsavo?

Klausiu neįsijausdamas, lyg kalbėčiausi su savo pypke.

Nusivylusi Chulita vėl ima linguoti ir mieguistai šypsotis. Bet aš neketinu nusileisti, bijau tylos, nes ji moteris, vyresnė už mane, turi daugiau paslapčių; pasigraibęs po kišenes, skaitau, nežiūrėdamas į ją:

– „Turiu su tavimi pasimatyti, nes tai atsitiko. Drauge melsimės. Vienuoliktą valandą, ir nė minutės vėliau; turėsi man padėti, kad man būtų atleista už visas gėdingas abejonių akimirkas. Vienuoliktą valandą, o jei galėsi – ir anksčiau." Ką gi, aš čia. Kas atsitiko?

Ji pakelia galvą, nustoja lingavusi. Prasižiojusi, skvarbiu žvilgsniu žiūri į mane, lyg įžiūrėtų mano veide mano balso toną, trumpas ir tiesiogines žodžių reikšmes, sausus iššūkio, apgalvoto abejingumo atspalvius. Pirmą kartą man dingteli mintis, kad

ji gali būti išdidi, kad vaikystėje šitaip žiūrėdavo į savo tėvus, o vėliau į Federiką, kad ji labiau linkusi patirti katastrofą nei aiškintis.

– Nieko, – sako ji. – Norėjau su tavimi pasimatyti ir daviau žinią. Ar tu nepatenkintas?

Gūžteliu pečiais ir, papsėdamas pypkę, stebiu, kaip dūmai sklaidosi palei jos veidą. Vis dar prasižiojusi, ji laukia, apsimeta mananti, kad aš galėjau ją įžeisti.

– Ne, – atsakau. – Visa tai, pamokslai, jų primetamas švelnumas, takto stoka, šiurkštus žaidimas...

Dabar šypsena pražysta lūpų kertelėse, vėl pilna meilumo, lūpos prasiskiria, nelyginant rankos, matuodamos mano ūgį. Ji nė neketina man pritarti.

– Visa tai. Kam man tie tėvai? Aš žinau viską apie juos, o jie nieko apie mane nežino. Tačiau aš juos myliu ir negaliu liautis apsimetinėjęs, negaliu išsiduoti, kad jie suvoktų, kokie iš tiesų mus sieja santykiai, kad aš tik pakenčiu juos.

– Tai tik dėl to? – klausia ji.

Ji meluoja, netiki manimi, susitaiko su mano melu ir vėl ima linguoti. Jos šypsena vėl pilna ekstazės, ji viliasi mane išsekinti ir paguosti, kad galėtų primesti savo istoriją, vaidmenį, išgalvotą šiam vakarui.

– Tai tiesa, tikriausiai tiesa, nes aš... Bet dar blogiau neturėti tėvų, kitaip sakant, suvis jų neturėti.

Atsistoju ir einu prie sienos, kur kabo mano brolio nuotrauka; atsisėdu ant lovos ir atitraukiu naktinio staliuko stalčių. Plaukų smeigtukai, sulankstyti popieriukai, kvepia medžiu ir vaistais, į šviesą išrieda veronalio tūbelė, dar viena tūbelė, nepraimta, guli ant pasinės nuotraukos. Žvilgteliu į linguojančius pečius, ap-

gaubtus kailiniu paltu, į šukuoseną, siūbuojančią viršum kaklo, stengiuosi prisiminti ką nors, kas sužadintų pasidygėjimą Chulitos kūnu. Ji apsiramina, vėl prabyla prikimusiu balsu, kokiu paprastai kalba, dangstydama apgaulią paslaptį. Staiga pašoku ir, neklausydamas, ką ji man sako, pasilenkęs prie jos, klausiu:

– Kodėl man negalima ar nevalia eiti į viešnamį? Kodėl negaliu daryti to, ką noriu?

Tai, ką ji sakė, pragaišę žodžiai ir siūlymai, grįžta, gaubdami ją, tvindami virš galvos ir pečių nelyginant plonytė neapčiuopiama skraistė, bet to gana, kad ją nuo manęs atskirtų tarytum kokia siena.

– Kodėl man negalima eiti į viešnamį? – kartoju garsiai šaltu, ramiu balsu.

Ji palinksta į priekį, nuleidžia galvą ant kelių ir garsiai atsidūsta, lyg uosdama, lyg stengdamasi atpažinti kokį prasmingą kvapą. Paskiau skruostu ir smilkiniu glaudžiasi prie kailinių, bet staigiai atšlyja. Iš viršaus profiliu matau jos veidą, uždarą, nejudrų: ji apsimeta, kad mąsto, svajoja užsisklendusi savyje; plaukuose auksiniai papuošalai; bruožai švelnūs, dar vaikiški, nevilties valandėlių ir metų įspaudai, raukšlelės. Akyse sužimba ašaros, veidas budrus, bet išraiška – tariamos aukos, ji tramdo ašaras, neišvengiamai mirksėdama, vengia pakelti akis, pamatyti mano reakciją.

Galėčiau išsivaduoti nuo jos, dingteli mintis, nuo savo bailumo, nuo velionio brolio, nuo tėvų, prisiminimų ir nuojautų, jeigu prisiverstčiau ją paliesti, jeigu tą akimirką, kai apimtų siaubas ir supyktų širdis, susižadinčiau dar didesnį pasidygėjimą, tardamas sau, kad ji gerokai vyresnė už mane, kad ji jau buvusi ten, kur dar nesu nuklydęs, kad ji iššvaistė visa tai, ko dar

nesu bandęs, kad išnaudojo visas galimybes, kurios manęs dar laukia. Vėl atsisėdu ir rūkau; tegu ji mano sau, kad jos ašarų nemačiau.

– Tai buvo retorinis klausimas, – atsainiai sumurmu. – Kodėl man negalima eiti į viešnamį? Kodėl negalima, jeigu man jau septyniolika? Nesakau, kad iš tikrųjų norėčiau nueiti. Tačiau, jei galėtum ramiai mane išklausyti, jeigu nelaikytum savo pareiga būti tokia pat bukagalvė kaip kiti... – Ji purto galvą, pakelia ją nuo kelių ir tebepurtydama įsmeigia žvilgsnį į lubas. – Visi bukagalviai. Aš protingesnis už juos, aš kitoks. Kodėl turėčiau pritarti viskam, kas, jų nuomone, gera jiems, viskam, ką jie paruošė, nes anksčiau už mane atėjo į šį pasaulį?

Tikiu kiekvienu savo žodžiu, tik ne dabar: šiuo metu visa tai man neturi jokios reikšmės; ji pratrūks, išklos tiesiai šviesiai, kokį žaidimą yra sugalvojusi šiam vakarui, jeigu tik paminėsiu Federiką.

– Tėvas kartą buvo viešnamyje ir, be to, dabar nuomoja namą Vanagui ir moterims, tad jie gali manytis savo amatu. Gal tai tavo namas, dalis tau priklausančio labo, santuokinių nekilnojamasis turtas.

Nežiūriu į ją, pypkė smilksta kaip smilkusi, miegamasis atrodo stebėtinai mažas, palyginti su mano prisiminimais: pavyzdžiui, man dingojas, kad, ištiesęs ranką, paliesiu sieną, ant kurios kabo Federiko nuotrauka, nagais grybštelėsiu lovos galvūgaly išraižytas gėles. Man knieti ją užgauti – ne žodžiais, bet padaryti taip, kad ji ūmai, skaudžiai pajustų savo kvailumą; noriu, kad ji imtų manęs nekęsti, nors tai būtų tik neapykantos blyksnis, noriu, kad toji neapykanta suerzintų mane, išskeltų neapykantą manyje ir apsaugotų mane.

– Gal namelis – dalis mano palikimo. Šiaip ar taip, jis tavo arba mano, nes seniai pasimirs anksčiau. Jis, mano tėvas, draudžia man eiti į viešnamį, ne, nė neketina drausti, tik stengiasi iš paskutiniųjų, neužgaudamas orumo, atvesti į protą vargšą vaikinuką, o pats vaikščiojo į viešnamius ir, man regis, gerai darė. Jis ištvirkavo su moterimis, glostė jas, vaišino anyžine, guldavo su jomis į lovą ir nešykštėdavo arbatpinigių. Jis buvo Malabija. O Federikas, garbės žodis, niekada tau nemeluodavo.

– Federikas, – pertraukia mane Chulita, lyg nieko nevardydama, lyg nejučiomis tardama slaptažodį.

Atlėgstu ir lengvai atsidūstu; bergždžiai čiulpiu pypkę ir laukiu. Ji išleidžia garsą, lyg gailią pratisą dejonę, bet anaiptol ne liūdną. Ji laukia, kol tyla apsems ją iki smakro, ir pakartoja garsą. Seku mėnesienos atšvaitus ant lango stiklų, ramybės ir vėsos trikampyje, praėjusios žiemos pabaigoje, slypinčioje už praskleistos užuolaidos. Manyje tuščia, lyg niekada nieko nebūčiau turėjęs prieš ją, Chulitą, lyg būčiau suvokęs, kad jausmus įmanoma laisvai pasirinkti ir perimti ir kad pirmiausia būtina nelyginant žindyvei išgyventi virtinę nemigo naktų – stebėti, kaip jie auga; manyje tuščia, ir aš atsisukęs pažvelgiu į ją.

– Federikas, – kartoja ji, ieškodama prieigos, žodžio pažeidžiamiausios vietos. Šypsosi man, rami, tvirta, išvengusi pavojaus, ir, spindint akyse ašaroms, jos šypsena siekia skruostikaulius, glaudžiasi prie smakro. – Federikas buvo tarp mūsų, gyveno, pažinojo daug moterų. Tačiau Federiko nebėra, jo niekada nebuvo; kaip tik todėl, norėdama tai pasakyti, šįvakar tave pakviečiau. Ir nenoriu nieko tau aiškinti, viskas turi būti suprantama be žodžių. Jis mirė, aš pažvelgiau į tave ir pasirinkau tave. Bet ir tai netiesa, ne aš tave pasirinkau, ne savo valia, buvau priversta

be jokių aiškinimų, be kalbų. Kas čia tokio? Dar ne laikas, ir todėl nieko nenoriu tau sakyti. Manei, kad esu pamišusi, visą laiką taip manei, nuo pat pirmos dienos. Ateina Markas ir taip pat mano, ateina gydytojas, aplanko dėdės, atsistumia su kėde, nenori vaišintis, lyg bijodami apsikrėsti, ir tavo motina verkia ir meldžiasi, manydama, kad aš jos nepastebiu. Viską tau paaiškinsiu, nes man niekas nereikalinga, man gana šio kambario, kad galėčiau vienatvėje patirti visa tai, ko jie niekada nepatirs, nors gyventų šimtą metų. Nereikia nė Federiko; Federiko nebuvo, tu bijai, nes tiki, kad Federikas buvo. Aš kalta, žinau, bet tu daugiau to nesakyk, būk geras.

Vėl apkabina kelius rankomis, vėl linguoja; palto skvernas nukaręs iki plytelių, išklotų priešais židinį. Matau jos koją, matau, kad ji nuoga vilki kailiniu paltu.

– Žinau, kad tau gana šio kambario ir vienatvės, – sakau. – Įdomu, ar visada taip buvo? Ar man irgi atrodo, kad esi pamišusi?

Ji neatsako; ori ir susikaupusi, palinksta veidu į priekį, lyg stumdama orą, apmiršta ir atšlyja, nelyginant atsakymą palikdama galutinę savo profilio išraišką ir formą.

– Federiko nebuvo, pasaulis neegzistuoja, nėra nė Santa Marijos. Viskas, ką matai, yra apgaulė, išskyrus tai, kas yra čia, ką lieti rankomis. Ir netgi tai, ką galvoji čia būdamas, ir tai, kas neturi nieko bendra su manimi. Su viskuo. Su tavimi ir manimi. Su šiuo kambariu.

Ji atsilošia sulig kiekvienu sakiniu, tarsi irdamasi. Pradedu jos nebepažinti, nebesuprasti.

– Kas jos tokios? – klausia ji. – Merginos, kurios buvo čia šiandien popiet ir rašė anoniminius laiškus? Man jos nepatinka, tikriausiai skaistuolės. Gal todėl, kad, mano akimis žiūrint,

jos nešvarios. Taigi viskas, ką jos turi, drabužiai, kuriais vilki, švarūs, išpuoselėti, kruopščiai parinkti, viskas man atsiduoda nešvara, įtaukusia, įjuodusia. Nešvara, kokia ilgainiui susikaupia virtuvės užkaboryje, kur niekas nosies nekiša. Suknelės ką tik pasiūtos, trumpos rankovės ir iškirptės, rankos ir kaklas švarutėliai, išprausti. Žinau, kokiais apatiniais vilki, žinau, kad maudosi po pokaičio ir išsikvėpina, prieš ateidamos čia. Geria arbatą ir rašo, nepakelia viena į kitą spindinčių akių, apsimeta, lyg dirbtų raštinėje.

Ji atsistoja, dar stipriau susisupa kailiniu paltu ir plačiai nusišypso man, šiepdama dantis, tada vėl susičiaupia.

– Ko man čia rūpintis? – ji prieina ir pasilenkusi pabučiuoja mane. – Ar tau kas nors rūpi? Visa tai... kartais ateina Markas ir man pasakoja. Bet mums tai nesvarbu.

Glosto mane, pakelia man galvą ir vėl bučiuoja. Nors mūsų akys prieš kits kitą, bet ji nežiūri į mane; stipriai apkabina mane per pečius, prikelia ir stumia, verčia ant lovos, pasilenkusi užkelia mano kojas. Aš bandau atsirišti kaklaraištį, bet ji plekšteli man per rankas.

– Nenusirenk, – sako nenuleisdama balso. – Negesink šviesos. – Nusimeta kailinį paltą ir atsistoja priešais nuoga, keliu liesdama man ranką; negeidžia manęs nei tikisi mano geismo, tiesiog rodo savo kūną ir laukia, kol pasakysiu ką nors, bet man niekas neateina į galvą. Paskiau sėdasi ant lovos ir deda ranką man ant krūtinės.

Laukiu, kas bus toliau, lyg ne aš turėčiau tai daryti, lyg būčiau svečias, kas nors, kas pereina per sodą, laiptelis po laiptelio tamsoje kopia laiptais. Užsimerkiu ir regiu save, lyg žiūrėdamas nuo lubų ar dar iš aukščiau, gulintį lovoje, išprakaitavusį, su kvepalais prie skruosto, prislėgtą jos ir jos beprotybės, prislėgtą

savo metų, savo nuodėmių, kambario sienų ir oro, atstumo, skiriančio mane nuo mirties.

Įsirėmęs pečiais ir ranka, apverčiu ją aukštielninką ir skeliu antausį, vieną vienintelį, neskaudžiai. Apkabinu ir bučiuoju, sulenkiu jai koją per kelį ir, beveik juokdamasis, dėkingas, išsivadavęs nuo jos, laimingas, kad ištvėriau ilgų ilgiausią įžangą, jos primestą žaidimą ir sugebėjau išlaukti, pagaliau pasineriu į jos kūno virpulius, man patinka žiaurumas ir malonumas.

XXIV

Markas sapnavo muštynes, girdėjo balsą, kartojantį perspėjimus apie iš lėto slankiojančius baldus, ginklus ir kumščius, nepaliaujamai ir nuobodžiai kertančius smūgius, balsą, kurio skambesys išsklaido bet kokias abejones ir teikia paguodą kiekvienąsyk, įvykus nesusipratimui.

Tačiau atsibudęs nebegalėjo užmigti ir toliau sapnuoti to paties, buvo beviltiška migdytis stengiantis vaikiškai pražiota seilėta burna glaustis Ritai prie šono. Atsimerkdamas nukreipė akis į grotomis atitvertą šviesią naktį sode, į svirplius, vėją, nežymius tolimus garsus; išgirdo mušant bažnyčios laikrodį ir padarė išvadą, kad pučia vakaris vėjas, kad naktis labai tinkama žvejybai. Pagaliau norom nenorom visai išsibudino, nekęsdamas savęs už tai, kad tebėra gyvas ir blaivus, iš neapykantos ir skausmo nutirpusiu kūnu. Susinervinęs ir pasišlykštėjęs, pasivertė ant šono, kuo toliau nuo moters kvapo ir augalo, apsivijusio apie lango grotas. Pritūpęs patraukė gerą gurkšnį iš metalinės gertuvės, stovinčios prie lovos, ir prisidegė cigaretę; tuo pačiu degtuku uždegė sukumpusį žvakigalį pasienyje ant stalo – visiškai be reikalo, nes platus mėnesienos trikampis gulė ant lovos, užklodamas beveik visas ankšto kambarėlio grindis.

– Betgi ne, betgi ne... – nė nekrustelėdama per miegus kartojo Rita.

Geltona šviesa ropštėsi sienomis, užliedama nuotraukas ir graviūras, dideles vinis su kabančiu raktų ryšuliu, veidrodį, arklio uodegą; nutvieskė praustuvę ir ąsočio ąsą ant stalo, krūvą plaukų smeigtukų, cigarečių pakelių, muilinę, šukas, apyrankes, žurnalą, keliolika monetų, pudrinę.

Nusikabinęs rankšluostį, Markas nusišluostė prakaitą nuo veido ir krūtinės; miegojo nenusisegęs laikrodžio, dar nebuvo nė vienuolikos. Trūktelėjo dar vieną gurkšnį ir įsikando cigaretę; sapne girdėtas balsas nebesuskambės, ankstesnio palengvėjimo kaip nebūta; nuleidęs galvą, apžiūrėjo save, aukštą, įdegusį ir baltą, prasižergusį, kvepiantį vasara, miegu ir moterimi, didelėmis molinomis pėdomis ant raštuoto kilimo. Toli už Enduro, vingiuodamas kaip ir geležinkelis tarp apelsinmedžiais apsodintų kalvų ir dvarų ribų, dusyk sušvilpė prekinis traukinys, dar labiau sustiprėjo nakties tylos, atstumo, nepakenčiamos vienatvės įspūdis. Markas pasitraukė per žingsnį ir taip spyrė į lovą, kad nuoga moteris nusirito palangėn prie sienos.

– Aha, – sumurmėjo ji dusliu balsu be jokios išraiškos, staigiai atsisėdo, apžilpusi nuo virpančios žvakės šviesos, apdujusi, iš baimės nesumodama ką daryti. – Aha. Kas vyksta? – Atpažinusi Marką, nusišypsojo, užsitraukė paklodės kraštą, atgniaužė pirštus ir vėl nusišypsojo. – Aha, – pakartojo, suvokdama, jog į visus klausimus gali atsakyti tuo pačiu „aha".

– Nieko, – tarė Markas. – Pabudau. Dar anksti.

Ji išvydo mėnesienos baltai nutviekstą šaltą, tūžmingą šypseną, pamatė lyg ūke skendinčią nikeliuotą, oda aptrauktą gertuvę. Įsitikinusi, kad jam apskritai patinka jos balsas, pakartojo įprastus žodžius:

– Per daug negerk, – ir neapdairiai paklausė: – Kodėl taip daug geri?

– Klausyk, – tarė Markas eidamas artyn. – Prisidenk, negulėk plika. – Atsisėdo ant apskrito kilimėlio, parietęs kojas, ir susidėjo rankas ant kelių. – Prisidenk ir krūtinę. Sapnavau muštynes ir pabudau. Klausyk. Ar tau kada nors pasitaikė ką nors nudėti? Geriau neatsakyk, nes vėl papliurpsi kokią nors kvailystę, amžinai pliurpi kvailystes.

– Aha, – tarė Rita ir nusikvatojo, susirietusi, pasikišusi galvą po paklode, juokdamasi iš visų mielų kvailysčių, kokias gebėjo prisiminti ir nujausti, džiaugdamasi savo nebaudžiamu kvailumu, suvokdama, kad jis saugos ją iki mirties.

– Klausykis pagaliau. Kaudilijui pastipus, nebenorėjau laikyti šunų. Visada su juo šnekėdavausi, ir tai būdavo kur kas maloniau nei kalbėtis su žmonėmis. Tai buvo šuo, tikras draugas. Atsibudau įsitikinęs, kad turiu ką nors nudėti. Esu su tavimi, ir mane ima tai siutas, tai pasišlykštėjimas, jau sakiau tau. Bet tu nesigraužk, nes mane visada apima pasišlykštėjimas. Šiaip ar taip, visos moterys vienodos, nėra nė vienos, kuri kuo nors skirtųsi nuo kitų. Ir, man regis, tai neblogai, nes mes nesame vienas kūnas, tik santuoka sujungia du žmones, ir jie tampa vienu kūnu. Mano dėdė kunigas galėtų mus sujungti, kad taptume vienu kūnu, tuomet manęs neimtų pasišlykštėjimas. Taigi. Tau atrodo juokinga; tačiau, jeigu nueitume į bažnyčią ir dėdė mus sutuoktų, būtume vienas kūnas. Supratai?

Markas pažvelgė į ją taip, lyg iš tiesų ją klaustų, nutilo prasižiojęs, įsmeigęs į ją akis, sriūbtelėdamas iš gertuvės.

– Mus labiau gerbtų žmonės, – atsakė Rita. – Man nebūtų gėda su tavimi, nes kartais, kai ponia dirsteli į mane, man rodos, ji viską supranta. Bet tu tikriausiai būtum ne viso proto, jei mane vestum.

– Patylėk, – tarė Markas, atitraukdamas gertuvę nuo lūpų.

Ji išvydo mėnesienos apšviestą jo galvą, lyg tyčia nukeltą į dulsvą, iškreiptą šviesą, lyg Markas būtų ne čia, šalia lovos, šviesiaplaukis, žavus, kasdieniškas, primerktomis akimis bandantis įžvelgti tai, ko Ritoje nebuvo ir negalėjo būti, kiaurai įžiūrintis tai, ką ji, būdama netaktiška, pasmerkta netaktiškai elgtis, iš baimės neatpažįstamai subjaurojo. Išvydo blizgančias seiles, salvančias pro skausmingos ir pranašiškos šypsenos prašieptas lūpas.

– Patylėk. Vienas kūnas. Taip turi būti, taip turi būti, nes priešingu atveju visi nusižudytų. Negalėtų to ištverti. Visi mes nešvarūs ir to purvo, kurį mes, vyrai ir moterys, nešiojame nuo pat gimimo, vis daugėja, vieniems apkrečiant kitus, ir apima nepakenčiamas pasišlykštėjimas. Kaip skelbia mano dėdė kunigas, meilė negali apsieiti be Dievo, Dievo reikia lovoje. Tuomet būtų kitaip, kaip kažin ką; būtų galima viską daryti tyrai.

– Nerėk, – sukuždėjo Rita.

Markas nutilęs pažvelgė į jos plačią švelnią burną, atviras akis, smilkinius, kantrų nuolankų indėniškų bruožų veidą, šiurkščius susivėlusius plaukus, grėsmingą profilį, dūluojantį nakties blandoje.

– Tikiu malda, – tarė Markas; jam buvo sunku kalbėti: tolydžio kaišiojo liežuvį, nuo viršutinės lūpos laižydamas prakaitą. – Turiu ką nors nudėti. Rasė – tai tėvynė, aš ne gringas, ne vokietis, ne šveicaras.

– Kažkas vaikščioja po sodą, – sušnabždėjo Rita. – Nutilk.

Markas pasikėlė su gertuve rankoje, keliais nuropojo lova iki lango grotų. Atpažino naktį su visais jos pažadais, atidėliojamais ketinimais, ypatingą naktį, savą, atsikartojančią su nereikšmingais pakitimais. Tarp gėlių lysvių šmėkštelėjo šešėlis, šlubuodamas prasmuko po nulinkusiomis šakomis, stabtelėjęs nusikosėjo ir suūkė kaip pelėda prie Chulitos durų. Markas atpažino beretę,

siluetą, itin vaikišką laikyseną, kai šis apsižvalgė, žiūrėdamas į dangų ir tuščią sodą.

– Pienburnis, – tarė jis ir, išlipęs iš lovos, išsitraukė cigaretę. – Šiandien nežiūrėjo pro langą, – sumurmėjo ir pritūpęs prisidegė cigaretę nuo žvakės. – Ko jam reikia iš mano sesers tokiu metu?

– Jis kas vakarą pas ją vaikščioja, – įtaigiai tarė Rita ir pasirąžė lovoje, lyg abejingai nežinia kam keršydama. – Apie vienuoliktą valandą kiekvieną ar beveik kiekvieną vakarą. Girdžiu, kaip kopia laiptais arba kaip atšauna vartelių skląstį. Jaunoji ponia nulipa žemyn ir atidaro duris, tikriausiai kalbasi apie velionį.

Markas šoko rengtis; susisagstęs kelnes, pasiseilino pirštą ir užspaudė žvakės liepsnelę. Vėl prisėdęs ant lovos, pasirišo kaklaraištį.

– Pienburnis, ir tiek, – išsigandusi tarė Rita. – Nejaugi supykai? – Sėdėjo užsimerkusi, ranka ir paklodės kraštu prisidengusi akis nuo mėnulio; glūdojo tyloje, tamsoje, bandydama dingti iš kambario, Markui iš akių, pasinerti į artėjančio svetingo sapno kvailystes.

– Mano sesuo pamišusi, – tarė Markas, vilkdamasis švarką. – Lyg būtų išmirę visi vyrai. Ir gerai, kad pamišusi, jie iš tikrųjų buvo vienas kūnas ir kraujas. Tas pienburnis – tikras avigalvis, storžievis. Niekad neknietėdavo ko nors nudėti, o jeigu ir užeidavo toks noras, staigiai jį nuslopindavau ir melsdavau atleidimo. Mėlynajame namelyje gyvena trys kekšės, man nusibodo ir jos, ir tie tipai, kurie pas jas lankosi, nusibodo visos kalbos apie kekšyną ir ginčai, ir tai, ką kiekvieną sekmadienį sako mano dėdė kunigas. Šiaip ar taip, mano dėdė kunigas šaunuolis. Viso labo.

Išėjęs į lauką, pamatė, jog sode nė gyvos dvasios; sužiuro į kamuolinius debesėlius, kurie sklaidydamiesi plaukė į rytus,

ant piršto sukdamas ant žiedo suvertus raktus ir svarstydamas, ar bus padauginęs išgerti ir ar būtų įmanoma neviršyti saiko. Grįžo prie Ritos lango:

– Ir pats sau nusibodau. Tu nesuprasi.

Tarp apelsinmedžių, priekiu į kelią, teberiogsojo raudonas automobiliukas. Svirduliuodamas, kliūdamas už grumstų, nenukreipdamas akių nuo liūdnos kvadratinės Chulitos lango šviesos, Markas pasuko jo link.

XXV

Dvasiškasis tėvas Bergneris neklūpojo; vos vos prisišliejęs prie sakyklos, pro sunertus pirštus pakuždomis nuolankiai meldė Viešpatį neleisti, kad Santa Marijoje šėtonas laimėtų pergalę. Nelyginant burbulai, sproginėjantys tylos paviršiuje, ramybę drumstė staigūs, tramdomi paskiri moterų kūkčiojimai. Sukniubę, nulenkę galvas, susigūžę iš baimės, plačiapečiai vyrai ir moterys klausėsi palaužti gresiančio pavojaus, nuskambėjusio į pamokslo pabaigą.

Ir tegu niekas nesako, kad piemuo metė kaimenę. Kaimenė pati nutolo nuo piemens, pasirodė užkietėjusi, įsileido nuodėmę į savo tarpą, iš savo gyvenimo išgujo Švenčiausiąją Širdį ir prisiėmė blogį, patį bjauriausią iš visų blogių, tą, kuris kaip opa graužia ir ėda sielą. Tegu niekas nesako, kad piemuo metė kaimenę.

Visi kaip vienas mintyse minėjo savo kančias ir nuogąstavimus, kurstė juos ir gausino, visi drauge išpūsdami visuotinę baimę, baimę bausmės, kuri ištiktų visus, juos ir jų vaikus, baimę, kuri kaip milžiniškas juodas debesis leidosi iš dangaus, gaubdama visą miestą ir Koloniją.

Beveik visi buvo šviesiaplaukiai, didelėmis raudonomis įdiržusiomis rankomis, ir jų veidai atrodė tokie pat kaip ir rankos, atrodė patyrę ir džiaugsmo, ir pavydo, ir būgštavimų,

ir prieštaringų jausmų, ir visa tai atsispindėjo smilkiniuose, žvilgsnyje, kaktoje, lūpų kampučiuose.

Beveik visi jie atvažiavo išklerusiais automobiliais, dviračiais vežimaičiais, bėdomis, sunkvežimiais, kepinant kaitriai saulei, įkalniu keliu, vingiuojančiu tarp Kolonijos ir Santa Marijos. Susitikę sveikinosi su draugais. Vyrai, dabar suklaupę, vilkėjo tamsiomis aptemptomis eilutėmis, pakaklėje susagstomomis liemenėmis, kurias sekmadieniais ištraukdavo iš sudususios ir naftalinu maloniai atsiduodančios spintos, o grįžę ir papietavę prie stalo, prailginto ant ožių sudėtomis lentomis, pakabindavo atgal. Vyrai, timpčiodami vadžias, ragindavo arklius botagu ir tingiais keiksmais, moterys sėdėdavo ant galinių pasėstų, kvepiančios karvide, prakaitu ir odekolonu; merginos išdrįsdavo paįvairinti rytmečio orą kvepalais, slapčia pirktais miestelyje arba iš turkų prekeivių, klajojančių po dvarus. Moterys ir merginos plepėjo apie darbą ir ligas, vestuves, nėštumą ir gimtadienius, vėsinosi, užsikišusios pirštus už apykaklės, krutino pėdas bateliuose, taisėsi mantilijas, kuriomis prisidengdavo eidamos į bažnyčią.

Ir apskritai visi, ir šnekėdami, ir mąstydami sau tylomis, galvodami apie kasdienius rūpesčius, stengėsi įspėti, kas atsitiko nuo pastarojo sekmadienio, kaip pasistūmėjo ar užstrigo reikalai grumiantis su bjaurastimi, įgludusia kažkur upės pakrantėje, mėlynajame namelyje. Svarstė mintyse apie neteisybę – šiaip ar taip, pelnytą, – nes panieka, pavojus ir bausmė, jau kelios savaitės dvasiškojo tėvo Bergnerio pranašaujami per pamokslus, grėsė jiems, Kolonijos gyventojams. Nes jiems buvo skirta kentėti ir mokėti už Santa Marijos nuodėmes, už gėdingus miestiečių ir tamsaus gymio žmonių papročius ir verslo reikalus.

Ir dabar jie klūpojo nusižeminę, savo tylėjimą ir tikėjimą aukodami kaip ginklą, kurį galbūt Dievas priims blogiui sunaikinti.

Prieš valandėlę jie regėjo, kaip, Jehovos pašauktas, kopia į kalną Mozė, kurį tapatino su dvasiškuoju tėvu Bergneriu, ir didžiavosi jo žengimu į Sinajų, kur jau šešias dienas viešpatavo Dievo šlovė. Regėjo, kaip Dievas kelia ranką, įsakydamas dvasiškajam tėvui Bergneriui: „Eik, nusileisk žemyn, nes tavo tauta nusidėjo. Jie greitai nuklydo nuo kelio, kurį jiems nurodžiau. Palik mane, kad mano rūstybė užsidegtų prieš juos ir juos sunaikinčiau." Jie regėjo Dievo liūdesį ir rūstybę, dvasiškojo tėvo Bergnerio gėdą ir rūstybę.

Bet štai išsisklaidė šviesūs, kaimiški, įprasti pamokslo sužadinti regėjimai; jie nebematė dvasiškojo tėvo Bergnerio bendravimo su Dievu, tačiau buvo atleisti nuo bausmės, skirtos kalno papėdėje įsikūrusiai genčiai. Nesibaimino, žinodami, kas atsitiks, kai Aaronas lieps išsiverti auskarus iš ausų ir juos surinks, nesielvartavo, bejėgiai uždrausti puotą, pagonišką iškilmę, iš pat ankstaus ryto įsisiautėsiančią aplink auksinį stabą. Jie klūpojo tylėdami, sutrikę. Bežadės lūpos krutėjo, tarytum visomis išgalėmis stengdamosi smaguriauti kartėliu, kurio širdis pripildė dvasininko grasinimas palikti juos likimo malonei, tą sekmadienį tartas su dar didesne įtaiga nei kada nors.

Kunigas Bergneris ištisą valandą atrodė kaip ligonis – užsidaręs, tarsi atsiskyręs nuo visų, nekalbus, tačiau tai nepalaužė plačiapečių kaimo vyrų. Jo judesiai sulėtėjo, lyg būtų surištas, kokios nors minties apsėstas.

Galvą jis laikė iškėlęs aukščiau nei paprastai, – tik retkarčiais staigiai nuleisdavo, atpalaidavęs sprando raumenis, ir ji krisdavo lyg nukirsta, nelyginant koks daiktas, galintis bet kurią akimirką atšokti nuo pečių, dunkstelėti ant grindų ir nusiristi, – aukščiau nuolankiai nusvirusių galvų, aukščiau dirvų ir pasėlių, upės krantų, gatvių ir medžių viršūnių, tą sekmadienį remiančių skaistų dangų virš Santa Marijos.

Per pamokslą ir mišias kunigo balsas skambėjo šaižiai ir šaltai: buvo numanu, kad jis aiškiai pasiryžęs būti tik kalbos padargu, negebančiu reikšti jausmų, kurie pakeistų – sustiprintų arba susilpnintų – tariamų žodžių prasmę.

Kunigas troško būti – visu kūnu, judesiais, balsu ir tiesiu žvilgsniu, negeidaujančiu stabtelėti ir ko nors pažinti, negeidaujančiu nukrypti į šalį, – pagrindine, neįvardijama priemone, idant būtų tartas ir išreikštas išsižadėjimas, pasmerkimas, miglotas grasinimas. Nepalyginamai įtaigesnis ir grėsmingesnis tuo savo nusiasmeninimu, kunigas Bergneris liudijo tvirtą tikėjimą ir žemiškosios nevilties užuomazgą. Tačiau tragiškas pasirodė tik į pabaigą, kai pakuždomis numarino paskutinius pamokslo žodžius ir pasinėrė į užsitęsusią neryžtingą, santūrią, pranašišką tylą, prieš tardamas tris įsakymo ir atsisveikinimo žodžius lygiai taip pat greitai, kaip nusileido nuo sakyklos ir dingo iš akių parapijiečiams, kurie stojosi svyruodami, nutirpusiais sąnariais, atsidusdami vienu metu.

Jie išėjo į vasaros skaistį, išsiskirstė, atsisveikinę vieni su kitais, ir, šiūruodami kojomis, nudrožė prie savo bėdų ir apdulkėjusių automobilių, sustatytų aplink aikštę. Ėjo nekalbūs, mankštindami nutirpusius sąnarius, nelyginant silpnus žvėrelius puoselėdami pykčio pradmenis, ryžto prošvaistes, traukė namo prastai nusiteikę ir tylūs, tik retkarčiais tarstelėdami kokią nuvalkiotą tiesą ir linktelėdami galvą, traukė namo, kur laukė begaliniai pietūs, pokaičio poilsis, nuobodulys ir dykinėjimas tvankią pavakarę, nenuoširdžiai triukšmingi svečiai, miglotos sutemos, kai, zvimbiant gatvių žibintams, jie žiūrės vienas į kitą, atsargiai, ramiai stebėdami, kaip sensta, nedarydami jokių išvadų.

XXVI

Prie sodo vartelių, per stebuklą nerakintų šį vakarą, išgirstu beprotišką juoką ir iškart sumetu, kad viskas kada nors baigiasi.

Tačiau viršuje nėra nieko, išskyrus Chulitą: ji guli lovoje, kvėpindamasi atvirą krūtinę ir kaklą.

Žiūri į mane, ir man aišku, kad aš jai – tuščia vieta, nors ir nepakeičiamas. Jai nerūpi nei mano bėdos, nei mano dvasia, nei troškimai. Nedomina netgi beretė nei pypkė, nei gaiviališkas mano eilėraščių sielvartas. Prisimenu geltoną apskritą mėnulį, kurį mačiau dangaus sklypelyje pro sodo medžių viršūnes.

Chulita vėl kvatoja, bet ramiau, su vis ilgesnėmis pauzėmis, mėgaudamasi savo isterija ir pasitenkinimu.

– Idioteidiotėli, – meiliai sveikinasi su manimi.

Rūko gulėdama lovoje su juoda vakarine suknele, su auksine grandinėlė ant kaklo, auksinėmis apyrankėmis. Spokso į lubų sijas su tobula sustingusia šypsena lūpose. Aš – ponas, abejingasis, apgautas vyras. Atsisėdu prie blėstančio židinio ir lėtais, tingiais judesiais prisikemšu pypkę.

– Ten, spintoje, tarp apatinių drabužių stovi butelis. Antai tas butelis. Išgeriu ir paslepiu. Mudu apsieisime be taurių.

Geriame tylėdami, paeiliui patraukdami gurkšnį iš apskrito konjako butelio. Vėl slepiu jį tarp drabužių.

Palengva, remdamasi alkūnėmis, stumdamasi plačiais klubais, vargais negalais atsisėda lovoje ir, delnais suėmusi skruostus, vėl pratrūksta kvatoti. Niekad nepastebėjau, kad jos kojos tokios dailios.

– Ar aš girta? – klausia ji.

– Regis, trupučiuką, – sumurmu, bandydamas įspėti, kas manęs laukia toliau, ir apsirinku.

– Federikai, – sako ji man.

Netikiu ja.

– Žinoma.

– Federikai arba tas, kurio man reikia...

– Aišku.

– Duokš.

Vėl lendu į spintą ir, praskleidęs sukabintas bekvapes, besvores kelnaites, girdžiu:

– Strazdas, rožių krūmas, rytmetis, luošas šuo. Aš keičiausi, tai buvo neišvengiama. Bet niekada nesikeisdavo atstumas tarp lovos ir tualeto.

Statau butelį jai ant kelių ir vėl atsisėdu. Dygėdamasis klausausi, kaip ji gurgia konjaką, ji šaukia mane, aš neatsiliepiu. Atsikėlusi eina prie lango pažiūrėti to, ką įmanoma įžiūrėti naktį. Taria mano vardą, kartoja, miaukdama lyg katė ir nelaukdama atsakymo. Vėl nusikvatoja, ir dabar jaučiu, jog juokiasi iš manęs – tyčia, kad girdėčiau. Tardama mano vardą, ima rengtis, svaidyti drabužius į sienas ir langų stiklus.

Pečiai siauri, krūtys mažytės, kaip tik telpa saujoje; liemuo plonas, bet žemiau juosmens – be saiko platu, beveik gyvuliška. Nuoga atsigula ant lovos, geria, susiriečia ruošdamasi mirti, geria, kviečia mane. Prisimenu sevilietišką peilį kišenėje, pakišu jį

po pagalve ir nusirengiu. Chulita narna kvailystes, šypsodamasi, užmerktomis akimis.

Pražergia putlias šlaunis, kad įeičiau į vidų. Kiekvienąsyk vis kitaip, kiekvienąsyk tarsi pirmą kartą.

– Va šitaip, – sako. – Nejudėk.

Gūdi nakties tyluma, esu tikras, jog tai jos darbas. Netrukus išgirstu, kaip ji verkia – beveik be garso. Tik jaučiu, kaip smilkiniu rieda ašaros, kilnojasi krūtinė. Prisimenu istoriją, seną, pamirštą, gal jau suvis išdilusią iš atminties, ir įsivaizduoju, kad jau galutinai pasibaigė ir kelionė, ir žiema.

Po valandėlės, mudviem pasimylėjus, pakuždėjus kelis draudžiamus žodžius, atgavus kvapą, ji prabyla. Jos balsas skamba kambaryje, nustelbdamas tolimą šunų skalijimą. Ne man kalba, ne man pasakoja. Šneka apie daiktus, kuriuos mato, kuriuos mato ar prisimena. Atidžiau nei aš jos klausosi mano ranka, būdraujanti ant vėsaus peilio.

Staiga ji krusteli klubais, nustumia mane, paprašo pridegti cigaretę. Dabar sėdi ant lovos krašto, vėl kalba kreipdamasi į pilkšvą nuo tabako dūmų orą, į nieką, mane ima baimė, kad ji kalbasi su savimi. Tarp šlaunų įsispraudusi laisvą ranką: sunkią, stiprią, baltutėlę. Ji kalba, o ranka pati savaime kyla, glamonėja, glosto.

Chulita rūko ir pasakoja; šypsosi tokia laiminga, kad mane ima pavydas ir graudulys; jos raumeningas kūnas beveik kaip paauglės. Stebiu, kaip ji vaikiškai ir ritmiškai glosto pirštais, laukiu, kada atsimerks, bet žinau, suprantu, kad jai nebėra prasmės atsimerkti.

Meta cigaretę, virsta į lovą, susiriečia kaip vaisius įsčiose, sugniaužia kumščius. Dabar atrodo visai be krūtų, plika gakta.

Kažką murma, nosis tarytum sumažėja, užsiriečia. Pagaliau užminga. Prisilenkiu, bučiuoju jai pėdas, kelius.

Ramiai, švelniai pro praskleistas užuolaidas įeina rytas ir pažadina mane.

Mirkčioju spoksodamas į pusiau atvirą rausvą Chulitos šešėlį, ir protas pamažu prašviesėja. Vis dar apsnūdęs prisimenu naktį ir paryčius, be saiko gertą konjaką, kvaitulingą moters beprotybę, jos bėgimą atgalios į praeitį, grėsmingą artėjimą prie kūdikystės.

Vėl švelniai bučiuoju, vos vos prisiliesdamas, kad neprikelčiau iš miego, kad ji liktų kažkur kitur, begėdiška poza, bejėgiškai tysančiomis storomis šlaunimis. Tyliai prisidegu cigaretę ir atsigulu aukštielninkas, stengdamasis nežiūrėti į ją, jausdamas, kaip mane apima siaubas, palengva atgyjant prisiminimams.

Jau niekuo nesiskiria naktis nuo paryčių ir ryto. Tas pat amžinas esamasis laikas, Chulitos beprotybės man primestas. Degu iš gėdos, graibydamasis peleninės, bandydamas ką nors sugalvoti, prasimanyti, kaip galėčiau pasiteisinti tėvams prieš vidurdienį, dabar pat. Pati gražiausia ir neįtikimiausia pasaka: auštant, impulso pagautas, ėjau į laukus, į paupį pasivaikščioti. Jie žino, kad paprastai miegu iki vidurdienio, bet tikriausiai prisimena Federiko pasivaikščiojimus, gal patikėtų manimi ir apsidžiaugtų.

Naktis, paryčiai, rytas. Prieš akis – nuoga Chulita, mano mokytoja, smalsiai, su užuojauta, su beprotišku įkarščiu mokiusi mane visų įmanomų gašlybių, iškrypėliškų malonumų, paisčiusi kvailystes, kvatojusi kaip pamišėlė, lyg blaiviu protu kurdama naują gyvenimo būdą. Vis dėlto, man regis, nieko nauja negali atskleisti nei intymumas, nei atvira, palaiminga fiziologija. Tiesa,

niekada to nepatyriau, bet įsivaizdavau ir troškau to, galvojau apie tai daug metų, nuo tada, kai save prisimenu.

Nesutramdoma, šypsodama ta pačia nekintama šypsena, Chulita naudojasi kiekviena proga, kiekviena pertraukėle ir šneka, kreipdamasi į lubas, į rudas sijas, į nieką.

– Kodėl Federikas turėjo mirti? Sakau „turėjo", neklausiu, kodėl mirė. Žinau, ką jis padarė. Tai buvo jo pareiga. Tie dalykai, apie kuriuos kalbėjome, su tuo neturi nieko bendra. Nei tai, kad nukrito nuo arklio, nei tai, kad susirgo plaučių uždegimu. Nežinia, gal to išvengė kartą ar dešimt. Bet dabar esu tikra, kad žinome tai, ir jis, ir aš, kad žinojome iš pradžių, kas dieną vis tvirčiau, tolydžio įsišaknijant mūsų laimei. Nes tikroji laimė negali didėti, augti. Ji yra, ir tiek. Ir mes juokdavomės, žiūrėdami vienas į kitą, su meile glausdavomės vienas prie kito. Tačiau viską abu žinojome, glėbesčiuodavomės žinodami, išprotėję iš baimės, vienas nuo kito slėpdami savo baimę. Naktį, kai suguldavome, grėsmė dingdavo, tačiau atsibudę žiūrėdavome vienas į kitą, mąstydami, ar tai atsitiks tą rytą, tą dieną. Mudu abu, savaime aišku. Baimindamiesi, kad vienam teks atlikti pareigą, baisėdamiesi savo bailumu, egoistiška mintimi, jog tas, kuris liks gyvas, turės atlikti kitą siaubingą pareigą – kentėti ir gyventi prisiminimais.

Jis taip įsijautė į mano vaizdinius, jog beveik iškart supanašėjo su mano išsvajotu paveikslu. Įsivaizduodavau jį tarp Kolonijos vaikinų ir tuomet, kai sekmadieniais su tėvais ir draugėmis atvažiuodavome į Santa Mariją – į bažnyčią, į svečius, pasivaikščioti aplink aikštę – tomis ilgomis suknelėmis, ir spalva, ir medžiaga primenančiomis karines uniformas. Kaip dabar jas matau: tik kartėlio ir nusivylimų graužiama motina, priversta pakeisti įprastą aplinką, galėjo sukirpti ir pasiūti tokią suknelę dukteriai, kuriai dar tik kalasi krūtys.

Paskiau – seserų vienuolių internatinė gimnazija. Liesa, liūdna, tokia vieniša, kokia tik įmanoma būti; vis dar plokščia krūtine, nujausdama ir apmąstydama gyvenimo paslaptis. Negalėčiau pasakyti, kad draugės, kiek prisimenu, buvo kvailos. Tik pasakyčiau, kad buvo kitokios, beveik visos žavingos, pavyduolės, klastūnės ir melagės. Kiekviena žaidė savo žaidimą, žinoma, aš irgi, visos buvome kantrios, vingraus proto, kokios tik mes, moterys, galime ir turime būti.

Vėliau – kunigo apsilankymai, kivirčai su broliu, atšiaurus, be laiko susenęs tėvo veidas, kai jis prieš valgį kalba padėkos maldelę ir moko mus paklusnumo taip garsiai ir taip ilgai, lyg neturėtų kur skubėti, lyg mes nenorėtume valgyti. Augalotas, juodai apsirengęs, niekada nedėkodavo Dievui už litrus vyno, kurį gerdavo vienas arba su draugais, visada toks pat, liūdnas ir nelaimingas.

Spoksau į didelį varinį puodą, kabantį židinyje virš ugnies. Aš mažytė; sėdžiu dideliame krėsle, atlikusiame po močiutės mirties, supuosi, iš tolo spoksodama į degančias skiedras, į kibirkštis, mirgančias nelyginant Kalėdų žvakutės, supuosi ir laukiu, kada reikės eiti gulti, drauge su savo lėle laukiu įsakymo eiti gulti, nes esu maža, ir tėvai neleidžia artintis prie ugnies.

XXVII

Kai kruopščiai apsirengiau ir susišukavau, išgirdau nelabai garsų pratisą ir gailų Marko automobilio signalą. Paknopstomis nulėkiau laiptais, kad jo alfos dejonė neprižadintų Chulitos. Keista: senų laiptų pakopos šįryt girgždėjo labiau nei anais tolimais, vienodais kaip du vandens lašai vakarais. Sode dar nebuvo taip šviesu, kad galėtum pasakyti, jog išaušo rytas, nuo žolės kilo rūkas, kliūdamas už medžių šakų ir palengva sklaidydamasis.

Apsižvalgiau, stengdamasis įspėti, ko iš manęs norėtų Markas, ir valandėlę uždelsiau, kol prikimšau ir užsidegiau pypkę. Jis stovėjo, atsirėmęs į raudonąjį automobiliuką, odine striuke, vangus dūmelis vinguriavo iš ilgos prie lūpų prikepusios cigaretės. Žengiau į vėsų ir pilką rūką, užsidėjau beretę ir pakreipiau ją ant ausies.

– Na? Kas ten vyksta? – abejingai paklausė Markas, lyg labindamasis su manimi.

Gūžtelėjau pečiais, svarstydamas, ką primeluoti: kad atgrasu ar kad nebėra vilties.

– Viskas kaip paprastai. Šneka apie Federiką ir verkia, šneka apie Federiką ir geria. Dabar miega, tikriausiai laiminga. Kiekvienąsyk vis labiau įsitikinu, kad reikia ko nors imtis, paguldyti į ligoninę. Kad ir prieš jos valią.

Markas nė nekrustelėjo, tarsi alkūne priaugęs prie automobilio durelių, suktai pažvelgė į mane, nusišiepė ir liežuviu perkėlė cigaretę į lūpų kampą. Nebuvo girtas.

– Toks gražus sutarimas... – tarė. – Kas tau sakė, kad esi apsigimęs suprasti moteris? Ką nors daryti prieš jos valią? Chulita vienu smūgiu tave paklotų ant žemės. Taigi, anaiptol ne prieš jos valią atsiguli su ja. Taip atsitinka, kai mano nepaguodžiamai sesutei užeina koks nikis. Žmona nesuteptoji, pavyzdinga našlė. Jau rytas. Nuo vienuoliktos vakaro klauseisi Federiko romano tūkstantojo skyriaus. Kas be ko: atvažiuoju tavęs, o tu jau gražiai apsirengęs, kaip tikras džentelmenas. Tik plaukai drėgni, akys užmiegotos, veidas mieguistas. Žinojau, kur esi. Kartais seki Ritą, kartais ji tave seka. Vai supyks tavo mamytė ant Chulitos.

Jis nusikvatojo ir, išspjovęs cigaretę, atšlijo nuo automobilio.

– Jeigu tau taip atrodo... – pradėjau.

– Liaukis. Nėra ko aiškintis, sekti pasakas nei teisintis. Juo geriau, kad pasirinko tave. Ir nesvaičiok, vaikeli. Ji pasirinko tave. Na, o kad ji pamišusi...

Pažvelgė į tolimus debesis, plaukiančius pasitikti tekančios saulės. Man dingtelėjo, kad jis mąsto apie ryto didybę ir nesuvokiamą neteisybę, viešpataujančią pasaulyje.

– Ji pamišėlė. Visada buvo pamišėlė. Pats tuo įsitikinau. Buvo trenkta jau prieš vyro mirtį, prieš susipažindama su tavo broliu.

– Kodėl jos neguldot į ligoninę, neslaugot, neprižiūrit?

– Todėl, kad aš nenoriu. Retokai pas ją užeinu, bet man svarbu žinoti, kad ji čia. Bet aš čia ne paplepėti su tavimi atvažiavau. Atvažiavau tavęs, nes turiu reikalų, reikia kai ką padaryti. Nors, tiesą pasakius, galėčiau puikiausiai apsieiti be tavęs. Lipk į vidų.

Paklusau, ir jis žiovaudamas įsitaisė prie vairo. Užkūrė variklį ir, laukdamas, kol jis užkais, tarė:

– Puikus metas. Metas, kai užimamos policijos valdybos, kareivinės.

Pasitryniau veidą berete, gindamas šalin snaudulį.

– Nesupratau, – tariau.

– Ne? Keista. – Prisidegė kitą cigaretę, nesiūlydamas man užsirūkyti. – Dabar, ko gero, tarp trečios ir penktos ryto. Sekmadienis. Jau kelios valandos, kai pilve neturėjau nė menkiausio lašelio alkoholio.

Automobilio variklis drebėjo užkaitęs. Markas sėdėjo, kaip sėdėjęs, atsilošęs į atkaltę, neištraukdamas iš lūpų smilkstančios cigaretės. Kai prabilo, prašneko lėtu grėsmingu balsu:

– Jau senokai vieną vakarą pažadėjai, kad būsi su manimi, kai apsispręsiu kai ką padaryti. Štai dabar, nežinia kodėl, atėjo metas. Galėčiau pasikviesti parankesnį vyrą, kokį pašlemėką, vieną savo draugų. Bet prisiminiau, kad esu tau pažadėjęs tą garbę man patalkinti. Šiaip ar taip, mudu giminės. Šiaip ar taip, miegi su mano seserim. Jeigu neprisimeni arba atsižadi duoto žodžio...

Tą ankstyvą sekmadienio rytą Santa Marijoje supami rūko, be jokios abejonės, buvome kartu, abu nuvargę. Pakvipo pievomis. Paskersavau į augalotą stotą, pastaraisiais mėnesiais gerokai pastambėjusį kūną, sudribusį ant raudonos odinės sėdynės. Lūpose vis dar buvo pašaipi, žeminanti šypsena. Prieš prašnekdamas, įsikišau pypkę į kišenę.

– Ne, – atsakiau po valandėlės. – Neprisimenu, kad būčiau ką nors žadėjęs, man nebaisūs jokie grasinimai. Vis dėlto važiuosiu su tavimi, jeigu to nori.

– Tu manęs nepažįsti, vaikeli.

– Nepažįstu. Iš žmonių apie tave girdėjau. Gaila, kai pagalvoji.

– Ką iš jų girdėjai?

– Pamiršau, kuo ji vardu. Mergina, baskė. Sena istorija.

Tylėdami laukėme, kol pagaliau nedrąsiai siūbtelėjo pirmas vėjo šuoras, suklykė paukščiai. Tuomet Markas, pažiūrėti staiga pasenęs, atsitiesė ir staigiai išvažiavo pro vartus. Pasuko keliu, ir nulėkėme aštuoniasdešimties kilometrų per valandą greičiu, ieškodami to, kas dar randama sekmadienį tokiu metu. Šįkart jis pasiūlė man cigaretę. Išgirdau, kaip visa gerkle kvatoja ir užspringęs kosti.

– Pala, – tarė. – Pirmiausia aplėksime aikštę. Šiaip ar taip, džentelmenas, steigėjo atžala.

– Tokiu metu?

– Nesirūpink. Man visada durys atviros.

Jis paliko mane gatvės kampe priešais viešbutį bežiovaujantį, galutinai vadėjantis snauduliui gryname ore, pilkšvoje, bet jau nepermaldaujamoje ankstyvo rytmečio šviesoje. Vėl įsikandau pypkę, klausydamasis bažnyčios varpų; prisiverčiau pamiršti šią naktį, bendrą pašėlišką geismą, iškrypėliškai pasiekti pačią gelmę, tikrąjį nepasiekiamą tikslą. Negalėjau mąstyti apie Chulitą, šalia sėdint Markui: širdį pykino, regint, kokie jiedu panašūs, brolis ir sesuo.

Pagaliau jis išėjo pro mažas šalines duris į aikštę su kvadratiniu buteliu rankoje, cigarečių pakelių prikimštomis striukės kišenėmis.

– Taigi, – tarė, lipdamas į automobilį. – Rinktiniai gėrimai ir cigaretės su filtru damoms. Aukso lopšy gimęs, gražaus elgesio išmokytas. Bet pamiršau, kad tavo tėvas geriau rašo. Įgudęs kurpti nekrologus, ar ne?

Neatsakau, automobilis trūkteli iš vietos, už kelių metrų, pašėlusiai tratėdamas, vėl įsilekia ankstesniu greičiu. Markas

laimingas švilpauja. Prabyla tik vieną kartą, į pat kelionės pabaigą:

– Dosniai sumokėčiau, jeigu kas pasakytų, kur dingo Ana Marija. To paties pero, kaip ir tos mergšės paupio namelyje, kur dabar važiuojame. Pamenu, vieną naktį siūliau ir patariau jai ten persikraustyti.

Kai atvažiavome, virš mėlynojo namelio plaukė debesys. Markas tyliai sustojo prie griovio, skiriančio kelią nuo šaligatvio. Paskiau vėl išsidrėbė ant sėdynės, atsirėmė į dureles ir užsirūkė cigaretę. Kita ranka laikė butelį, lėtai ir ryžtingai sukdamas ant smiliaus užmautą juodą revolverį.

– Jau keli mėnesiai, kai laukiu. Įsidėk į galvą, vaikeli. Jeigu nesusitepsiu rankų, turėsiu susitaikyti su tuo, kad jie man jas suteps. Jų daug Santa Marijoje.

Jis pasirąžė, atlošė galvą ir, tą rūškaną ūkanotą sekmadienio rytą išlipęs iš automobilio, nuėjo mėlynų kaip amžinai giedras dangus žaliuzių link. Pabeldė į duris revolverio rankena, ir mudu valandėlę palaukėme. Jaunėlė, šviesiaplaukė apskritu veidu, atšovė skląstį ir apsimiegojusi, rami ramutėlė, lyg būtų mūsų laukusi, sužiuro į mus.

– Labas, – sumurmėjo, nukreipusi akis į revolverį Marko rankoje.

Apžilpę žengėme į prieblandą, pastebėjome staliukus, graviūras ant sienų, nuvytusias ir pamirštas gėles, grėsmingas miegamųjų duris. Netrukus išvydome žmogų, sėdintį vidury prie didelio stalo, su skrybėle ant galvos, nučiupinėtomis prancūziškomis kortomis dėliojantį pasjansą. Sudėjęs kortas ant siuvinėtos staltiesėlės, ramiai su mumis pasisveikino.

– Sveiki. – Sunėręs rankas, Larsenas ėmė sukti nykščius vieną apie kitą.

Žingsnis po žingsnio Markas priėjo arčiau, pastatė butelį ant stalo ir iškraustė kišenes.

– Damoms, – tarė.

– Ačiū.

Markas pakišo revolverį Maitvanagiui panosėn. Šis atsainiai dirstelėjo į jį.

– Atėjau apsišvarint, – paaiškino Markas, nekeldamas balso. – Ir, įsidėkit į galvą, asmeniškai prieš jus nesu nusiteikęs. Jūs man tuščia vieta. Tik man nepatinka, kad Santa Marijoje veikia viešnamis.

Nelė, šviesiaplaukė rubuiliukė, stovėjo šalia manęs, kantriai ir švelniai šypsodama.

– Gal prisėstumėt? – paklausė.

– Ne, dėkui. Stovint geriau matyti.

Nelė gūžtelėjo pečiais ir nuėjo prie stalo. Beveik remdamasi į Marką, siektelėjo cigarečių pakelio.

– Galima? Sakėt, jog tai mums. Ar ne?

Markas, toliau žaisdamas su revolveriu, neatsakė; moteris prisidegė cigaretę ir įniko pešti dūmą, lyg šimtą metų nerūkiusi. Paskiau tingiai nuėjo prie lango atitraukti užuolaidos. Pajutau, kad ryto šviesa nelabai dera prie šios scenos. Moteris praėjo pro šalį ir tyliai įsmuko į vieną miegamąjį. Abu vyrai toliau žiūrėjo vienas į kitą: ramūs, vienas stovėdamas, kitas sėdėdamas; judėjo tik Vanago nykščiai ir Marko revolveris. Po valandėlės, nutaisęs rūgščią miną, iš liemenės kišenaitės Maitvanagis išsitraukė sidabrinį laikrodį; Markas liovėsi sukinėjęs revolverį.

– Šešios, – melancholiškai tarė Maitvanagis. – Kaip tik šiuo metu ketinau eiti gulti. Šiaip ar taip, jeigu rimtai pasižiūrėtume į šį reikalą, tai paprasčiausiai dviejų užgaidų susidūrimas.

Markas įsirėmė kumščiu į stalą, spjovė Maitvanagiui į veidą ir iš lėto atsitiesė.

– Žydo išpera, – tarė.

Nejudėdamas iš vietos, Maitvanagis skersa akimi žiūrėjo į siuvinėtas staltiesėlės gėlytes, paskiau nusišypsojo ir tarytum atjaunėjo. Šią akimirką atrodė nutolęs nuo mūsų per daugelį metų. Pagaliau lėtai ir aiškiai burbtelėjo:

– Ne žydo, o dėl kitko, pasak žmonių, gal ir yra dalis tiesos.

Markas pašaipiai nusijuokė ir atsisėdo priešais Maitvanagį. Revolverį pasidėjo ant stalo ir atkimšo butelį.

– Taurės štai ten, spintelėje, – mostelėjo ranka Larsenas.

– Chorche, – tarė Markas.

Priėjau prie spintelės ir neryžtingai stabtelėjau. Paskiau šypsodamasis nunešiau ant stalo tris taures. Markas nepatikliai dirstelėjo į mane ir įsipylė sau. Beveik tuojau pat ir aš šliūkštelėjau viskio į kitas dvi taures – sau ir Maitvanagiui.

– Žinot, jau labai seniai nebenaudoju ginklo, – pareiškė Larsenas. – Bent jau nesinešioju.

Visi trys išgėrėme; tuo metu pasigirdo pasislėpusių moterų balsai.

– Liugeris, tiesa? – nustatė Maitvanagis, rodydamas į revolverį.

Markas vėl prisipylė taurę. Nepastebėjau nė žymės spjūvio ant Larseno veido. Viena iš nematomų moterų suriko, kažką įsakydama. Vanagas pastatė tuščią taurę ir siektelėjo revolverio. Markas žiūrėjo į jį nekrustelėdamas, šypsodamas su panieka.

– Aišku, liugeris, – patvirtino Maitvanagis patenkintas. – Geriausias ginklas iš visų man žinomų. Čia kažkur mėtosi parabellis. Paskiau paprašysiu moterų, kad atneštų. Kaip dvyniai. Vis dėlto, jeigu paklaustumėte...

Mandagiai ir atsargiai vėl padėjo revolverį prie Marko alkūnės. Įpyliau visiems, ir vėl išgėrėme. Netrukus pasijutau patenkintas ir apgirtęs: konjakas pereitą vakarą, dar neišblėsusi naktis, ne per daugiausia miego. Tuomet linksmos, išsipusčiusios, klupinėdamos atėjo moterys pasisveikinti su mumis.

Markas atsistojo, nusilenkė, prisistatė ir pristatė mane. Atnešė taurių iš spintelės, pavaišino cigaretėmis. Paskiau šypsodamas, atlaidžiai ir draugiškai nusiteikęs, pasukinėjo baltą radijo imtuvėlį, ieškodamas tango, ir ėmė šokti su Gražute Marija.

Taip pradėjome bendrą gyvenimą šešiese. Nenoriu žinoti, ar ilgai buvome drauge; esu linkęs viską pamiršti – ir tikrai pamiršiu – įprastus dalykus, kvailas situacijas. Galiu manyti, kad buvome laimingi iki pat galo, iki tol, kai lengvai pamirštamą valandą policininkas ir Medina pasibeldė į duris ir, dėdamiesi nepastebį manęs, pasikalbėjo su Marku, įteikė Larsenui gubernatoriaus įsakymo nuorašą.

XXVIII

Į zakristiją kunigas Bergneris įėjo ilgais žingsniais, atsitiesęs, ta pačia veido išraiška, kokia buvo per mišias, – nors ir šypsojosi trims senutėms gedulo drabužiais, kurios pasikėlė nuo suolo, stovinčio pasienyje, ašarodamos, neaiškiai kuždėdamos maldos žodžius, – iš pažiūros atrodė ligotas, kažkur nukilęs mintimis, nemigos nukamuotas. Išklausė jas ir palaimino; jo šypsena švelnino kančią, atsispindinčią akyse ir skruostikauliuose, tačiau nei sumažino ją, nei padidino. Vikaras laukė jo, stovėdamas prie stalo kampo, uždėjęs ranką ant aplanko, pasikūprinęs, spindinčiomis iš susižavėjimo akimis.

– Tokia Viešpaties valia, – tarė kunigas, ir trys senutės gedulo drabužiais guosdamosi skirtingu greičiu pakartojo tris žodžius. Kunigas pažvelgė į jas, į jų pavandenijusias, išblukusias, paraudusias, plonytėmis kraujagyslėmis išraizgytas akis su geltonomis dėmelėmis, panašiomis į tas, kuriomis išmarginti rūkalių pirštai. Atsisveikindamas leido joms pabučiuoti sau ranką.

Atsisėdęs prie stalo, dvasiškasis tėvas Bergneris atskleidė vikaro pastūmėtą aplanką, nenukreipdamas žvilgsnio nuo popiežiaus portreto ant sienos, ir nejučia pagalvojo apie karštį, lygą tik jį pajutęs. Portretas buvo prastas, nespalvotas – siekiant

didesnės įtaigos, persistengta: akys atrodė iššokusios iš orbitų, o griežtai sučiauptos lūpos pilnos pagiežos; fone, neįvardijamų vaizdinių knibždančiame vitražiniame lange, kabojo nukryžiuotas geometrinis balandis.

Aplanke gulėjo vienintelis svarbus dokumentas – Riterių lygos ataskaita: pateikę virtinę vardų ir skaičių, viešnamio lankytojų kiekį pastarąją savaitę ir dviejų savaičių viešnamio lankymo lyginamuosius duomenis, riteriai prašė leidimo pateikti tam tikrų pasiūlymų dvasiškajam tėvui, patardami „pradėti skelbti paleistuvystės namų lankytojų vardus, panaudojant visas įmanomas priemones. Kad ir kokia gėdinga būtų tiesa, mums nevalia jos slėpti".

– Jie sako, kad žydas... – prabilo vikaras; išgirdęs grynai ispanišką gomurinę tartį, kunigas kilstelėjo galvą. – Na, tas žmogus, atvežęs čionai moteris. Jie sako, kad jis išvyksta, kad atsiskaito su viešbučiu ir išvyksta į Rosariją.

– Gali būti, bet tai nesvarbu, – tarė kunigas. – Mes kovojame ne su juo, ne su Barte nei su tomis moterimis. Apskritai mes kovojame ne su žmonėmis, kovojame su blogiu.

– Aš tik norėjau pasakyti... – pasiteisino vikaras. – Jeigu jis iš tikrųjų išvyksta...

– Ačiū. Mano nuomone, visada pravartu skelbti, kad mes nieko nepersekiojame. Mes tik norime, kad Santa Marija atsibustų, kad patys parapijiečiai trokštų išganyti savo sielas.

Šypsodamas, nutaisęs tokią išraišką, su kokia senolis atsiprašo nesižemindamas, dvasiškasis tėvas Bergneris pasirausė kišenėse ir, išsitraukęs nosinę, nusišluostė kaktą ir panosę. Portretas užėmė trečdalį sienos: paveikslas, prastas ir nemalonus pažiūrėti, buvo dovana, dvilypis simbolis, bylojantis, kad vien gerų ketinimų ne visada pakanka ir, antra vertus, kad tas,

kas duoda tai, ką gali, atiduoda viską. Dabar, tvankoje, lyg apkvaišęs, apsnūdęs nuo vasaros, kuri ėjo į pabaigą, palikdama išdegintas pievas, kunigas susimąstė, mintyse perkratydamas temas, tiek kartų svarstytas ilgais žiemos vakarais. Pažinojo žmogų, dar vaikystėje nutapiusį tą paveikslą, kartą kitą matydavo jį kiekvieną rudenį nuo to laiko, kai paveikslas atsidūrė zakristijoje ant sienos, tą trisdešimties metų vyriškį, nežinia kodėl nepriaugusį brandos amžiaus. Kiekvieną rudenį po paskutinių mišių jis prieidavo, savo tetos, mokyklos direktorės, lydimas. Ne kas kitas, kaip teta atnešė tą paveikslą į bažnyčią ir padovanojo kunigui, kupina graudaus įsitikinimo, kad savo auka pelnė tokį atpildą, kokio niekas negalėtų jai suteikti šioje žemėje. Atrodė neginčytina, kad paveikslą nutapė ji, abejotina, kad būta dailininko sūnėno, ir įtartina, kad siaubingas portretas būtų turėjęs nesuvokiamą prasmę, slaptą ir pasakišką vertę. Tačiau sūnėno būta: tas vaikinukas kadaise, iš tiesų nežinia kada, ryžosi pabėgti, pasiėmęs tik būtiniausius drabužius, traukinio bilietą, kelis pesus ir dažus, dievaižin už kokius pinigus pirktus iš prekeivio. Dabar tai buvo dailininkas, įsirengęs dirbtuvę Senajame Turguje.

Per daug nesigilindamas į esmę, kunigas suvokė, jog tai, kad dailininkas sugebėjo išsaugoti jaunystės regimybę, nulėmė kur kas svarbesni dalykai nei tuštybė arba kitokios rūšies tuštybė, vargu ar atleistina ir svarbesnė nei toji, kuri paliegusią senutę skatino skaistintis skruostus ir slėpti žilus plaukus, sumaniai juos užšukuojant ir dėvint visiškai plokščią skrybėlaitę, juo labiau einant mišių klausyti.

Vikaras nusižiovavo iš alkio ir, per vėlai kilstelėjęs ranką, nespėjo prisidengti burnos; dvasiškasis tėvas Bergneris dirstelėjo į tamsų, prakaulų, švariai nuskustą veidą. Nelyginant

vasarinis bimbalas tarp abiejų vyrų įsisuko apmaudas ir trenkė jiems į kaktą.

– Tuojau pat po pietų ateis lygos panelės, – tarė vikaras. – Jūsų dienotvarkėje numatytas susitikimas. Paklausiu šeimininkės, ar jau gali paduoti į stalą.

Vikaras vėl nusižiovavo, šįkart spėjęs prisidengti burną apžėlusia ranka, o kunigas tuo tarpu jau stojosi, vėl mąstydamas apie tvanką, stengdamasis suvokti gilią prigimtinę akinamoje popietės saulėkaitoje tvylančio miesto ir aplinkinių ūkių prasmę. Glamžydamas nosinę, nedvejojo, kad kažką bus pamiršęs, kad kažką bus amžinai praradęs.

– Lygiai trečią priimsime paneles. O dabar eikime pietų.

Lengvai palietęs vikarui petį, nukreipė jį durų link.

– Ar supratai? Ačiū tau, kad davei man tą žinią; kartais gali labai praversti. Bet aš nenoriu vardyti žmonių, mums nevalia taip elgtis. Čia tau ne politinė kova.

Eidamas koridoriumi, vėsesniu nei zakristija, vikarui kaukšint aplaistytomis raudonomis plytelėmis grįsta asla, kunigas vis dar mąstė, jog per savo menkystę žmogus sugeba sumenkinti netgi didžias nelaimes, kurias tenka įveikti, juokais paversti tragiškus simbolius.

– Jau esu jums sakęs, kodėl jie taip kalba, – liūdnai pridūrė vikaras ir stabtelėjo prie valgomojo durų, užuodęs valgių kvapą. – Ir apie jus kalba; sako, kad jūs išvažiuojat.

Dvasiškasis tėvas Bergneris vėl palietė jam petį ir nejučia nusišypsojo, dar nespėjęs suvokti, ką norėjo išreikšti ta savo šypsena. Vikarui žėlė tanki juoda barzda, tad veidas, nors ir švariai nuskustas, atrodė pajuodęs, akys švietė atsargiu smalsumu, beatodairiška ir baiminga meile.

– Tegu sau kalba, sūnau, – atsakė kunigas. – Eime valgyti.

Kunigo lengvai pastūmėtas, vikaras žengė valgomojo link, tačiau beregint sustojo, įsitempęs, skausminga mina, įsmeigęs akis į tris spalvotus butelius, stovinčius ant padengto stalo.

– Dvasiškasis tėve, jie man sakė dar kai ką, ką norėtų nuo jūsų nuslėpti. Bet aš negaliu tylėti. Visą rytą meldžiausi ir dabar žinau, kad privalau jums pasakyti tiesą. Nors ir kas... Jie man sakė, kad jūsų sūnėnas dabar lindi viešnamyje.

– Sūnėnas? – Kunigas suraukė kaktą, sumišęs, negalėdamas patikėti vikaro žodžiais, skausmo perverta širdimi pagaliau suvokęs, kad jis tikrai giminystės ryšiais susijęs su kitais žmonėmis. – Kaip tai lindi?

– Lindi, ir tiek, dvasiškasis tėve, – sielvartingai ir kaltai sumurkė vikaras, palinkęs po sunkia kunigo ranka. – Markas Bergneris, jūsų sūnėnas. Naktį atvažiavo į viešnamį ir tebėra iki šiol. Pasak žmonių, automobilis tebestovi gatvėje priešais duris.

Jie žengė į valgomąjį skyrium, tyliai, smulkiais žingsniais, palinkę į priekį, lyg čiuoždami drėgna, kaip šachmatų lenta plytelėmis grįsta asla, lyg perprasdami vienas kito mintis, lyg repetuodami kokią sceną. Atsidūręs stalo gale, kunigas ranka ir veido išraiška davė ženklą susirinkusiems sėstis. Ir, prieš pradėdamas valgyti, dvasiškasis tėvas Bergneris bešališkai pagalvojo: „Markas Bergneris. Markas. Man pasirodė, kad šįryt kaip ir kiekvieną sekmadienį mačiau jį bažnyčioje. Tiesą pasakius, nieko nuostabaus. Man niekad nepatikdavo jo išpažintys. Jis jaunas, fiziškai panašus į mane."

Ūmai jis pasijuto pasiruošęs įvertinti skandalą, numatyti jo pasekmes ir jomis pasinaudoti; per visus pietus, deramu metu atsainiai įsiterpdamas į pokalbius, pralaimėdamas, kai išeidavo kalba apie tikslias datas, praeities įvykius ir vyno skonį, jis įsivaizdavo raudoną Marko automobiliuką duobėtoje įkalnioje

gatvėje, nelyginant laužas spindintį saulėkaitoje, puikiai atpažįstamą ir gerai matomą mėlynojo namelio fone. Palinkęs prie valgių, kuriuos senė nešė į stalą su be galo ilgomis pertraukomis tarp patiekalų, servetėle baidydamas zirziančias muses, garsiai siurbčiodamas iš taurės ir čepsėdamas, netikėtai tarė sau, kad tikriausiai ne velnias pereitą naktį nunešė Marką į viešnamį.

Jis panoro pabūti vienas, paklūpoti, padėkoti už miglotas mintis apie tvanką ir Santa Marijos kraštovaizdį karštą popietę, už tą perspėjamą vaizdą, kuriame būta vietos raudonam automobiliui, stovinčiam atkampioje gatvelėje, prie mėlynai dažyto vargano namelio, kažkur ten, paupy, kur niekas nedrįsta kelti kojos.

XXIX

Aštuntą vakaro „Plazos" bare gavęs žinutę, Markas Bergneris perspėjo Gražutę Mariją:

– Kelioms valandoms išvykstu atostogų. Pasirūpink vaikinuku. Paslėpk jį.

„Plazoje" jam dingtelėjo miglota mintis, kad dėdė tikriausiai bus nugirdęs apie jo neįprastą nuotykį viešnamyje. Laiškeliu jis buvo kviečiamas po valandos ateiti į bažnyčią pro šonines duris ir zakristijoje susitikti su kunigu, batsiuviu, varžytynių vedėju, ūkininku, studentu, grūdų sandėlio savininku ir seneliu, Šveicarijos vokiečiu.

Begerdamas sudraskė laiškutį, pašaipiai išgvildeno Riterių lygos pavadinimą ir prie baro sėdintiems draugams paskelbė:

– Šioje šalyje nieko neįmanoma nuveikti. Viskas nualinta ir apteršta. Tačiau gal mes klystame, spręsdami, kas teisinga, o kas ne. Jau daugiau kaip prieš savaitę dingo Ana Marija. Kas nors iš jūsų turėtų žinoti, kur ji slapstosi. O jeigu žino vienas, vadinasi, žino visi, išskyrus Marką Bergnerį. Tai dar vienas įrodymas, kad visi jūs, mano mielieji bičiuliai, – šunsnukiai. Žmonių rūšis, būtina lygybei įtvirtinti. Šiaip ar taip, gerai darote. Nenoriu jos ieškoti. Pati sugrįš, o mes linksminsimės.

Užsisakė dar vieną taurę, pamažu vėl jausdamasis laimingas ir jaunas. Lauke vasara ėjo į pabaigą ir gėlių lysvės aikštėje

paskutinįsyk skleidė savo kvapus. Kitoje upės pusėje, prie Latorės salos, į krantą tyliai pliuškeno bangelės. Jie sėdėjo lauke kaip paprastai turėdami visas galimybes: atsisakyti, sutikti, prasimanyti ką nors skirtinga, negirdėta.

Penkiolika po devynių, barmenui pareiškęs, kad apmoka už visus, nusišypsojo, stengdamasis ką nors sumeluoti ir mintyse podraug svarstydamas, ar kuris nors prie baro sėdinčiųjų to vertas.

– Aš ne savanaudis. Kurį nors vakarą, kai tik man bus nuobodu, visus jus nusivesiu. Bet pirmenybė teks ankstyviesiems. O dabar tiesiog neišmanau, ką daryti: grįžti į viešnamį ar mauti į bažnyčią.

Kelis kvartalus važiavo paupio link, griaudėdamas savo raudonuoju automobiliuku, paskiau tyliai grįžo atgal tamsiomis duobėtomis gatvėmis, kol pagaliau sustojo tamsoje per šimtą metrų nuo bažnyčios. Virš siaurų durų švyksojo vos pastebima gelsva švieselė. Nepasibeldęs įėjo į vidų, pritvinkusį vaško, senatvės, balzamo ir smilkalų kvapo. Kadaise vieną rytą jo motina irgi smilkė panašius kvapus, pūsdama į silpną ugnelę: bandė iš namų išvyti šėtoną, ligą ir nesėkmę. Stabtelėjęs pasiklausė balsų, sklindančių iš zakristijos. „Mes, geriausieji, turime susitelkti pavojaus valandėlę", – rašė kunigas Bergneris savo laiškelyje. Markas krumpliu pasibeldė į duris ir, įžūliai šypsodamas, žengė į terpę, prisodrintą žodžių apie nemirtingąją sielą ir apsaugines priemones. Aplink pailgą stalą, kaip jis ir įsivaizdavo, sėdėjo tie patys vargetos.

– Laukėme tavęs, vaikeli, – pasitiko jį kunigas pernelyg džiugiu ir linksmu balsu.

– Nesivaržykite, kalbėkite toliau, – paragino Markas.

Pasitraukė kelis žingsnius ir nugara atsirėmė į sieną. Išsitraukė cigaretę ir tylėdamas ėmė klausytis kvailų, nerišlių kalbų.

Kartojosi padrikos mintys, nuvalkiotos tiesos, tie patys tūkstantįsyk girdėti žodžiai. Palenkęs galvą prie batų parduotuvės savininko, vilkinčio aptempta liemene, vienas jų pasiūlė:

– Ponai, kadangi mūsų bičiulis Markas Bergneris teikėsi mus pagerbti savo apsilankymu, manau, būtų ne pro šalį išklausyti jo nuomonę...

Ištraukęs cigaretę iš burnos, Markas rankos mostu atsisakė:

– Ačiū. Tačiau aš atėjau ne į lygos posėdį. Tiesiog noriu šnektelėti su dėde. Grynai šeimyniniais reikalais. Atsiprašau, bet aš neturiu laiko.

Teisindamasis pakratė galvą, o kunigas pasikėlė nuo kėslo aukšta atkalte ir lėtai atstūmė jį atgal. Stojo ūmi tyla.

– Dar kartą atsiprašau, – tarė Markas.

Gūdžioje valgomojo tyloje, stovėdami priešinguose begaliniai ilgo nukraustyto stalo galuose, kunigas ir sūnėnas sužiuro vienas į kitą.

– Kas atsitiko, Markai? – pagaliau paklausė dvasiškasis tėvas Bergneris. – Tikiuosi, ne tai, apie ką esame kalbėję?

– Ne. Viskas gerai, kaip paprastai. Chulita pamišusi. Na, o aš neturiu ko išpažinti. Visas miestas, visi mulkiai, susirinkę į posėdį, žino, kad įsikūriau viešnamyje. Tačiau tai tiesiog savotiška iškyla, trumpas žygis priešo pozicijoms iššvalgyti.

Dvasiškasis tėvas Bergneris atsigręžė į zakristijos duris, pro kurias vėl sumišai sklido pikti balsai. Smagiai nusišypsojęs, iš lėto pasitrynė atsikišusį smakrą ir atsisėdo ant kėdės netoli Marko.

– Atsisėskime arčiau vienas kito, kad nereiktų šaukti, – paaiškino.

Markas linktelėjo galvą, prisitraukė kėdę ir galiausiai atsisėdo ant stalo priešais atvirą inteligentišką kunigo veidą.

– Apskritai visi tie davatkų paistalai... – prabilo jis.

– Niekai. Aš neimu į galvą. Be to, kalbant iš esmės, man nė kiek nerūpi tavo kvailas gyvenimo būdas. Tau vaikščioti į viešnamį – tai, pasak tavo draugų, būti tikru vyru. Ir vis dėlto, pats to nesuvokdamas, tu man pagelbėjai, prisidėjai prie mūsų bendros kovos.

Markas šyptelėjo traukdamas cigaretę; paskiau, ištiesęs ranką, švelniai paglostė kunigui galvą.

– Man labai malonu, dėde ir dvasiškasis tėve, – tarė. – Išmintis, gudrybės, žaidimas. Šiaip ar taip, tai tiesa. Ten esu tik kaip jūsų sąjungininkas. Ir, galimas daiktas, taip pasielgiau sąmoningai. Į viešnamį įsibroviau anaiptol ne trokšdamas pasirodyti, jūsų žodžiais tariant, tikru vyru. Dabar kažkas turi atsitikti.

– Taip, – tarė kunigas. Išsitraukęs nosinę, mostelėjo ja ir nusišluostė skruostus ir nosį. – Kažkas. Tačiau, jeigu neprieštarautum, norėčiau pasinaudoti proga ir paklausti, kaip laikosi tavo sesuo. Juk nesi girtas, tiesa?

– To negali būti. Aš visada girtas, vadinasi, niekad nesu girtas. Tai mes vadiname aukščiausiąja kazuistika. Sunku paaiškinti.

– Aha, suprantu! – nuramino jį kunigas. – Na, ir kaip tau sekasi paupio namelyje?

– Kaip Bergneriui pridera, dvasiškasis tėve. Atėjau, pamačiau ir nugalėjau. Matau, kas vyksta, bet apie pergalę nėra ko kalbėti. Nusigeriu su mįslinguoju Maitvanagiu, lošiame kortomis, sekame vienas kitam gražias pasakas. Išgąsdinau du ar tris mulkius, ir neturiu kitos išeities kaip piktnaudžiauti teise spardyti užpakalius. Tiesa, šiek tiek patobulinta. Tačiau norom nenorom tenka laikytis tradicijų.

– Gerai, jau gana, – tarė kunigas. – Na, o Chulita? Esu labai susirūpinęs ir nieko nesuprantu. Nebeateina mišių, nebelanko

manęs, neįsileidžia į svečius. O gal Malabijų šeimynėlė prikurstė? Nori atskirti ją nuo manęs, nuo Dievo. Tačiau Chulita žino, kad aš nemėgstu nei pamokslauti, nei ginčytis.

– Išskyrus...

– Išskyrus tuos atvejus, kai esu prašomas arba spiriamas. Šiuo atveju tai visai kas kita, ir tu tai gerai žinai.

Markas atsitiesė ir virš dvasiškojo tėvo Bergnerio galvos pažvelgė į Madoną ant sienos.

– Nori Chulitą atskirti nuo Dievo... – pakartojo taip švelniai ir jausmingai, gardžiuodamasis tais žodžiais, kad beveik nekrustelėjo cigaretė, prikepusi prie lūpų. – Ne, Malabijų šeimyna čia niekuo dėta. Na, o aš nesu matęs nė vieno žmogaus, kuris būtų taip arti Dievo kaip Chulita.

Kunigas padėjo jam išlaikyti pauzę, vėl imdamas vartyti nosinę tuo metu, kai vienas iš neregimų Riterių kažką klykavo spigiu kaip fleitos balsu, kitiems posėdžio nariams nepatikliai ir įžūliai kikenant.

– Kodėl jie nesinešdina po velnių? – suniurzgė Markas.

– Nesikarščiuok. Netrukus jie išsivaikščios namo. Na, o kaip jaunėlis Malabija?

– Nuostabu. Kalbėjomės apie Chulitą. Aš irgi sakiau jam, kad kaip gyvas nesu matęs moters, kuri būtų pilna tokios meilės. Tokios visiškos pamišėlės, tokios nenuspėjamos. Turiu galvoje, kad ji visiškai abejinga tam, ką mes vadiname pasauliu, gaižiam nešvarių drabužių tvaikui, kurio pritvinkęs miegamasis. Ji tiki, kad Federikas gyvas. Kviečiasi jaunėlį Malabiją, kad dviese būtų smagiau kelti į padanges velionio dorybes. O gal norėdama turėti klausytoją, gal chorą. Žiūrėsim, kas bus toliau. Tuo tarpu reikia melstis.

– Žiūrėsim, – pritarė kunigas, linguodamas galvą. – Mielai užsitraukčiau dūmą, Markai.

Markas padavė jam savo smilkstančią cigaretę; kunigas giliai užsitraukė du kartus ir grąžino ją sūnėnui.

– Žiūrėsim? O ko laukti? Kol Chulita, vieniša ir bendraudama tik su jumis dviem, galų gale visiškai išprotės, nes jai tai geriausia išeitis. Norėčiau su ja susitikti.

– Susitiksite, – pažadėjo Markas ir nusikvatojo. – Jau įsivaizduoju tą susitikimą. Dvasiškasis tėvas, pakilęs į tokias aukštumas. Prilygstąs Federikui ir Chulitai, Fridrichui Gražiajam ir Pamišėlei Julijai.

Dvasiškasis tėvas sutramdė jį rankos mostu.

– Jau nustojo rėkauti. Negeras ženklas. Turiu eiti pas juos. Pasikalbėsime kitą kartą. Nežinau, negaliu pasakyti kada. Šiaip ar taip, be alkoholio ir po sumos, pabalintų antkapių valandą. Bet aš tave klausiau apie jaunėlį Malabiją. Kur jis? Jo motina buvo atėjusi pas mane. Ji įsitikinusi, kad jis kartu su tavimi.

– Su manimi? – apsimetė įsižeidęs Markas. – Tikriausiai pabėgo į sostinę. Garbės žodis, nė žinoti nežinau, kur tas idiotas. Pabėgo pasidygėjęs savo kokčiais tėvais. Juk aš ne svainio auklė!

Kunigas nužvelgė jį ironišku, pakančiu žvilgsniu. Valandėlę jiedu žiūrėjo vienas į kitą, stebėdami, kuo yra panašūs. Pagaliau, uždėjęs ranką ant durų rankenos, dvasiškasis tėvas Bergneris tarė:

– Laiminu tave, Markai, vardan Dievo Tėvo Visagalio šlovės. Noriu tave prašyti labai svarbaus dalyko. Prašau grįžti į viešnamį. Pabūk ten mažų mažiausiai iki sekmadienio vakaro.

Markas nusilenkė, sėdėdamas ant stalo.

– Pažadu. Tai bus mano atgaila, dvasiškasis tėve.

XXX

Dijas Grėjas gėrė alų „Plazos" bare vienui vienas prie staliuko palangėje. Nebuvo vėsu, pro žemai nuleistas horizontaliąsias žaliuzes smelkėsi sekmadienio popietės šviesa, ir viduje tvyrojo keista prieblanda, netvari prieblanda, viešpataujanti drėgnuose uždaruose vidiniuose kiemeliuose, miegamuosiuose, nuo pat ankstaus ryto apsaugotuose nuo karščio.

Jie, keturi vaikinai ir mergina, gėrė gaivinamuosius gėrimus ir konjaką netoli baro, prie vieno iš pintinių staliukų, saulei leidžiantis išnešamų į verandą. Laikėsi vangiai, atsargiai, tvardydami aistras, tačiau nesugebėdami deramai valdytis, įžūliai atremdami aplinkinių žvilgsnius. Visi šviesiaplaukiai, įdegusiais, anksti pasenusiais veidais, iš pažiūros nuo šešiolikos iki aštuoniolikos metų, nors liesutė mergina atrodė jaunesnė: rudomis paraitotomis velvetinėmis kelnėmis, languotais marškiniais, rūkė, alkūnėmis pasirėmusi ant staltiese dengto stalo, tolydžio išsitraukdama cigaretę iš burnos tai dešine ranka, tai kaire – dviem trumpais stipriais pirštais, neprižiūrimais, be žiedų, beveik nukramtytais nagais. Juokdamasi stengėsi tvardytis, įsitempdavo, kad nė galva nekrustelėtų, tad laikėsi ramiai, abejingai, kai prapliupdavo sausu šaižiu juoku ir staigiai nutildavo, nespėjusi įsijausti.

Dijas Grėjas žinojo, kad ji senio Petruso, konservų fabriko, žemių sklypų paplūdimyje ir doko savininko, dukterėčia, bet neprisiminė, kas buvo jos tėvas, kuri senio Petruso sesuo ją pagimdė. „Gal čia toji, kurią aš priėmiau, o gal viena iš jos pusseserių, Kolonijoje, kažkuriame mūriniame name, gainiodamas romias šviesiaplaukes moteris, kad neštų kuo daugiau verdančio vandens, kažkur virtuvėje, priplėkusioje, pridrėkusioje, prismilkusioje nuo kepsnių. Nors nesu tikras, juk ne tiek jau daug metų praėjo, kai Brausenas atvežė mane į Santa Mariją; ir nors nesu tikras, vis dėlto tai nepaneigiama tiesa, kad mus skiria atitinkamas laiko tarpas, vadinasi, tai tiesa, kad iškėliau ją, kai ji radosi tarp baltų kaip pienas, kruvinų vienos iš senio Petruso seserų šlaunų, ir laikiau ją kaip lipnią violetinę amfibiją, plekštelėjau keliskart per užpakaliuką, kol pasigirdo riksmas – šaltas, trumpas, beasmeniškas, panašiai dabar ji prisiversdama juokiasi priešais keturis pirmojo kraujo ištroškusius spuoguotus gerbėjus, kurie žiūri į ją draugiškai, demonstratyviai nekreipdami dėmesio į mažytes krūtis, pūpsančias po kasdieniais marškinėliais."

Vaikinas pilkais drabužiais atstūmė taurę ir, palinkęs prie stalo, švepluodamas ėmė pakuždomis dėstyti istoriją apie moksliniu metodu paremtą būdą laimėti pinigų žirgų lenktynėse ir apie to metodo išradėją, kuris jį pritaikė Mar del Platoje ir sostinėje, o dabar mėgaujasi savo išradimo vaisiais Paryžiuje ar Kaire. „Girdėjau, kad Markas Bergneris, apsiginklavęs keturiasdešimt penkto kalibro revolveriu, šįryt kaip stovi apsigyveno viešnamyje. Tačiau jo dėdė kunigas Bergneris nė žodžiu neužsiminė apie tai šiandien sakydamas pamokslą, nekalbėjo nei apie sūnų palaidūną, nei apie paklydėlę avį, nei parinko atitinkamą Biblijos pavyzdį apie atskalūnus. Mat aukso veršio tema, jau išsemta, buvo susijusi su visų mūsų, mūsų miesto, atskalūnybe: šioje

istorijoje neminimas ir neįvardijamas atskiras atvejis, siaubingas dalykas, nutikęs mylimiausiajam sūnėnui, nepakančiai nusiteikusiam prieš žydus, liberalus, jankius, sovietus."

Šviesiausias iš šviesiaplaukių vaikinų užsirūkė cigaretę, išlaikydamas kandžią, santūrią, malonią šypseną, kol pagaliau išsisklaidė ją slepiantys dūmai.

– Sistemos, – tarė, kai draugai sužiuro į jį. – Tegu ji papasakoja jums apie Gaučą ir Žvalgųjį. Pamatysite, kokių esti lošimo sistemų. Lošimas yra lošimas.

Jis vilkėjo labai apgulusią žydrą eilutę, švarką siaurais atlapais, su trimis sagomis, nors įstengdavo susegti tik vieną, ir su pasibaisėtinu šviežiai nuskintu jazmino žiedu prie krūtinės; kaklaraiščio neryšėjo, gelsvų šilkinių marškinių apykaklė buvo išversta ant švarko, o virš jo, lyg užmauta ant gipsinio manekeno, kūpsojo galva trumpais, šiurkščiais, neklusniais aukso spalvos plaukais, nuo mažens pilna blaivaus proto ir abejingumo. Mergina prapliupo juoktis ir ūmai nutilo.

Tuomet, naudodamasi tylos valandėle, popietė davė ženklą, kad artėja prie pabaigos, kad nėra nusiteikusi nei tvyroti viešbučio restorane, nei leisti įsitvyroti tvankiai paunksnei, aukso ir dulkių linijoms ant langų stiklų, penketui jaunuolių, išsipleikusių ant pintinių kėdžių, aidžiam ledo gabaliukų, taurių ir lošiamųjų kauliukų skimbčiojimui ant baro, apgauliai tolimam, tariamai susijusiam su simbolika. „Visiems jiems padėjau ateiti į šį pasaulį ir, galimas daiktas, jaučiausi savotiškai pranašesnis, klausydamasis jų klyksmų ir žiūrėdamas į menkus pamėlusius kūnelius, galimas daiktas, įsivaizdavau, kad jie turi laikyti savo pareiga man kaip nors atsidėkoti. O štai dabar, sulaukę penkiolikos, jie užima savo vietas, išstūmę iš jų kitus, ima tikėti, kad tik drauge su jais iš naujo prasideda sena nuobodi ir jaudinanti

istorija, be galo kartojasi nuvalkiotos tiesos ir kad jie visa tai išranda ir kuria. Ir tai tiesa, tenka pripažinti: kupini užsidegimo ir nuolankūs, vieną po kito jie rašo amžinos istorijos skyrius, nė neįtardami, kad ji gyvavo ir anksčiau, kad vystosi drauge su jais, kad sukūrė juos ir ugdo, tenkindama savo liguistą užgaidą."

– Sekmadienį prie šio stalo sėdėjo Gaučas, – pareiškė jaunėlė Petrus: tam tyčia kalbėjo dusliu vienodu balsu, tolydžio cyptelėdama kaip ir visos brėstančios paauglės. – Atėjo ir pasakė man, kad per penktąjį lenktynių ratą stato dvidešimt ir dešimt už Pietietį, ir paklausė, ar nenorėčiau ir aš išbandyti laimės. Nė nemirktelėjusi pasakiau, kad noriu, ir ant staliuko šalia jo rankos padėjau šimtą pesų, tarp rankos ir taurės. Jūsų tada nebuvo; ar atsimenate, kad tą sekmadienį neatėjote susitikti su manimi, nes pasitaikė Grandinio gimtadienis. Tačiau Gaučas atėjo, o aš sėdėjau čia viena nuo pietų iki trečios valandos; anas kitas kelneris, italas, vis laidė sąmojus. Nes sėdėjau viena ir nesijaudinau. Plepėjau su juo ir kvatojau. Jeigu iki trečios niekas nebūtų atėjęs, būčiau dviračiu nuvažiavusi ir pati viena išbandžiusi laimę. Ir tik todėl, kad naktį sapnavau pranašingą sapną, sapnavau tos moters iš Senojo Turgaus vaikelį: jis trejų metukų, bėgo man iš paskos iki pat namų, o kai atsiguliau, spoksojo pro durų plyšį. Garbės žodis. Spoksojo, kol neapsikentusi nustūmiau jį ir uždariau duris, o paskiau pamačiau, kad jis žiūri pro langą. Tuomet rytojaus dieną žvilgtelėjau į laikraštį ir tariau sau: Žvalgusis, išbandysiu laimę pasirinkdama Žvalgųjį. O Gaučas juokėsi iš manęs, kai daviau jam pinigus, juokėsi iš manęs ir iš jūsų visų, nes mane apgavote ir nuėjote į gimtadienį, bjauriai išsiviepė ir išvadino mane kvaile. Jis žinojo, kad laimės Pietietis, žinojo, kad Žvalgusis – tiesiog kuinas. „Nenoriu tau padėti švaistyti pinigų." – „Gaučai, – pasakiau jam, – klausyk, man nusispjaut; jeigu

man nepadėsi, sėsiu ant dviračio ir pati nuvažiuosiu, statysiu, už ką įsigeisiu, nes darau, ką noriu." Galiausiai jis paėmė pinigus ir nuėjo. Jis neišlošė, broliui pasisakė; Žvalgusis laimėjo santykiu dvidešimt iš vieno, ir dabar laukiu Gaučo, nosį jam nušluostysiu, parodžiusi pinigus.

– Sistemos, – atsiliepė vaikinas be kaklaraiščio ir pasikėlęs nuėjo prie telefono.

Dijas Grėjas užsisakė dar alaus ir iš šviesos, gulančios ant rankos, suprato, kad popietė baigiasi.

Petruso dvaro žemės plėtėsi į pietus, paplūdimio link. Plėtėsi pačios savaime, abejingai stebint Petrusui, numačiusiam įsteigti pelningą poilsinių verslą. Veikiai, nesulaukęs reikiamos miesto tarybos nario Veronentaso paramos, Petrusas atsisakė tos minties. Po kelerių metų Petruso Dvare Kolonijos jaunimas pradėjo statytis namukus, skirtus daugiausia savaitgalio poilsiui ir meilės iškyloms. Iš pradžių su tarnaitėmis, vėliau saviškėmis, draugų seserimis, su tomis merginomis, kurias galima, bet nebūtina vesti. Tad, praslinkus keleriems tokios plėtros ir slaptos statybos metams, staiga sužinojome, kad Petruso dvaras – ne šiaip sau koks užkampis, bet madinga vieta. Tapo būtinybe įsigyti namelį kuo arčiau vietos, vadinamos paplūdimiu, nors ten smėlis niekuo nesiskyrė nuo tamsios molingos žemės, plytinčios visame paupyje. Ir juokingiausia, kad Petruso name ant kalvos, kuris turėjo būti kertinis poilsio zonos akmuo, naujasis savininkas įkūrė pensioną.

Kelias vasaros savaites pensionas lūždavo nuo turistų, atvykstančių toliausiai iš už penkių ar šešių kilometrų pakvėpuoti tuo pačiu oru ir pasigrožėti daugmaž tokiu pačiu kraštovaizdžiu, kokį galėtų matyti kas mielą dieną, jeigu tik turėtų noro, toje pačioje vietoje, kur gyvena ir dirba ištisus metus.

Tačiau tiems, kurie moka grožėtis, Petruso dvaras labai greitai tapo gana vykusiu ir pagirtinu kurorto pakaitalu. Kai kuo gerokai ar visiškai skirtinga, nei skelbė tokie „viešbučių" pavadinimai: Ostendė, Bjaricas, Monte Karlas, Lidas, Atlantas. Beveik visuose tuose viešbučiuose buvo tik miegamasis, iš kurio vasarą išsikraustydavo savininko arba jo svainio vaikai ir „sezono" metu persikeldavo į vieną kitą atliekamą kambarį, sandėlį ar garažą; būta tik dviejų viešbučių su dvidešimčia kambarių: senas ir naujas, medinis ir mūrinis.

Miesteliukas, ne per įspūdingiausia krūva namelių, skirtingų nebent savininkų pasirinkta fasadų spalva, nes visus juos statė statybų bendrovė „Ferari" pagal įprastinį šveicarų *chalet* modelį, per daug nesistengdama jo įvairinti, kūpsojo išsimėtęs ant kalvų, vidury piktžolynų, kurių negalėjo įveikti vasaros karščiai ir kurių buvo neįmanoma išnaikinti nei kultūringomis, nei estetinėmis pastangomis. Kelių eilių puikuojančių tamarindų, nei augančių, nei kam nors reikalingų, atskirtas nuo upės, miestelis iš pradžių simbolizavo bastioną ar salą, o vėliau iš tiesų tapo bastionu ir sala, ypač vasaros mėnesiais, kai, atsiribodama nuo Santa Marijos ir, svarbiausia, nuo jos žmonių, naujoji Kolonijos karta ėmė gyventi pagal savo nuostatas. Taip metai po metų, vis nuosekliau ir dažniau, kaskart su vis didesne panieka, nei suvokiama, nei, galimas daiktas, sąmoninga, nuo gruodžio iki vasario Kolonijos gyventojų vaikai ir vaikaičiai žiūrėdavo į Santa Mariją kaip į vietą, kur atliekami tik tam tikri reikalai: važiuojama apsipirkti, padėti pinigų į einamąją sąskaitą arba pašte atsiimti laiškų.

Tačiau Santa Marija niekada nesužinojo esanti taip gaiviškai ekskomunikuota. Jaunųjų gringų panieka, savaime tvirtai pritariant jų tėvams – vietoj laikinų nuotykių ieškotojų lentinių namelių mūrijusiems tikrus namus su čerpių stogais ir įspū-

dingais tašyto akmens laiptais, skirtus gausioms šeimoms, o ne slaptiems įsimylėjėlių pasimatymams ar jaunuolių puotoms, – nebuvo verta tokio dėmesio, kad galėtų sudominti, o juo labiau įžeisti miestą, kuris sulig kiekviena derliaus švente augo ir turtėjo. Tai suvokė tik vaikinukai, vieną vasaros pavakarę ar vakarą, šeštadienį, sumanę patraukti iš Santa Marijos į Petruso dvarą ir pasilinksminti bent jau kitoje vietoje, kitoje kavinėje.

Tuomet dvare būta dviejų vietų, kur galima gerti alkoholį ir net šokti: cukrainė „Vėjelis" ir nedidelis, tik vėlai vakare atidaromas baras „Vilhelmas", vadinamas *„la boîte"**.

„Dabar, bent jau šiuo metu, Santa Marijoje vasara eina į pabaigą ir taipgi artėja prie pabaigos paupio viešnamio istorija, vaistininko Bartės, kunigo Bergnerio, Gražutės Marijos, Maitvanagio ir daugmaž visų mūsų, viso miesto ir Kolonijos istorija. Šiandien, šį sekmadienį, įsibėgėjus apokaliptinių laiškų srauto etapui, bandome suvokti, kokią prasmę, svarbą ir kokias pasekmes galėtų turėti toks pažiūrėti paprastas dalykas, kad kunigo sūnėnas Markas Bergneris, ginkluotas keturiasdešimt penkto kalibro revolveriu, šįryt įėjo į viešnamį ir ligi šiolei tebėra ten, kaip begėdiškai liudija jo raudonas sportinis automobilis, stovintis skersai negrįstos gatvės."

* Naktinis restoranas. (Pranc.)

XXXI

Tuo metu pagaliau pajutome, kad silpsta mūsų tikėjimas, jog anoniminius laiškus rašo nuovoki, stropi brandaus amžiaus moteris, kad nebetikime, jog ji ne tokių veido bruožų, dėvi anaiptol ne tokius drabužius, kokius ligi šiol įsivaizdavome, jos šešėlis, šmėkščiojantis sienomis, visiškai ne toks, kokį priskyrėme tariamai senmergei, aukštai ir liesai šviesiaplaukei šveicarei, stipriai, energingai, vos tvardančiai savo gaivalingą būdą.

Kaitrojo vasara, nuo vidurdienio iki sutemų namų durys būdavo uždarytos, užuolaidos užtrauktos, kad saulė neprasismelktų į vidinius kiemelius ir miegamuosius, kad būtų gaivu ir gera kambariuose, kurių vidury stovi vazose pamerkti jazminai, greitai vystantys ir ruduojantys kaip gendantys vaisiai.

Jau nebetikėjome, kad jaukioje prietemoje linkso laiškų rašytoja su nėriniais puošta palaidinuke, su kamėja, pakabinta ant juodo kaspinėlio tarp išsišovusių raktikaulių, su nuvargusia šypsena lūpose, griežta nosimi. Nepastebėdavome, kaip pokaičio prietemoje šmėkšteli šešėlis, tai įpylęs pieno katei į lėkštutę, tai palaistęs gėles, nespėdavome pamatyti, kaip ji kreivomis gatvelėmis skuba į ankstyvąsias mišias. Ir kreivomis, ir tiesiomis, skardint gaidžių ir paukščių giesmėms, kicendavo, kas keli žingsniai ištraukdama iš rankovės nosinaitę ir prisikišdama prie nosies.

Taipgi nustojome tikėti – ir tai būta skaudžiausios netekties, – kad nebylus merginų choras, kaip vėliau paaiškėjo, renkasi Malabijos našlės Chulitos Bergner namuose. Merginos ateina ten gerti arbatos, juokiasi, pačios nesuvokdamos dėl ko, šniukštinėja Chulitos miegamojo pakampes, pasaliai stebi jos beprotišką veido išraišką, stengdamosi įminti paslaptį, kurią ji atskleidžia ir beregint slepia po patinusiais akių vokais ir dangsto liguistu romiu linksmumu, tolydžio viepdama lūpas. Taip pat pasaliai, kaip stengiasi įminti ateitį, kaip seka vyrų žvilgsnius, kaip stebi nenuspėjamą vakaro dangų, savo lyties bežades lapų formos linijas, kuriomis nebaudžiamai grožisi vonios kambaryje, nuo sienos nusikabinusios veidrodį.

Nebetikėjome ir tuo, kad esama senmergės ar merginų. Pastarųjų anoniminių laiškų tonas, netiesioginiai apsivalymo prakeikimai, akivaizdus vengimas įvardyti nusidėjėlius, tas pats lėkštas, nuvalkiotas prašymas pabaigoje perrašyti laišką ir išsiųsti „sieloms, kurioms, tavo nuomone, praverstų šis perspėjimas", mums piršo mintį, kad į mūsų pašto dėžutes laiškai krinta iš dangaus, laiškininkui dar nespėjus apsižergti dviračio; piršo mintį, kad gal milžiniškas angelas susikūprinęs rašo juos zakristijoje, o šalia jo meldžiasi kunigas Bergneris (klūpodamas, nukilęs mintimis dangun), savo auksine palenkta apskrita galva apšviesdamas popiežiaus portretą ant sienos, malonia šiluma pasidabruodamas nukryžiuotą balandį.

Iš pastarojo laikotarpio išliko vienas pavyzdys, galintis patvirtinti mūsų žodžius ar bent jau atskleisti jų prasmę: „Nusidėjėlis nešvariomis rankomis turi įsidėmėti, kad, draugaudamas su šėtonu, tampa Dievo priešu. Velnias bijo menkiausio pasipriešinimo, tad nusidėjėliui nėra jokio pateisinimo. Jūsų juokas virs ašaromis, o džiaugsmas sielvartu, nes Viešpaties rūstybė gresia

tiems, kas daro bloga. Pasmerkęs žūčiai Sodomos ir Gomoros miestus ir paleidęs juos pelenais, Dievas nepašykštės kančių Santa Marijos nusidėjėliams. Viešpats tave nubaus. Perrašyk šį laišką trimis egzemplioriais ir nusiųsk juos sieloms, kurioms, tavo nuomone, praverstų šis perspėjimas."

Ir mes pastebėjome, jog visada minimi trys dalykai, nors kartais turėtų būti du arba keturi; visada trys, kaip patyrėme, kad prisimintume kaip brolius, kad perauklėtume ir jie panėšėtų į mus, trys, su kuriais galime tylėti nieko neaiškindami ir šypsotis. Gal norėtume nebent, kiekvienas mūsų, sudrumsti tiems trims ramybę; gal norėtume nebent įsivaizduoti jų veidus, palinkusius prie anoniminių laiškų, kuriuos mes perrašome ir nakčia įmetame į pašto dėžutę. Įsivaizduoti, kokias mintis, kokią atgailą pažadiname jų širdyse, kiekvienam iš trijų mūsų išrinktųjų.

Prieš atsitinkant kokiam nors dėmesio vertam dalykui, tas sekmadienis buvo nelyginant perspėjimas, paženklintas dviem įvykiais: pasibaigė jazminų invazija ir kunigas per pamokslą nė vienu žodžiu neužsiminė apie viešnamį. Pastarąjį įvykį galbūt lėmė arba dvasiškojo tėvo Bergnerio literatūrinė nuovoka, knygyno savininko Sabatjelo nuomone, arba taktika, daktaro Dijo Grėjo nuomone.

Miestas pabudo laisvas nuo basų berniūkščių, prie nešvarių, plačiu gaučų diržu sujuostų marškinių spaudžiančių į laikraščio skiautę suvyniotas jazminų puokštes; laisvas nuo moterų varganomis suknelėmis, visai be reikalo prisijuosusių prikyštes, kiekvieną rytą ilgakarčiais kuinais atvežančių arba pėsčiomis ant skudurais apmuturiuotos galvos atnešančių krepšius, liulančius skaisčiai baltų, mėnesiena kvepiančių žiedų.

Na, o dvasiškasis tėvas Bergneris tą įtartiną sekmadienį irgi atsisakė savo įprastinio abejingumo, kaip siena skiriančio

jį nuo tikinčiųjų ir žeidžiančio jų jausmus ne ką mažiau nei priekaištai ir grūmojimai. Atsisakė ilgesingos, demonstratyvios puikybės, iškeliančios jį vienui vieną per metrą virš tylinčios minios, svetimą visiems, nepermaldaujamai pasiryžusį nešti ant savo pečių nuodėmes, kurių jo ganomieji nemokėjo atsiginti ir išvengti. Kaip paprastai palinko visu stotu prie sakyklos ir vargais negalais palengva atsitiesė, tačiau dabar baimės ir grėsmės prislėgti parapijiečiai išvydo pažįstamą veidą, linksmą ir pilną atjautos, akis ir lūpas, skelbiančias ramybę, dėkingumą už atėjimą į šį pasaulį, įsitikinimą, kad gyventi gera, nes tai neginčijama. Vyrai ir moterys pajuto, jog šis atgautas malonus, nuoširdus įraudęs veidas – tai lyg tėviškas paplojimas per petį ir pasisveikinimas šventoriuje arba Kolonijos namų tarpduryje, tai lyg seniai girdėtas klausimas apie veršiavimąsi, pasėlius, užsakus, negalavimus.

Daugelis mūsų pagalvojome, kad blogis nugalėtas, palinkome sakyklos link, trokšdami išgirsti pirmąją naujieną ir iš miglotų, dviprasmiškų Biblijos pavyzdžių nuspėti, koks stebuklas būtų galėjęs įvykti prieš kelias valandas, kaip paprastai neramią ir apgaulingą šeštadienio naktį, kai skaičiavome pajamas ir išlaidas, be pinigų žaidėme kortomis arba, pūsčiodami į stiklus, valėmės padūmavusius, retai dėvimus akinius, ruošdamiesi sužinoti, kas atsitiko ką tik į svečius atėjusio kaimyno giminaičiams.

Vėliau kai kas sakė pastebėjęs, kad atviras, laimingas, draugiškas kunigo veidas pranašauja kur kas baisesnį blogį nei ankstesniais sekmadieniais, kai žvelgdavo į tikinčiuosius lyg iš tolo, niūriai, su slepiama panieka, primesdamas jiems tą savo išraišką beveik kaip paprotį ar kraštovaizdį, beveik kaip apeigų elementą. Ko gero, tik senis Kiutelis, milžinas juoda eilute, žila, plačiai apžėlusia barzda, mažyčių šviesių akių, tarp kurių kyšojo daili

moteriška nosis, čiulpdamas ir beregint mandagiai slėpdamas tuščią pypkę, suprato, ką žada šis atlaidus pamokslas.

Tiesus ir iškalbus, dvasiškasis tėvas Bergneris skambiu ir įtaigiu balsu greitai paskelbė mišių pabaigą, staigiai atlošė galvą ir kilstelėjo ranką, tad visi stabtelėjo ir sužiuro į jo šypsantį veidą. Kaip tik tuomet parapijiečiai pamažu, vangiai, dygėdamiesi ėmė graužtis, kad baimę iškeitė į užmiršt̨į.

Pasikėlę iš vietos, mankštindamiesi nutirpusius sąnarius, palengva suko šoninių navų link, tuo tarpu pamokslo žodžiai jau miešėsi su mintimis apie automobilius, išrikiuotus aplink aikštę, drauge su pasvarstymais apie gatvėse ir nuokalniame kelyje tvyrantį karštį ir atleistina svajone sušveisti gabalą virtos vištienos. Aukštai, sakykloje, tebeviešpatavo linksma nuotaika: dvasiškasis tėvas Bergneris su ta pačia džiaugsmo išraiška veide teikė atleidimą ir visokeriopą pagalbą. Parapijiečiai regėdavo ją po valgio prie pietų stalo, privačių pokalbių metu, per laidotuves ir krikštynas. Tačiau dabar matė, kad kunigas visa širdimi moko džiaugtis nusižeminimo gėriu ir palaima, kad savo šypsena – vos siekiančia antakius, vos slenkančia lūpomis strazdanotų rausvų skruostų link, – primena kankinio dalią ir valios jėgą, paskutinį atsisveikinimą, kuris gali būti išsakytas, bet neperžengia kuklumo ir savitai reiškiamo nuolankumo.

Jungtinių veiksmų draugijos merginos jau stovėjo gatvėje, išsirikiavusios po keturias bažnyčios šešėlyje, žiūrėdamos į aikštę ir lentelę su ledų pavadinimais, kabančią ant konditerijos krautuvėlės sienos. Mokyklos direktorė krypuodama vaikščiojo išilgai rikiuotės, lygiuodama merginas, pataisydama mantilijas ant pečių ir kuklias suknelių iškirptes. Žmonės lėtai kiūtino iš bažnyčios, markstydamiesi nuo saulės, nekantriai skubėjo prie arklių ir automobilių, konditerijos krautuvėlės ir viešbučio durų link.

Kai kas spoksojo į moterų vorą, ramiai stovinčią bažnyčios pavėsyje, kai kas – į išskleidžiamą drobinį transparantą, į miesto orkestro vyrus, oriai, kariškai, beveik didvyriškai žygiuojančius atsistoti priešaky merginų bataliono. Kai kas – į apskritą mokyklos direktorės skrybėlaitę, kietą kaip plienas, nejudamai kūpsančią ant galvos, kai ji liovėsi be atlydos blaškytis išilgai smakrus atkišusių ir krūtines išpūtusių merginų rikiuotės. Nukreipę akis vienur ar kitur, žmonės sustojo, laukdami, kas bus toliau. Kai ką nustebino galingas, nuosaikiai džiaugsmingas varpų gausmas, kylantis į žydrą dangų, į lėtus retus raukšlėtus debesėlius.

Tad, baigusi apžiūrą, mokyklos direktorė atsistojo šiek tiek atstu nuo rikiuotės, tarp antrojo ir trečiojo būrio, prisiimdama, nors ir be fanfarų, vadovavimą, apsmukusiomis kojinėmis, įraudusiu veidu, beviltiškai stengdamasi nenumaldomą gėdos raudonį nuslėpti santūria išraiška ir rūsčiu žvilgsniu, jau reginčiu galutinę ceremonijos prasmę, ir visi mes, esantys aikštėje arba šalia jos, supratome, kad Santa Marijoje galų gale turi įvykti kažkas nepaprasta. Bent jau supratome, kad merginų batalionas ims žygiuoti.

Ir vis dėlto, kai orkestro vyrai, didžia dalimi ūsuoti, pabandė suderinti savo instrumentų griausmą ir užgroti „O, Marija", kai galinių gretų merginos, nematydamos nei mokyklos direktorės veido, nei jos mostų, ėmė nedarniai giedoti giesmę ir kai, direktorei suplojus rankomis, vora žengė į priekį, suvokėme, jog neįspėjome, neįspėjome vienintelio logiško dalyko, vienintelio, kurį būtume turėję numatyti.

Dabar neįmanoma pasakyti, kas nebūtų mūsų nustebinę, kas mums būtų atrodę įprasčiau nei merginų eisena aplink aikštę. Tačiau, tiesą pasakius, kai jos, jau tylėdamos, viliojamos lėtos,

maldaujamos orkestro muzikos, nelyginant jos aidas, pasuko aikštės link, ten, kur dabar cukrainė ir klubas, o tuomet buvo Alsinos krautuvė, jaunos, stiprios ir negrabios, vis nepataikydamos į koją, visos kaip viena – tarytum mėgdžiodamos direktorę – įžūliai atsainia veido išraiška, jų manymu, būtina, kad atrodytų kitokios nei visi, kad įsiamžintų skyrium nuo minios, nors buvo tik jos dalis, tiesą pasakius, visi mes, ir tie, kurie buvome aikštėje, ir tie, kurie žiopsojome, stovėdami parduotuvių tarpduryje ar sėdėdami prie staliukų viešbutyje ir kavinėje, staiga ir nelauktai perpratome neįprastą ir stebėtiną to renginio pobūdį.

Per metrą nuo orkestro milžinė Kiutelio dukraitė ir kepėjo duktė, nė kiek neįsitempusios, laikė transparantą, kuriame saldžiai glostė širdį didelės, siauros juodos raidės: *Norime, kad mūsų sužadėtiniai būtų skaistūs, o vyrai sveiki.* Sučiaupusios lūpas, perdėtai atsitiesusios, nekantrios ir kupinos pakantumo, susiėmusios už rankų, bet taip, kad neiškristų po pažastimi laikoma maldaknygė, jos žygiavo aplink aikštę, kulniukais žarstydamos rausvą žvyrą, negirdimai šnarantį, ritmingai griaudžiant orkestrui.

Žiūrėjome į jas, aukštas, šviesiaplaukes, sportiškas, spėdami, kad jos skaisčios, pasruvusios prakaitu ir pačios tai suvokia; tingiai, abejingai ir kritiškai vertinome jų kojas, krūtines, klubus, eisenos grakštumą, kaklų laibumą. Kai apėjo aikštę ir grįžo prie bažnyčios ir kai mokyklos direktorė vėl pasirodė voros priešaky – mosikuodama rankomis, skindamasi kelią tarp žalsvomis uniformomis vilkinčių muzikantų, kurie, slėpdami instrumentus į dėklus, paskubomis spruko šalin, vėl suvokdami, kad jie vyrai ir kad jiems čia ne vieta, – visas miestelis, visi Santa Marijos žmonės žiūrėjo be žado, susispietę ant keturių šaligatvių.

Nė minutei neprabėgus, pamatėme, kad Jungtinių veiksmų draugijos merginos vasarinėmis suknelėmis – išmargintomis

skaudžiai ryškių spalvų dryželiais, neregėtomis gėlėmis, geometrinėmis figūromis, – susimetė į krūvą ir staigiai išsiskirstė, šmėkštelėjo pilkame bažnyčios fone ir nupurpsėjo prie automobilių ir rambių arklių, trypiančių garuojantį mėšlą, ir šventoriuje nebeliko nė gyvos dvasios. Varpai nustojo gaudę, ir tuomet supratome, kad oriai ir maloniai, nerimastingai ir santūriai jie skambėjo visą tą laiką, kol merginos žygiavo aplink aikštę. Nedrįsdami sudrumsti tylos, ko gero, pagalvojome, kad jau po vidurdienio.

Dvasiškasis tėvas Bergneris, juodu drabužiu, lėtas, su skrybėle, užsmaukta ant galvos, įprastine eisena išslinko iš bažnyčios pro praviras duris, jų nepalietęs, ir lengvai jas uždarė. Vienui vienas šventoriuje, dirstelėjo į mus ir visus suskaičiavo, prie pilvo prispaudęs didelę spyną; paskiau įkišo ją į geležines ąsas ir užrakino duris. Žengė ne tiek prie mūsų, kiek prie grotinių vartelių; pažvelgė į mus, apsikentęs kantrybėje, valandėlę pamąstė, pasvarstė ir, ko gero, prisiminė Biblijoje aprašytas sueigas, pagalvojo, kad būtų pravartu tarti mums žodį, paaiškinti mūsų labui trinktelėjimo durimis ir pilkos spynos prasmę. Tačiau tik dar kartą pažvelgė į mus – dabar jau liūdnai, atleisdamas mums, nepriekaištaudamas.

Taip pat supratome, kad lėtas teatrinis jo mostas, meistriškai priderintas prie tvyrančios tylos, liudijo ir reiškė, kad nebeliko gėdingos kaltės, slėgusios Santa Marijos žmones ir visiškai neteisingai užgulusios net Kolonijos gyventojus, šveicarus, katalikus, iš prigimties tyros sąžinės tikinčiuosius. Ir jeigu tai tiesa, kad senis Lansa ar kuris kitas iš mūsų rašė metraštį, remdamasis transcendentiniais dvejų metų sandūros įvykiais, dvasiškasis tėvas Bergneris, įkabindamas spyną į bažnyčios duris, uždraudė bet kokius tiesos aprašymus ir prasimanymus.

Be galo didi savo vienatve ir tylėjimu, Kiutelio dukraitė pasitraukė nuo senelio ir žengė prie kunigo. Dvasiškasis tėvas Bergneris nusišypsojo jai ir dusyk linktelėjo galvą; su skrybėle rankoje, apsunkęs, nerangus, neryžtingas, kūprindamasis, stengdamasis laikytis atstu nuo merginos, priėjo prie automobilio ir įsėdo. Senis Kiutelis laukė sėdėdamas ant pasostės su vadžiomis ir botagu rankose, atsilošęs, beveik tiesiai į priekį atkišęs žilą barzdą. Vos jam tarus vieną žodį, arkliai nurisnojo bažnyčios link, palengva pasuko prie kampo ir, įsiganę, suplukę, kepinant saulei, ristele leidosi Kolonijos kelio link.

XXXII

Karnavalo išvakarėse Santa Marija jau buvo miestas, „Bernas" puikavosi girliandomis papuoštomis lubomis, o liūdnasis druckis akordeonu griežė vokišką melodiją, kuriai pritarė svečiai, dainuodami prie staliukų.

Gausiai susirinkę užsakomojoje salėje, valgėme desertą, laukdami nenuspėjamos valandos, kada atvyks traukinys sostinėn išvežti bjaurasties, dergiančios Santa Mariją. Gubernatoriaus potvarkiu. Užsispyręs ir buklus, dvasiškasis tėvas Bergneris laimėjo nei trumpą, nei ilgą kovą. Laukėme tai juokaudami, tai nutildami, kvėpuodami tvankiu oru, prisodrintu dūmų ir aitrių moterų kvepalų.

Gražutė Marija kaišiojo kairę ranką į krepšį, traukdama vynuoges, dešinę padėjusi man ant staliuko, kad glostyčiau. Buvau prisijuosęs Marko revolverį, dėjausi pakantus, bet nepakenčiau nei pašaipaus tono, nei globėjiško elgesio. Galvojau apie Chulitą ir savo tėvus, apie pašėlusį norą atsiverti, apie tikėjimą trumpu gyvenimu ir paskutiniu atsisveikinimu, apie niekingą atskalūnybės galią. Dar nejaučiau sąžinės priekaištų. Žinojau, jog pajusiu, kai tik nenuspėjamą valandą pasirodys tas pamėkliškas traukinys ir aš įlipsiu į vagoną, kad likčiau vienas.

Šiuo metu jaučiau malonų kartėlį, savotišką širdžiai mielą paguodą, kad čia, „Berne", galiu mesti iššūkį, viešai glostydamas dešinę ranką prostitutei, kuri amžiumi galėtų būti man motina: ji meiliai šypsojo man, stengdamasi palikti damos tamsiu griežtai kirptu kostiumėliu atminimą.

Rūkiau, retkarčiais mesdamas žvilgsnį į Maitvanagio veidą, paburkusį nuo to laiko, kai atėjo blogos žinios; plaukų buvo belikusi tik sruoga, prilipusi virš antakio.

Daktaras Dijas Grėjas su naujutėle melsva eilute vienintelis atrodė nuoširdžiai linksmas. Buvo nekalbus ir šypsojosi, lyg viešnamio istorija ir paskutinis jos skyrius, kurį dabar stebėjo, būtų buvęs jo darbas. Prie užsakomosios salės užuolaidos stovėjo Medina, policijos departamento vadovas, atsakingas už bjaurasties pašalinimą iš Santa Marijos.

– Man tik įdomu, ar šis reikalas teisėtas, ar ne, – linguodamas krėsle, neatlyžo Larsenas. – Turėjome miesto tarybos leidimą ar ne? Galiu jums parodyti nutarimo numerį. Ir ligi šiol jis dar nepanaikintas.

– Et! – atrėmė Medina. – Ko gero, judu su vaistininku ir surašėte tą sprendimą. Aš gavau gubernatoriaus potvarkį, o tai reiškia, kad ši istorija baigta.

Raišuodamas daugiau nei paprastai, prie staliuko priėjo senis Lansa su skrybėle ant galvos. Išlenkė taurę vyno ir įsipylė dar.

– Jūs, Larsenai, nusibodote kartodamas tą patį. Ir ponios pavargo. Miesto taryba, leidimas, sprendimas. Mūsų bičiulis Medina, ko gero, irgi pridėjęs ranką, ir ne kartą, prie šio tauraus reikalo, tik vykdo savo pareigas.

– Nežinau, ką apie tai mano Irenė ir Nelė, – įsiterpė Gražutė Marija. – Tačiau, mano galva, nėra ko vadinti manęs ponia. Tikriems draugams esu Gražutė Marija, ir baigta.

– Ačiū, – tarė Lansa, pirštais paliesdamas skrybėlę. – Nors daugiau mums neteks susitikti, vis dėlto dėkoju.

– Kaip štai ką tik sakiau Chorchei, – traukė toliau Gražutė Marija, peštelėdama man už plaukų, – atsiprašau už savo žodžius, bet kunigui greičiausiai protas bus pasimaišęs. Nė viena mūsų nėra parodžiusi nepagarbos Dievui.

Ir paskubomis persižegnojo.

– Nėra pagrindo tuo abejoti. Ką gi, dar vienas žingsnis amžių kovoje tarp atžangos ir apšvietos. Apšvietai, žinia, atstovauja mūsų bičiulis Larsenas. Tačiau man toks įspūdis, kad jis atrodo panašus į senąją Angliją: gali pralaimėti visus mūšius, išskyrus paskutinį.

Nuginkluotas ir ūmai susenęs, Maitvanagis kantriai klausėsi juokaudamas drauge su visais; gūžtelėjęs pečiais, pakėlė ranką, visai be reikalo bandydamas alkūne atsiremti į staliuką, ir išsprogusiomis akimis dirstelėjo į Gražutę Mariją ir Diją Grėją.

– Kodėl miesto tarybos nariai nesusirenka į posėdį? – suniurzgė.

– Et, – atsiliepė senis Lansa. – Garbės žodis, visi mes ilgai prisiminsime šią naktį. Ir nugalėtieji, ir nugalėtojai, ir pašaliniai žiopliai. Larsenas kovojo už laisvę, civilizaciją ir sąžiningą verslą. Ir dabar siekia deramos pagarbos institucijoms. Šiaip ar taip, nevalia visos kaltės versti dvasiškajam tėvui Bergneriui. Tiesą pasakius, juk Santa Marija pražudė nepamirštamą iniciatyvą. Laimingi išvykstantieji, – rimtas ir laimingas jis pakėlė taurę su likučiu vyno. – Šis miestas... *Ave Maria, Gratia plena, Dominus tecum, Benedicta...*

Dijas Grėjas pertraukė jį, tingiai susijuokdamas ir sausai kostelėdamas.

– Jau vėlu, – tarė Lansa, – metas namo. Gaila, kad kelionių skiltyje negalėjome išspausdinti bent trumpo palinkėjimo laimingos kelionės.

– Eik namo, ispane, – burbtelėjo Larsenas, vėl imdamas linguoti su visu krėslu.

– Dirbti ir taip giliai ir kvailai smukti visų akyse. Vis dėlto kada nors paskelbsiu šių šimto pasaulį sukrėtusių dienų istoriją. Ir, galimas daiktas... Turėkite galvoje: jeigu vienas žmogus grįžo iš Elbos, kitas gali pabėgti iš Šventosios Elenos. Labos nakties.

Trys moterys sutartinai dažėsi lūpas. Darbavosi teptukais, išsitraukusios keistas dėžutes, panašias į akvarelinius dažus, seiles ar užšaldyto ledo skrituliukus.

– Ką gi, – prabilo Medina. – Pirmą valandą važiuosime į stotį. Jau nebe ilgai liko laukti.

Larsenas pažvelgė į jį sutrikęs prigesusia neapykanta degančiomis akimis. Dijas Grėjas grįžtelėjo į mane.

– Tu irgi važiuoji? – paklausė.

– Juk girdėjot, – atsiliepiau. – Pirmą valandą.

– Kaip jūs manot, daktare? – įsiterpė Gražutė Marija. – Gal laikot mane mažamečių grobike?

– Ne, prašom atleisti, – atsakė Dijas Grėjas. – Man regis, važiuoja, nes nori važiuoti, nes ne be pagrindo ryžtasi išvykti iš Santa Marijos.

– Aš negaliu jam uždrausti lipti į traukinį. Nei jam, nei kam nors kitam. Klausykit: aš esu moteris ir man daugiau rūpi jo motina negu jis.

– Dar yra tėvas, – burbtelėjo Medina.

Pasirausęs kišenėse, išsitraukiau pypkę. Nė nepažvelgiau į Mediną.

– Galiu įlipti į kitą vagoną. Galiu išvažiuoti rytoj ar kada tinkamas. Be kita ko, daktare, man regis, jokie policininkai manęs nesulaikys. – Ir pažvelgiau Medinai į akis. – Prašom neįsižeisti, ne jus turėjau omeny.

Alsiai šypsodamas, vyriškis linktelėjo galvą.

– To dar betrūko, – vėl suniurzgė Maitvanagis. – Tegu sau važiuoja, kada nori. Tik ne su mumis. Dar viena bėda ant galvos, lyg per mažai jų turėtume.

– Pienburnis, – pritarė storulė Nelė, piktai užsegdama rankinuką. – Pašoko užgaidas, ir tiek. Mamytės sūnelis. Užsimanė išvesti mus iš kantrybės, vyrą vaidina.

– Aiškiai girdėjot, – tarė Gražutė Marija. – Pasakiau tiesiai šviesiai. Gražutė Marija čia niekuo dėta, kad jis važiuoja. – Vėl atkišo ranką, kad glostyčiau, ir peštelėjo man už plaukų. – Kaip jums atrodo, daktare? Šešiolikos, septyniolikos...

Laukdamas, kol jie mane pamirš, mintimis grįžau prie Chulitos, prisiminiau mamą. Medina nusižiovavo ir rąžydamasis pasuko prie užsakomosios salės durų. Mano laikrodis rodė beveik pirmą; blausią naktovidžio valandą, kai viskas išsakyta, kai ima graužti sąžinė dėl tartų ir girdėtų žodžių, šią permainingą, bet tikslią valandą, kuri ateina mūsų įtikinti, jog neturi prasmės nei draugija, nei žodžiai. Netrukus grįžo Medina:

– Ponios ir ponai... Maloniai prašom...

Už užuolaidos pastebėjau dviejų policininkų batus. Čia ar stotyje, pagalvojau, mintyse apskaičiuodamas, bandydamas įspėti, nujausti. Vargais negalais atsistojome, ir Dijo Grėjo veidas man nesakė nieko: jis kaip ir anksčiau buvo smagiai nusiteikęs, norėjo pamatyti paskutinę akimirką. Įsitaisiau šalia jo, kai įlipome į automobilį, tarp jo ir Irenės; priešaky sėdėjo susigrūdę vairuotojas, Nelė ir policininkas.

Tuomet teko kreiptis į aštrų daktaro profilį: su beveik nepastebimomis žilomis sruogomis tarp šviesių plaukų, jis sėdėjo nejudėdamas, nutaisęs įprastą budraus stebėtojo miną.

– Nė kiek neabejoju, kad jūs visa tai išsigalvojote. Žinia, tai kvaila. Turiu omeny viską, ne vien pabaigą, vertintiną atsižvelgiant veikiau į mįslingą, mano galva, pareigos jausmą nei į džiaugsmą, kurį gali suteikti pralaimėjimas. Žodžiu, jūsų pralaimėjimas. Ir, be kita ko, iš visų šitų pašlemėkų, sėdinčių abiejuose automobiliuose, nėra didesnio niekšo už jus. Kas be ko, mudu menkai vienas kitą pažįstame, tačiau aš niekada neklystu. Kartais, kai jus prisimenu arba kai pamatau, niekinu jus. Kartais man jūsų gaila. Tai ir norėjau jums pasakyti atsisveikindamas.

Gydytojas sėdėjo tylus, ta pačia veido išraiška. Irenė nepasakė nė žodžio. Atvažiavome, neskubėdami, nesikalbėdami žengėme į rudenio nakties gūdumą. Du policininkai ėjo iš paskos. Vadinasi, čia.

– Per stebuklą nevėluoja, – tarė Medina.

Labai nedaug žmonių laukė raudonų artėjančio traukinio žibintų. Palaukiau, kol jie sulips, žiūrėdamas, kaip senos moterys sulinkusios velka lagaminus, žiūrėdamas į Maitvanagį, sukumpusį, nukneibusį galvą, susinėrusį rankas ant nugaros, dar išsaugojusį dalelę keistos puikybės. Medina įlipo į vagoną jam įkandin, ir aš nutariau pasekti jo pavyzdžiu.

Tačiau abu policininkai, globėjiškai šypsodami gelsvoje stoties šviesoje, begalinės Santa Marijos nakties tyloje, lyg pagal komandą „ramiai!" išsitempė priešais vagono laiptelius. Vadinasi, čia. Sustojau apstulbęs ir sutrikęs, pasirodžiau esąs bejėgis nesubrendėlis, kai, išsitraukęs Marko revolverį, nykščiu atlaužiau saugiklį.

– Traukitės iš kelio, o šausiu. – Dabar buvo mano eilė parodyti jiems dantis. – Nedelsiant. Arba dviem šunsnukiais bus mažiau.

Man bekraipant revolverį tai vienam į krūtinę, tai kitam, kažkas švelniai palietė petį.

– Chorche. Vaikeli. Tik ne šiąnakt.

Atpažinau dvasiškojo tėvo Bergnerio balsą. Nei grėsmingą, nei įsakmų, nei valdingą; ir ne maldaujamą. Policininkai įtūžusiais veidais nusilenkė, sveikindamiesi su kunigu. Man regis, tas, kuris stovėjo dešinėje, atidavė pagarbą.

Ranka ant peties buvo tokia pat švelni kaip balsas ir tokia pat liūdna. Nuleidau ranką su revolveriu, o kunigas tuo metu iš lėto ir be ašarų liejo nesąmones:

– Šiąnakt mirė Chulita. Nežinia, ar laukė tavęs, nežinia, ar Dievas jai atleido nuodėmes.

Atidaviau jam revolverį, ir mudu išėjome iš stoties.

XXXIII

Chulita mirė. Tai buvo lyg ir viena iš daugybės Santa Marijos tradicijų, teisingų ar ne, gyvųjų paveldas. Ir tiek. Jau labai seniai, nuo neatmenamų laikų, nuo tos dienos, kai mirė mano brolis, žinojome, kad Chulita mirusi.

Reikėjo veidmainiauti prieš kitus, apsimesti, kad tau vis viena, kad tu ne per daugiausia sielvartauji. Taip dariau, taip darėme ištisus vakarus. Tik mudu, ji ir aš, žinojome tiesą ir melavome, nuolankiai laukdami.

Mano tėvas šnekučiavo su teisėju. Ramiu ir sopulingu veidu, tvirtas vyras, skirtas istorijai, jeigu istorijai bus duota laiko jį pasirinkti. Apsupta stiprių ir rūpestingų moterų, mama rypavo kartodama ne, ne, ašarodama ir dūsaudama gėrė arbatą, vieną puodelį po kito, kai tik pasiūlydavo.

Mes, vyrai, gėrėme selterį – iš aukštų butelių, ir pilvotų. Ilga naktis, verta kritusiųjų, pirmojo civilizacijos antpuolio.

Iš pagarbos nusiėmiau beretę ir įkišau liežuvio galiuką į taurę su konjaku, bandydamas atsargiai atgaivinti atsiminimus ir sudeginti, prikelti iš praeities įvairius ir naktį, ir dieną ištikusios mirties atvejus.

Chulitos žodžiais tariant, buvau mielas šėtonėlis. Buvau svainis, skaičiavau grindlentes, kentėjau negalėdamas nė šyptelėti.

Prisiminęs velionės moters ironiją, susigūžęs užsidegiau pypkę ir vėl ėmiausi konjako.

Girdėjau tiek raudų, tiek gailių atodūsių, kad galiausiai vėl pasijutau skyrium nuo visų. Sukliurkiau su pypke, bet niekas neįstengė užgožti perdėto Marko raudojimo, akimirką trukusio girtuoklio dvasinio proveržio, sumišusio su komiškai vinguriuojančia ritminga moterų isterija. Kilo dangun aimanos, šaukimasis mirties, žemėn leidosi siūlymai ko nors užkąsti ir išgerti.

Žinau, kad niekas jos nemylėjo kaip aš; prisiminiau peilį, ir ašmenų šaltis man paglostė širdį. Žinau, kad niekas jos nemylėjo. Prikišau degtuką prie smilkstančios pypkės. Pažvelgiau į grindlentes, bet jau buvo per vėlu jas skaičiuoti.

Viskas buvo sapnas, aš sėdėjau ramus, susigūžęs krėsle, abejingas Chulitai, kaip paprastai – neištikimas, kupinas meilės. Tačiau neturėjau užtektinai laiko. Mano tėvas, teisėjas, įkyrusis Dijas Grėjas, pareigūnas šnekėjosi nesuprantama greitakalbe, visi sutarė. Supratau, ką man reikėtų daryti, ir atsistojau su peiliu rankoje, draugiškai čekštelėję ašmenys iššovė iš kriaunų, kai paspaudžiau mygtuką. Buvau nusiteikęs ryžtingai ir meiliai, bet neskubėjau.

– Atsiprašau. Norėčiau ją pamatyti, kol dar niekas jos nelietė.

Nesakiau to būreliui mane supančių nebylių vargetų. Nesakiau to savo negandai nei nelaimingam sidabrinio balandžio vaikeliui, kaip paprastai savo tėvo išduotam. Ėmiau kaip niekur nieko plepėti su Chulita, ir tiek. Mudu vėl buvome drauge, man reikėjo tik vienos minutės, man priklausančios, išsaugotos iš viso to laiko, kurį mudu pražudėme. Įėjau į miegamąjį.

Tuomet, kurčias įvairiausioms kvailystėms, tvanui balsų, maldavimų ir aimanų, pakėliau galvą, trokšdamas ją pamatyti,

beveik tuojau pat į ją pažvelgti. Žengiau prie jos blizgančių rusvų sandalų, nepaleisdamas beprasmiškai aštraus peilio, nesiliaudamas kandžiai šypsoti ta šypsena, kurią tik ji galėtų paversti ašaromis.

Pažvelgiau į ją. Vos vos siūbavo ir, rodės, tik iš įgeidžio. Kabojo ant sijos, tikriausiai su lūžusiais kaklo slanksteliais, galva nusvirusi į šoną, iš burnos išsikoręs putotas liežuvio galiukas. Ruošdamasi mirti, apsivilko baltą mokyklinę tuniką, griežtą, standžiai iškrakmolytą; pasirišo žydrą kaklaraištį dideliu mazgu. Mūvėjo juodomis puskojinėmis, taip užtemptomis ant blauzdų, kad man kristų į akis. Žinojo, ką daro. Jokia mokytoja nebūtų galėjusi jai ko nors prikišti tiek žemėje, tiek danguje. Suposi po sija, apyaušrio vėjelio gražiai siūbuojama. Šlaunys atrodė nepaprastai ištįsusios, kažkas varvėjo.

Mirusi ji nedarė man įspūdžio: ne kartą buvau ją matęs tokia poza. Man buvo nemalonu, kad ji taip ūmai paseno ir nesiliovė senusi, kad jos veidas toks begėdiškai atviras, grįžęs į vaikystę, be galo greit artėjantis prie karšaties bjaurumo, žūties.

Tačiau, šiaip ar taip, galvoje spietėsi nešvankios mintys, begėdiškos ir nederamos tokią valandą. Pasibaisėtinai mirusi, pagaliau ji buvo mano, amžinai mano. Puikiai suprasdami vienas kitą, mudu sudarėme nesulaužomą sutartį, juokais surengėme sąmokslą. Ji suposi, lėtai ir nuobodžiai, o aš tuo metu niūniavau jai senovinę dainelę:

Marionetės sukas, sukas,
Sukas ir dingsta kaip rūkas.

Dideliame krėsle, tokiame pažįstamame, prie šalto židinio sėdėjo kunigas. Rūkė Marko cigaretes, susikeitęs kojas, bato galu

atsainiai ir ritmingai tuksėdamas į šalia stovintį lagaminėlį. Užsispyręs, nusisukęs nuo visko, kažką košdamas pro dantis. Man dingtelėjo mintis, kad jis žinojo viską, kad stebėjo mus nuo pat pirmos nakties.

Mane siutino mintys apie artimiausią ateitį, apie lovoje gulinčią ištįsusią, sustingusią Chulitą su mokykline apranga, galutine orumo ir pagarbos išraiška, su kuria atsisveikinama paliekant kvailų žmogeliukų sukurtą ir valdomą pasaulį. Man ėjo per širdį paveldėti žodžiai, lyg musės zujantys virš ramybės užspaustų lūpų, neveizdžių akių, ciniškos, jau bereikšmės nosies.

Prieš išeidamas įsikišau peilį, užsidėjau beretę ir dar sykį atsisveikinau su gedinčiaisiais.

– Šūdas, – tariau mėgaudamasis, kupinas užuojautos ir džiaugsmo, kurį tik ji viena, dūlėdama kilpoje po sija, būtų galėjusi suprasti.

Tik ji viena būtų galėjusi pamatyti, kaip lemtingai tolstu, eidamas laiptų link, leisdamasis į klastingą normalų gyvenimą, niekada nesuteršusį mudviejų savo glitėsiais. Chulitos ir manęs, o nuo šiol manęs vieno, susitaikiusio su ja sąžiningai, nuoširdžiai.

Juan Carlos Onetti
Maitvanagis

Iš ispanų kalbos vertė
Valdas V. Petrauskas

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Eglė Jurkūnaitė

Tiražas 1 200 egz.

Išleido UAB „Baltų lankų leidyba"
Palangos g. 4, LT-01402 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino AB „Spauda"
Laivės pr. 60, LT-05120 Vilnius
www.spauda.com

Urugvajiečių rašytojas Juanas Carlosas Onetti (1909–1994) – vienas iškiliausių naujosios Lotynų Amerikos literatūros kūrėjų. M. Vargas Llosa, parašęs plačią J. C. Onetti gyvenimo ir kūrybos apžvalgą, teigė, kad tai „vienas didžiausių šiuolaikinių rašytojų, ir ne vien Lotynų Amerikoje. Jis nebuvo deramai pripažintas kaip vienas savičiausių rašytojų, kuris sukūrė savo pasaulį: pesimistišką, negatyvų, nesuvokiamą ir nepriimtiną plačiajai visuomenei".

J. C. Onetti stengėsi išspręsti klausimą, kaip derinti tikroviškumą ir simbolinį apibendrinimą, kaip vaizduoti buitį nesileidžiant į buitiškumą. Žavėjosi W. Faulkneriu ir L. F. Céline'u. 1962 m. pelnė Urugvajaus nacionalinę literatūros premiją. 1980 m. buvo apdovanotas Cervanteso premija, aukščiausiu ispanų literatūros apdovanojimu, kurį prieš tai pelnė tik A. Carpentieras ir J. L. Borgesas.

Lietuviškai rašytojo kūryba atskira knyga skelbiama pirmą kartą.

Keistų dalykų nutinka Santa Marijoje. Miesto tarybos narys, vaistininkas Bartė, po dvylika metų trukusių nesėkmių įgyvendina savo seną svajonę – jam leidžiama įsteigti pirmąjį miestelio viešnamį. Į pagalbą jis pasitelkia verslumo gyslelę turintį Larseną, pramintą Maitvanagiu. Kas pirmam vyrui tik svajonė, antram tampa gyvenimo tikslu ir likimu. Bodėdamasis veidmainiška aplinka, nykia, nepakenčiama tikrove provincijos užkampyje, viskuo nusivylęs Maitvanagis puoselėja du tikslus – sutikti „idealią" moterį ir įkurti „idealų" viešnamį, tokį, „kokiu kiekvienas galėtų didžiuotis".

Jaunuolis, vardu Chorchė, įsitikinęs, kad yra pasmerktas mirti jaunas, užmezga meilės ryšį su netekties skausmo palaužta savo velionio vyresniojo brolio Federiko našle Chulita. Ši žvelgia į Chorchę kaip į savo buvusį vyrą ir tariasi nešiojanti Federiko kūdikį, kurį vadina pačiu Federiku.

Viską stebi gydytojas Dijas Grėjas, tardamas sau: „Vieni nuo kitų mes skiriamės tik tam tikru savęs neigimo būdu, kurį arba pasirinkome patys, arba mums jį primetė aplinkybės."

J. C. Onetti sukurtas Santa Marijos miestelis primena fikcinius G. G. Márquezo Makondą ir W. Faulknerio Joknapatofą.